

LA RENAISSANCE

REVISTA CATALANA

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ

Carrer de Xuclá, 13, baixos.

BARCELONA

L'any. Serra dib.

GOMEZ 86

C. 629.3

LA RENAIXENSA

TAULA

A.

Traduccions.	160, 192 y 256
*.	288
Marina.	352

AGULLÓ FERRAND.

Intimas.	46
De retorn.	173
Cansó del trevall.	278

ALSINA Y CLOS, SIMON.

Lo veneno dels Borgias.	105 y 113
Llevant de taula.	185 y 193

ARABIA, RAMON.

Lo toch del mal temps.	65
--------------------------------	----

AULESTIA Y PIJOAN, ANTONI.

Discurs inaugural.	57
----------------------------	----

BALAGUER, VÍCTOR.

La viola d' or.	233, 241 y 249
Lo Judici de Deu.	337 y 345

BATRINA, FRANCISCO.

Super flumina.	108
Katsantonis.	127
Alegoría.	197
Intima.	310

BASSEGODA, BONAVENTURA.

A trench d' auba.	257
Lo primer bes.	336

BASSEGODA, RAMON ENRICH

La por.	16
La dona catalana.	28
La locomotora.	119
Sol ponent.	156
Al Monserrat.	327

BERTRAN Y BROS, PAU.

D' una cansó popular rumana.	145
--------------------------------------	-----

BORI, ANTONI.

La cansó de l' enc'usa.	341
Lo Dolsayner	395

BOSCH DE LA TRINXERÍA, CARLOS.	
La mort trágica de Mossen Pere Roquer.	73
Impresions de dos pagesos del baix Rosselló en una funció de teatro.	401
BROSSA Y SANGERMAN, VÍCTOR.	
La Rondalla de la Infanta.	415
CABOT Y ROVIRA, JOAQUIM.	
Lo mas del roure.	268
CABOT BENVINGUT.	
Expiació.	231
CALONGE, JOSEPH	
La cova Simanya.	305
CALVET, DAMAS.	
Cansó de bressol.	56
Retaule.. . . .	300
CAPELLA, FRANCISCO DE P.	
La dama negra.	17 y 25
Lo primer marit.. . . .	81, 89 y 97
Las sabatetas de color de rosa.	129 y 137
La monja Sangnanta.	225
Lo bell ideal.	265 y 273
Historia d' un cantaret de terrissa.. . . .	329
COCA Y COLLADO, EMILI.	
La Creu.	38
Mar endins.	206
Aniversari.. . . .	310
CORTILS Y VIETA, JOSEPH.	
La propietat.	33 y 41
Somni.	222
Primavera.. . . .	359
COSTA Y LLOVERA, M.	
L' arpa.. . . .	357
DOMINGO Y MAGNET, FRANCISCO.	
Despedida de Aristides.	23
FARNÉS, SEBASTIÁ.	
Refrans catalans.	121
FEBRER, FRANCISCO X. DE.	
Tristos recorts,	366
FELIU Y CODINA, JOSEPH.	
La tuna.	214

FRANQUESA Y GOMIS, JOSEPH.	
Aparellats.	96
GEM, PERE.	
*	200
HERNANDEZ, MARÍA JOAQUINA.	
La esencia del amor.	285
IXART, JOSEPH.	
Lo Saltimbanquis.	163
LL. Y F.	
Ferit del cor.	135
M. A.	
En un bano.	176
MARTÍ Y FOLGUERA, JOSEPH.	
Las duas tombas	118
Darrerías.	296
MASSANÉS MARIA, JOSEPHA.	
Complanta.. . . .	85
MESTRES APELES.	
Ullada de primavera.	183
MOLINÉ BRASÉS, G.	
Sobre una tomba.	104
Lo cant d' Altabiscar.	333
MONER JOAQUIM, MANEL DE	
Antigüetats de Camprodon.	361
OLIVÓ Y FORMENTÍ, JOAQUIM.	
Funció de desagravis.	177
OLLER Y MORAGAS, NARCIS.	
Mon primer sarau.	49
Lo meu jardí.	289 y 297
Lo darrer llibre.	353
PERÉS, RRMON D.	
La pluja.	141
PIROZZINI Y MARTÍ, CARLES.	
Las tres caras.	261
PLANAS Y FELIU, JOAN.	
Cant de tristor.	143
PLANTADA Y FONOLLEDA, VICENS.	
Una cassera en una nit dels morts.	409

PONS Y MASSAVEU, JOAN.	
L' agafada de Mossen Benet.	201 y 209
PONS Y MARÉS, P.	
Lo niu.	111
PROVENSANA PAU DE	
Una capsa de turrons.	412
RAMON VÍDALES, JAUME.	
Al comers.	93
REIG JOSEPH.	
A la grande Chartreuse.	313
RIERA Y BBRTRAN, JOAQUIM.	
Com l' anell al dit.	1 y 9
ROIG Y BALLESTA, JOAN.	
Anyoransa.. . . .	102
SARDÁ JOAN.	
D. Pau Piferrer y Fábregas.	369
SOLER FREDERICH.	
A Barcelona.	161
TELL Y LAFONT, GUILLEM.	
En la mort de la senyoreta C. C. C.	188
TODA EDUART.	
Lo desert africá.	169
Lo cementiri de Génova.	217
Los portugueses en Xina.	281
Lo Curban Bairám.. . . .	321
L' Ashüra.	393
TORRUELLA Y FLAJA, MÍQUEL.	
Davant la tomba del héroe D. Mariano Alvarez de Castro. . .	416
URGELL, FRANCISCO DE P.	
A Ginebra Luzi.. . . .	159
VALLS Y VICENS, AGUSTÍ.	
A la mort de la senyoreta María de la Concepció Rivas. . .	6
VALLS Y VICENS, JOSEPH M. ^a .	
La flor marcida.	79
VERDAGUER, JAASCINTO.	
Mane noviscum, Domine.	276
VERDÚ, JOSEPH.	
Tribut.	7
Als meus avis paterns.	349

COM L' ANELL AL DIT

PRÓLECH.

PERSONATGES	{	MARÍA.	<i>Senyoreta Fontova.</i>
		Sr. VILADOT. . . .	<i>Senyor Fontova.</i>
		UN CRIAT.	» <i>Baró.</i>

Saló elegantíssim en casa del senyor Viladot. Porta lateral dreta. Dos vetlladors: damunt un d'ells un quinqué, ab globo opach, encés.

ESCENA I

Sr. VILADOT y MARÍA.

Sentats en dos confidents, un á cada cantó d' escena. Maria dormint. Lo senyor Viladot abaixa 'l flam del quinqué, s' acosta á sa filla y li fa una carícia suau.

VILADOT. ¿Per qué t' he d'estimar tant, Marioneta meva? ¿Per qué?... A veure: ¿per qué havias de néixer tan rebonica per mi? ¿Y per qué havia jo de néixer tan pare-pedás? ¡Qué si 'n sóch! D' aquí dalt (Lo cap) á aquí baix. (Los peus) Y... ¿cóm no serho, veyam? De dos fills y duas fillas que tenia, total quatre, vaig quedarme ab aquesta: total una. Lo jardí va quedar reduhit á un sol pom de flors... M' he fet vell y me 'n faig més cada dia. Vaig enviudar y... ¡vaja! També cada dia 'm faig més viudo... ¿Saben alló d' una vegada era un pare que tenia una filla? Donchs aquí, al revés: una vegada era una filla que tenia un pare. Però... però... —¡Uy! si 'n venen ara de perós!... Tota una professó. Ja veurán: posémho en forma de conversa pera que s' entengui millor. (Figura sostenir animal y expressiu diálech ab un critich molt rigorós, de veu atiplada, girantse d' un costat al altre.)—Las tentacions son moltras per las noyas! ¡Cal vigilar!—Si; però un pare no pot pas convertirse en

LA RENAIXENSA.—Any XIV. 1

municipal etern de las sevas fillas. — Las fillas sense mare son sempre massa mimadas, quan tenen pares massa bons com vosté. — Si; pero 'l no mimarlas ¡pobretas! las pot enmalaltir, matar d' anyorament! — Ab lo sistema de vosté resultan voluntariosas, capritxosas, nerviosas. — (¡Uy! qué cosas!) — Hi há que combatre y que dominar aqueixos malehits nervis. — Si; pero «aqueixos malehits nervis,» que diu vosté, son com cordas d' una guitarra, y 'l cas está nó en fer malbé las guitarras trencant las cordas, sinó en afinar las cordas per' adovar las guitarras. — Desenganyis: un pare sempre ha de ser pare! — ¿A mi qué me cuenta usted, hombre? Prou que ho sé. (Enfadantse gradualment.) — Pero confessi que aixó no pot seguir... — Ho confessaré y... ho combregaré y tot, si vol, home! — Però, veyent lo remey, ¿vosté no vol usarlo?... ¡Ooooh!... — ¡Ooooooh!... ¿qué? Fà de més bon receptor que de pendre, senyor... Deixuplinas. — ¿Així 'm tracta? — Així 'l tracto. — Vosté es un intolerant. — Y vosté un intolerable. — Cantant veritats... — Si; hi há homes molt pesats — Gracias. — Per servirlo. — Vagi á la porra, senyor pare pedás! — Y vosté al pati del Os, senyor Deixuplinas! — ¡Ufff! (Fatigat y s' assenta.)

MARIA. (Somiant.) Papá...

VILADOT. (Jocundílli.) María... ¿L' hauré despertada?... No... Somia en mi.

MARIA. (Id. que avans.) Tréulo... tréulo de prop meu...

VILADOT. ¡Sempre aqueixos sommis de que li treguí á algú de devant seu!... (Petita pausa.) Aixó no pot durar... Vosté que 'm deya que 'l llegir me fa perdre l' escriure, es á dir que 'l fer de mare 'm fa perdre 'l ser pare, ara veurá cóm me justifico. (Torna á acostarse á Maria.) Com á *hombre prevenido que soy, valgo por dos*; vull dir que guardo sempre borrador de las cartas qu' envió... Aquest es lo borrador de la carta més important qu' he escrit en tota ma vida... Per çó 'l guardo y 'l duch sobre. Diu aixis (Alsa un xich la flama del llum y llegeix.) «Sr. D. Joan Alsina.—Reus.» (Ella suspira. Esvarat.) ¿Eh?... ¿Qué?... Res: era un suspir. (llegeix.) «Estimadíssim amich: tracte es tracte. Jo no me 'n desdeixo. Possa fil á l' agulla y cus, amich Joan, com més aviat millor. Lo teu fill Ramon, á qui temps fa no he vist, però de qui 'n sé lo bastant, ja coneix per retrato á la meva filla. Que 's presenti, donchs, del modo convingut, y, un cop siga aquí. ..»

MARIA. (Somiant.) ¡Tréulo, papá, tréulo!...

VILADOT. (Amagant lo paper.) ¿Eh?... ¡Dimontri! ¿Altra vegada?

MARIA. (Somiant.) ¡Quin . tipo .. més... anti... pátich!

VILADOT. (Jé, jé, jé!.. ¿Antipátich y no 'l coneix?... ¡Lo que son els sommis! (Torna á llegir.) «Que se 'ns presenti desinteressat, despreciant la riquesa, compromettentse á casarse ab la noya sense fer capítols matrimonials. Després que sigan casats, tu y jo ja arreglarém la cuestió de interessos conforme tenim pactat: ab recíproca cessió de drets.»

MARIA. (Somiant.) No... no... No 'l crech!

VILADOT. Jé, jé, jé! Lo que té 'l somiar! Ara diu que no creu á son pare! (Llegint.) «Espero la teva contestació ó la teva presentació á volta de corréu. Reb, entre tant, las abressadas que vulgas de ton ver amich y S. S. etc.» Aquest es el borrarador de la meva carta... Però la contesta no ha vingut ni vé!... ¡Oh! (Consulta 'l rellotje.) ¡Dos quarts de nou! Ja deu haver arribat el correu y...

ESCENA II

Los mateixos.—CRIAT.

CRAT. (Ab un plech de cartas de diferent tamany y color, al foro.) Senyor...

VILADOT. Psit!... Baix!... (Li signa á sa filla y que no 's mogui, Ell hi acent de punteles.) ¿Es lo correu?

CRAT. Sí, senyor.

VILADOT. ¡Ay gracias á Deu! Dóna... Vés... (L' orde li dona després de pendre 'l paquet.)

ESCENA III

MARIA y SR. VILADOT.

VILADOT. (Content, després d' avansar.) ¡Ah!... Aquí, aquí está de segú... (N agafa una, mira 'l sobre, y després falo mateix ab las otras. Joch. Depressa.) Proccedent de la Habana... Massa lluny.—De Madrid... Tampoch.—De Cádiz. . De Tarragona. ¡Ja s' hi frega!... ¡De Manila! *Adiós, mi dinero!* ...—¡Y no n' hi há més!... (Llegeix.) ¡Oh! Y, no obstant, lo cor me diu que ha d' haver arribat... (Altre cop de ma al front.) Just! .. L' Administració de Correus es aprop de casa... Hi estará detinguda per falta de franqueig ó de... Enviaré un criat á preguntar-ho... (Moviment y 's deté.) No! jo mateix vull anarhi per evitar lances. Dit y fet. (Va depressa cap al foro, y, després de pendre 'l barret de copa

blanch de sobre la calaixera ó tocador, s'atura. Ab ló dramàtich.) Mare, la filla 't reté! Pare, l' Administració espanyola 't reclama! (Se posa 'l sombrero, y se 'n vâ ab pas resolt, però caminant de puntetas.)

ESCENA IV

MARIA.

MARIA. (Somiant.) ¡Sola!... ¡Sola!... (Pàusa, Transició.) ¡Ah! No! Jo no l'estimo... (Esparverantse.) No... M' han venut... á un home... No 'l vull... Tréumel, papà, tréumel del devant!... A fora!... (Dona un cop de ma damunt la taula-vetllador y fa sonar lo timbre d' avis. Despertant y al-santse.) ¡Ah!

ESCENA V

MARIA.—CRIAT y CRIADA.

CRIAT. (Desde 'l pas de la porta del foro.) Senyoreta...

CRIADA. Senyoreta...

MARIA. ¿Qué vols?... ¿Qué volecu?... ¿Vos he cridat?

CRIAT. Sí, senyoreta. (La criada també afirma.)

MARIA. Donchs... ha sigut sense voler. Anéu. (Los criats van á retirarse.) Esperéu. (S'aturan.) ¿Hont es el papà?

CRIAT. M' ha donat la correspondència pera que l' entregués al senyor...

MARIA. Está bé. ¿Ha sortit?

CRIAT. Sí, senyoreta.

MARIA. ¿No ha dit á hont anaba?

CRIAT. Nó, senyoreta.

MARIA. ¿Ni si tardará gaire á tornar?

CRIAT. Sí, senyoreta.

MARIA. ¿Es á dir que tornarà?

CRIAT. Nó, senyoreta.

MARIA. ¿Ha dit que tornaria aviat?

CRIAT. Sí, senyoreta.

MARIA. ¿No ha deixat cap més recado?

CRIAT. Nó, senyoreta.

MARIA. ¡Qu' estrany!... ¿Ha parat ja de ploure?

CRIAT. Sí, senyoreta.

MARIA. ¿El papá no ha sortit en cotxe?

CRÍAT. Nó, senyoreta.

MARIA. Si torna, digali que ja m'he despertat. ¿Ho sents?

CRÍAT. Sí, senyoreta.

MARIA. Que l'espero. ¡No te 'n descuidis!

CRÍAT. Nó, senyoreta. (Maria indica als criats que se 'n vagin.)

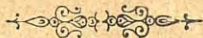
ESCENA VI

MARIA.

¡Haberme deixat tota sola sense que 'm despertés!... ¡Quín modo de dormir el meu! Ni que m'haguessin narcotizat (Suspirant fort.) A veure 'ls diaris de la tarde. (S'acosta à la taula, 'n pren un y llegeix.) «Los frecuentes cambios de temperatura, impropios de la estacion, bastante calurosa ya, que estamos atravesando, ocasionan muchas enfermedades. A causa de ello, son numerosas las familias de la buena sociedad que salen para baños á...» Per mí la temperatura no cambia. ¡Sempre la mateixa! Fassi calor, fassi fret, al meu cor sempre hi neva! Seguím llegint. (Llegeix.) «Entre las obras expuestas esta semana en la Galeria Parés, llaman la atención unos retratos al lápiz trazados con mucha soltura y elegancia por el joven pintor D. Luis Salvadoret, conocido ya por haber exhibido antes algun otro trabajo de los llamados de impresión.» (Ab indiferencia y somrient.) Que siga l'enhorabona, senyor Salvadoret... ¡Já, já! ¡Quinas noticiassas!... (Transició.) ¡Deu meu! ¿Per qué no 'm feyau una mica més tonta de lo que vareu ferme? ¿Per qué veurhi tan clar, si haig de veurhi tan á disgust?... ¡Oh! ¡Trista de mí! (S'assenta y gemega, ab lo cap entre las mans.)

JOAQUIM RIERA Y BERTRÁN.

(S'acabarà.)

À LA MORT DE LA SENYORETA

D.ª MARIA DE LA CONCEPCIÓ RIBAS

Lo primer raig de l' alba lluminosa
al devallà al jardí,
ja no hi ha vist á la poncella hermosa
que va besar ahí...

Los aucellets hi volan com solian
per 'narla á festejá,
y cercan á la flor que tant volian
piulant d' aci y d' allá.

Mes ay! la flor no hi es; tristas despallas
d' ella han trovat tant sols,
han vist sas bellas y gemadas fullas
caygudas en la pols.

Y entant que á l' aura, llastimers llensavan
son plor anyoradis,
lo darrer dels estels que s' apagavan
los va parlar aixís:

La poncelleta qu' ara haveu perduda
plorarla no vos cal,
qu' es Deu son creador qui l' ha volguda
per aspirar s' aroma virginal.

AGUSTI VALLS Y VICENS.

Barcelona 24 Decembre 1883.

TRIBUT ⁽¹⁾

(A MON RESPECTABLE AMICH L' EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.)

La donzella que fuig esporuguida
d' aqueixa societat envenenada
tement que en ella sa virtut no mimvi,
puig feble 's creu pera saber guardarla,
y un monastir per sa virtut ansia
y á un monastir ab sa virtut se tanca,
l' admira 'l mon al pregonarla pura
¡y pura al mon es pregonarla santa!

Si santa es, donchs, la que tancada es fora
del mon y 'l vici que á tants corca y mata,
¿quant no ho será la que arrastrar no 's deixa
pel llot que entorn li va á besar las plantas
captant son cor y sa virtut y honra,
vivint en éll, no en monastir tancada,
lliure entre 'l vici que assolirla ansia,
y, com tancada al monastir, la guarda?

Aixís los fills d' aqueixa terra noble,
aixís los fills de Catalunya mare,
viuhén resòlts en no deixarla un dia
tancats en ella per l' amor que 'ls mana

(1) Llegida en la vetllada que 's dedicá al il·lustre patrici en lo mes de Juliol de 1882.

y en ella guardan sa virtut y moren
ab sa virtut, fentne una patria honrada
que 'l mon admira com á patria noble,
la noble patria del treball mes santa.

Mes, si 's fa digne 'l catalá que sempre
viu entre nobles catalans y guarda
com ells virtut y honor y fé y estima
la patria 'hont viu, puig es sa mare patria,
¿quant no ho será lo catalá que visca
entre 'ls sayons d' aqueixa patria que ayma,
sentint no mes malediccions y odis
forjats de envejas y crudels venjansas,
clamant la mort de son treball é industria,
que no 's deixi arrastrar per malhauransa
ni ab grans oferiments que á tants los temptan
y á tants capgiran las ideas santas?

¿Quant no ho será lo catalá que 's veja
en mitj la lluyta y glorias envejadas
deixi ofegar en aquell llot y vinga
cridant que visca lo que aquells nos matan?

Aqueix es donchs lo que no en va deu voltas
clamá ma vila ab ferma confiansa;
aqueix es donchs lo missatjer il-lustre
de ma terra per éll tant defensada,
que estima avuy tot fill de Catalunya
pensi ó no pensi en una lley ó en altra;
aqueix don Victor Balaguer, lo digne
é il-lustre defensor de nostra patria.

JOSEPH VERDÚ.

Vilanova, Juliol de 1882.

COM L' ANELL AL DIT

PRÓLECH

(Acabament)

ESCENA VII

MARIA.—Sr. VILADOT.

VILADOT. (Entrant distret y mostrantse contrariat.) Res... Ni [la sombra d' una carta detinguda... (S' adona del plor de Maria y va depressa cap á esta.) Maria... Marioneta meva: ¿qué tens?... ¿qu' es aixó?...

MARIA. ¿Qué vols que siga, papá? ¡Lo de sempre! La desesperació de trobarme tan sola quan tu ets fora! ¡Desventurada de mi! (Tor-à gemegar, ab lo cap entre mans.)

VILADOT. (Fent alzar lo cap á Maria.) *Vamos... vamos...* mal caparró! ¿Quán ne surtirém de tu? Ni que t' haguessen llogat á preu fet per' estar trista!... ¡*Demontre!*... *Vamos...* passéjem de braset y... explicat. (Maria obeheix automàticament.) Si parlant la gent s' entenen,... més poden entendres un pare y una filla parlant y passejant. (Pansa.) A veure: ¿quina necessitat tens de ser d' aquesta mena de... modo... de manera? Ni que fosses l' única xicota que 's troba á 'l teu cas, ó ni que tinguesses un pare *tirano* com un *Narón!*... ¿Ho soch jo de *Narón?*

MARIA. Nó, papá, nó.

VILADOT. (¡Ah! pensaba!)

MARIA. Jo sé que tu ets bo, que m' estimas ab deliri, que per mi foras capás dels majors sacrificis... Sí; ho sé, y no t' acuso, no. Es á mi que m' acuso, després d' acusar al mon que 'm fa tan desdixada!

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

VILADOT. Veurás... veurás... Aném á pams, plora-micas. Acóstat ..
Més... més... Aixís. (La té miy abarrassada.) Jo... sóch el teu pare:
¿veritat?

MARIA. Sí.

VILADOT. Jo 'm daleixo per véuret ditxosa: ¿oy? Tu mateixa ho has
dit. ¿Te 'n desdeixes?

MARIA. No.

VILADOT. Segueixo, donchs. Jo soch rich, soch millonari; y tu, si-
guent, com ets, filla meva, ets rica y millonaria, com jo. La nos-
tra societat es de las colectivas.

MARIA. (Vivament.) D' aixó plora la criatura.

VILADOT. ¿Vols dir tu?

MARIA. Si; jo.

VILADOT. Favor que 't fas.

MARIA. Aixó es lo que 'm contraria y m' irrita y m' exaspera: 'l ser
rica, 'l ser millonaria.

VILADOT. *Alto, alto!*... No torném á las *andadas*. Déixam dir,
criatura... que ploras.

MARIA. Digas, papá... que te 'n rius.

VILADOT. ¿Quín es lo desitj natural d' un pare que té una filla? Afa-
vorir á la filla... afavorintse ell al mateix temps. ¿No es aixó?

MARIA. Es aixó.

VILADOT. Donchs bé: jo 't veig á tu jova y bonica, y 'm veig á mí
vell y necessitat de familia. Me poso en reflexió com á pare y com
á mare, y 'm dich: ¿qué li convé á la teva noya, y qué 't convé á
tu? Un gendre que fassi per casa... — Me sembla que vaig bé: ¿oy?

MARIA. Per ara, divinament.

VILADOT. Jé, jé jé!... (Fregantse las mans.) ¡Bravo! es un «divinament»
que 'm vé de trobas.—Continúo. Cal buscar un gendre que siga
dret é igual, com dihém las mares.—Ja sabs que jo 't faig de ma-
re y de pare.—Donchs ¡apa! Que se 'l busqui la noya 'l gendre en
qüestió: que se 'l busqui *sobre la marcha*, y un cop l' hagi
trobat, que 'm diga: «es aquest.» Jo, que sé la filla que tinch, l'
abarrassaré y li diré: «*Muy señor suyo y amigo mio*: celebro
de conéixel... Segui, que... pendrá xocolata. Correspóngui á la
meva abarrassada de papá-polítich, y ja pot estarse aquí com á ca 'l
sogre.» (Nova fregatel-la.) Jé, jé, jé! Vétho aquí.

MARIA. ¡Magnífica primera part! Ara dictaré jo la segona en pocas
paraulas.

VILADOT *Preparen, .. apunten,...*

MARIA. Jo, papá, no crech en cap home...

VILADOT. ¡Fuego!... Pum!... Brrrrumm...

MARIA. Perque no n' he trobat cap que m' estimi desinteressadament; y, com que no n' he trobat cap, no espero en cap; y, com que no espero en cap, no vull casarme ab cap.

VILADOT. Pocas paraulas, però... dolentas.

MARIA. No tinch la culpa de que no me n' acudin d' altrás.

VILADOT. Pero, dona,... dona de Deu. . Escolta. Tu tens amigas menos guapas que tu. ¿Es cert ó no?

MARIA. ¡Pse!

VILADOT. Déixat de «¡psés!». Menos instruidas que tu. ¿Es cert ó no?

MARIA. Algunas.

VILADOT. Menos judiciosas que tu. ¿Sí, ó nó?

MARIA. Sí, vaja!

VILADOT. Y, n' obstant, totas ellas ó tenen relacions formals, ó van casantse qu' es un gust: la Enriqueta de casa Foig, la Emilia Barta, la Anita Marqués, la...

MARIA. Sí: basta de lletania.

VILADOT. Donchs *bueno*: ¿per qué 's casan las de la lletania, que dius tu? Primer, perque 'n tenen ganas, que sinó 's farían monjas: ¿oy?

MARIA. Es clar.

VILADOT. Y segon, perque troban respectivament l' home que las hi convé: la mitja taronja. ¿Veritat ó no?

MARIA. Veritat.

VILADOT. Donchs tu, no solzament estás en las mateixas condicions d' ellas per trobar la mitja taronja, sinó que fins tens millors circumstancias. Els més bonica que totas: no m' ho neguis. ¿M ho negas?... Acóstat al mirall... (Fà acostar-li.)

MARIA. (Ib salamera.) Vaja!...

VILADOT. Mirat... mirat... (Li aixeca 'l cap.) *Vamos*, ab franquesa: si fosses home, ¿no 't faria 'l cor *telin, retelin* per una noya com a qu' est s mirant? ¿No patirias per ella d' alguna entranya? (Ergrescantse.) ¡*Salerosa!*... *Ju juy!*... Fins me torno flamench per la teva *presonita*.

MARIA. (Id. que avans.) Papá!...

VILADOT. Jí, jí, jí! .. Si: pa-pa, que vol dir al pa, pa: tu ets pa .. de pessich. (Pessigant llenguerament á Maria.)

MARIA. ¡Uy! ¡que 'm fas mal!

VILADOT. Quedem en que...

MARIA. En qu' ets molt dolent.

VILADOT. Nó: quedem en que tens uns ulls grans y negres que parlan millor que 'n Castelar; quedem en que ls teus ulls están arracats sota uns cabells de primera y 's bellugan com dos foquets eléctrichs sobre un nasset que dona 'l *quién vive*, y sobre unas galtetas camosinas y una boqueta qu' es un bé de Deu y una barbeta qu' es una monada y...

ESCENA VIII

Los mateixos.—CRIAT.

CRIAT. Senyor...

VILADOT. (Contrariat.) ¿Qué hi há?... Ja las veuré demá aquellas cartetas... Las urgents que las contesti 'n...

CRIAT. No es aixó, senyor.

VILADOT. Donchs ¿qu' es?

CRIAT. Un senyor que acaba de entregarme aquesta targeta per donarla á vosté immediatament. Ha dit que no podia detenirse ara; que ja pasará demá. (Lo senyor Viladot va á pendre la targeta. Maria s' ha sentat y medita.)

VILADOT. (Ap. y molt alegre.) ¡Oh!... «Joan Alsina»... El meu amich... ¡*Demonstre!* ¡Amaguém-la y reprimímnos! (Fa senyal al Cria de què se 'n vaja.)

ESCENA IX

MARIA, SR. VILADOT.

MARIA. (Alsantse ab vivesa.) Papá...

VILADOT. Filla meva... (Diàlech ràpit tota l' escena.)

MARIA. Se m' ha ocorregut un pensament.

VILADOT. Dígal.

MARIA. Es tot un plan.

VILADOT. Esplical.

MARIA. Qu' hem de realisar al acte

VILADOT. Realisémlo.

MARIA. Tu dius y sostens que no han de faltarme homes que m' estimin y que vulgan casarse ab mí, encara que no sápigán que soch rica: ¿veritat?

VILADOT. N'estich segur.

MARIA. Donchs jo estich segura de tot lo contrari.

VILADOT. Massa qu' ho sé.

MARIA. Ara bé: ja que tu creus que no han de faltarme nuvis... ó nuvi, (ab un de hó ja m' acontento,) encara que no estigan enterats de quí soch jo ..

VILADOT. Acaba...

MARIA. Fem una prova.

VILADOT. Fémla.

MARIA. ¿Promets executar lo que jo disposi?

VILADOT. T' ho prometo.

MARIA. Donchs...

VILADOT. ¿Qué?

MARIA. Bigoti y patillas á terra.

VILADOT. ¿Qué vols dir?

MARIA. Lo que sents: que 't fassis afeytar immediatament las patillas y 'l bigoti que fins avuy t' has deixat.

VILADOT. ¿Y ara?

MARIA. Sí: ara, ara. ¡Apa, noy maco! A afeytarte totseguit...

VILADOT. Mes...

MARIA. Ni més ni menos! (Acariciantlo ab salameria.) ¡Vaja! Sacrificam el pel de la teva cara ¡home!

VILADOT. Però... ¿'l bigoti?

MARIA. Ja t' ho he dit.

VILADOT. ¡Y tant que m' afavoreix!... Però...

MARIA. No hi ha però, ni Perú que hi valga. (Lo Sr. Viladot va y ve.)

VILADOT. Però... ¿no podrias passártén ab las patillas solas?

MARIA. ¡Obeheix, papá!

VILADOT. (Després de breu pausa.) Jé, jé, jé!... A obehir. (Va á surtir.)

MARIA. ¡Atúrat!

VILADOT. Aturat.

MARIA. Al tornar, passa á un bazar de robas fetas, y cómprat un *traje* senzill, modest .. lo més modestet que trobis, y que te 'l portin immediatament. No hi fa res que no 't caigui gayre bé: ¿sabs? Al contrari: convé que 't fassi fer un xich de mala figura. ¿Ho sents?

VILADOT. (Suspirant.) ¡Ho sento!

MARIA. Jo ja procuraré per mí. ¿Estás?

VILADOT. Estich: mes...

MARIA. ¿Ja 'm surts ab objeccions? ¿Ja 't desmandas?

VILADOT. Nó, dona, nó. ¡Quín geni! ¡Demontre! Hi' corro. (Moviment.)

MARIA. ¡Atúrat, papá!

VILADOT. M' aturo.

MARIA. Dintre una hora surt tren per la línia de Tarragona: ¿veritat?

Recordo que tu l' altre dia vares marxarhi...

VILADOT. Sí, sí: no falta tren.

MARIA. Donchs... á marxar tu y jo en ell.

VILADOT. ¿Cap ahont?

MARIA. Cap á... ¿qué sé jo?

VILADOT. ¡*Demontre!* ¿No ho sabs?

MARIA. Sí: cap á un establiment de banys lluny, ben lluny de Barcelona.

VILADOT. Però, dona...

MARIA. ¿Altre cop objeccions?

VILADOT. ¡*Demontre* de xicota!

MARIA. ¡Apa! Ves volant.

VILADOT. Vaig vol... (*Moviment.*)

MARIA. ¡Atúrat, papá!

VILADOT. M' aturo.

MARIA. ¡Aproximat!

VILADOT. M' aproximo.

MARIA. Vaig á ferte fer un pecat.

VILADOT. ¿Un pecat?

MARIA. Sí: però... ab fi de bé.

VILADOT. ¿Quín pecat?

MARIA. Lo de jurar. Extén la má ..

VILADOT. (*Extenentla.*) Extesa.

MARIA. (*Solemne.*) Jura que, un cop siguém al establiment de banys, ben assegurats de que ningú 'ns coneix, no descobrirás, sense permís meu, sinó que dissimularás á tota prova 'l teus verdaders noms.

VILADOT. (*Canturrejant.*) *Lo giuro...*

MARIA. Donchs .. en marxa. ¿No 't movs?

VILADOT. Pensaba que no m' hagués d' aturar altre cop.

MARIA. Nó: ara nó.

VILADOT. (*Ap. y anantsen.*) Corro en busca de 'n Joan Alsina, per preparar la jogada... ¡Jé, jé, jé! (*Fregatella d' mans.*) No t' escaparás, nó, ¡dolenta! ¡Tu mateixa 't preparas el llas que té d' agafarte!...

MARIA. Papá!

VILADOT. ¿Altre cop?

MARIA. ¿Te 'n vas sense sombrero?

VILADOT. ¡Ay! Tens rahó.

MARIA. Depressa á buscarlo, home!

VILADOT. ¡Depressa! home, depressa! (Estrafent la veu d' ella.)

ESCENA X

MARIA.—Tot seguit, CRIAT y CRIADA.

MARIA. Será la última proba per convéncel. (Toca fort y seguidament lo timbre.) ¡Qué tardan!... (Apareixen lo Criad y la Criada.)

CRIADA. Senyoreta...

CRIAT. Senyoreta ..

MARIA. Tu entra á preparar la maleta del papá ab roba blanca interior. (Al Criad.)

CRIAT. Está bé.

MARIA. Tu espérat. (A la Criada.)

ESCENA XI

Los mateixos.—SR. VILADOT.

(Entra ab lo barret de copa á la ma, y topa ab lo Criad que li xafa.)

VILADOT. ¡Uf! ¡Babau! ¡Tot xafat!

CRIAT. Perdoni: la senyoreta ..

MARIA. ¡Apa! A dins. (Desapareix lo Criad.)

ESCENA ÚLTIMA

Los mateixos fora 'l CRIAT.

(Lo Sr. Viladot vol arreglar lo barret.)

MARIA. ¿Encara ets aquí, papá?

VILADOT. Recomponia... (Lo barret.)

MARIA. (Prenentli lo barret y ficantli bruscament.) Ves, home, ves! Cuyta... vola!... (Empenyentlo.)

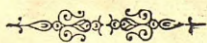
VILADOT. Volem. (Al sortir topa ab la Criada.) ¡Uy!

CRIADA. ¡Ay!

VILADOT. Dispensa, noya. (Desapareix.)

MARIA. ¡Oh! y que fan de mal cuidar criaturas com lo papá.

JOAQUÍM RIERA Y BERTRÁN.

LA POR

De l' esglesia en lo cancell
jó, María, t' he trovada,
amagant ton rostre bell
en los plechs de ton mantell
plorosa y desconhortada.

Per darte aigua benehida
nostres mans s' han ajuntades,
m' has vist á mi desseguida
y has fugit esporuguida
sota d' aquelles arcades.

¡Qui 'ns ho tenia de dir!
quan en nits de lluna plena
enfilantme á ton jardí,
y sentintme ja 'l croixí'
de ton peu sobre l' arena

Envers á tú jo corria,
nostres boques se trovavan,
són alé se confonia,
y l' esperit nos fugia
y les ombres 'ns tapavan.

¡Qui 'ns ho tenia de dir
en aquelles nits de lluna!
qu' ab un temps á esdevenir
al trovar-te ab mi totduna
la po 't faria fugir.

R. E. BASSEGODA.

LA DAMA NEGRA

LLEGENDA FANTÁSTICA D' ALEMANYA

I

LAS FESTAS DE NADAL

N la ciutat de Franckfort, sobre 'l Mehin, hi havia dos jóvens, dels quals l' un estudiava la carrera de ciencias y l' altre la de medicina.

Lo primer s' anomenava Herman W..., l' altre Frederich K...

Herman era horfe de pare y mare, y tenia un tutor, home honrat, incapàs de quedàrseli ni un florí, pero també incapàs de donarli un cruzet.

Herman vivia en una casa de dispesas, puig son tutor Isaach Levi, no volgué que estés á casa seva pe 'l motiu de que tenia sa filla Rebeca qu' era una hermosa y rica jueva, y temia que la presencia de un jove en sa casa no fes fugir als pretendents que podrian presentarse; aixis es que sols tenia á dinar á son hoste una vegada á la setmana.

Frederich, era un fill de bona familia, pero per motiu de tenir eixa sa morada en un antich castell situat á algunas horas de Franckfort, vivia junt ab Herman en la mateixa dispesa, y eran los millors amichs.

S' acostava Nadal, y Frederich feya ja son paquet per anarlo á passar á casa seva, puig devia marxar lo dia següent y son amich lo mirava ab enveja.

—¡Quán felis vas á esser entre ton pare y ta mare aqueixas festas, al pas que jo, sol y sense familia, aqui passaré las festas ab tristesa!

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

digué Herman, y afegí aixugantse una llàgrima ab lo revés de la ma. Mal aventurat qui no te pares. Jo no 'ls he coneguts may, puig moriren essent jo noy; no 'm queda mes que un tutor y encara aquest juheu, que com no creu en Jesucrist no celebra Nadal.

Frederich deixá un moment la tasca que feya, y anantsen vers son amich li digué:

—¿Vols venir ab mí á casa y celebrarém junts la festa?

—Pero si no coneix á ta familia; además, entre vosaltres tindréu mil cosas que dirvos, y la presencia de un estrany en eixos casos sempre es enutjosa.

—No ho creguis, li digué. Los meus pares te rebrán ab alegría y será per ells una distracció, —per cert que no 'n tenen gayres, ficats tot l' any dins las parets vellas d' un castell rodejat de boyras la major part del temps, — y com ets músich podrás tocar lo piano y cantar alguna balada ab ma germana Berta.

Herman volgué replicar, pero tot fou inútil; Frederich se 'l emportá ab éll y després de fer algunes lligues de camí entre ferro-carril y un carruatxe que 'ls esperava á la estació, arribaren ja fosch á la morada dels senyors K ..., rics propietaris que habian comprat á un noble aruinat son castell y sas terras.

Al arribar allí, Herman pensá que somiava, pareixia haberse transportat en plena edat mitjana, puig tot lo que veyá dava motiu pera creure aixó.

Un castell d' arquitectura saxona, flanquejat de marlets espillarats y verdosos de molsa, ab restos de murallas y pon' llevadís. En fi, era lo mes rom' ntich que podia des' tjar una imaginació novelesca d' un jóve de vint an s.

Herman era fantástich, y en son pensament ja vejé los patges que sortian per la rodona porta blasonada ab l' escut d' armas, y que detrás d' ells venia cubert de ferro lo senyor del castell, acompanyat d' una bellissima dama y una gentil donzella. que cubrian sos caps ab aquells gorros d' alta cucurulla que tan estranyas feyan á las senyoras dels sigles XIV y XV; mes s' equivocá, puig qui aparegué á la porta fou un senyor d' uns cinquanta anys, guapo, roig, fresch y rodó. En fi, un verdader tipo germá que anava vestit no de ferro, sinó ab una bata de tartá y un casquet de vellut brodat de sedas 'per las mans de sa filla. Junt ab lo senyor venian sa muller y la noya.

La senyora era guapa apesar de sos cabells que ja blanquejavan y la noya tenia tanta semblansa ab son germá com duas gotas d' aygua.

Era blanca, de bons colors, un xich pigada y de cabell roig, pero no

aquest color vermell ofensiu á la vista; tenia bona fisonomía y sos ulls eran d' un blau clar pero bonichs, y sa figura era esbelta. Era en fi, una noya molt maea.

No portavan ni la mare ni la filla la gorra de paparina ó cucurulla com s' havia imaginat Herman.

La mare vestia un trajo de vellut fosch y una gorra de blonda negra.

La filla vestia molt elegant, de seda negra, y en son cap no s' hi veyia altre adorno que una espaseta d' plata que recullia sa daurada trena.

Al veure la familia á Frederich l' abressaren y besaren ab alegría y sentats los naturals desfogaments de tendresa, lo jóve los hi presentá á Herman y 'ls digué 'l motiu porque son amich l' acompanyava.

—Vaja, valdria mes que no ho hagués fet, digué lo senyor K... després d' haber escoltat las escusas del jóve. Si, nosaltres tindrem un plaher en acullirlo en nostra casa, un foraster jóve y de bon humor may está de mes en la taula d' una familia honrada, y junt á la xemeneya en dias foscos, frets y plujosos de la capvuytada de Nadal.

Y lo seuyor K... acompanyá al foraster al menjador, en lo cual hi havia una bona xemeneya plena de llenya encesa, una taula cuberta ab estovallas blanquisimas, y en soperas y platos de plata fumavan la sopa d' hervas. la *Xoucroute*, los peixos ab mantega, los arenys fumats y ous dusos d' *anechs ferestechs* ab salsa holandesa, tot aixó barreijat ab vi del Rhin servit en copas de crestell vert.

Prompte regná en la taula la animació y franquesa propias de la bona amistat, y Frederich digué á sa germana:

—Berta, després d' haver dinat podrás cantar al piano una balada de las que saps, que mon amich, qu' es bon pianista, t' acompanyará.

—Cantaré la balada d' aqueix castell, la Dama Negra.

—La Dama Negra, será una balada fantástica; ¿no es aixis senyoreta?

—Y molt, contestá Berta; en prova, aquí té son argument:

Godfred, lo del Castell, se 'n aná á cassar fa mes de tres segles, y deixá á sa muller Wilelmina

Godfred caminá molt en busca de cassa y no 'n trovava, quan li sor tí una vella que en la encontrada la tenian per bruixa.

—¿Ahont vas Godfred? li digné la vella.

—A cassar, li contestá Godfred.

—No 'n trovarás de cassa avuy, puig Sant Hubert no 'n dona á qui per cassar descuyda sa honra, y mentres tú estás en los boscos, ton pagte Adelmir obsequia á ta esposa.

Godfred, plé d'ira, retorná á casa, y entrant secretament á sa cambra, vejé, sense ser vist, al jovenet patge en amorosos coloquis ab Wilelmina.

Res digué Godfred, sinó que cridant á part á dos guardias seus, homens robustos y de mal cor, los doná la ordre d' escanyar á Adelmir dintre de sa cambra, y quan lo malaventurat patge sortí del aposento de sa Senyora, los dos homens l' agafaren, lo ficaren en sa cambra, y mentres un lo tenia agarrotat de mans y peus, l' altre ab una corda l' escanyava. Finit aixó, Godfred maná que arranquesin la carn del cadavre, y deixant sols la osamenta la presentá després d' alguns dias á Wilelmina dihentli:

—¿Coneixereu, senyora, aquell patge ros y bell que tant vos plahia?

Wilelmina retrocedí horrorisada. pero desde aquell día vestí de negre. Poch temps després morí.

Desde alashoras, molts dias, durant la nit, apareix la sombra de Wilelmina acompanyada de la calavera de son amant, y com la Senyora va vestida de negre y coberta ab un vel del mateix color, se la anomena la Dama Negra.

—Y tenim en aqueix castell, digué la senyora K ..., un aposento, en lo que segons la tradició succehí lo que Berta ha contat, y s' anomena 'l aposento de la Dama Negra, en lo que ningú hi dorm may, puig diu que de temps immemorial s' hi sent soroll y hi ha unas tapieries en las que está teixida la historia de la Dama Negra.

Herman se rigué ab gust de la historia, y dirigintse á la Senyora li digué:

—Jo; no vos faré lo poch favor, ma bella Senyora, de pensar que vos, que 'l vostre marit, ni ningú, cregan res de lo contat,

—No vos diré tant, mon estimat jove, contestá la senyora K ..., però sí que ab mes de trenta anys que so en eixa casa, may m' ha vingut lo pensament de dormir en l' aposento de la Dama Negra, y preferiria dormir, si posible fos, en l' establa ab las vacas, que dormir en ell.

—Donchs jo, Senyora, contestá Herman, tendria gust de dormir hi eixa nit, y si no fos abusar de la hospitalitat, demanaria que m' aparellessen mon llit en aquella cambra misteriosa.

—De cap manera, digué alarmada la Senyora. No voldria que pera res del mon vos succehis una desgracia.

—Margarida, li digué lo senyor K ..., suposat que aqueix jove vol dormir en l' aposento de la Dama Negra, fesli véure avans, y si després s' hi empenya que hi dormi si vol.

La senyora K... prengué un candelero de plata dels de la taula, y fent senya á Herman, li digué: Veniu ab mi. Ja habian acabat de dinar.

Lo jove seguí á la Senyora, y atravesant corredors foscos, se trovaren devant de una porta que per lo historiada dava á conèixer sa antiguitat.

La Senyora obri la porta ab treball, puig la clau estava rovellada per falta d' us, y penetraren en un cuarto gran y fret situat en la part mes antiga del Castell. No tenia vigas sino volta de pedra, y era son color negrench per la velluria.

En son arcoba, blasonat, se vegé un llit de sobreceíl ab cortinas de tapiceria d' un color vert fosch, de las parets penjavan altres tapicerías, en las que s' hi veya la historia de la Dama Negra.

En la primera Godfret se despedia de Wilelmina, mentres lo patge, darrera de la Dama, sonreya ab alegria.

En la segona, Godfred estava cassant y la vella bruixa li descubria son deshonor.

En la tercera, Godfred, amagat, mirava á sa muller que estava parlant d' amors ab son patge.

En la quarta li presentava la ossamenta d' Adelmir, y ella s' arrencava los cabells horroritsada.

En la quinta, qu' estava dins de l' arcoba s' hi veya á la Dama Negra, passejantse de nit per las murallas del Castell ab una atxa de vent á la ma, seguida de la calavera de son amant y la gent, al véuerla, fugia aterrorisada.

—Després d' haver vist aixó, ¿dormireu encara en aqueix llit, mon jove? digué la senyora K...

—Ara mes que may, Senyora, digué Herman, y tindria molt de gust en que se 'm aparegués la Dama Negra ab son amant

—No, digué, ¡aixó per Deu, no! contestá la Senyora, y si vos empenyeu en dormir aquí diré á Frederich que vos fassa companyia.

Hermann rigué de bona gana y pregá á la Senyora que li permetés dormir sol, puig no li faltaria companyia ab las fantasmas que se li apareixerian durant la nit.

—Suposant qu' esteu disposat á dormir aquí, li digué la Senyora, are disposaré que s' aparelli lo llit y 's posi foch á la xemeneya, puig com aqueixa cambra may s' habilita es molt freda.

La Senyora y lo jove sortiren del aposento y en un pasadís trovaren una sirventa ja vella.

—Martá, digué la Senyora, aparella la cambra de la Dama Negra, poseu llansols en son llit y encengueu la xemeneya.

Marta quedá parada, y creyent que ho entenía malament, digué:

—¿La cambra de la Dama Negra, voleu qu' aparelli, Senyora?

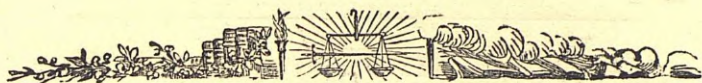
—Es aixís com vos dich; contestá la mestressa.

La sirventa no replicá, pero se 'n aná fentse creus com qui veu bruixas.

(S' acabará.)

FRANCISCO DE P. CAPELLA:

DESPEDIDA DE ARÍSTIDES

Adeu, pàtria estimada! eixa garlanda hermosa
Que sòbre 'l teu front brilla daurada pel bell Sol,
Jamay farà ma vida, la vida venturosa,
Jamay dará á mas penas son dolcíssim consol.

Jamay ma ferma espasa, valenta y no vensuda,
Que 't defensá gloriosa devant tos escuadrons,
Podrá admirarte, pàtria, com reyna aixís seguda
Sobre un trono de pobles en mitx sos terreons.

Jo soch aquell que un dia va ser bras de ta gloria,
Lluytant contra dels Persas al plá de Marathón,
Jo també vaig portarte com signo de victoria
Cenyit ab la corona de vert llaurer mon front.

Jo sempre vaig alsarte per sobre 'ls demés pobles,
Jo vaig guardarte sempre com á soldat fidel;
Si algun dia esposavas l' intent d' empresas nobles,
Ser lo primer dels héroes ha estat lo meu anhel.

Jo que he crusat las onas d' aqueixa mar tan bella
Pera cumplir las ordres com manaments sagrats,
Y 't veyá al lluny brillantne com fulguranta estrella
Guiant los nobles passos de tos valents soldats;

Y avuy... També avuy miro eixa esplendent grandesa,
També avuy te contemplo mil pobles dominant,
Mes, ¡ay! no sé que temo, que al veurer ta bellesa,
Sento que 'l cor me crida: «¡La Grecia es massa gran!»

Avuy ab ta soberbia vols vencer orgullosa,
 Temístocles te guia y á un precipici vas,
 Creus que no hi ha en la terra com tú una nació hermosa
 Y com valenta pensas que sempre vencerás.

Ja ho sé qu' en tu domina lo geni de la guerra,
 Ja ho sé que per sa patria los Grechs tornan lleons;
 Pero si avuy desprecias als fills d' aqueixa terra,
 ¿Quins defensors te quedan per venjar tos afronts?

Hermosa patria meva, ja veig aprop la vela
 Que ab impuls invisible m' ha de dur lluny d' aquí;
 Quant en las onas marqui ma nau sa blanca estela,
 Tú, Grecia venturosa, t' oblidarás de mí;

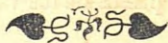
Mes jo que 'ls recorts porto dintre de mas entranyas
 De la dolsura patria un dia més ditzós,
 Jo no podré oblidarne ni 'l cim de tas montanyas,
 Ni tas planurias bellas ni 'l teu cel tan hermós.

Tu sempre venturosa, en mitx tas alegrias
 T' oblidarás Aténas del noble desterrat,
 Pero ell ab l' Esperansa de més hermosos dias,
 Jamay podrá oblidarne ton nom per ell sagrat.

¡Adéu, Aténas bella! ¡adéu, patria estimada!
 Escolta un' altre volta ma dolorosa veu,
 D' un ignocent escolta per última vegada
 ¡Oh, Temple del deu Marte, lo pesarós «adéu!»

FRANCISCO DOMINGO MAGNET.

Barcelona 25 Decembre 1883.

LA DAMA NEGRA

II

LAS FANTASMAS DEL CASTELL

HERMAN, acompanyat de la senyora K..., tornà á unirse ab lo resto de la familia, en un salonet en lo qual hi havia un piano.

Berta se sentá y tocá ab molta expressió una d'aquellas pessas de saló tan hermosas, fillas de la nebulosa Alemanyia ,pero que tan sols en eixa terra se poden concebir.

Després, acompanyada de Herman, cantá la balada de la Dama Negra.

L' acompanyament era funerari y la tonada trista y planyidera, casi diré tenebrosa. Era una música que feya venir fret.

Quan s' acabá la balada, las notas del piano 's perderen per l' espay y pareixia que l' eco ressonava fins á la tomba de Wilelmina.

Tots los oyents semblava que tenian esgarrifansas de fret.

Tocaren las dotze y tots se retiraren.

Herman se 'n aná á la cambra misteriosa.

—¿Vols venir á dormir ab mí? li digué Frederich.

—¿Creus que tinch por? li respongué Herman.

Doná la bona nit y 's ficá en l' aposento de la Dama Negra.

Ajustá la porta, deixá 'l llum sobre una taula antiga y després d' escalfarse en la xemeneya se despullá sens experimentar cap temor.

Herman no creya ab apareguts y 's burlava de certas preocupacions.

Despullat que fou, apagá son llum y 's ficá al antich llit cobert d' una doble conxa de ploma d' oca feréstega y senti un benestar com pocas vegadas li havia suchsehit.

Per defora la pluja assotava 'ls vidres emplomats en las finestras y 'l vent xiulava entre 'ls arbres sechs y sense fullas que voltavan lo misteriós Castell.

Las ideas del jóve comensáren á confondrers y 's quedá dormit.

No sabém quin temps durá sa dormida, quan de sopte li semblá que sentia remor y obrint los ulls vegé la cambra illuminada ab una claror blanca com de lluna quan fa 'l plé.

Herman s' aixecá de son llit y 'ls cabells se li posaren erissats.

Las tapisserias de la cambra havían recobrat vida.

Junt á son llit hi havia un guerrer armat de punta en blanch; era la sombra de Godfred.

Prop del cavaller s' hi veyá una calavera; era la ossamenta del hermós patje Adelmir y entre 'ls dos, coberta ab vel negre y vestida de igual color, s' hi veyá la ombra de Wilelmina, la Dama Negra.

Al veure lo jóve aquellas fantasmas doná un crit y esclamá:

—¡Ay, Deu meu! y una gran rialla com del altre mon respengué á son crit.

Herman va perdre 'ls sentits y caygué aplomat assobre son llit.

Al tornar en si era ja de dia y clar.

Herman estava estés al llit y son amich Frederich lo sostenia en sos brassos mentres la senyora K..., li fregava 'ls polsos ab ayguas aromáticas y vinagres.

Lo jóve recobrá poch á poch sos sentits, doná una mirada á tot voltant del cuarto y sos ulls se detingueren ab terror en una figura que li feu petar las dents. Junt á la senyora K... hi havia la Dama Negra, pero tenia las agraciadas faccions de Berta y son amich Frederich vestia lo trajo del noble Godfred sense son casco. Herman mirava aixó esferehit. La senyora K... lo tranquilisá.

—Jo no sabia la burla que mos fills volian fervos aqueixa nit, digué, pero no he deixat de renyarlos y m' ha desagradat molt; vos demano per ells mil perdons.

—¡Com! digué admirat Herman, ¿no han sigut visions las que s' han presentat á ma cambra eixa nit?

—No; digué Frederich, ha sigut tant sols una burla pera probar ton valor. Quan dormias, Berta y jo hem entrat en la cambra de la Dama Negra, ella ab son vestit de seda y un vel de crespó negres y jo he despenjat una antiga armadura ab la que m' he cobert, represen-

tant lo senyor Godfred. Ma germana feya la Dama Negra y jo que com saps estudió medicina, tinch en un armari cobert per eixas tapicerías, una calavera que m' ha servit pera simbolisar la ossamenta del patje Adelmir. Aqueixas son las aparicions de la nit passada, de las quals Berta y jo te demaném perdó.

Herman los hi allargá las mans y digué:

— A tu 't perdono, Frederich, mes á Berta nó; mes tart li proposaré mas condicions.

La noya abaixá lo cap y no digué res.

Passaren d' aixó alguns anys y un día Herman se presentá al Castell de la Dama Negra, demaná al senyor K... y tingueren una conversa llarga.

Al sortir lo Senyor cridá á sa muller y á sa filla.

Tres mesos després Herman W... era lo felís espós de Berta F..

Quan Herman quedá sol ab sa muller li digué:

— Are 'm pagarás lo susto que 'm donares aquella nit y tota la vida 't tindré lligada ab cadenas.

— ¿De flors, no es vritat? digué Berta.

Herman besá ab amor lo front de sa esposa.

Diu que jamay s' arrepentí de haverse casat ab la Dama Negra.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

LA DONA CATALANA (1)

A MON RESPECTABLE AMICH MOSSEN JOAN SAMPERE

Filla de les lleys antigues
qu' avuy nos volen robar
perqué 'ns davan fesomia,
perqué ab elles forem grans,
la dona de Catalunya
no ho es sols per haber nat
en aquesta hermosa terra
que Deu volgué assenyalar
ab sa destra; mes encara
que per dur d' ella la sang,
y haber vist la llum primera
en ses hermoses afraus,
y haberse colrat sa cara
del sol als mateixos raigs
qu' un Dia la de la Verge
colraren á Montserrat;
ho es molt mes per la seva ánima
que parla clá y catalá.

(1) Aquesta poesia meresqué en l' últim certamen celebrat á Valls, ab motiu de la inauguració en dita ciutat del Ferro-carril directe, lo premi ofert per D. Laureá Figuerola, consistent en un ram de flors de plata ab una formiga d' or.

Cap mes com ella en la terrá
per fe anar la casa avant,
bon timoner sab guiarla
ab bon temps y tempestat.
Guarda en sos ulls la dolcesa
que té lo nostre cel blau
y es ja prou perquè l' estimin
lo seu tirat noble y franch.
Mes ay, per xo no li manca
sempre qu' arriba lo cas
de nostres altes montanyes
la sublime majestat,
sa aspresa y fins les tempestes
que congrian sos serrats.
Prou qu' ho va doná á coneixer
quan va poderse adonar
que la casa anava á menos
y minvavan sos cabals,
ja que darrera de festes.
y fires, perdia 'l cap,
son espós, gastant fatxenda,
fentse per tot amistats,
dant que murmurar al poble
y deixant per los companys
" amor de la seva esposa
y 'l dels fills qu' al mon posá.
Van bastar quatre paraules
dites sols com ella sab
y hont ningú pugués sentirles
per deixar curat lo mal.
Bé fa l' espós en seguirne
sos concells sense dubtar
puig qui mes de cor l' estime
may al mon ha de trovar,
ni qui miri de sa casa
los profits ab mes afany,
ni un altre amor en la terra
com lo d' ella pur y sant.

Que 's va perdre la cullita?
Per xo pa no mancará
qu' ab lo qu' ella estalviava
podrán enguany comprar blat.
Qu' un dels fills tirá la quinta?
per xo soldat no será
ab tot y la mala anyada
y haber pagat tres soldats
avans qu' aquest, puig es mare
y 'ls fills no 's deixa robar,
y es per xo que preveyentho
fa temps que va arreconant
mes que sia estalviantse
fins les mossades de pá.

Massa sab lo que li costa
un fill, mes enllá del mar
ja fa mes de deu anyades
que vejé partir plorant
lo mitjá, á qui no aturaren
suspírs del cor arrancats,
puig de sobres veyá 'l pobre
lo seu pervindre devant
veyent tancades les fàbriques
per aquelles lleys fatals
dels que si á Espanya governan
de Inglaterra son manats.
¡Pobre mare! cada dia
al sé á l' hora del repás
y al contemplar buyt lo setí
que solia ell ocupar
ab sos plors sos ulls s' enlloran
murmurant de baix en baix
una oració perque guie
Deu á son fill ab sa ma
y en aquell dia en que 's juntan
dintre la casa payral
les famlies y acudeixen
los parents d' assí y allá,

y la rialla obre 'ls llabis
retrets alegres contant,
y 'ls baylets mouhen gatzara
que van atiant los grans,
menys que may son dolor minva
y 'l cor sent prompte á esclatar
veyent al voltant de taula
fins als parents més llunyans,
llevat del fill que tal volta
ja ha mort, pensant en sa llar.
Y tot son cor se concentra
en lo padri qu' assentat
al cap de taula, en va proba
d' aturar sos plors, pensant
que tal volta per ell sia
aquell lo darrer Nadal.

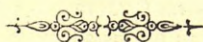
¡Pobre padri! Com li reca
ab tot y sos vuytanta anys
que prou lluben en sa hermosa
corona de cabells blanchs
deixar aquest mon hont restan
uns cors que l' estiman tant.
Carinyosa la mestressa
cuyda d' ell com d' un infant
y son enuig sentiria
qui s' atrevis á trencar
al vell padri lo respecte
fos ell qui fos ¡tant se val!
Sa vellesa es venerada
alli per petits y grans
y quan arriuan de fora
igual li besa la ma
lo baylet qu' encara juga
y 'l qu' está apunt de casars'.

Y á tot acudint feynera
sense pará ni un instant,

de tots recordantse, encara
lo temps sab ferse arribar
pera tenir sa caseta
igual sempre que un mirall;
y aprofitant les vetllades
del hivern, murmurejant
aquella tonada trista
de la Filla del Marchant;
fa brollar de sa filosa
los llensols, com la neu blanchs
qu' un dia per dot sa filla
à son espós portará.

Oh dona de Catalunya!
per qui ma patria fou gran,
encara vius á montanya
ja que t' has mort á ciutat.
L' hora no ha arribat encara
de tenirte que plorar;
per mes qu' ab modes foranes
empelten nostre tirat.
Com lo pi de la alta serra
que no tem la tempestat
y a tots los vents planta cara
y menys encar tem al llamp,
en lo ronyó de la terra
encara se 't pot trovar
fent marxá endevant la casa
y á tos fills anant pujant
de primé, ab tos pits donantlos
la vida ab ta propia sang,
mes endevant ensenyantlos
á ser uns bons cristians
y á estimá sempre la patria
hont Deu volgué fossem nats.

RAMON E. BASSEGODA.

LA PROPIETAT

Totas las invectivas que s' han escrit contra la propietat, totas las teorías ab que se ha intentat destruírla, no son mes que sofismas que no resisteixen á la sana crítica, ágoreras nuvoladas que basta un raig del sol de la rahó pera desferlas y evaporarlas.

NOTO, Jaumet, que de algún temps ençà se arrela en ton cor una rancunia insensata contra 'ls propietaris y la propietat, y com que aquesta rancunia no pot ser filla del meu exemple ni de la ensenyansa que t' he fet donar, temo que sia efecte de haberte deixat alucinar pels corifeos del socialisme, que s' aprofitan de la irreflecció de alguns treballadors pera viurer ab la esquena dreta. ¿En que 's fundan, digam' las estranyas ideas que de quant en quant ixen de tos llabis? ¿En que eixa mala voluntat als amos de las fábricas? Es que tots son dolents? ¿En que eixa defensa incondicional de totas las exigencias dels treballadors? Es que tots ells son bons, y totas ellas justas? ¿En que t' fundas, digam', pera creurer que la propietat es ilegal, que es injust que uns tingan molt, altres poch y altres res? ¿Es que t' sents inclinat á treballar pel comú, y ú fer renuncia del dret que tens á la possessió de lo que guanyas ab ton trevall y de lo que pot prevenirte per herencia? Si es així, no pendrás á mal que fassa hereu dels meus bens á un estrany; perquè aquesta horta que possehesch es al cap y á la fi una propietat, propietat que desitjo passi íntegra al meu fill; y si tu creus que aquesta voluntat meva es injusta y abusiva, poch hau-

rá de costarte ranunciar á ella; mes, no pots acceptarla sense posarte en contradicció manifesta ab las ideas que defensesas. ¿Callas? ¿No trobas una resposta adecuada á las preguntas que acabo de ferte? ¿Desprecias l' amor de ton pare que travalla sens descans pera deixarte aquestas terras, fruit del seu suor, resultat de sas economías, ab la esperanza de que, quan jo falti, tu seguirás cultivantlas ab la mateixa constancia, pera donar ab sos productos l' aliment corporal y la instrucció que jo t he donat, als fills que Deu vulga concedirte? ¿No veus, insensat, que aquest pur y noble sentiment, que l' amor paternal es la rahó mes sólida, l' argument mes irrecusable en pró de la propietat y contra las absurdas ideas que en mal hora te han inbuít? ¿Tu que acabas de castigar ab una bastonada al gos del vehí que volia pendrer l' os que has tirat al Quitxo, lo gosset que tant estimas, tindrás menos amor, defenderás ab ménos energía á tos fills? ¿Confondrás sos drets universals; confiarás á una comunitat inverosímil lo cuidado de alimentarlos, es dir, deixarás que 'ls fills del vehí treguin als teus lo pá de la boca?

Callas, y fás bé. Aço m' proba que estás estraviat però no perversit; açó proba que la rahó te encara en ton cor y en ta inteligencia lo domini necessari pera apartarte del mal camí, y per lo tant vull aprofitar la vetllada pera parlarte de la propietat, comensant per esplicarte l' origen de la meva. Tal vegada ma sensilla relació te farà conèixer l' erro en que estás, sens perjudici, si ella no basta, de tractar de altres qüestions que ab la propietat se relacionan, pera anar destruint, un á un, los falsos raciocinis ab que t' han enlluernat.

Lo teu avi, que a' cel sia, era masover de un mas que com ja sabs, no está gayre lluny de aquí, y si no feya grans economías, guanyava lo suficient pera pagar l' arrendament, alimentar, vestir y enviar á la escola á quatre fills que tenia, los teus oncles Pere, Joan, Ambrós y jo, y pera tenir una dotzena de doblas de quatre en un racó, ab que poder comprar una mula, si alguna de las que tenia se moria ó s' inutilisaba. May vaig ohir que se queixés dels amos, que per altra part estaman mol contents d' éll, puig los pagava relligiosament y cuidava las terras ab la mateixa diligencia que si haguessen sigut pròpias. ¿Sabs perquè? Perqué creya, com crech jó, y com creuhen totas las personas honradas y laboriosas, que tant dret tenen los amos sobre sas heretats, ja las hajan adquiridas per herencia, ja compradas ab diners guanyats per ells, com ell tenia sobre 'ls seus carros, las sevas bestias, las sevas eynas, y sobre los fruits de la terra que li restavan després de haber pagat á tothom.

Als catorze anys d'edat, jo sabia llegir, escriure y contar regularment, y tenia prou práctica en los travalls de la terra pera posarme al costat dels millors jornalers. En aquella edat, donchs, ab la experiència dels mossos que teniam, vaig comensar á ferme carrech del poch fonament ab que alguns maleheixen als amos y est'n sempre descontents del salari que guanyan; vaig entendre que 'ls que tal fan son sempre los menos actius, los que 's deixan dominar per la enveja y la droperia. Tenia vint y quatre anys quan, ab motiu de haberse casat l' hereu, vaig voler sortir de casa, ab la mira de establirme pel meu compte quan se 'm presentás ocasió, y mentres tant vaig entrar de mosso en aquesta horta. La tenia arrendada, llavors, un home mes amich de anar de fira en fira y de aplech en aplech que de cuidar de casa seva, y mes aficionat á passar lo temps en la taberna, jugant y bevent, que á treballar. Diu l' adagi que qui te mossos y no 'ls veu, se fa pobre y no s' ho creu; y en lo cas á que m' refereixo se justificava plenament. Los travalls de la horta, deixats á la voluntat dels mossos, no s' feyan may á temps; la terra, mal cuidada, se esterilisava y rendia menos cada any; y com per altra part l' joch y l' vi consumian las ganancias del hortala, va venir un dia que no pogué pagar l' arrendament. Prestant de la mala cullita conseguí que l' amo diferís l' cobro fins l' any llavors venider, però no pogué evitar que aquell se posés sobre sí; que vegent lo mal estat de la horta, fes lo proposit de cambiar de arrendatari quan se li presentés una bona proporció. En tals circunstancias vaig entrar en son servey; y pera que vegís que 'ls mossos mes dropós y perversos, com ja t' he dit, son sempre los que mes cridan contra 'ls amos te diré que vaig trovarne aquí un que encare l' amo no acabava de girar l' espalla ja s' jeya de colze á la rasa y fumava tranquilament un cigarro darrera l' altre, sens que li donés cap cuidado que la feyna s' endarrerís, y sense tenir cap repugnancia en cobrar un jornal que no guanyava ni mereixia. No obstat sempre estaba descontent. Y segons deyan, aquest era bo comparat ab lo que jo entrava á substituir. ¡Considera quina pesa seria l' tal mosso!

Poch agradable va ser la meua companyia al mosse referit; així fou que comensí per donarme mals consells, y acabá per mirarme de reüll, quan se va convèncer de que jo no volia enganyar á qui m' pagava, ni ferme cómplice de la seva negligencia. Si aquest comportament no fou notat del hortala, que de lo que s' cuidava menos era de l' horta, no va passar lo mateix ab lo propietari, que venia molt sovint á inspeccionar lo estat dels sembrats: així fou que un dia se m' acostá, y després de ferme saber que havia determinat traurer al amo

perqué li devia l' arrendament de dos anys, me proposá que m' fes càrrech de la horta obligantse á provehirme de tot lo necessari, ab la obligació de pagarho á mida que ho anés estalviant. Així queda convingut entre nosaltres, y al cap de pochs dias, jo, l' mosso, me vaig convertir en amo, y l' que era amo va eixir de la horta mes pobre que quan hi entrá, puig carros y animals varen ser venuts al encant pera pagar l' import dels arrendaments atrassats.

Prop de trescents duros devia al propietari al comensar á treballar pel meu compre; mulas, carros, eynas de tota classe, tot vaig comprarho ab diners per ell deixats. No vaig empero desanimarme. La meva primera diligencia fou buscar dos treballadors honrats, y despatxar al que fins llavors habia sigut company meu. Donant als mossos lo salari que s' mereixian, animantlos ab lo meu exemple y tractanlos ab bondat, los treballs se adelantavan que era un contento, y ningú me duya avantatge en portar al mercat las verduras mes delicadas y mes primerencas. Al cap de quatre anys, no sols habia satisfet los tres cents duros, sinó que ja era pare de familia, y tenia la casa proveïda de tot lo necessari ab arreglo á la nostra classe. ¿Creus que aquestas aventatjas, degudas á la meva constancia en lo treball y á una vida metódica y virtuosa, eran atentorias al dret de ningú? ¿Creus que no tenia dret á conservar tan llegendimas ganancias en profit meu y de la meva familia? ¿Creus qué devia anar á la taberna ahont l' anterior arrendatari de aquesta horta passava las horas en perjudici de la seva salut y de la seva honra, y dirli: allí ahont tú te arruïnares, jo hi he adelantat cent dnros, per exemple; no es just que 'ls possehesca y que tú no tingas pa pera menjar; encara que no tens afició al treball ni voluntat de apartarte del vici, com á membre de la gran familia humana tens dret de participació en la riqueza general; aquí ne tens una part, xalat? Nó, no devia ni ho vaig ferho; pero com lo dret á la propietat no esclueix l' amor al proxim, ni 'ls sentiments generosos, jo que m' doïa de la trista situació del que habia sigut mon principal, no solament me vaig oferir á donarli treball sempre que 'n volgués, sinó que l' socorria molt amenut, y, encara que poch cas feya de las meas exortacions, l' aconsellava cambiás de vida sempre que l' veyá,

Deu va benedir la meva perseverancia, y un dia trobantme ab una cantitat suficient pera passar á ser propietari, vaig manifestar lo meu proposit al amo de la horta. Me raca, digué ell, perque perdre un masover honrat y treballador com no n' habia tingut cap: y, després de reflexionar un rato, però tinch una satisfacció tan gran al saber los teus progresos, que m' determino á fer lo que estava mes lluny del meu

pensament. Vull vendre l'horta. Consultat ab personas entesas respecte al preu que n' pugas donar, y vina l' diumenge á casa, que tingas ó no prous diner, jo 't prometo que 'ns arreglarém. Y així va ser. Al dotze anys cabals de haber eixit de la casa dels meus pares se firmá la escriptura en que se m' traspassava la propietat de la horta ahont havia entrat guanyant un humil salari.

Me dirás tal vegada: No, no es aquesta la propietat á qui tenim rancunia. Aquesta propietat es llegalítima, puig es fruyt del treball individual. Vos haveu treballat y seguiu treballant per viurer; mentras que altres que may han empunyat una eyna, explotan lo suor dels obrers, pagantlos un miserable jornal pera, ab las ganancias que á ells deuen humiliarlos y avergonyirlos ab lo contrast que fan ab la seva penuria l' luxu y las comoditats de que 's rodejan. Deixant á par que no hi ha altra diferencia que la major importancia del caudal; que la propietat petita ó gran, adquirida pel possessor ó heredada, sempre resulta esser contraria á la igualtat per vosaltres somiada, y que la teva excepció no impedirá que tal vegada 'ls mossos que en la horta treballan diguin de mi una cosa semblant, inspirats per la rastrera y rencorosa enveja, vull preguntarte: ¿Si tú reconeixes que la meua propietat es llegalítima, no reconeixes també que tinch llegalítim dret á deixarla á tu en primer lloch ó á la persona á qui tinga mes estimació? Donchs bé: demá te deixo aquesta horta y l' poch ó molt caudal que pugui ajuntar, y segons tos principis deixarán d' existir las condicions que fan que jo ho possehesca llegalítimament, puig no será fruit del teu suor. Si acceptas la herencia y no sols sabs conservar-la sinó que ab ta intel·ligencia y laboriositat ó ab especulacions legals l' aumentas considerablement ¿qui podra impedir que dintre duas generacions nostra familia, avuy de brassers acomodats, arribi á ser igual á las familias quina opulencia tanta rancunia t' inspira? Si l' acceptas y creyent que las mevas economías han de durar sempre, abandonas l' treball y t' entregas al vici: ¿qui podrá impedir que l' fill d' una familia de honrats treballadors, sia la irrisió y l' escándol del poble per sa degradació moral, ni que arribi á la trista necessitat de anar de porta en porta captant un rosegó de pa. Creume, todas las invectivas que s' han escrit contra la propietat, todas las teorías ab que s' ha intentat destruir-la, no son mes que sofismas que no resisteixen á la sana critica, agoreras nuvoladas que basta un raig del sol de la rahó pera desferlas y evaporarlas.

(Acabada.)

LA CREU

No canta cançons d' amor
per dormi' á son fill la mare,
no canta cançons d' amor,
que bé l' hora es de plorarne.

Pera dormi'l, cada nit
de cançons si ni cantava,
pera dormi'l, cada nit
la nata y flor de corrandas.

Mes, abuy vol fugí' al cel
y ja extén sas blancas alas,
múllalas mare ab ton plor
que així no hi podrà volarhi.

—No 'l cridéu angelets, no,
si assi baix tinch de quedarme,
lluny de mí, quin plorar fá!
no podriau consolarme'l.

Per ell, la gloria es mon cor:
de mellor no 'n coneix d' altre,
¿perqué una de més gran
li mostréu pera emportarsel?

¿Perqué 'n somnis li mostréu
tant hermosa y tant brillanta?
Tanta llum lo va atrayent
com a un papalló la flama.

Arraserantse 'l al cor
lo vòl fer dormí á besadas,
y entre sospirs y patons
s' hian 'adormit fill y mare.

Veu ellà en somni un camí
llarch y trist, boyra endolada,
sense terme en l' horisó,
y abs grans abims per voradas.

En professó ve del lluny
tot un estol de fantasmas,
cad' una porta una creu
feixuga, damunt l' espatlla.

Qui camina ferm lo peu,
qui defallint de portarla,
qui ab los ulls fixos al cel
qui al terror la vista baixa.

Ditxós del qui arriwar pot
á terme, ab la vista enlayre
sens adonars de la sanch
que ha anat regant sas petjadas.

Detrás de tots va Jesús
portant dos creus á l' espatlla.
—¿Perqué duas ne portau
bon Jesús?— li diu la mare

—Duch la que no vols dur tú
li respon Jesús, mirantla,
y com l' ha tocada al cor
la mare s' es despertada.

Llensa un sospir son fillet
y al cel emprén la volada,
y diu la mare á Jesús
que davant seu veu encara:

—Deixáu bon Jesús, deixáu
que bese vostras petjadas.
y dáume pera seguíus
á Vos, la creu més pesanta.

EMILI COCA Y COLLADO,

LA PROPIETAT

(Acabament.)

RA suposa que per una aberració de la intel·ligència humana, las máximas absurdas que alguns il·lusos sustentan arriban á imposarse á triunfar en fi, y que, pera fer impossibles las diferencias sociales, comensan per prohibir la transmissió de la propietat. *L' home, dirian en tal cas, te l' dret de conservar ó no lo que guanya ab son treball; però lo que posseezca á la hora de la mort no pot passar á sos fills, ni te dret á disposarne en benefici de cap individualitat, ha de passar integro al tresor comú.* ¿Seria aquesta disposició suficient pera establir la igualtat social? Nó, perquè no se podria evitar que 'ls treballadors mes intel·ligents ó mes constants guanyassen mes, y per lo tant visquessen ab mes comoditats que 'ls altres, y com per altra part los pares sempre tindrán més amor als seus fills que á la comunitat, se desferian en vida de lo que posseissen en benefici d' ells; lo que obligaria als nivelladors á estatuir: *No se permeten diferencias; ningú pot guanyar més, vestir ni menjar millor que un altre.* Seria llavors precis que la comunitat se fes càrrech de vestir y alimentar á las criatures, als vells, als malalts, en fi, á tots los que per un motiu ó altre no estiguessen en aptitud de treballar; perquè essent uniforme l' guany seria d' estricta justicia que també ho fossen las càrregas y obligacions individuals, puig es evident que si ab lo jornal que se fixás pogués viurer un matrimoni ab molts.

fills l' matrimoni que n' tingués pochs ó que no n' tingués cap, se trobaria ab un sobrant que destruiria la igualtat. Encara que repugna á la rahó y á la consciencia, suposém que semblants despropòsits poden arribar á ser lleys, ¿sabs lo qué succeiria llavors? Que desapareixent tot noble estimul al destruir la familia, que es la base de la societat, ni la trista condició dels salvatges del cor d' Africa podria ser paragonada ab la del poble que á tal extrem portés sos extravios.

Pera probarte, Jaumet, la importancia del capital, las ventatjas de la propietat, y la conveniencia de que se extenguí en totas las classes sociales, no necessito valarme de ingeniosos arguments, bastarán senyalar-te las fábricas del plá de Barcelona, que desde aqui se oviran, y dirte: ¡Quánts prodigis de laboriositat é intel·ligencia representan! ¡Quánts beneficis portan al país! ¡A quants milers de familias proporcionan lo pa de cada dia! Donchs totas aquestas fábricas no son mes que l' resultat de l' acumulació, fillas del respecte á la propietat, degudas, en fi, als esforços dels pares pera lo benestar dels fills. Que sia abolida la propietat, vedada la acumulació y la herencia, y aquestas superbas fábricas honra del país, testimoni irrecusable del caràcter actiu y emprendedor de sos naturals, caurán arrunadas pera no aixecarse may mes; y tot lo adelanto, tota la il·lustració de que estém tan envanits, desapareixerán com per encant.

Me dirás: Hi ha capitals adquirits per medis il·licits, y aqueixos no mereixen lo respecte de las personas ni de la ley. Convinch en que n' hi pot haber; però una injusticia no n' justifica un'altra. Si 'ls que los adquiriren per medis reprobats los gosaren sense oposició y 'ls legaren á sos descendents, culpa será de la insuficiencia de la ley pera evitarho, y pera donar lo merescut càstich al usurpador á mes de obligarlo á la restitució; però no es, no pot ser culpa ni recaure en perjudici dels que de ells ho heredaren; y despullarlos de sas riquesas perque se suscitín dubtes sobre si sos antepassats las adquiriren legalment, fora la mes gran de las arbitrariedats la mes evident de las injusticias. Perqué, si la acusació fos congetural ó imaginaria, inventada per la malícia ó per la enemistat, ¿en benefici de qui se 'ls despullaria? ¿á qui y ab quina mida se hauria de restituir lo que no pot tenir cantitat coneguda, lo que ningú pot reclamar ab justos títols, ab provas evidents; encara suposant que hagués existit l' abús? Si 'ls abusos á que poden donar lloch tots los drets y totas las institucions fossen rahó pera abolirlas, no hi hauria res estable sobre la terra. En la impossibilitat de evitarlos en lo que pertany á la propietat, los legisladors establiren la prescripció, per la qual adquireix lo domini de una cosa

qui la ha posseïda durant un temps senyalat y ab determinadas condicions.

La perfecció, Jaumet, es negada á las obras humanas; no cal pas buscarla en aquest mon. Lo que habem de procurar es que l' vici no triunfi may de la virtut, que las passions no arribin á tenir sobre nosaltres mes domini que la rahó. La desigualtat es inherent á la naturalesa humana, y per lo tant inevitable. Sempre hi haurá homens forts y homens débils; may hi haurá igualtat absoluta en las intel·ligencias, ni en las aptituts, ni en los talents. Las mateixas necessitats humanas, estableixen diferencies capitals. Las malalties á que estem subjectes, exigeixen que hi haja homens que dediquin tota la seva vida á estudiarlas, y á descobrir las substancias orgánicas ó minerals que tenen virtut pera curarlas. ¿Se ha de pagar de la mateixa manera al metge, que al pastor que passa indolentment la vida en las ubagas, salzeredas ó en los prats? ¿Lo mateix al advocat á qui s' confia la defensa dels nostres drets, que al mosso que cava en nostras vinyas? ¿Lo mateix al obrer actiu é intel·ligent, que al peresós ó inepte? ¿Lo mateix al pilot que dirigeix la nau y la porta, atravessant l' Occeá, als països mes remots, que al simple mariner? Escuso consideracions que podrian allargarse indefinidament, perquè crech que ja est s' convensut de que la propietat es tan legal y necessaria, com inevitable la desigualtat; però encara te veig cavilós, encara te queda algun dubte y es precis desvaixel. Be, m' diràs jo conech que la propietat es justa; però propietat del treballador es també la forsa dels seus brassos, y per lo tant te dret de exigir que qui la necessita li pagui com correspón. Es cert; però has de entendre que tots los drets tenen las sevas limitacions, unas imposadas per la llei, altrás per la conveniencia. Los richs no poden fer de sas riquesas un us perjudicial á la societat, ni en sa propietat res que molesti als vehins y transeunts, ó que per ser contrari al ornato públich estiga vedat per la llei. Los obrers, llibres son de treballar mes ó menos, com de exigir jornals mes ó menos crescuts; però la conveniencia los adverteix que no poden abusar de aquest dret, perquè treballant poch haurán precisament de guanyar poch, en perjudici de son benestar, y exigint un augment de jornal que no estiga en armonia ab las ganancias del fabricant, com aquestas ganancias han de estarho ab lo capital en cada industria esmersat, se esposan á la suspensió dels treballs; que si just es que l' obrer sia ben pagat, no hi cap rahó que aboni que 'ls fabricants se hagin de arruinar per complaurels quan per la competencia estrangera, ó per calsevol altra circumstancia, se abarateixen los preus de las manufacturas.

Quan se suscitan questions de aquesta naturalesa, lo mes perjudicial es acudir als paros y á la coacció, sense intentar avans un arreglo per tots los medis conciliatoris possibles. Los fabricants no han invertit milers de duros en aixecar fàbricas pera tenirlas tancadas, y per lo tant sempre que las exigencias dels obrers sian ben fundadas, podrán resistir, però á la fi cedirán obligats per la conveniencia; però si l' augment de jornal que pretenen es insostenible y per lo tant ruinós pera los fabricants, aquestos resistirán, y resistirán ab rahó, y 'ls perjudicis recaurán sobre uns y altres y fins sobre tot lo cos social; però mes directa é immediatament sobre l' obrer, que quan li falta l' jornal li falta tot. Lo arreglo de semblants diferencias se hauria de confiar á Juntas compostas dels fabricants de la respectiva especialitat y de una comissió de obrers de la mateixa, de la que formessen part los individuos mes distingits per sa intel·ligencia y per sa laboriositat, y en las que lo poder civil intervingués com á mediador, pero que pesadas las rahóns de abduas parts en la balansa de la justicia, se resolguessen sense humiliació ni perjudici de ningú.

Desenganyat, Jaumet, los que mes cridan contra la propietat son los homens de cor rubí, son los envejosos; y aquestos, si per un atzar cambian de posició, solen ser los mes tirans, los mes orgullosos y 'ls mes intransigents. Ademés, en la societat en que vivim no está tancat pera ningú lo camí de la prosperitat. Si anessem á averiguar l' origen dels mes grans capitals, veuriam que molts dels seus posseïdors han eixit de famílies pobres. Homens de modest y fins humil naixement veyém cada dia pujar á puestos eminents en la iglesia, en la milícia y en la administració. Homens de humil origen se distingeixen en las lletres y en las arts, y en fi, la honradesa, la aplicació al treball ó al estudi pocas vegadas deixan de alcansar la deguda recompensa; y si totes las personas honradas, laboriosas y aplicadas no arriban á fer fortuna, no per açó deixan de gosar de la consideració pública y de la estimació de tots los homens de bé, que la pobresa no deshonra á ningú; lo que deshonra, lo que envileix als homens es lo vici, es l' oblit de las obligacions que tenen ab Déu, ab la familia y ab la societat.

Si 'ls esforços que 'ls falsos amichs dels obrers yenen fent pera enemistarlos ab los propietaris, baix pretest de una desigualtat que acceptarian de bona gana si poguessen fer seva la riquesa dels altres, se haguessen empleat en il·lustrarlo y en ferli entendre las avantatjas de la economia; si li haguessen fet entendre que si be la pobresa en alguns cassos es deguda á causas fatals é inevitables, molts mes vegadas ho es al despreci de la virtut y la funesta manía de voler aparentar

mes de lo que 'ns permeten nostres guany's, al joch y á la intemperancia, que debilitant nostras forsas consumeixen lo que deuriám estalviar. Si diguessen que aquestas economías ab lo temps nos permeterian millorar de condició, ja comprant una caseta ó un tros de terreno, ja formant un capitalet que 'ns proporcionaria una ancianitat tranquila y respectada: si així ho haguessen fet, si en lloch de alucinarlo ab teorías tan falagueras com falsas, li haguesen inspirat amor á la virtud, y odi al vici, la petita propietat estaria mes estesa, las classes obreras no serían tan desgraciadas ni estarían tan exposadas á sufrir los efectos de la miseria, y convertidas en propietarias per virtud de la economía, en lloch de mirar ab rencorosa enveja la riqueza agena, procurarian aumentar la propia, ab honra y profit pera ellas, y notable benefici de la prosperitat general.

JOSEPH CORTILS.

ÍNTIMAS

I.

¡Que negres tens los ulls ma enamorada!
jo 'ls veig girarse y moure ab sa negror
y 'm consumo ab sa ardenta flamarada
y mon cor s' agenolla á ta mirada
adorant la ilusió de ton amor.

Mes quan veig pèr tos ulls transparentarse
mes negre qu' ells, ton ànima incitant
ab ta pura bellesa al disfressarse,
va mon cor per amarte, á agenollarse
y de amor y de por va tremolant.

Amaga los teus ulls ma dolsa aymia
hont la negror d' un' ànima s' hi veu
que tinch por del oblit y la falsia.
¡Ets dona y dubto! Los teus ulls desvia
y allavors te diré, àmam, soch teu!

II.

T' estimo, y no ho sabr' s, ma enamorada
tinch por del teu amor!

si 'm diguesses ijo t' am! quina ferida
s' obriria al instan en lo meu cor.

Deixam gosá estimante sens saberho,
no vull teni 'l neguit
de creure y esperar en las promesas
pera despres plorar ab ton oblit.

III.

Tinch por de tú y de tos ulls
que 'ls porto clavats á l' ànima
com si fossen dos botons
de foch per martirisarla.

En la negror del abim
s' hi rabeja un' ombra estranya
un' ombra que á mi m' atrau
y me xucla, y que m' espanta

qu' en la negror del abim
hi veig tos ulls vellugarse
y en la nêgrôr de tos ulls
la del abim concentrada.

Y es que per mirarme á mi
s' aboca als ulls la teva ànima...
que Sant Antoni glorios
me prive, Senyor, de caure,
que no vull creure en l' amor
que posa tan negre un' ànima.

IV

En la nit de tos ulls, per disort mia
jo hi he vist un follet,
que hi juga y s' hi remou, ma dolsa aymia
rebejantshi inquiet.

¿Es potsé, una guspira, que, escapada
del foch de lo teu cor,
vol avivá en lo meu la flamarada
ardenta, del amor?

¡Oh no ho farà! nó hi crech en ta promesa,
defensat, lo cor meu,
y ab dubte y desengany, fes ab fermesa
la senyal de la Creu.

FERRAND AGULLÓ Y VIDAL.

MON PRIMER SARAU

(RECORTS DE NOY)

HEU vist un vestidor de comedianta lo mirall resplandint forta claror damunt d'una tovallola sombrejada de mangre, de ros, de negre; vestits de coloraynas penjant de las cadias; barrejats en estranya confusió, pintas, armas, perrucas, guants; allí un estoig de joyas falsas; en aquell recó un parell de botinas que lluhien com dos ulls? Donchs heus aquí lo que semblava 'l tocador de mas tias la nit del tants de febrer de 1858.

Era Carnestoltas, volian anar al ball. Finalment, al cap de mitj hora, hi serian!

Devant d'aquest «finalment» si n'hi ha de cosas! De conversas, de secretets, de prechs á la mamá, de compas y cusits furtius, de corregudas y tancaments de calaixos á arreboladas, de rialletas y engunias y espionatge pèl forat de la clau! Y tot per qué? Perque mas tias no anavan al ball á ballar; hi anavan á sorpendre, á *esbroncar* á llurs germans. ¡Y fer lo filat dins de l'aygua meteixa per hont nedan los peixos, sense qu' aquestos vos embullin la malla ab llurs cuetadas trenta cops al dia, no 'n vol poca de llesesa! Després, que no ananthi ab los germans, volent servir lo més rigorós secret, de quin home s'acompanyarian? *That is question!* Sense la resolució d'aquest problema, la meva avia no volia dar lo permís. Y l'home, si no era de la familia, havia d'esser tot un senyor tocat y posat, es á dir, un cap de casa que no podria callarho á la *casa* de qui era cap. Si 'n costá d'engu-

nias lo ditxós problema...! Més que 'l cusir d' amagatotis y dissimular, tantost la rialleta de goig anticipat, tantost la nosa que 'ls hi feyan los confiat germans, sense estar més presents que d' ordinari.

Lo temps corria, volava, l' imaginació arrebolava 'l desitj de colors brillants, y ni las disfressas estavan fetas, ni 'l pensament de tres personas havia trobat encara desllorigador al nus. Sort tingueren de mi.

Com que jo era un xavalet de 15 anys, y semblava estar llavors mes encaparrat en fer estels y pedreta y fil qu' en ficarme en cosas d' altri, las meas tias no correren á amagar uns flochs inmensos de cintas més viroladas qu' una posta de sol, quan vaig entrar á la saleta pera demanar estisoras ab que retallar unas barballeras. Aquella coloryna 'm ferí 'ls ulls.

—Qu' os voleu disfressar?

«Bona l' hem feta» 's dirian interiorment per lo que las hi vaig llegir á la cara.

—Nó, home, nó!—s' embarbussaren una y altra, evidentment cullidas—vés, vés á fer volar l' estel.

«¡A fer volar l' estel quan no ho voleu may per por de que caygui dalt á baix de casa» pensí jó —«Hola! alguna 'n duhen de cap; lo qu' es aquest ou si que no me 'l béch.»

Y ab las meas manyetas é impertinencias, no vaig parar fins á descobrirlashi 'l propósit.

—Bé y qué? Quina gran cosa! Aixó no 'm voliau confiar? Vos penseu que soch tant nen, tan xerrayre?

—Oh—saltá la més enfadada d' ellas—es que si t' ho hem dit, es perque, ja ho veus, no podrém anarhi.

—Perqué?

Per falta de company,

—Deixéume venir á mí. Vos hi acompanyaré jó.

Mas tias se miraren fit á fit.

—Potser sí!—exclamaren á duo.

Y llensant la feyna á terra, correren á trobar á la meva mare, á la meva avia y tot quedá arreglat.

De resultas d' aixó m' hauriau vist, á las deu de aquell vespre, dins del tocadó á que 'm referia, tot voltat de donas, d' anaguas per terra, rodons com turbants de gegants; de vestits y mantos y flochs y caretas, y qué se jo quinas endróminas penjadas per las cadiras. Era que pera admetre la meva proposició fou necessari... vestirme de dona. D' altre manera tothom hauria dat en la veritat que, per extranya tras-

posició de termes, are convertian en ficció totes mas parentas. Vull dir, que al véurem al ball, tothom s' hauria preguntat qui m' hi acompanyava, los meus oncles los primers. Y res, ananthi, disfressat, no coneixentme, jo acompanyava als altres. Veritat es que veninhi, com hi venia, la meva mare, no sé perquè no fershí acompanyar fins á la porta per un criat y prou; pero qué s' hi farà? La costum, lo dir de la gent...

*
* *

Una dona disposada á divertir-se es un diantre.

A las nou acabaren mas tias d' arreglar-se las sevas disfressas, so- parem, y á dos quarts d'onze, ja m' hauriau vist á mí, empaperinat dins d' enaguas y faldillas, enquadrada la cara per una toca blanca, coberts cap y espatllas ab un gran manto negre; vestit de monja.

Ab un no rés ho tingueren pensat y fet

Tot aquell embolcall del cap me dava una calor á las orelles in- guantable; acostumat al gambejar d' home, m' entrebancava ab las fal- dillas; pero no hi havia remey ¿no vóls venir al ball? Donchs aguanta. Y rés, ja resolt, vaig aguantar.

Per altra banda, jo també tenia ganas d' anarhi. Era el primer ball pera mí, y aquest primer ball havia d' oferirme tots los encisos d' una festa desconeguda. Després, qu' alló d' acompanyar á tres se- nyoras, lo menos me feya créixer quatre dits y m posava quinze anys á sobre. Oh y las alabansas que 'm sentia! Quina monjeta més mona! —feya la meva mare.—Ningú 'l coneixerá—exclamava la més petita de mas tias—si sembla molt més alt!—Y tal; qué primeta, qué ben entaladeta!—deya l' altra.

Y jo m' esvania tot, devant l' expressió complascent de tots aquells ulls.

*
* *

Donchs bé; ja hi som. Una sala llargaruda, baixa de sostre, plena de espermas que regalan, plena de disfressas que cridan, que xerran com oriols ab veu de cotorra, algun gat vell acorralat per un rotllo d' urgandas que més l' aturdeixen á cops de cascabells qu' á fibladas d' enginy ó ab las historias desvergonyidas que de tant en tant li insi- núan, algun jovenet aborrit per que ningú li inventa las que no té,

algun altre que ja no sab com estrenyer més contra las costellas lo bras de la xicota, ni com girar més en blanch los ulls, allí hont tot tot es roig ó vert ó negre. Las mares arrengheradas en divants, plorant la perduda juvenesa que, ni joyas, ni flochs llampants, logran tornar 'ls hi, ó amagant ab la grassona má enguantada algun badall desvergonyit é insistent; los músichs rasca que rasca, bufa que bufa. xucla que xuclarás per' obtenir uns acords més discordants que llur feyna y l' estat de llur esperit, que pensa constantment ¡quan s' acabarà?

Ah, bons músichs! Jo també ho pensava! Si haguessiu sabut com me divertia jo entre aquell garbuix de boigs que m' empenyan, me prempsavan, me trepitjavan, m' ofegavan, sense ni 'l consol de poder bufar ó estirar los brassos que vosaltres teniau! Sota aquella careta de satí groch, de fesomias ertas com la mort meteixa, sota aquellas tocas conventuals, hi passejava jo un' ànima de xicot entremeliat que poch estava pera servir de comparsa, y un cor qu', á dos dits encenia un misto. Aquell manto llarch, aquella toca, aquella careta 'm feyan bullir la sang me l' aglopavan á la pell y, com no subava, tenia tota la xardor, tota la frisansa y mal estar que dóna una granellada quan vol sortir. La care'a, era la que subava, pera més befa meva! Son fol-ro de cera ó de midor. jo no sé de qué, saltava á micas y se m' encastava per la cara com trossets de closca d' ou, que pera més crucificar-me, si 'm punxavan, no sabian obrirme ni un tallet per hont s' esbravés la sang. Los ulls m' escobian y 'l pámpol de la careta se m' enganxava als llabis en comptes de ventarmels pera refrescarlos.

Pero com l' esperit es egoista y rancuniós y en tant que pot supe-dita y menysprea á la materia, tot alló eran flors y violas, comparat ab lo que 'm feya patir un' altre cosa. 'Lo no poder parlar! Jo, tan xer-rayre, tan bullanguer, tindre d' ascoltar tot aquell aldarull, mut y y trist com un *enza* perque *mudava*, perque no podia estrafer la veu sense soltar un gall més digne de pietat que d' un rialla! Oh 'l ridícul, lo ridícul! Cóm te coneixen los tirants prohibint la caricatura!

Per sórt se 'n aná del ball una comparsa nombrosa, qu' aclari bastant la sala y 'ns permeté seure quan ja, á tots aquells torments, podia afegirhi lo que comensavan á darme 'ls peus.

Llavors, nosaltres quatre, comensarem á fer cop. Un aixám d' homens vingué á bronzir per allí al devant, y mos oncles caygueren al llas, gracias no tan sols á la destresa de mas tias, sinó á la meva prudencia; perque si jo descloch la boca, surt lo gall y, adieu, tot está perdut.

D'entre aquell aixám, un benaventurat foraster, un cómic que

feya admirablement los papers de traydor, essent com veuréu més innocent qu' un àngel, las doná ab los meus ulls.

—Mascareta, tú no dius res; estás molt callada...

Ab mímica eloqüent, li vaig dir qu' era muda. ¿Mes qué vaig haver fet? Trobí qu' aixó era una gran broma y ja 'm semblá bonica la sala, la gent, l' animació; ja tot me pareixia un cel. Y vinga respondre ab signes expressius á las galanterias d' aquell pobre manso, vinga animarme jo meteix y á tirar foch pe 'ls ulls.

La meva mare gosava més que jo, y es tot lo que 's pot dir. Com qu' estavam de costat y molt apropet, jo sentia trontollarli la reprimida rialla en lo cos, y aixó acabava d' animarme.

Per fi l' orquesta tocá un *schotisch*, las meas tias eixiren de brasset de dos balladors, y jo prenguí l del comediant que me l' oferia ab insistencia. Lo pobre home potser feya bé 'ls traydors á copia de paciència: perque mireu que n' havia de tenir qui aguantava tant de temps l' insípida broma del meu mutisme! Pero res, l' home, tot estufat de dur á brasset á una ponecleta com jo, que sostenia la mirada ab un desvergonyiment inaudit.

Quan jo vaig allargar lo bras esquerre, y 'm passá éll lo seu, suauement per la cintura pera empendre la dansa, ló pobre 'm fixá ab ulls de moltó tot embadalit, y va dirme baixet y tremolós, que 'ls meus eran encisadors, que mas miradas lo trastornavan, que 'l posavan foll y no sé quantas ximpleras més.

—Ara, déixat de fer la muda,—afegí ab igual candidesa— ascolta, jo t' estimo molt, jo...

No pogué acabar; la rialla m' anava á esclatar formidable y comprometedora: m' escapo d' ell en sech y, agafantme del bras d' un meu oncle que per allí passava, fujo de la sala á corre-cuyta.

Lo comediant restá un moment—aixís lo vegí al girar lo cap mentres fugía—parat, ab lo posat estúpít de sorpresa qu' en lo teatre presentava quan, desfentse l' enredo del drama, queya l traydor en lo bertrol, en mitj d' aplaudiments y crits de ¡mateulo! qu' eixian del galliner.

L' oncle m' acompanyá al tocador que pera las senyoras guarnia l cassino abaix al entressol; me vaig traure tot l' enfarfech de roba de dona y, posantme l' jequet que mentrestant havian enviat á cercarme, torní al cap de bona estona á presentarme al ball. Com las meas tias ja s' havian divertit, me perdonaren la divulgació del secret, y la meva mare rigué y no poch, al contarli las inocentadas del comediant.

Pero entremaliat com jo era, y enardit com me deixá aquell episso-di, vés qui 'm contenia. En quant poguí, vaig deixar á las senyoras á

la sala, y entafurantme pe 'l café y salas de joch, no vaig parar fins á trobar al mocat *traydor* que s' estava, 'l pobre home, fastiguejat y aburrit en un recó de la sala del billart, tristament il·luminada per la sola llum verdosa que reflectava l' ampla *mesa*. Aplegada tota la vida at entorn del joch, aquell recó fosch, desde hont los jugadors se veyan d' esquena y en silueta negra y fantástica, convidava á somniar, á fer soportable l' aburrimient. Quan hi vaig veure al comediant mitj ajassat, mon cor senti 'l goig d' un vencedor crudel era una victima meva, ferida, retuda del tot. Y en comptes d' inspirarme compassió, s' apoderaren de mí desitjs d' ensanyament, d' allargar la broma ab tota l' impertinencia entremaliada d' un xicot á qui han dat alas. Mon desitj era divertirme, y com me semblava que la broma 'm feya home y que sobre aquell pobre pacient ja hi tenia dret, no vaig pensarmhi mica més.

—Deu lo guard. ¿Qué fa per aquí tan sol? que no balla?

Com pe 'l teatre sempre tafanejava entre bastidors, lo comediant me coneixia prou, pera que jo pogués atrevirme á escometrel aixis, sens por d' esser mal rebut.

—Aquí m' estich,—feu per aixó, ab bastanta sequedat, lo cómic.

—Y donchs, que no li agradan las máscaras?

—Pse, son tan *soças*!

—Donchs m' havia semblat veurel molt entretingut ab una mon-jeta.

Lo comediant s' incorporá y obri l' ull ja ab més interés; pero com si de sobte vejés que jo era un criatura, s' acontentá responentme ab dos ó tres sacudiments d' espatlla plens de desdeny.

—¿Qué no li ha fet bon paper?

L' home ja diria interiorment ¡quin posma! pero jo ferm, que ferm.

—Es que si li ha fugit, ha sigut per vergonya; pero jo ja sé qu'are li sab greu.

Ab aquest cop ja no vaig semblar al comediant tan ponsonyós. L' home 'm va creure missatger de la donzella; y encés d' il·lusions qu' afalagaren son amor propi, poch ans ferit, s' aixecá, me prengué del bras y se m' emportá á una saleta retirada pera amohinar-me á preguntar.

Li responguí qu' era cosina meva, que 's deya Pura, (perque en aquell moment me vaig recordar del nom d' una amigueta aixis batejada, no per altra rahó), y aquest nom va exaltarli tota la febra romántica que duya en caliu, Vaig afegirli qu' era rica, esparvillada y hermo-

síssima y, ab molt misteri vaig indicarli que, si li volia parlar á solas, jo sabia 'l medi.

—Quán?—saltá tot remogut y sense pensar ja en si jo era un criatura, ó potser veyent en aixó una ventatja pera entregarse més confiat que may,

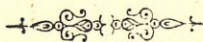
—Are meteix.

Ja no va tindre espera. Ab pas cautelós me 'l vaig fer seguir fins al tocador que, per sort meva, estava solitari. Vaig entrarhi primer, fent esperar al comediant á fora y, arreu ab molt misteri, vaig eixir dientli que ja hi podia entrar. L' home m' obehí, sense descloure 'ls llabis, y passá 'l llindar, tremolós d' emoció.

Un cop á dins, sens darli temps de tombarse, 'vaig agafar la porta; ¡rach! donguí un tom á la clau y... ¡cametas ajudeume! entre riallas y por de rebre alguna clatellada pel camí, vaig arribar á casa sense gorrer, ni abrich, ni cuydarme de las engunias que podria ¡passar la meva mare quan no 'm trobarian pe 'l cassino.

Mes tart arribá pera mí lo ver sarau; no 'm vaig acostar més per las taulas del teatre mentres hi actuá aquella companyia, que no hi actuá gayre més perque la fam la n' entregué, y may més passá pel entreteniment de las donas de casa 'l disfressarme, ni ferse acompanyar per un diablet com jo.

NARCIS OLLER

CANSÓ DE BRSESOL

Fes non non, fillet meu de ma vida,
fes non non, fillet meu del meu cor;
desde 'l cel un altre ángel te crida
per jugar tots dosets; fes non non.

Ja t' espera batent sas aletas,
tot festós enrondant ton bresol,
ja t' allarga sas blancas manetas;
ves ab ell que ta mare ja ho vol.

Cluca 'ls ulls, mes no cloguis los llavis
que te vull somrisent fins quan dorms:
si te deixo aná ab ell no t' hi clavis:
no aneu lluny, massa lluny del bressol.

Jo 't vull veure y sentir quan respiras.
¡Ay de mí si 'l segeussis per tot!
Si 'ls llindars de sa patria n' oviras
¡Ay si d' ella, 't renova 'l recort!

Mes no: veshi. Aquesta ray! no vindria
per robarme la prenda del cor.
Es aquell, que invoquem cada dia,
que á ta espona s' assenta quan dorms.

Es aquell que t' abriga ab sas alas,
que t' amaga, quan passa lo vol
dels que cercan, com negres cucalas,
la carn tendre... Fill meu, fes non, non!

DAMÁS CALVET.

DISCURS

llegit per D. ANTONI AULESTIA Y PIJÓAN, en la sessió inaugural dels treballs de la
«Associació catalanista d'excursions científicas» en l'any 1884.

SENYORS:

PER costum establerta y per deber reglamentari, me trobo, avuy, en lo cas d'ocupar vostra atenció per una breu estona, ja que, inmerescudament honrat ab la Presidencia de aquesta ASSOCIACIÓ benemèrita, dech portar sa véu en acte tan solemne, ab lo qual cada any celebra lo comensament de sos treballs, y ahont vé á donar, ensemps, pública mostra de sa vida y progressos.

Los dignes y benvolguts companys que m' han precedit en aquest honrós sitial, os han parlat, en ocasións consemblants, dels problemas més relacionats ab la rahó d'existencia y ab lo modo de ser del excursionisme catalanista; y sas trascendentals consideracions y sos elevats conceptes han anat marcant á la ASSOCIACIÓ la segura via per la qual devia marxar, sense obstacles ni perills; y li han senyalat lo brillant horisont ahont havia de dirigir sos passos.

No seré jo qui, en ma inexperiencia, vinga á afegir res de nou á aquellas ensenyansas, ni tingue que rectificar cap de llurs idees; perque, y deu dirse en honra de la CATALANISTA, la identitat de criteri ha regnat sempre en las elocuentes peroracions á que aludesch; y la línea de conducta marcada á la meteixa, per los qui han sigut sos Presidents, ha respost perfectament á la més armónica unitat del concepte de sa naturalesa y de sos fins.

No podentvos, donchs, dir res de nou respecte de lo que ha estat, de lo que es, y deu ser nostra ASSOCIACIÓ, permeteume que, malgrat de que mas idees pugan ser tatxadas d'ilusorias, m' atraveixi á aixecar una punta del vel que amaga lo pervenir, y á la claror de las tendencias filosóficas d'aquestos últims anys, y al espuerneig que produheixen al xocar-se las distintas forsas socials en constant lluyta; sondeji

l'espessa ombra de lo que *ha d'ésser*, y m' aventuri á parlar de la sort que espera á nostra institució, al ser llansada, per la potent embranzida del temps, en los espays incommensurables del demá.

Com veyéu, mon propósit es tant més ardit, com mes poca es ma forsa pera realisar-lo cumplidament. A vostra benvolensa deuré 'l que puga arribar á terme, ab l' agraïment del qui molt la necessita.

* *

Interessa, abans d' entrar de plé en nostre tema, recordar lo que s' ha dit sobre 'ls antecedents històrichs del excursionisme, y respecte de sa aparició en lo present sigle, com á forsa social que 's relaciona ab lo progrés de las ciencias y ab la marxa de la civilisació.

L' excursionisme se confón en la antiguetat ab la historia de la Geografia, Los primitius navegants que realisavan las admirables odiseas de que 'ns parlan los vells llibres; los sabis que recorrian los paissos pera anar á estudiar las usansas y las lleys; los capdills de la época heróyca que portavan l' esclat de llurs gestas al través de las terras y dels mars; fins los meteixos pobles que en sas constants emigracions escampavan las llevors de la civilisació d' unas á altres encontradas; eran grans excursionistas qual treball han aprofitat las generacions successivas, que per éll han pogut traslluir, com darrera d' áurea boyrina, las grandiosas siluetas, los quadros sublims de las edats passadas.

En la época antiga, veyém als fenicis llensarse als mars occidentals; seguirlos los cartaginesos hereus de sa ardidesa; y aventurarse també 'ls grechs cap als horisonts desconeguts en busca de novas terras. Los romans, mes que viatgers, foren dominadors; emperó no per aixó sa marxa triumfant deixá de contribuir al coneixement d' oblidats paissos.

Constituida la nacionalitat catalana-aragonesa en la edat mitjana, y essent per sa situació en lo litoral del Mediterrani potencia essencialment marítima; la veyém descollar en los avensos geográfichs, y figurar dignament al costat de las nacions que més avansaren en l' art de la gran navegació.

L' actiu comers que Catalunya sostenia ab las terras de Llevant, de Mitjorn y ab algunas del Nort, del qual n' es elocuent testimoni l' immortal códich del Consolat de Mar, que apareix en lo sigle XIII, es causa de las conquestas que 's van fent en lo camp dels descobriments y de las expedicions geográficas. Entre 'ls primers colocan alguns la noticia que dona Ramon Llull, eix geni universal que ab

I' esplendor de son saber ilumina aquella época, de diversos instruments de mida, de las cartas marinas y de la agulla náutica; y mentres nostres vaixells s' aventuravan fins á las Canarias, al sigle següent lo mallorquí Ferrer arribava al Riu del Or en lo golf de Guínea, á una latitut que ningú havia alcançat.

Desde aquesta época se desenrotlla l' estudi de la cartografia; y 'ls Viladestes y Vallsecas construeixen mapas que serviren de guia als mes famosos expedicionaris.

En la magna epopeya del descobriment del Nou Mon, representan dignament á nostra terra Fra Bernat Buyl y en Pere de Margarit, que simbolisan la religió y la milícia en lo domini de las Indias Occidentals; mentres Lluís de Santangel y Ferrer de Blanes contribueixen respectivament ab los caudals y ab la ciencia al millor éxit del immortal viatge.

Després d' aquesta época, tancada la nacionalitat catalana dintre de las vastas fitas de la Monarquía espanyola, recull modestament las alas; y sos homes excursionistas se limitan á recorrer los ámbits de la Península, quan no, empesos per lo deber y 'l fervor religiós, prenen part en llunyanas é ignoradas missions. Llavors naix lo que 'n podriam dir excursionisme local, que pren per tasca estudiar, ab preferencia, la naturalesa y l' art, las antiguetats y la historia del propi territori. Los Micó, Domenech, Pujades, Salvador, Pascual, Caresmar, Bolós, naturalistas, historiadors y anticuaris, representan la activitat excursionista de nostra terra en los tres sigles que precedeixen al actual; mes en los alhors d' aquest Gimbernau y Ali-Bey portan llur observació mes enllá de las fronteras, y en éll Parcerisa y Pífferrer dintre de casa, y en Mas, Isern y Gatell fora d' ella, per parlar solsament dels ja finats, estimulan á la moderna generació á conèixer y estudiar la nostra terra, y 'ns ensenyan com se sofreixen las mes grans penalitats en aras del amor á la ciencia.

*
*
*

Si ab eixa honrosa tradició, si ab tan gloriosa historia podia desenrotllarse en la época actual l' esperit d' investigació geogràfica, no hauria pres tan gran volada, sens altre factor, que fou aquí lo indiscutible creador del excursionisme. Lo renaixement catalanista, al donar esplay y tendencias apropiadas á la activitat de nostre poble, presta, també, al excursionisme verdadera transcendencia. Y tal sentiment ja 'l congregiavan en son cor los escriptors que aquí iniciaren eixa tendencia al estudi pràctic de nostra antiguetat y de nostra historia. Ja

'ls erudits del sigle passat deixavan traslluhir en llurs escrits una especial predilecció per tot lo de la terra, distingintse per son ardent amor á ella lo P. Pascual, un dels tres famosos Premonstra'enses de Bellpuig de las Avellanas; y mes aprop de nosaltres, es evident que 'l patriotisme fou lo principal móvil que enardí l' ánima de 'n Piferrer pera secundar lo magnífich plan de 'n Parcerisa.

Enllasant una y altre idea, ha pogut ostentarse nostre excursionisme á son germá l' alpinisme extranger ab un caracter propi, que 'l fá mes práctic y atractiu, ja que no 's limita al estudi per éll sol sinó que béu en las deus mes puras del amor patri, y tendeix directament á donar al poble la concien ia de lo que es, y de lo que deu esser, de lo que val, y de lo que pot,

Los resultats de tal agermanament son tan evidents, que bé pot dirse que l' excursionisme catalanista s' ha guanyat avuy aquí la voluntat de tothom, y que sa obra lenta y constaant, ha contribuít y contribuëix en molt á la general millora. Sense parlar de Barcelona: ahont naturalment nostre pensament té sa estada y exerceix directa influencia, recorreguéu Catalunya tota; pujéu de las planas d horisonts dolsos y de cel clar, á las altás serraladas de retalladas siluetas y de fesomia esquerpa, ahont lo nubol y la boyra regnan eternament; passéu de la vila populosa y novella, á la humil pagesia de rónèch aspecte, reclosa en la montanya; y en tot arréu trobaréu simpática acullida pera l' idea que 'ns guia; per tot indret será compresa, ab lo talent del home instruit ó ab lo bon sentit ingenit en nostre poble, la trascendent empresa del excursionista; porque ella fa ressonar en lo pit dels bons fills las fibras mes tendres del amor á la mare, á eixa gran mare que 's diu la p tria, que condensa en sa existencia de sigles y sigles los actes mes heróychs y las gestas mes gloriosas; que 's vesteix ab lo trajo incomparable de una naturalesa rica y variada; y que tan quan nos entristeix ab recorts de dol, com quan nos afalaga ab rialleras esperansas, respón completa y armónicament á la aspiració primordial de nostra existencia. Parléu al pagés mes rústech de nostras montanyas de qüestions socials ó de teorías políticas, y tal volta os girará la esquena; més preguntéuli per la antiga y colossal pedra que voreja 'l camí; demanéuli per la bella ermita románica que s' amaga darrera la pineda, ó pel castell arrumat que corona 'l cim; y os guirá bonament en vostra investigació y s' interessará per ella, y mirarí ab respecte aquells monuments, qual valor per primera vegada se li senyala. Féuli fer ab vosaltres la ascensió á una alterosa montanya, d' ahont se contempla la imatge del infinit y se sent la armonía de la quietut; y aquell esprit senzill compendrà la grandiositat del

espectacle y gosará ab ella; exciteulo á contar una tradició ó un fet històrich, y l' interés y 'l goig se cambiarán en vida y entusiasme, y per sas paraulas veuréu evocada la imatge del geni de la terra.

..

Sí, avuy per avuy, l' excursionisme vé á realisar un gran bé, puix que, avivant lo patriotisme y la germanó, fomenta l' instrucció y moralisa las costums, ¿qué será d' éll demá? qué pot esperarse d' aqueixa institució social pera 'l pervenir?

Tals son las preguntas que 'ns hem fet al comens, y que 'ns toca contestar pera deixar complert lo propósit que 'ns guia.

Essent l' excursionisme científich un sistema docent, una manera de adquirir una munió de coneixements que figuran entre las ramas principals del saber humá, importa veure sa naturalesa com á medi intelectual, pera apreciar los graus d' identitat que tinga ab las tendencias de la moderna ciencia.

Es clar y evident que, cada dia mes, adopta aquesta una marxa cap á un naturalisme de bona mena, que apartantse de las ideologías y de las utopias, tendeix á pendre per base la realitat de las cosas, y á inspirarse en los exemplos que ellas nos presentan en llurs successivas manifestacions. Desacreditadas per complert aquellas teorías que volian regular lo camí de la Humanitat per medi de sistemas á priori, que presumian tancar tota la ciencia en las planas d' una enciclopedia; se considera avuy a' home com un ser qual activitat aquí en la terra se revela per mil distints medis, y qual progrés deu basarse en lo coneixement exacte de tot lo que 'l rodeja; puix, sols així pot cumplir los fins que la Providencia li senyala.

La grandiosa batalla entaulada entre eixas duas tendencias filosóficas, ha quedat, per fi, guanyada en lo camp del pensament superior, sinó encara en lo de la aplicació y de la práctica; essent desgraciadament Espanya de las naciones que van mes endarrera en sentir l' influencia de las corrents novissimas.

No son ellas forasteras en nostra Catalunya. La civilisació d' aquesta part de la Península ha traduít sempre un moviment cap á l' observació práctica y al bon sentit popular, proclamantlo així lo carácter sobri de nostra cultura, nostra tendencia literaria á la prosa històrica y descriptiva, nostra llegendariu essencialment consuetudinaria, y la feso-mia de nostras arts severas y rasonadas. Per aixó, al restaurarse en lo primer ters d' aquesta centuria los estudis filosófichs y literaris, se forma desseguida aquí una escola purament catalana, que si, d' una

part, adoptant lo sentit estètic del romanticisme menys exagerat, es la precursora del actual renaixement de las lletres, ab los principis de la filosofia escocesa, per altre, infiltra en las classes ilustradas lo criteri del sentit comú, que dona l'tó á las corrents intellectuals del país.

Si trobém, donchs, aquí una tradició constant de cultura intel·lectual, que 'ns col·loca al present en un bon terreny pera marxar al compàs de las mes progressivas tendències: veyám com aquestas se manifestan en los distints rams de la activitat, pera deduirne si l'excursionisme catalanista ab ellass' armonisa. Com á principi general, dominant en tot y per tot, se 'ns presenta l'estudi particular, es á dir, lo que fuig de la generalisació artificiosa. En las ciencias fisicas y naturals lo criteri d'observació; en la llegislació y la política, lo predomini, si bé lent, cada volta més viu del principi historich; en literatura, l'adopció de las formas populars y dels ideals estètics de cada regió. Per aixó notém que del conjunt d'aqueix moviment general brollan cada dia novas corrents que havian permanescut amagadas; pobles antichs y civilisacions que semblavan perdudas surten á juntarse ab los que figuravan en lloch preeminent; y res se considera inútil, y tot s'estudia pera lograr lo major grau de perfecció.

Lo despertament de la vida regional, simultani en distints punts de Europa, es, á nostre entendre, lo signe característich de la tendència àmplia y expansiva que ve á donar á cada factor de la vida general l'importancia que li pertoca.

Ara bé: l'excursionisme, com á institució docent, respon perfectament á eixos principis, realisant en los distints rams del coneixement, ja que en tots ells s'emplea, la tendència que hem senyalat com distintiva dels temps presents. Ell, en efecte, espargintse per totes las encontradas y per tots los territoris, tant los que constituheixen los grans centres del poder y de la riquesa, com los que están desheretats; dedicantse á conèixer lo país, sas costums, sos usos y sas necessitats; estudiant la naturalesa, la historia y l'art; recullint las llegendas y las tradicions; prenent nota dels defectes y de las virtuts socials; forma la verdadera síntesis de la elaboració que avuy s'inicia, y que habent comensat ja á donar sos fruyts, serà en endavant mes apreciada, y constituhirá pera l'esdevenidor un gran impuls y un gran medi.

Fixéuvos sinó, senyors, en que ja nostra idea ha passat del domini particular á figurar en la ensenyansa pública: En Espanya ahont, á semblansa de la nostra, existeixen altres Associacions d'excursions; ahont l'estudi particular y regional es cada dia mes ample; ahont lo *Folk-Lore* ó l'estudi de la cultura popular ha vingut també á pèndrehi estada, en Espanya, repetesch, s'acaba de donar carta de natu-

ralesa al excursionisme, adoptantlo com á auxiliar de la segona ensenyança.

Desde ara podem per lo tant afirmar que aquest avens anirà extenentse, com á medi de propagar los coneixements, aixis que 's tocarán los resultats pràctichs de sa adopció.

Aquestos resultats, no solament beneficiarán la esfera de la intel·ligencia, sino que trascendirán á la vida particular y social de cada territori. No hi ha dupte que, desde fa alguns sigles, existeix un desequilibri entre la vida del camp y la de la ciutat. Abans, en aquells temps que 'l neci orgull anomena barbars, al entorn de cada cenobi, al peu de cada castell, á l' ombra de las murallas de la vila, existian focos de civilisació que irradiavan d' aquells centres; y 'l frare que predicava de temple en temple y de plassa en plassa la regeneradora y santa paraula de la moral cristiana; y 'l trovador que corria de castell en castell portant la bellesa literaria y la nova política; y 'l jurista y 'l prohóm que administravan pública justicia segons la costum de la terra; y 'l artista que venia de llunyanas encontradas á cisellar la pedra ó entallar la fusta al peu del temple que 's bastia; y 'l cavaller que ab sa cort d' usansas palacianas atreya á son casal lo bon gust y la polidesa; tots contribuïan á escampar arréu las ideas de moral y de progrés, donant al país un tó de simpática uniformitat y de concordia.

Mes passaren aquells dias, vingué 'l predomini dels grans centres, y la vida anà retirantse de las montanyas á las vilas, de las vilas á las ciutats y d' aquestas á las capitals y á las grans metròpolis, ahont avuy la tenim condensada en un lamentable desequilibri. Y en tant es aixis com que precisament, y fixantnos per exemple en nostre país, s' observa 'l fenomen aparent, que no es sinó la consecuencia d' aquell estat de cosas, de que mentres en los habitants de las montanyas s' hi notan restos d' una cultura que va desapareixent, mes que 's revela, encara, en una educació més delicada; aqui baix, en las planuras, a, entorn de las vastas urbes, en las vilas nascudas al escalf de la moderna industria, domina un lamentable atres en lo referent á la educació,

A restablir l' equilibri vindrá, en lo pervenir, l' excursionisme, verificant altre volta la compenetració de las corrents del grans centres ab los dels mes apartats; fomentant, al meteix temps la repoblació de las comarcas avuy abandonadas; y, lo que es mes important, ajudant á crear la armonia de criteri y d' aspiració, quina falta es, de segur, la primera causa dels mals que avuy lamenta la nació espanyola

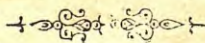
Véjas, com á l' excursionisme está reservada una gran tasca pera 'l pervenir; consideris com sa missió no 's limita al temps present, si-

no que es indefinida; y contemplis com està cridat á influir poderosa-
ment en lo desenrotllo social del país. Podém fins dir que son efecte
es mes del demá que del avuy, per mes que aquest puga ja apreciar
tota sa transcendència.

Se 'ns contestará, tal volta, que nostre entussiasme nos fa entre-
veure celatges esplendents y cambiants hermosos, alli ahont sols do-
mina la foscor y 'l dubte; se 'ns presentarà, pot ser, lo pervenir com
la esfínx de posat calmos y de sever rostre, qual immutable fesomia
res deixa entreveure; exclamará algú que son nostras ideas enganyo-
sos miratges que sols reflexan l' estat de nostra ánima, y que poden
desvaneyers á la alenada ardenta de la tempestat de las passions y
del cambi incessant dels principis. Podrá tal volta ser així; mes nosal-
tres, en la onada civilisadora que corra avant, res veyém que s' oposi
á la prossecució de 'nostra tasca, ans la creyém aposta pera impulsar
en son camí la nau en que fem vía.

Com se vulla, tan si 'ns esperan dias de glória com jornadas de
desengany, no 'ns recará may haver col·laborat en lo treball de pau y
de vida que hem emprés.

Sempre, sia qual sia la sort que estiga reservada á nostra institu-
ció, recordarém ab inefable goig nostras investigacions y nostres viat-
ges. Los anys que passin no farán mes que avivar en tots la imatge d'
aquellas excursions, ahont la alegría senyoreja 'l cor, lo pensament se
llensa á las regions de la fantasia, y l' ánima pren nou alé pera las
lluytas de la vida. Las rialleras aubadas, la solemne magestat del jorn,
ó la tarde melangiosa; la plana que amanyaga l' esperit, la vall om-
brivola que convida al repós, lo single esfereidor que 'ns amenassa, lo
turó que 's vesteix de nuvols; l' informe menhir del poble primitiu, lo
temple románich ab son abrigall d' eura, l' iglesia gótica de volta en-
cimbrada; los paisatges, los monuments, las costums, las usansas; tot
pendrá ab lo temps aquella poesia dels recorts, venjansa amorosa con-
tra l' amargós oblit; y al repassar en nostra imaginació los quadros de
colors vivissims; y al escoltar con un débil ressó lo brugit de la alegre
conversa, l' esclat de la rialla amistosa ó l' animat col·loqui de la ex-
pansió coral, sentirem com reviu nostra existencia, y l' alé de juvenesa
tornará á orejar nostres fronts com en millors y mes ditxosos dias.—
HE DIT.

LO TOCH DE MAL TEMPS

Y LOS CONJURS CONTRA 'LS TEMPORALS EN LO TIROL (*)

per I. C. Maurer.

o següent article que traduheixo de la *Oesterreichische Touristen Zeitung*, es interessant baix varios conceptes. En primer lloch demostra la semblansa y fins identitat de preocupacions que regna en duas encontradas tant llunyanas com son lo Tirol y Catalunya; en segon, prova que las societats alpinas del extranger van entrant cada dia més en la via que 'ls excursionistas catalans petjém desde que 'ns constituïrem corporativament. Si una pobre traducció valgués la pena de una dedicatoria, m' atreviria á fer aquesta doble: als meus consocis de la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA, perque á llur intenció y á títol de dato comparatiu ab lo de casa aduheixo aquest treball; y als altres companys meus del *Oesterreichischer Touristen Club* de Viena, no per extrangers menos estimats, pera que véjan que procuró correspondre al honor que m' feren al nombrarme, divulgant entre 'ls meus compatricis quelcom de lo molt bó que tot sovint publican en la Revista oficial del Club, avans esmentada. Pera ells principalment destino las notas comparativas ab que he cregut del cas il·lustrar la present traducció, y per las quals veurán la afinitat sorprenent qu' existeix entre las preocupacions tradicionals de una y altra terra. Dit aixó, entro en materia y deixo la paraula al autor, senyor J. C. Maurer.

«Los antichs Germans,—diu aquest en son ben escrit article —ja

* Llegit en la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA lo dia 31 de Janer prop passat.
LA RENAIXENSA.—Any XIV.

veyan en las tempestats un fenómeno sobrenatural, y las atribuhían al poder de llur deu Donnar. Lo deu passava á través de la nubolada en un carro tirat per bochs, llensava á terra la seva rohenta massa d'armas, ab lo qual quedava aquella fecundisada, y després, al esbufegar tot mormolant entre los pels de sa roja barba, produhía lo tró retumbant. L'alzina era l'arbre que li estava consagrat, y la rosa dels Alpes la que, entre las plantas baixas, li estava especialment dedicada.

Més tart, quan los deus pagans cayguéren víctimas de la predicació del Evangeli, lo dimoni ab sas bruixas prengué lo lloch del peliroig Donnar. La eficacia benéfica de las altas potestats de la naturalesa se aná oblidant de dia en dia, y l'home no vejé ja en las tempestats sino un poder tenebrós y feréstech, que altra volta l'arrossegá irresistiblement cap al palau de la superstició.

Aquest es lo procés històrich que acusan sens excepció, si bé baix formas diferentas, las vellas supersticions del poble tirolés.

Los núbols malignes y negrosos que amenassan borrasca, portan benedicció ó maledicció, segons la época en que, pausa's y plens de rancunia, s'exténen per sobre las montanyas. Si los temporals entran en Mars, lo pagés ja s'contrista. Antichs aforismes sobre l'temps prométen per lo contrari anyada abundant, si las tempestats vénen en Abril, lo qual es certament en nostres temps una excepció.

Si per Abril sents troná,
Ordí y blat no t'faltarà (1).

Wenn Aprilis donnern macht
Gibt's Heu und Korn in voller Pracht.

Ja no es tant favorable lo presagi quan lo primer temporal cau en Maig; llavors

Trons pe'l Maig
Vents a raig.

Donner in dem Maien
Scharfe Winde dräuen.

Al revés, un altre aforisme augura bona cullita quan la primera borrasca s'escau per Sant Joan ó bé per lo solstici d'estiu, precisament la época en que los antichs Germans sacrificavan á llur deu en los cims de las serras.

Trons per Sant Joan
Las cullitas reeixirán.

Tritt auf Johannis Donner ein
Wird aller Wachsthum wohl gedeih'n.

Fins á las diferentas parts del dia en que esclata la borrasca, atribueix lo tirolés propietats diferentas, donant sobre totas preferencia á la nit.

Trons al matí duran,
 Al mitj dia fügen,
 A la tarde s' hi posan bé,
 A la nit los mellors sólen ser.

*Die Morgenwetter dauern,
 Die Mittagwetter schauern,
 Die Abendwetter schlagen gern ein
 Die Nachwetter sollen die besten sein.*

Més a més, lo poble espera ab recel é inquietut de hont vindrá la primera tempestat del any. Aixís en Schwaz (vall inferior del Inn) y en sos encontorns, se veu de malull que la primera borrasca vinga, creuant las montanyas de Proxe ó de Schwader, de la vall de Ziller, perquè ja todas las altrás vindrán igualment de aquella banda, y ja es sabut que las de allí «no portan sino mal.» (2)

A part de aixó, lo dia de la Ascensió del Senyor pot tráures' fácilmente lo pronóstich del temps pera tot l' any. Aquella diada, en la iglesia, al punt de mitj dia issan solemnement un Sant Cristo y lo fan passar per un forat obert *ad hoc* en la volta; donchs, avans que la santa imatge s' amague darrera de la sagrada obertura, no hi ha més que parar ben bé esment cap ahont gira los ulls, y de aquell costat vénen més tart las borrascas.

Baix la influencia de aquestos auguris veu lo pagés ab inquietut transcórrer la primavera, acabarse l' estiu y arribar la estació tant temuda.

Es una de aquellas tardes xafagosas en que los negres núbols s' escampan per darrera las montanyas pujant, pujant sempre, fins á invadir tot lo cel. La nubolada plomissa s' condensa en la carena de la serra y lo vent, ab ratxas furiosas, passa bronzint per las capsaladas dels arbres, girant del revés las fullas y vinclant y fent cruixir los cimals. Per fi, se sent al lluny retumbar sordament lo primer tró.

Instantáneament, entre los udols de la tempestat, li respon desde dalt del campanar de la iglesia, la veu de una campana; tot seguit ne branda un' altra, y als pochs moments tocan todas á l' hora. Al propi temps, en lo altar de la iglesia un vell capellá, revestit d' alba y estola y ab lo *ciborium* á la mà, llegeix los quatre evangelis, y després de cada un, benehint lo cálzer ab l' hostia sagrada, lo ensalsa exclamant devotament: «*A fulgure et tempestate!*» (3)

Brilla en aixó un llampech á través dels alts finestrals de la iglesia; son viu resplendor il·lumina en un tancar y obrir d' ulls la casa de Deu, enfonzada en una dubtosa mitja llum, espahordint als pochs homens y á las nombrosas vellas que séuhen en los banchs; mentres que de sobte, peta un tró terrible, y en los petits óvals de las finestras espetega la pedregada barrejada ab lo xáfeh torrencial.

«*A fulgure et tempestate!*» torna á exclamar lo capellá.

Tal es la cerimonia que té lloch en lo temple y que s' anomena «conjurar ó comanir la tempestat.

Entretant, en la cuyna de las casas, las donas s' asséuhen devant la llar y fan encendre bé l' foch. Quan ténen brasa, posan dessobre *ramellets de palma*,* lo *ram de Sant Joan*** y altrás plantas benchidas en la iglesia lo diumenge de rams, ventant fins que tot queda ben encés, á fi de que lo fum beneyt puje per la ximeneya y fassa fugir las bruixas (4). Al meteix temps, las veuréu resar y llegir devotament tota mena de oracions ininteligibles (3) en un vell llibret d' exorcismes, y si per etzar rellú un llampech en mitj de la fosca, arru-pintse esglayadas las sentiréu exclamar: «Válgam la Santa Creu!»

En las masias solitarias escampadas per la montanya, se fa també un' altra cosa. Una pobre velleta col-loca devant de la porta de la casa fals y dallas y rellas de llaurar, pera que las bruixas, autoras de la pedregada, s' hi punxen y s' hi tallen (6). Puig que d' ellas solas nos ve la pedra, la vella ne té probas certas: una vegada partí un d' eixos glassats «ous de cucut» (7) y á dins hi trobá pèls humans, roigs com si fóssen de gineu (8).

Per fi, la tempestat comensa á aplacarse, y la borrasca s' allunya per las colladas sens haver causat dany de consideració. Sols al lluny bramula encara lo tró, la pluja ja ha parat y tot respira altra volta més lliurement. «Gracias á Deu, ha passat sense fer mal!»

Poch més ó ménos, aquest es lo quadro que ofereix una tempestat en un poble de montanya del Tirol,

Ningú posa en dubte allí que solament al toch de mal temps y á la cerimonia de comanir la tempestat, se deu que, per amenassadora que s' presente aquesta, desaparega sens conseqüèncias graves. Per lo mateix, al mestre d' escola, qui en lo Tirol quasi sempre assumeix també las funcions de organista y sagristá, en recompensa de sa vigilancia y zel en tocar las campanas, se li ha de donar una part dels fruyts quan arriba la tardor (9)

Per Sant Bartomeu
Los trons de cap al riu.

| Barthelmä
Schlagt den Donner in den See.

Vol significar lo poble ab aquesta dita, que ab la fi de Agost desapareix tot perill de borrasca. També per aquesta época se verifica la cullita en nostras altas valls. Llavors lo pobre mestre d' estudi se presenta al pagés ab plena conciencia de haver cumplert fidelment sos

* *Palmkätzeln*, nom vulgar de las branquetes floridas del *salix albus*.

** *Juniperus sabina*.

debers de sagristà y, portant un gros sach, va á buscar la part de blat que li pertoca per las molestias que li ha ocasionat son zel en tocar á temps.

La quantitat de blat que lo bon sagristà y pedagogo recull en semblant ocasió, es bastant important, sobretot si sa vigilancia, tant de nit com de dia, no ha donat may motiu de queixa al pagés. Mes ¡ay del pobre mestrinyol que per desdita seva ha sigut poch amatent á tocar las campanas, ó ha deixat passar una borrasca á la nit sens despertar-se! La justicia del pagés es en aquest cas inexorable y sens misericordia.

Recordo á est propósit que una vegada, en una de las altas valls de Rattenberg, un de aquestos infelissos se presentá á reclamar sa part de grà á casa de un rich propietari, al qual per casualitat una pedregada li havia destruhit la cullita. Sense dir un mot, aquest acompanyá al sagristà, y mostrantli lo camp erm: «Apa, mestre, aquí tens enguany la teva part!» li digué per tota resposta, y lo malbaurat postulant tingué qu' entornars'en pe 'l mateix camí ab lo sach buyt.

Altras voltas, no obstant, no es lo sagristà lo responsable del mal causat per la pedregada ó lo foch del cel, sino que tot s' atribueix á la virtut miraculosa de las campanas, puig que lo só del bronzo benelhit es lo que allunya las bruixas y los mals esperits dels fondos poblats de las valls, y lo que 'ls fa fugir esparverats cap als cims solitaris de las montanyas. No todas las campanas posseheixen aquest poder sobrenatural en igual grau, y no pocas, per efecte d' eixa miraculosa propietat, han obtingut extraordinaria nomenada. Entre las tals se comptan las campanas de Brixen en la vall de aquest nom, la campaneta de la Montanya alta, nomenada lo «quisso de la serra,» la campana de tocar á mórts de Brixlegg, y moltras altras. Havém d' esmentar també la campana grossa de Schwaz, regalada per lo difunt emperador Maximilià I al honorable gremi de minayres, la qual gosa de gran fama y predicament per sa eficacia contra lo mal temps. (10)

No obstant, todas ellas quedan eclipsadas per una campaneta sens apariencia del campanar de Alpach, que diuhen procedeix del temps dels gentils, rahó per la qual se l' anomena *la Gentil*. Contan que aquesta campaneta, en temps antiquíssim, fou trobada un dia per un noy en lo fons de un terrible precipici, dalt de la montanya, en un lloch apartat hont pasturava un remadet de cabras. Ab grans traballs y anantla fent rodolar, pogué pujarla fins dalt; llavors aná á buscar un pastor á una cabanya (11) de allá aprop. pera que l' ajudés á portarla á la vall. Mes quan abdós arribáren al lloch anterior, ja no vegéren

rastre del precipici, y la campana jeya al peu de un pilot de rocas que avans lo noy no havia observat. Encara deu haverhi un' altra campana profundament enterrada en las entranyas de aquell serrat, amagada á tota mirada humana. Tant sols los noyets ignocents que cap al tart de la tarde s' escáuhen á passar per aquell indret en las vigílias de alguna festa de la Mare de Deu, s'enten ressonar sovint un plany suáu y melancólich que sembla venir del fons de la montanya. Es lo de una d' eixas campanas gentils que hi ha per alli enterradas.

Lo dit sobre las campanas passa també ab los capellans: no á tots se ha concedit igual poder contra lo llamp y las pedregadas (12). La tradició popular explica aixó del modo següent. En lo moment d' ésser ordenat, cada capellá té facultat de demanar una gracia á Deu nostre Senyor: llavors, cada qual li demana lo que bé li apareix y n' hi ha que en consemblant ocasió pregan fervorosament al Altíssim que 'ls hi concedesca poder sobre lo vent, lo mal temps y las pedregadas. Aquestos son donchs aquells, á quinas oracions pera comanir las tempestats se atribueix més miraculosa eficacia, aixís es que 'ls pagesos consideran com una gran sort que vinga á encarregar-se de llur parroquia un d' eixos capellans, als quals precedeix, desde lo lloch que anteriorment ocupavan com pastors espirituals, la fama de triuñfadors incontrastables de tota mena de tempestats. Aquestos tals, més á més, véuhen y sáben una pila de cosas notables, quina contemplació no ha sigut donada á qualsevol fill d' home.

Aixís v. g., se conta que vivia una vegada en un poblet situat en un dels recons més apartats dels Alpes un vell rector, dotat segons fama de amplíssim poder contra los temporals. Una vegada, donchs, qu' esclatá sobre la vall una tempestat horrorosa, com may de memoria d' home se n' hagués vist un' altra, sortí lo vell á fora portant en las mans lo cálzer y preparant-se sota lo porxo de devant del portal de la iglesia á practicar la acostumada cerimonia de comanir. Llegit que tingué lo darrer evangeli, maná al sagristá que, posant lo peu dret sobre lo seu peu dret, mirés cap amunt del ull de la escala del campanar. Aquest feu lo que 'l rector li havia manat y observá allá dalt, á part de fora, una gran munió de bruixas en figura de asquerosas ratas pinyadas (13), que en mitj de la tempestat, volian introduhir-se en lo campanar y fer parar lo vol de las campanas.

«¿No veus — li manifestá alashoras lo capellá — quin debat més gros no dona á las malvadas bruixas aquest ventar las campanas?»

Tals y de tant pes son las cosas que sab lo pagés del Tirol sobre lo toch de mal temps!

¿Qué té d' extrany per consegüent que un decret que doná en 1809 lo govern de Baviera suprimint aquesta costum, fós una de tantas causas que contribuïren á atiar la flama de la insurrecció en lo Tirol? Més encara: alguns sacerdots il·lustrats que en alguna que altra parroquia volguéren demostrar als pagesos la inutilitat del toch de mal temps, no recullíren en premi més que la malevolensa y desconfiansa de llurs feligresos!

Sembla, donchs, lo més prudent deixar que 'l poble conserve sas vellas tradicions y sas creencias, sobretot quan ni unas ni altrás fan mal á ningú. No per aixó s' crega, no obstant, que las hermosas valls del Tirol sian tancadas á la llum de la il·lustració y de la veritat. ¡Quántas preocupacions supersticiosas no han cedit ja lo lloch, de poch temps ensá, á las demostracions de la ciencia y del sentit comú! De igual manera ab los anys se borrarán del pensament y de la memoria del poble las antiguas creencias que sobre lo mal temps acabém de consignar. ¡Quina ll'estima, no obstant, que ab ellas s' obre també eterna sepultura á una part de la poesia primitiva de Alemania! Mes, qui es capás de aturar la roda del temps?»

RAMON ARABÍA Y SOLANAS.

NOTAS DEL TRADUCTOR

(1) Aquí á Catalunya dihém: *Per l' Abril cada gota n' val mil*.

(2) També passa lo meteix entre nosaltres. En l' alt Vallés, quan la nublada vé del cantó de Sant Feliu del Pinyó ó de Codinas, tothom n' augura mal. Respecte al modo de saber lo temps que farà durant l' any, los dotze primers dias de aquest son los que ho indican: cap d' any senyala lo temps dominant en Janer, lo dia 2 en Febrer, etc. (V. Maspons, *Creencias populares catalanas*, en lo GAY SABER de 1 de Janer de 1878).—A Sicilia tráuhén lo pronóstich per los dotze dias que van de Santa Llucia á Nadal. (V. Castelli, *Credenze ed usi popolari siciliani* — Palermo, 1878). Lo pendre per terme lo dia de Nadal pot originarse de la antigua costum de comptar los anys per lo dia de la Nativitat del Senyor, costum que seguian encara no fà pas molts anys alguns notaris de Catalunya.

(3) També aquí surt lo rector ab estola y breviari á comanir la tempestat, mes es precis pera que lo conjur fassa tot son efecte, que sia amatenat á ferlo avans que aquella entre en lo terme. Igualment se ventan las campanas, mes també ha de agafarse la corda ab la meteixa anticipació. (Maspons, *Las Bruixas*, GAY SABER, 15 Noviembre, 1880). Un rector peresós se pot veure en graves perills y fins, com succehí en

un poble de las Provincias Vascongadas, perdre la vida á mans de sos irritats feligresos. (Trueba, NARRACIONES POPULARES, *El primer pecado*).

(4) En alguns pobles de la Seu de Urgell, aixís que véuen venir la tempestat, llensen al foch un brot de romaní ú olivera benehit, pera que lo fum que alsa, allunye las bruixas. (Id. *ibidem*). A Mataró creman fullas del llor benehit del dia de Rams. (Cels Gomís, *Lo llamp y 'ls temporals*).

(5) En un poble del Vallés citat per Maspons (*loc. cit.*), lo campaner creu que no hi ha que resar oracions, sinó renechs y paraulas extranyas .. Y un rector, que créyan que no las pronunciava, passá grossos disgustos.

(6) Per la part del riu Freser, al N. de la provincia de Girona, prop del Pirineu, pera combatre las pedregadas, acoplan las destrals en forma de creu, ab lo tall cap amunt y súrtlen los hòmens á enjegar tiros y descarregar á la nubolada, ab balas fetas de cera del monument ó sia benehida. (Maspons, *Creencias populares Catalanas*, en lo GAY SABER, 1 Janer 1878). La tradició ha prés, donchs, en nostra terra una forma més religiosa, si bé deixant veure perfectament la reminiscencia de origen.—En molts pobles pyrenáichs de la provincia de Girona hi ha la costum de posar las pedras del llamp ab lo tall cap amunt quan hi ha temporal, creguts de que aixís se lliuran de llamp. En molts pobles del Rosselló fan lo meteix ab las destrals de ferro. (Cels Gomís, *loc. cit.*)

(7) *Kügei, ou de cucut*: nom vulgar dels granets de pedra de las pedregadas en lo patués del Tirol. Lo meteix nom y la meteixa preocupació existéixen en Alsacia.

(8) Una de las creencias més arreladas en la nostra terra es la de que las bruixas en cada pedra hi fican un pel de cabra, reminiscencia del boch ó cabró en que s' converteix lo dimoni (Maspons, *Las Bruixas*, GAY SABER, 15 Nov. 1880). Aixís se ha vist alguna vegada en las masías del alt Vallés comparéixer l'endemá de una borrasca las cabras esquiladas á ran sens que s' trobés per terra un sol pel. (Id. *ibidem*, *Creencias pop. cat.*, 1 Janer 1878). No obstant, diuen alguns que si la pedregada vé de part de Deu, no s' hi troba lo pel de cabra (Gomís, *loc. cit.*).

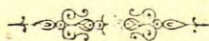
(9) També á Catalunya lo campaner toca bonas estrenas per son treball y per aixó resistéixen tant, en general, las ordres que en alguns pobles, com á Avinyonet v. g. (Gomís, *loc. cit.*), ha hagut de donar lo rector prohibint tocar á temps pera evitar las freqüents desgracias ocasionadas pe'ls llamps. En algun poble del Empurdá s' han sangrat en salut, com se sol dir: aixís á Vilanant (Gomís, *loc. cit.*), han posat un parallamps dalt del campanar, mes per aixó continúan com avans tocant las campanas.

(10) Aixó meteix passa á Catalunya. En *Lo llamp y los temporals* de nostre consoci don Cels Gomís, obra que prompte donará á llum l' *Associació d' excursion. CATALANA*, se cita com una de las més poderosas contra las bruixas, la *Martina*, campana de Arenys de munt. A Espinavesa, segons lo meteix senyor, las tocan totes á ls hora, porque sáben que n' hi ha una que té molta virtut contra los temporals, pero no s' recordan quina es pera tocarla sola.

(11) *Holzalm*, literalment, *depósit de fusta*: paraula comuna en lo patués del Tirol pera indicar los grossos pilots de tronchs y llenya que fan en lo bosch los llenyaters y dintre del qual acostuman á deixar un buyt pera soplujar-se ó reposar.

(12) Tampoch á Catalunya tots los capellans se reputan de igual forsa pera apartar del terme las tempestats. Lo que no sé es de quin modo s' explica aquesta diferencia entre nosaltres.

(13) També la rata pinyada se té en la nostra terra com una de las formas preferents que revestéixen las bruixas. Y per aixó la quitxalla per tot arreu la martirisa y las té en horror.

LA MORT TRÁGICA Y SORPRENÉNT

DE MOSSEN PERE ROQUER

Rector del poble de Cabrera.

LLEENDA FANTÁSTICA

EXISTEIX en lo alt Empurdá, rodejat de grans boscurias de suros, al peu dels Pirineus, un poble petitet, de gent honrada y senzilla, ahont s' hi conservan encara 'ls antichs costums de nostras montanyas empurdanesas. No fa gaire, s' hi ballava encare 'l contrapàs llarch, quals paraulas recordan la passió de Nostre Senyor Jesucrist: aquells avis, ab sa llarga barretina, amples calsas de morat vellut y faixa vermella, lo ballavan ab molta serietat y casi ab devoció. Las profesons del divendres sant eran dignas d' eser vistas, y tots los pòblets del entorn hi anavan pera veurer los estaferms, y la mort, brincànt ab sa dalla, al compàs del timbal; y la quitxalla cridànt: misericordia brunyols!.. se 'n menjavan molts després de la professó.... y altres costums de la velluria qu' are s' han perdut.

Era l' endemà del Reys. Tres joves alegres, de bon humor, passàvan per lo carrer de la Font. Las vuit del vespre tocavan en lo campanar de la iglesia bisantina del poble. Feya un fret glacial, puig havia nevat lo dia dels Reys, y 'l carrer era tot gibrat. Se dirigian á casa la Tona ahont s' hâbia mort lo porch, y feyan butifarras. Habia posat cent carniceras, lo que causava admiració y enveja als vehins. Los tres alegres fadrins anàvan á fer lo tast; puig savian que 'n Guillém, l'

home de la Tona, era amich de xerricar y que per aquest dia, san-grava aquella bota del recó coberta de floridura y telas d' aranya.

Entráren los tres hereus, saludats pera las riallas de las butifarres, en mitj del picamént dels tallants, trinxánt la carn sobre 'ls talladors. Una boira de greixum omplia l' estancia. Tot eran donas. En Guillém fumava un pipót á la bora del foch, ahont bullia 'l perol de brou-bufát. Era home de molta calma, ja 's coneixia al veurel pendrer ab sa má una brassa de foch y posarla ab catxassa sobre 'l pipót pera encendrel. Deya que tenia mal de caixal. Las donas feren molta gresca ab los xicots; fins la Tuyas los hi penjá una botifarra plena de vent. Però ningú 'ls va convidar: ni en Guillém que gemegava á la bora del foch. No 's parlá dels resolis de la bota del racó. S' hauria pogut creure que era cosa convinguda pera ferlos despitir.

A las nou se retiraren y la transició brusca del fret del carrer ab la atmósfera greixossa d' ahont sortían los inspirá reflexions tristas: 'ls feu neixer la gana. May havia succeït á casa la Tona lo qu' ha passat anit... No convidarnos!... Ni al tast!... Y la Tuyas que s' ha burlat de nosaltres... Tot aixó ho deyan aturats al carrer, al peu de la porta de la casa d' ahont surtian. De cop, un d' ells digué: Oh! quina idea! mireu!... alsan lo cap y veuhén á la finestra del primer pis l' espinada del porch.

En lo poble de Cabrera com en tots los pobles de eixa falda de montanya, s' acostuma, al matar un porch posar l' espinada á la finestra. Aixó ja s' comprén que es per pura vanitat: per lo greix de la cansalada se judica del pes que ha fet; y aixis n' están enterats los envejoses y 'ls amichs.

Voleu que 'ls robém l' espinada, ja que no 'ns han convidat? Sabrém lo gust que té. Apa! molt bé! dit y fet: van á buscar un sach, 's fan esqueteta y s' emportan l' espinada.

Pobre Tona! qu' enfadada estarás demá dematí! y ta filla, la Tuyas... sas riallas 's convertirán en plorallas. En Guillém s' haurá d' estacar las barras de tant mal de caixal y de segur que deixarà apagar lo pipót. Cuan en Guillém lo deixa apagar, es senyal de tempestat y terratremol.

Nostres fadrins carregats ab l' espinada s' en van carrer amunt. Sortiren del poble silenciosos, y posats en un recés, comensaren á reflexionar sobre la gravetat del robo que acabavan de cometre. Ells, fills honrats de las millors casas del poble, s' esposavan á anar á l' pressó. Tinguéren consell, y després de molts rahons decidiren lo següent: Demá, tot lo carrer de casa la Tona será alborotat; l' alcalde,

l' agutzil, tothom buscarà lo lladre; es necessari amagar l' espinada en un lloch que ningú la pugui trobar.

Després de molt pensar, decidiren amagarla al cementeri.

En efecte, la portaren en aquell lloch sant; ficada en son sach, la deixaren á dintre, al peu de la paret, amagada per las malvas y romagueras. Sens dupte qu' en aquell amagatall estaria en lloch segur; y després de passat l' esbalot, la nit següent anirian á buscarla; y pera evitar sospitas, la portarian á las runas del castell de Cabrera, situat á mitja hora del poble. Tot ho tindrian preparat: paella, graellas, pá y ví, en una paraula, tot lo necessari pera fer honor á la carn suculent de l' espinada; y contents d' ells mateixos se'n anaren cada hù á retiro.

Al dia següent, las campanas tocavan a morts; 's feya un enterro molt lluit; puig havia mort Donya Gertrudis de Cabrera, descendenta d' aquella antiga familia, qual castell, com un niu d' áligas dominava la vall. Donya Gertrudis era una senyora molt caritativa. Mori á la edat de 90 anys; y com era petita, magreta y de color de pergamí 's deya que passaba de 100 anys. Hi anavan vuit capellans á l' enterro. Se li cantáren tres oficis, y després de l' absolta s' portá al cementeri, seguida pera tots los convidats que era tot lo poble. La difunta fou enterrada ab son mellor vestit y sas arracadas, com s' acostuma en eixa comarca. La posáren en terra, y quant los convidats se retiravan conmoguts, se sentia lo terratremol de las terrossas gebradas que l' enterramorts, ab sa pala tirava sobre l' ataut.

En lo poble hi havia un parracaire que no se sabia d' ahont era. Parlaba 'l catalá xamporrát y el tenian per home dolentot; se deya si havia estat á pressidi. Lo tal parracaire havia assistit á l' enterro ab la demés gent del poble, y sabia que Donya Gertrudis havia sigut enterrada ab sas arracadas de valor. Tot seguit se posá á rumiar lo plan de apoderarse de las joyas de Donya Gertrudis; y á la nit següent lo posá en execució.

A las dotze de la nit entrá en lo cementeri, saltant la paret, y ab son magall y sa pala comensá á desenterrar lo cadavre. Feya una nit fosca com una gola de llop, y un temporal de vent y una tramontana gelada. Encara de ser un home molt desanimat, no las tenia pas totes. Al fer aquella operació, á cada cop de magall semblava qu' li agafavan la punta de sota terra. Al fi descubreix l' ataut, arrenca 'l tapadó, treu lo cadávre fora 'l clot y arrenca de sas orellas las arracadas. Los ronchs de la tramontana semblavan xisclets llastimosos, com veus que passavan enlaire. De cop li semblá sentir parlar. . astorat, espan-

tat, temént lo resultat de son robo sacrilech, fuig deixant á donya Gertrudis á la bora del clot, y al saltar la paret del cementeri, posá son peu sobre un bulto estrany: que será aixó? que conté eix sach? Lo deslliga y troba l' espinada robada de casa la Tona, qual robo tenia lo poble alborotat, Oh! quina ideya mes diabólica li passá per l' esperit... Torna al clot, 's carrega la pobre vella, treu l' espinada del sach y fica á Donya Gertrudis dins, lo lliga deixantlo en lo mateix puesto que lo havia trobat, y s' emporta l' espinada

Lo castell de Cabrera, es un antic castell feudal del tot enderrocat. No hi ha mes que una estancia mitj coberta ab volta grassa que serveix pera embarrar lo bestia quan fa mal temps. Nostres fadrins habian escullit eixa estancia pera fer l' apat y saborejar la carn suculent del porch de la Tona. Tot ho tenian preparat: bon foch, graella, paella, pá y vi. Assentats en rotllo sobre una pedra, á la bora del foch, parlavan del alborot del poble; se 'n reyan de la rabiada de la Tona y de las barras estacadas d' en Guillém; de la gresca que s' havia armat en lo carrer. Ja 'ls está bé: deya la Pepa que havia mort un to-sino de cent; aixis no 'ls hi fará profit... A mi 'm sap greu per la pobre Tuyas: dihuen que sa mare li ha arribat á l' esquena... y qué hi merexia, pobre xicota!... En Guillém digué al texidor, que fa d' agutzil, qu' era un cap de burro perquè no sabia trobar l' espinada, y ho deya tant enfadat que portava lo pipot á la boca apagat. Aixis nostres amichs s' entretenian pera matar lo temps y esperar l' hora de mitja nit, hora de comensar á cuinar. Arriba l' hora, un d' ells se dirigeix cap el cementeri distant mitja hora de lo castell; salta la paret, recull lo sach, se 'l carrega al coll y cap al castell. Al arribar: ja la tenim aquí, apa! apa!... Deslligan lo sach, s' acostan á la claror de la llar y vuidan son contingut... Los tres exalan un crit de horror y espantats arrencan á fugir, no sabent lo que 'ls hi pasava. A poch á poch tornaren en sí, se acostaren tremolant de lo que havia sortit de lo sach. Reconeixeren lo cos de Donya Gertrudis enterrada al demati; al veurer sas orelles esqueixadas, compreguéren que hi havia hagut un robo sacrilech, y que lo lladre los hi havia jugat una mala partida, y que tota la culpa recauria sobre ells; puig no se 'n podian burlar, porque era cosa d' anar á presidi. Se desesperavan, no sabian que fer; parlavan de deixar á Donya Gertrudis y cada hù anarsen cap a retiro. Pero si algú 'ls havia vist... Si la justicia ho descubreix .. 's torturavan l' en'eniment pera trobar una solució que 'ls lliurés de un pas tant perillós.

A un quart y mitj del castell de Cabrera, hi há una casa de pagés

bastant acomodada; á Can Flaciá; y mitj hora més lluny hi há un altre masía de bon aspecte; á Can Peirotó. Donchs bé, nostres fadrins habian trobat la solució que tant buscavan. Tornaren á ficar dins lo sach la pobre vella, y s' dirigiren á Can Flaciá. La tramontana, que li diuhen en Jan de Fransa, bramava que feya terror. En la masía tothom dormia; eran las dos de la matinada; feya un fret glacial. Un dels jóves entrá per un finestró dintre la cuadra del bestiar; destaca la burra, li posa son albarda, y treu sense fressa 'l barnat de la porta de la cuadra, l' obra y treu la burra; torna á girar la porta y s' en van los tres ab la burra á certa distancia. Treuhen del sach lo cadavre lo pósan á caball, sobre l' albarda, ben estacat de camas, y l' esquena subjectada ab un tronch, pera ferlo tenir dret. Acabats eixos preparatius, s' en van tot xáno xáno, cap á Can Peirotó, deixant la burra al mitj d' un camp de blat y cada hú s' en va á retiro.

Tot seguit que s' va fer de dia, lo que s' conegué ab la fressa dels esclops de la gent de la masía, l' amo obrí la finestra de son quar'ó; y al veure una dona ab sa burra al mitj de son blat, l' escridassá: ¡Ey! dona, vejam si os hi vinch!... y com la dona no 'n feya cas, cridá 'n Rafel, lo boué: —Vés... aquella dona me fa menjar lo blat per sa burra; fá rato que l' escridassu y no 'n trech rés, deu esser sorda... Tréumela á garrotadas! —Prou, prou,—y va 'n Rafel molt decidit, però al arribar á deu passos, arrenca á fugir, tot esparverat. —Cap de burro, y are, que 't passa? diu 'n Peirotó, que 't tornas boig?. —Què li vagi qui vulga á treure alló del blat, deya 'n Rafel, es una mala cosa, una bruixeria. —Tota la gent de la casa alborotada se senyava al sentir las paraulas de 'n Rafel; 'n Peirotó, l' home valent, prengué sa escopeta y se dirijí cap al bulto aquell. —¡Quina colla de ruchs tinch á casa! ¡quins soldats! —y feya 'l valent. Tots lo seguian uns tras altres. Al arribar á deu passos, s' aturá; puig no las tenia totas; y de cop girá l' esquena y s' entorná á casa —En Rafel tenia rahó: es mala cosa, bruixa ó dimoni! la cullita será perduda, y el bestiar se 'm morirá! Aném al poble á avisar al senyor rector perque vinga á tirar aigua beneita al mal esperit y ferlo fugir, Al arrivar al poble, tota aquella gent espantada que habia crescut pel camí, hi hagué tancament de portas y finestras. Las donas se senyavan, las criaturas ploravan, lo teixidor que feya d' agutzil, va rompre una llansadora, y en Guillem va deixar apagar l' pipot. Una professó de gent s' dirigi cap á la Rec-toria.

Mossen Pere Roqué, habia dit sa missa matinal y prenia xacolata. Tenia 80 anys, y 'ls portava molt bé; però las camas li flaquejavan;

deya riént que necessitava oli d' ametllas dolsas pera untarse las frontissas que tenia rovelladas. Al veure tanta gent á casa seva, digué: Calmeuse, bona gent, calmeuse! tot se farà; coneix ma obligació y si es un mal esperit desapareixerá com una glopada de fum.

Anaren á buscar lo burro d' en Guillem; puig era lluny, y 'l rector vellet. Seguía l' escolá ab la peroleta plena d' aigua beneita; y tot lo poble en professó s' dirigeix cap á can Peirotó. Lo senyor Rector passava devant, y tothom seguía A certa distancia del camp de blat, comensá sas pregarias lo rector, aspergint de quant en quant, ab aigua beneita, Tothom se quedava enderrera, Las donas passavan l' rosari, y fins l' escolá que seguía á deu passos enredera del senyor Rector que estava sol, avansant de poch en poch, y tirant aigua beneita. De sobte, 'l burro, ab brams desaforats, s' llença sobre el mal esperit, y el pobre vell cau en terra trepitjat y desmayat. La gent s' arrenca á fugir y l' abandona en tant trist estat. Lo portaren per fi á la Rectoria, y morí al cap de poch dias Tal va ser lo fi tragiche del bon mossen Pere Roqué, rector del poble de Cabrera.

Tot se descobrí: la vella fou tornada al clot; lo parracaire aná á presidi, y la Tona perdoná als tres fadrins.

CÁRLES BOSCH DE LA TRINCHERIA.

LA FLOR MARCIDA

Ahir, regirant papers
dels que per dolents s' esquinsan,
oblidada entr' élls trobí
una flor del tot marcida:
¡ay flor, la marcida flor,
quánts recorts en mí dormian!

Tas fullas plenas de póls
y pe 'l temps descoloridas,
brilláren un jorn suäus
en lo pur front de m' aymia:
¡ay flor, la marcida flor,
llavors n' éras de bonica!

De ton color esplendent
que á la néu avergonyía,
vaig enamorarmen jo
pensant quan ella t' veuria:
¡ay flor la marcida flor,
m' apar qu' encara te mira!

Tan bon punt élla t' tingué
te patonejá festívola
y ab rosada de sos ulls
te torná frescor y vida,
¡ay flor, la marcida flor,
foch y llágrimas rebías!

Entre sos negres cabells
te vegí després, altívola
com l' estel qu' en fosca nit
ab més vivantor titil-la:
¡ay flor, la marcida flor.
com d' abdós feres la ditxa!

Vegéres llavors passar
 un remoli de delicias,
 de sospirs y juraments
 d' amor, de llum y armonías:
 ¡ay flor, la marcida flor
 l' amor abelleix la vida!

Poch temps després. de sas mán, s,
 oh flor volguda, t' rebia
 marcida ja... y, morta y tot,
 mes hermosa m' pareixias:
 ¡ay flor, la marcida flor,
 jo, ab tú, son recort tenia!

Passaren jorns y mes jorns;
 flors y neus se succehian...
 y en tant, lo dupte y la fé
 se disputaren ma vida:
 ¡ay flor, la marcida flor,
 sols tú mos dolors sabias!

Més, á volta d' alguns anys,
 ni l' esma ja d' élls tenia:
 ma dolsa, dolseta amor,
 com lo temps, treya florida:
 ¡ay flor, la marcida flor,
 oblit engendra la ditxa!

Per 'xó romanires tú,
 oh estimada flor mustiga
 perduda entr' aquells papers
 que per inútils s' esquinsan:
 ¡ay flor, la marcida flor,
 perdónam si allà t' tenia!

Ara t' guardaré en mon cor,
 com se guarda una reliquia,
 per' que m' lliuris del oblit
 del passat que m' fas reviurer:
 ¡oh flor, la marcida flor,
 los recorts són font de vida!

JOSEPH M.ª VALLS Y VICENS.

LO PRIMER MARIT

I.

DOS CONDEIXEPLES

A no molts anys que en lo restaurant del Ferrocarril de la immortal Saragossa, dos jóves arribaren á la vegada, l' un de lá Ciutat y l' altre del tren que de Barcelona se dirigia á Madrid, lo cual acabava de pararse á la capital d' Aragó per seguir son curs fins á la coronada Vila.

Los dos jóves se sentaren junt á una taula, y l' un d' ells picant de mans per cridar la atenció al mosso que servia, digué ab veu alta: —Una cervesa.

L' altre, cridá en castellá, pero ab un accent francés molt marcat: — Café.

Lo mosso los servi depressa y se 'n aná á servir altrás taulas que los passatjers prengueren per assalt.

Los dos jóves que no 's coneixian se miraren l' un al altre per casualitat y tots dos cregueren veure en son accidental company la semblansa ab una persona coneguda de molt temps, pero que un no pot definir bé qui es.

Res més diferent que 'ls dos jóves.

Semblavan la Espanya y la Fransa.

Lo que habia vingut de Saragossa era moreno, de ulls negres, barba y cabells castanys foscós, alt, prim y nervut.

L' altre era blanch y de bons colors, cabell y barba rossos, ulls de

cel, de bona figura, pero més fornit de carns, per fi un verdader descendent dels antichs galos.

Semblavan contar los dos los mateixos anys, de vinticinch á trenta.

L' espanyol, com á més expansiu, se dirigí al francès y li digué en castellà:

—Si no recordo mal, jo he vist á vosté un' altre vegada, pero fá molts anys; quan eram noys, y nostra cara era llisa com la ma.

—Per ventura,—contestá lo francès,—s' hauria vosté educat á Paris, en lo col·legi de...

—Sí, contestá l' espanyol.

—Tú ets Alfons D...—digué luego 'l francès aixecantse.

—Y tú, si no recordo mal, ets Hernest de A...

Y 'ls dos s' abrassaren, ressonant en la sala un doble bés que se repetí tres vegadas.

¡Quan bonas son las amistats de la infantesa!

Las únicas verdaderas que existeixen.

Los dos amichs se separaren avergonyits, perque tothom los vegé aixugarse d' amagat cada un una llàgrima de enterniment que mullá sos expressius ulls.

—Senyors viatjers, al tren,—cridá l' empleat del Ferro-carril.

Los dos amichs s' agafaren per lo bras y 's ficaren en un vagó de primera.

Eran sols, y avans de marxar lo tren, digué Hernest en mal castellà á son condeixeples:

—¿Vas á Madrid?

—Sí,—li contestá Alfons en francès, perque vegé que á son amich li era difícil seguir la conversà en castellà, y Alfons com á bon català tan extranjera li era la llenga de Castella [com la de Fransa, y parlava bastant bé l' una y l' altra, y continuaren la conversa en francès.

—¿Y tú viatjas per Espanya? preguntá Alfons.

—Sí, per gust,—contestá Hernest.—La situació de la meua casa, afegí, ha prosperat. He quedat sol, vaig á cumplir trenta anys y vull pensar en casarme.

—Y avans,—li digué son amich,—vols veure mon y has comensat per Espanya.

—No,—digué Hernest,—no es la primera vegada que vaig á Madrid. Es la segona,—y afegí tornantse roig,—vaig á casarme.

—Ab una espanyola,—li digué ab goig Alfons.—Me'n alegro. ¿Y cóm se diu, qui es la afavorida?

—Es una andalusa, hermosa com un àngel y graciosa que ni somniada.

—¿D' ulls negres?

—Aixis mateix,—digué lo francès entussiasmat.—Es tant bella com son nom. S' anomena Estrella.

—¿Es una senyoreta jóve?—preguntá Alfons.

—Es jóve,—digué Hernest,—mes no es senyoreta, es senyora.

—Es viuda,...—digué ab disgust Alfons.

—¿Y qué te de mal?—preguntá Hernest.

—¿Coneixias á son primer marit?—preguntá lo jóve espanyol.

—No, jamay l' he vist, puig sols fá mitj any que coneix á Estrella y ja fá tres anys que es viuda.

—Hernest, fas un mal casament,—li digué ab serietat Alfons.—Te casas ab una viuda sense haber conegut may á son primer marit. Ja veurás lo que 't succehirá. No podrás fer ni dir res en ta casa contra la voluntat de ta muller, que no 't surti l' espectre del primer marit, y si retiras tart, te dirá la Estrella: ¡Ay, no ho feya aixis mon primer marit! Y si es capritxosa, si te vanitat, si es gastadora y tú no vols aguantar sas exigencias, sortirà la implacable sombra del difunt, y cada dia ja en la taula, ja en lo saló, y fins en la cambra nupcial lo veurás com Macbeth l' espectre de Banquo, la fantasma del primer marit.

Hernest esclafí una rialla de bona gana, y li digué:

—No hi há com los espanyols é italians per ser fatalistas. Mira á qui se li hauria acudit lo que tú dius. Cuán arribém á Madrid te faré conèixer á Estrella, y alashoras me demanarás perdó de lo que has dit y pensát.

—Pot ser que sí,—contestá Alfons,—peró aqueix perdó no te 'l demanaré fins que quant hi hage un any de casat te torni á veuret.

Lo tren marxá seguint aquellas planurias de Aragó de hermós cel y terra nua que tan pesat fá aquell país y part de la Manxa y Castellà la nova, en la qual los catalans trobém á ménos lo cultiu de nostra ingrata però ben treballada terra ab sas vinyas verdas y sos horts ben conresats.

Després de un rato de silenci, Alfons preguntá á son amich com va ser que ell conegués á Estrella.

—Fá dos estius que vaig anar á Cauterets,—digué Hernest,—y allí, entre algunas familias espanyolas hi havia la Marquesa de... ab son marit, ab lo qual vaig contreure amistat y me varen fer prometre que 'l hivern los faria una visita a Madrit.

Jo per ma part, desitjava veurer Espanya, y cuant arribá lo mes

de Novembre, vaig complirlos la promesa, y vaig arribar á Madrid dos dias avans del Sant de la Marquesa.

Aquesta senyora, lo dia de sa festa doná un ball, en lo que hi havia convidat lo millor de la societat madrilenya. Pensarás que jo vaig ser invitat y á mes presentat als concurrents del ball.

Ja s' havia ballat bastant, quan estant al costat de la Marquesa vaig reparar en una senyora que ballava ab un jóve. No he vist res tan hermós. Tindria d' uns vinticinch á trenta anys, però era bellíssima y uns ulls de sultana que pareixian enlluminar com las espelmas de la gran aranya del saló.

La vaig mirar despay, portava un vestit color de cendra clar, ab blondas negres, y un adrés de perlas negres y brillants. Era la Reina del ball.

Es casada, vaig dir pera mí, y es una llástima Aquesta dona me hauria fet felis. La Marquesa que observá la atenció ab la cual jo mirava á la dama, me va dir rient:

—Sembla que vos crida la atenció aquesta hermosa morena, la senyora D... á la que anomenem més per son nom de fonts que es Estrella.

—Cap nom més á proposit per ella,—diguí alashoras,—puig es un verdader estel en sa cara hermosa y en sos ulls brillants més que la pedreria rica que l' adorna, y donat un sospir diguí: Llástima que aqueixa senyora sia casada.

—Res d' aixó, mon amich,—digué la Marquesa.—Esirella es viuda fá més de dos anys, y ayuy se presenta per primera vegada en societat, finit son dol rigurós.

Si no hagués temut lo ridicul, hauria besat las mans á la Marquesa, tan felis me feu aquesta resposta; mes se refredá mon entussiasme quan afegi: tan es que siga viuda com casada, puig Estrella, que amava molt á son marit, no vol sentir parlar d' un segon matrimoni.

Lo ball que ballava la viuda hermosa finí y vingué á seure's prop de la Marquesa. Es dir, al costat meu.

Llavòrs vaig tenir lo gust de oirla parlar lo castellá però ab un accent andalús plé de gracia y finura. Jo creya perdre 'l cap.

Se senti lo preludi d' un waltz y jo la vaig invitar á seguir l' acort de la música, li oferi la mà y un moment després mon brás cenyia aquella cintura de fada y tot doná voltas en lo meu entorn.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

Seguirá.

EN LA MORT DE MA SANTA Y ESTIMADA AMIGA, LA LLOREJADA
POETISA SENYORA EMILIA PALAU, VIUDA DE GRAU.

COMPLANTA

Los ángeles en la tierra,
No están bien, y se van presto.

SUAREZ BRAVO.

Deixém que parteixin las aus viatjeras
Quan depressa fugen de infecte regió,
Deixém que al cel volin las ánimas justas
De l' alé del vici fugint la infecció.

Jamay l' amor nostre deturar procura
L' esperit que acaba sa captivitat,
Puig son vol detindre quant Déu lo lliberta,
Es, en lloch de estima, impía crueltat.

Y foll egoisme lo voler que restin
Dintre d' eix temible centre de dolor,
Sufrint sense treva, afanys y torturas,
Los sers que ab deliri aymá nostre cor.

Deixém sens recansa sa presa á la tomba,
Morir, per ventura ¿no es un supré m bé?
En nostra existencia, com en mar las onas,
Ans que un dany termini, un altre 'ns ne vé.

No son la hermosura, poder ni riquesas,
Ni 'l molt y molt viure, favors de la sort,
Es si lo ser lliure de l' humà esclavatje,
O per lo no náixer ó per lo haver mort.

¿Qué es la mort temuda, ni que 'l ansiat viure?
Sols duas fantasmas ab divers vestit,
L' una va endolada, l' altra ab falsas galas,
Y ab vels que 'ns ocultan lo sol infinit.

¿Qué es morir? Llansarne la carnal despulla
L' esperit que torna al reyalme etern,
Es sentir la inmensa coral alegría
Del fill que retorna al alberch patern.

Donchs, ¿per qué plorarte, Emilia ensisera?
¿Per qué contristarnos ton tránsit felís?
¿No ets filla tornada als payrals dominis?
¿No ets de Deu esposa en lo Paradís?

¿No 't voltan cors d' àngels y verges sagradas?
¿No 't rebé propicia la Verge Eternál?
Y tas santas obras en flors convertidas
¿No 't forman corona de gloria inmortal?

Donchs, ¿qué més voldria per tú l' amor nostre?
¿Tornarte á la vida? Desitj imprudent,
Bé estás en la eterna Sió benehida,
Bé estás prop del trono del Omnipotent.

Ver es que ta clara viva inteligencia
La llum similava d' estel vesperti;
Ver que ta hermosura á pensar portava
Si avans d' esser dona eras serafi;

Ver es que exhalava la lira cristiana
Acorts melodiosos de extrema do'sor,
Suaus com la esencia de flors mitj badadas,
Com d' ayguas tranquilas lo plahent remor.

Y eixos cants armónichs lo mon aplaudia
De llors rodejantne ton plectre argentat,
Mes ¿qué significan las glorias terrenas
Per qué á gran altura t' ánima ha puját?

Per qui en lo deliri de pena angoixosa
Ho veu com tú, Emilia, tot de dol cubert
Y en lo morir funda sa dolsa esperança,
Y en lo mon sols mira un inméns desert?

Quan aparelladas duas orenetas
Joyosas fan via á travers del mar,
Si per dissort l' una cau y mort dins l' ona,
Vola l' altra al nuvols per may més tornar,

Quan de gentil roure te una eura brancuda
Voltada la soca ab frondós vigor,
Si l' huracá arrenca l' arbre ab que está unida
Ella també 's seca y poch á poch mor;

Tú com l' oreneta y l' eura frondosa,
Sentint de anyoransa tormentós excés,
Ab l' Espós fináres y ab ferma volada,
Al empir pujares per no tornar més.

May més, ¡oh tristura! Ton cor era copa
De caritat plena y de abnegació,
Hont las desventuras á tesa hi bebian
Balsam delectable de consolació;

Y allí ahont regnava la pena tirana
Si tú hi acudias mimyavan los plors,
Tal de las tempestas calma la violencia
Quant surt d' entre 'ls nuvols l' arch dels set colors.

Ton instint benéfich fou tant sense mida
Que per més del próxim lo bé procurar,
De totas tas pompas é il·lusions mundanas
Holocaust rendires de Déu en lo altar.

Y en ell á la excelsa prepotent Regina
Qu' es *reparadora* dels humans erròrs,
Com expiatoria victima, ta vida
Consagrar volgues ab intims fervors.

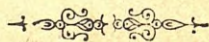
¡Ditxós lo qui acaba com tú, santa amiga,
¡Ditxós qui á la Verge pot durli en present,
Tants ramells flayrosos de virtuts, ruixadas
Ab llágrimas puras del agraphiment!

— Senyor, ¿per qué privas de tant rica joya
Als de quins fou gloria orgull y confort?
¿Per qué aixís deixarne sa lira callada,
Sens pa la horfanesa y á tants sens conhort?

¿Per qué despullarne la rosa jamada
Y endursen la blanca coloma sens fèl?
¿La mort no trobava malvats per extindre
Ó acás no hi havia prou àngels al cel?

— Mes ¿qué dich? perdona Divina Clemencia!
Bé prou sé la causa de dissort tant gran;
Entre las miserias de la impura terra
No hi están bé 'ls àngels, per ço prest se 'n van.

MARIA JOSEPHA MASSANÉS.

LO PRIMER MARIT

(Continuació.)

o que jo vaig experimentar va ser una follia. Per primera vegada vaig sentir amor y li vaig dir.

Una gran rialla fou sa resposta y jo pensava morir.

Tal vegada ella va tenir compassió y me va prometre que rebria ma visita los dias que ella tenia recepció que eran los dijous de cada setmana.

No hi vaig faltar, com pots suposarte, pero 'm vaig desesperar. Allí hi havia diferents Senyoras, alguns Senyors y alguns d'aquells gomosos que son la peste de la societat; però lo que més me desconsolà fou un preciós retrato de cos enter penjat sobre 'l sofà, lo qual representava á un jove d' uns trenta anys de hermosa presencia y lo més acabat tipo espanyol. Jo li vaig alabar aquella pintura y ella suspirant digué:

—Es mon difunt marit, lo malaventurat Leandro, que tan felis me feu.

Vaig estar allí més d' una hora, mes las visitas se succehian las unas á las otras y veyent que la meva, per ser la primera, se feya massa llarga, me vaig despedir sense poder parlar ab ella sino pocas paraulas de mera cortesia.

Aixís vaig passar un mes sense poder obtenir una conferencia á so-las, ni que rebés de mí ni una carta... Jo creya tornarme boig.

Per ma ditxa, la Marquesa, qu' era ma confidenta, tingué pietat de mí y un dia convidà á dinar á Estrella y á mí.

La Marquesa es tot' una Senyora y va portar las cosas ab lo tacto propi de las personas del gran mon.

¿Cóm ho feu?

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

No ho sé; però si que crech previngué á Estrella en mon favor.

Las donas saben molt y la Marquesa trová un pretext pera deixar-nos sols.

Jo vaig repetir ma petició, vaig oferir á Estrella mon nom y ma fortuna.

La hermosa viuda se 'n rigué primerament, mes després, havent jo insistit, se posá seria y contestá qu' ho pensaria y que vuit dias després la Marquesa, nostra comun' amiga, ja tornaria la resposta definitiva.

La Marquesa torná y me somrigué com pera demanarme las gracias.

Endevinant ja la situació li vaig pendre la mà y la vaig posar en mos llàbis, dient:

—Senyora, vos dech més que la vida.

—Mr Hernest, —me digué lo Marqués al despedirnos; — jo crech que vos tindré madrileny.

Varen passar vuit dias que foren vuit sigles pera mi, al cap dels quals vaig fer una visita á la Marquesa. Y faltant á totas las conveniencias socials, hi vaig anar avans d' hora (lo qual no feu riure poch al Marqués) Sa esposa me rebé ab bata y pentinadó, puig era 'l mati, y m' invitaren á esmorsar.

—Per fi, — digué la Marquesa, — Estrella consent en ser vostra esposa, però vol, avans de comprometes, tractarvos algun temps pera conèixer vos bé y pera que vos la conegueu també á ella.

—Y t' has descuidat Cecilia — digué lo Marqués, — que avans de tot s' ha d' estipular la cuestió d' interessos.

—Aquesta es molt fácil — diguí jo. — Ma posició es bona, res demano d' ella y si vol, tot li donaré.

—No faria jo tant — digué 'l Marqués. — Estrella conta ab lo suficient pera viurer ab decencia, entre lo que li llegá son marit y lo seu.

Lo dia següent vaig visitar á Estrella. Me rebé d' un modo adorable.

Als vuit dias me doná lo sí definitiu.

Ma impaciencia era gran y vaig obtenir de ella lo permis per' anar á Montpeller (ma patria) y portar los documents necessaris pera efectuar lo casament, mentras ella enviava á Sevilla d' hont era filla pera lo meteix. Ara vinch de regrés de Fransa y porto ab mi los documents, però com no havia vist Catalunya, he volgut passar per Perpinyà en lloch de ferho per Bayona y aixó ha motivat lo que 'ns trobésem 'ls dos.

—¿Y á tú —preguntá Hernest acabant son relat, — qué t' ha succeït?

—A mí —digué Alfons, — tot desgracias. Ma historia es trista, però curta. Lo meu pare ho perdé tot y morí pobre y á mí 'm tens viatjant de una fàbrica de Barcelona portant mostrars de robas per tota Espanya y donant mal temps als que no pagan. Ara he recorregut l' Aragó. Me detindrè algun dia á Madrid, després recorreré la Andalusia y Valencia y tornaré per aquesta línea á Barcelona y aixís sempre com lo jueu errant. No puch pensar en casarme, y lo pitjor de tot es, que com tú, estich enamorat, però enamorat d' un impossible. He fet com aquells que serveixen al Rey y volen casarse ab la filla del amo: jo he posat los ulls en una noya bonica y rica, y la Layeta, la filla del meu principal no es pera mí. Jo voldria ésser rich y que ella fos pobre, però, per desgracia es lo contrari, y lo millor dia lo meu principal me convidará á las bodas de sa filla y jo hi hauré d' anar vessant lo meu cor llagrimas de sanch.

—¿Y ta estimada —li digué Hernest, — sap que tú la amas?

—No ho sabrá may —contestá ab tristesa Alfons — Ma posició y la seva son molt diferentas. Ara m' aprecia com un amich y després me despreciaria com un sér interessat, creyentse que sols l' afany de tenir un pervenir hó me crida la atenció, y Deu sap que no es així, puig sols las bellas qualitats de la Layeta, més que la hermosura y la riquesa, m' han fet náixer eixa passió boja qu' ofegaré en mon cor.

Alfons callá conmogut y amagá una llágrima que 's desprenia de sos ulls y mudá de conversa.

Lo tren marxava ab velocitat. Los dos amichs callaren y prompte lo son s' empará d' ells.

II

UNA CAUSA DE DIVORCI

Arribaren á Madrid á entrada de fosch y prompte se vegeren acossats de gallegos, dels quals uns los oferian un cotxe, altres los seus serveys, y altres per si volian anar en una fonda ó casa de despesas.

—Tú te 'n vas á casa la Marquesa —li digué Alfons á Hernest, — y jo me 'n aniré com acostumo, á casa donya Dolors, la meva despesera

de la *Calle Mayor* que per pochs quartets estich com á casa meva, puig los comissionistas tot ho havém de mirar y si en lo viatge estalviém alguns durets, aqueixos tením de més.

Hernest prengué un cotxe y havent fet carregar son equipatge y la maleta de son amich, feu conduhir aqueix á la despesa, de la qual prengué lo número quedant en que 'l dia següent se trobarian al mitjdia á esmorsar en una de las bonas fondas de Madrid, y que després lo portaria á visitar á l' Estrella.

Alfons prengué sa maleta de má, pujá al tercer pis de la casa qu'era bastant endintre del carrer y fou rebut per donya Dolors ab aquella amabilitat madrilenya que no té parell en lo resto d' Espanya.

Donya Dolors era viuda y s'enginyava tenint despesas y además de tractar ab molt carinyo á sos hostes, no era exigent en lo preu, y no era escassa en la taula, aixís es que sabut aixó may la casa estava vuida.

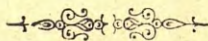
Bé es veritat que no cuinava á la francesa, però no faltava en sa taula lo bon *puchero* madrilenyo, la badella y lo bessugo del mar Cantábrich y lo més recomenable y estrany en tals casas en Madrid, es que las cambras eran netas.

Després d' haver dinat, Alfons se 'n aná á fer algunas comissions y á donar mal temps á alguns deutors de la Vila y Cort de Madrid y á veure si podria obtenir novas demandas de géneros, ab lo que empleá lo restant del temps fins á las onze de la nit que á la Cort representa las nou en Barcelona, puig es sabut qu' allí se fá de la nit dia y del dia nit y que molta gent retira á las quatre de matinada.

Alfons, qu' era un jove arreglat, se retirá á mitja nit: l' endemá á las nou del matí comensá altra vegada sas correrías per la Vila, entrant en botigas de robas fins que fou mitj dia: alashoras se dirigí á la fonda ahont entrava en aquell moment Hernest.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

(*Acabarà*).

AL COMERS ⁽¹⁾

I.

Inquiet, febrós, actiu sempre
lo trasbals es son dalé;
caminant de nit y dia
roda 'l mon per tots indrets;
hont impera 'l treball noble
fent sa tasca 'l trobaréu,
lo mateix en los grans centres
que en l' oblidat llogaret.

A tots los pobles
porta 'l progrés;
font de riquesa
n' es lo comers.

II.

Per ell s' alsan atrevidas
xemeneyas, ponts soberchs,
se barrinan las montanyas,
se fita 'l mar turbulent,
y ferradas vias s' obran,
y 's capgiran rius enters,
y per ell fins renaix Hércules
desunint los continents.

Al home sempre
frenétich té;
font de riquesa
n' es lo comers.

(1) Premiada ab accésit en lo certámen celebrat per l' Ateneo Tarragoní de la classe Obrera, en l' any 1882.

III.

De la nau infla la vela;
del moli la roda empeny;
de la prempsa que grinyola
lo forsut cargol estreny,
y alena 'l foch quan sas alas
bat lo carro del progrés
que atravessa las comarcas
tant depressa com lo vent.

De l' ampla terra
ell es lo rey;
font de riquesa
n' es lo comers.

IV.

L' intrepid nauxer que inverna
entre montanyas de gel;
lo viatjé que ardit explora
las arenas del desert;
l' escafandré que escorcolla
los fondos del mar inmens
l' aygua, 'l sol y 'l fret arrostran
y 's sacrifican per ell.

L' estandart porta
de tot avens;
font de riquesa
n' es lo comers.

V.

Si la terra es travallada
y vessa fruits á tot temps;
si s' extrau de sas entranyas
las riquesas que conté;
si l' industria á la materia
ab novas formas vesteix,

es perquè ell tot ho subjuga
perquè 'l mon té sota peu.

Per tots los ambits,
del mon s' esten
font de riquesa
n' es lo comers.

VI.

Quan trevalla constant l' home
descubrint los grans invents
es per darli major vida
y aumentar lo seu poder:
fins lo geni del artista,
que l' inspira 'l mateix Deu,
al dar forma á la bellesa
vassallatje li rendeix.

La viva antorxa
del geni encen;
font de riquesa
n' es lo comers.

VII

Mentre 'ls pobles vagin sempre
respirant lo seu alé,
lo fort panteig que 'l domenyà
serà sempre 'l panteig d' ells;
que aixis com la sanch circula
per donar la vida als sers,
aixis ell perquè 'l mon visca
n' es precis al mon també.

¡Ay si algun dia
del m'en faltés,
puig font de vida
n' es lo comers!

JAUME RAMON Y VIDALES.

APARELLATS

— Surtim al prat, surtim, hermosa meva
ja pots volar prop meu, no tingas por,
que al verdejà 'l bon temps fins dona treva
al arma may cansada 'l cassador.

¿No sents quins nous perfums rebrega l' ayre
y quin desitj de vida escalfa 'ls cors?
tota verdor desperta ab nova flayre,
vina à cantar pel camp nostres amors.

Cantém entre 'ls brancams d' aquella prada
y allí hont te conegui torném volant;
la vida no es res mes que una volada;
l' amor, goig meu, l' amor no es mes qu' un cant.

Entre l' espès coxi d' erba y falguera
he vist un lloch hermós per ferhi un niu,
allí hi riurà la nostra primavera
nostres fillets allí hi veurán l' estiu —

Tal digué l rossinyol á sa parella,
y tots dos acostats llensantse al vent,
perdérense pel vert de la comella
d' altres aucells sentint lo vol batent.

Sentírenlos cantá y com s' acoblaren
al fi de sas cançons ja aparellats,
y allavors ells també 's bequetejaren
y engelosits tancárense amagats

Y d' entre 'l niu cobert d' erba y falguera
un tebi alé 'n sorti movent los brins
de l' erba tremolant per la vorera...
y un fresch perfum entrava niu endins!

JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS.

LO PRIMER MARIT

(Acabament).

—He parlat á Estrella de tú —li digué lo jove francès,— y en lloch de desdejunarnos á la fonda, esmorsarém ab ma futura esposa.

—Peró si jo no la coneix —digué Alfons,— y aixó de presentarse per primera vegada á casa una dama y ja sentarse á la taula m' apar que no está bé.

—No coneixes las costums d' Andalusia ahont tot es franquesa —li digué Hernest,— y Estrella mateixa m' ho ha demanat.

—A dama que prega, servir es precis —li va contestá Alfons,— y pujant al cotxe que tenia Hernest, se dirigiren al carrer de Alcalá y pujaren al primer pis de una hermosa casa ahont un criat molt ben posat los obrí la porta. Atravessaren algunas pessas molt ben guarnidas y penetraren en una pessa no molt gran però amoblada ab un gust exquisit, y allí sentada, vestida de bombosí blanch molt ben brodat, ab sas bellíssimas trenas sostingudas per una pinta de conxa y una camelia blanca entre sos cabells. Alfons vegé una verdadera huri de Mahoma ¡tan bella era Estrella ab sa hermosura serraina!... Era Moraina de Boabdil. Era la Zoraida d' Aben-Hamet. Era un somni.

Alfons saludá á la viuda y s' excusá.

Sabut es cóm reben las senyoras de la bona societat de Madrid, puig que en aixó no tenen rival en cap part del mon Aixís es que Alfons se quedá encantat y la conversa de Estrella li agradá més encare que sa figura. Prompte ls invitaren á la taula y alashoras vegé la finura exquisida de la bella senyora.

Alfons volia caure á sos peus y demanarli perdó del mal pensa-

AL RENAIXENSA.—Any XIV.

ment que feu de ella, però després d' esmorsar s' entornaren á la pessa qu' havian deixat y vegé sobre 'l sofà un bell retrato á la tela.

Era lo primer marit, un hermós jove de trenta anys que pareixia, ab sa serietat, voler reprendre á sa muller per la infidelitat que li feya al contraure altre matrimoni.

— Bona pintura, per cert, — digué Alfons, mirant lo retrato.

— Fou mon estimat espós, — digué sospirant Estrella, y fent ademán d' aixugar una llágrima.

Alfons mirá á la viuda, y sas sospitas tornaren á naixer.

— Es la sombra del primer marit — digué pera sí. — ¡Pobre Her-nest! Y li paregué que Estrella havia perdut la meytat de sa bellesa... La ilusió del jove havia desaparegut.

Tres dias després Alfons marxá á Sevilla per sos negocis. Son amich l' acompanyá fins á la estació. Al darli l' últim bes li digué:

— ¡Ja te 'n arrepteixes del mal pensament que feres de Estrella?

— Encara nó — contestá Alfons fícantse al vagó. Y lo tren xiulá.

Alfons arribá á Sevilla, y allí com á Madrid, recorregué botigas de robas y cobrá en unas, prengué encárrechs en altres; y entra't en una botiga abont hi havia una mare ab duas fillas lletjas y solteras apesar seu, digué lo jove pera sí: — Aquí sabré lo que desitjo de Es-trella.

Alfons parlá de negocis ab lo senyor y després entaulá conversa ab la senyora y ab sas fillas.

— He conegut en Madrid á una hermosa sevillana, á la senyora D..... — digué lo jove.

— ¡Ah, sí! — contestá la senyora mossegantse 'ls llabis: y afegí ab cert desdeny: — Ja la coneixém aquí, mon marit y lo seu eran parents.

— Mol bé, — pensá Alfons, y digué: — Jo crech que son marit la amava molt, puig lo que es ella sempre 'n parla.

— No hi há com morir-se per ser benivolgut, — digué la filla gran.

— Ja tinch lo fil, — digué pera sí lo jove, y afegí dirigintse á la noya.

— Ja vaig pensar jo, que tan carinyo no era verdader, mes á mes cuant la senyora D... torna á casarse.

— Ja pot planye al seu marit, — digué la senyora.

— Be, tal vegada la gent ho dirán, — digué Alfons per fer enrahonar á la botiguera.

— Preguntiu á tot Sevilla, puig tota la Ciutat ho sap.

— ¿Què sap? — preguntá Alfons.

— Que Estrella y son marit no vivian bé y que ella se 'n aná d' ell. — contestá la senyora.

—Perdoni, senyora,— li digué Alfons,—que li digui que vosté estarà mal informada.

—¡Mal informada!—contestá la botiguera enfadada — Si es cosa de familia. Mon marit encara té un pediment que va enviar Estrella desde Madrit pera que fos presentat á la curia de Sevilla demanant los aliments á son marit per rahó de la causa de divorci per ella intentada.

—¿Y podria veure aqueix document?— digué Alfons.

Lo senyor que era amich del jóve li digué que li mostraria, y en efecte li mostrá.

Alfons aparentá llegirlo. Mudá de conversa, y com á descuit se ficá lo document á la butxaca, y se despedí del botiguer prometent tornaria lo dia següent.

Al arribar á la fonda, Alfons, demaná tinter, prengué lo document y ne tragué copia.

Al dia següent torná á casa del botiguer y li demaná mil perdons de habersen portat lo paper aquell inadvertidament barrejat ab las llistas de las demandas que li habian fet.

—De manera,—digué Alfons,— que lo marit de Estrella morí lluny de sa muller.

—Sí, ella se'n aná á Madrit,—contestá la noya petita, que era la més lletja, y afegí,—si estavan sempre enemistats.

—Lo qu' estranyo es com son marit li deixá sa fortuna,—digué lo jóve.

—Aixó no te res d' estrany, puig al principi de casat ella obtingué de Leandro un testament en son favor,—digué lo senyor,—y després, com no pensava morir-se, no mudá res, puig mon parent morí casi de repent, y axis es que casi tot quedá per ella.

Alfons se despedí d' aquella familia, y després de passar á Valencia s' entorná á Barcelona.

Poch temps després rebé una carta de Hernest.

En ella li deya que era lo més felis dels homens, y que hi havia tres dias que s' havia casat ab Estrella, y que esperava que Alfons tornés á Madrit pera que demanés perdó de genolls á sa muller, de lo mal que havia pensat de ella, puig que era un àngel.

—Já t' has ben estrellat,— digué pera si Alfons,—ja ho veurém avans de un any.

Lo temps passá, y l' hivern vinent, á son fi, Alfons torná com de costum á Madrid, per son comers, pero eixa vegada lo jóve estava alegre y sas galtas avans descoloridas tenian bells colors, y sos ulls bri-

llavan de felicitat, y era que son principal, sense ell saberho endeviná lo carinyo que portava á sa filla, y apreciant las bellas cualitats y la delicadesa del jove, y ademés coneixent que Layeta las apreciava tan com éll, li otorgá la mà de sa pubilla sense que éll gosés demanarla, lo que feu tornar foll d'alegría al pobre viatjedor.

Alfons feya son últim viatge, y al mateix temps participava á sos corresponsals que formaria part de la casa.

Al arribar á Madrid Alfons fou á veure á Hernest.

Lo trobá sol, se li tirá als brassos, y una llàgrima del jove francès mullá la cara del jove espanyol.

Hernest estava flach y groch. Era sa sombra.

—¿No ets felis, Hernest? —li preguntá Alfons.

—No. —contestá sospirant lo jóve. —No, y tenias rahó. La sombra implacable del primer marit me persegueix com la de Nino á Semiramis. A cada capritxo que se li acut á ma muller, si no vull sentirhi, surt lo recort de Leandro y sempre, que ell ho permetia, que ell tan la amava y que mon geni no es de molt tan bó com lo del difunt y per cada cosa hi há rabietas, atachs de nervis, malas caras y que sé jo.

Per evitar escenas trágicas faig lo que ella vol y me arruino, puig son gasto es exorbitant; per altra part tenim la filoxera en la contornada de Montpellier, y mas rendas han disminuít molt.

Li vaig proposar deixar Madrid y viure á Montpellier per estalviar, y alashoras més que may va sortir la fantasma del primer marit, dient que jo era un tirá, y que volia que una senyora com ella se'n anés á morir d'anyorament en una ciutat petita y deserta del extranger, y exclamá entre plors y sanglots mostrant lo retrato del difunt.

—¡Ay! Leandro méu, bén castigada'n só de ma infidelitat á ta memoria. Jo no debía casarme després de haber probat ta ternura. ¡Ay desdítxada de mí!

Jo vaig callar y callo per sempre. Deixo fer y ma ruina es segura.

—¡No! —li contestá Alfons, —te porto ta salvació. —y donant á sou amich un plech li digué: —Mira; es una copia que jo he tret del original; —y contí á Hernest lo que li passá en la botiga de Sevilla,

—Si ho saps fer, aixó es or en barra, —digué Alfons, —y aqueix document farà fugir pera sempre la fantasma del primer marit.

Alfons se'n aná, y lo dia següent torná á casa son amich.

Alli vegé á Estrella, hermosa y elegant com sempre, y també com sempre amable.

Fou invitat á dinar, y ningú hauria conegut res en aquell matrimoni.

Alfons se despedí després d' haver dinat, participant al dos esposos sa pròxima felicitat. Son casament ab Layeta, y com l' endemà se'n anava de bon matí, se retirà abiat.

Sols, marit y muller, Hernest digué á sa esposa:

—¡Amor meu, demà passat marxarém á Montpeller.

—Jamay,—digué Estrella.—Jo no vindré. No vull enterrar-me en una ciutat petita.

—Vindrás Estrella,—digué ab fermesa Alfons.

—¡Ah! Si mon estimat Leandro visqués, no 'm succehiria aixó, exclamà ab gran dolor l' ex-viuda, no 'm tindria com un' infelis esclava, ab lo amor que me tenia.

Mira,—digué Hernest— ab tot y l' amor que 't tenia ton Leandro, 't deixava patir quan tingueres d' acudir al tribunal eclesiàstich pera demanarli 'ls aliments que no 't donava per rahó de una causa de divorci que teniau pendent en Sevilla, de lo qual tinch copia que guardo.

Estrella se torná groga y baixá lo cap tremolant d' ira y vergonya.

Desd' aquell moment desaparegué la fantasma del primer marit.

Tres dias després alsaren la casa y se trasladaren á Montpeller pera sempre.

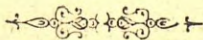
Alfons fou lo felis espós de Layeta y es ditzós.

¿Ho es Hernest?

No ho sabém.

La fantasma ha fugit pera sempre; mes las donas com Estrella, rara vegada perdonan al que las entén massa, y si Hernest no es prou ferm, podria ésser que sa muller tornés á probar de imposarse y son marit ho pagués alashoras tot plegat.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

ANYORANSA

(AL ENTUSSIASTA CATALANISTA D. DOMINGO SANROMÁ Y MARTÍ.)

Lluny de ma pàtria.

Aucell que ploras dintre del fullatge
escolta y aconsola los meus plors,
que vull que tú ara sias lo missatge
que se 'n enduga á la patria mos dolors.

La patria no es ingrata, may oblida
los fills que en sas entranyas va alletar,
los ama ab un amor que no té mida
amor que sempre ab ella fa pensar.

Digali, aucella meva, que suspiro
amargament y sempre estich plorant,
que fora d' ella esglay tant sols oviro
que fora d' ella visch sols anyorant.

Digali que recordo ab amargura
sas fonts, sos rius, sos gorchs tan encisers,
que un temps lo cor m' ompliren de dolsura
quan recordavan mos amors primers.

La primavera eterna que brodava
tota la terra de coixins de flors
y 'l riuhet que la plana fecundava
tornantla en un florit verger d' amors.

Lo remor de la font encisadora
que ab sas perlas fa un gorch boy encantat,
ahont la verge que mon cor anyora
plorà en mos brassos mon darrer comiat.

Lo suau remor de la mes fresca brisa
quant entre lo fullatge va jugant
ab una aroma que agradosa encisa
los cors d' aquells que viuhèn suspirant.

Las cançons tristes de melosas notes
que llansa al ayre d' amorós donzell
quan esfulladas sas floretas totes
no mes te espinas lo verger per ell.

Y digali, per fi, amorosa aucella,
que ella es, la patria meva, 'l meu amor
y que 'm trobo tant sol estant lluny d' ella
que 'l dia 'm sembla nit sense claror.

JOAN ROIG Y BALLESTA.

SOBRE UNA TOMBA

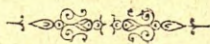
(Traducció)

¡Qu' aprop están y que lluny
la negra mort y la vida,
ay! y 'l gruix d' aqueixa llosa
quin trist misteri qu' implica!

D' ella per' vall tot es nit,
d' ella per' munt tot es dia,
mirant abaix tot es mort,
mirant adalt tot es vida.

Dia y nit, y vida y mort
separa una llosa prima,
los separa una distancia
la sola que no té mida

J. MOLINÉ BRASÉS

LO VENENO DELS BORGIIAS

AL MEU AMICH LO DR. D. RICARDO BOTEY

I

LA casa d'un metje, sia per lo que 's vullga la visita que 's fassi al seu duenyo, sempre inspira un respecte tan sever com lo que se sent al penetrar en un temple en que 'ls llargaruts finestrals oberts ran de la volta y coberts per los vidres de colors, privan que la claror arriivi als baixos, deixant l'espai per hont tranzitan los fidels entre sombras trencadas no més de tant en tant per un raig de sol esmortuït que cau demunt las llosas com una gota de llum de color.

Desde 'l lletrero que á la porta de la escala revela als anants y vidents lo nom del Sr. Doctor y las horas en que visita, fins al últim objecte de la sala en que 'ls concurrents esperan torn, tot causa un reculliment sombriu al esperit, que 's troba sumament impresionat considerant lo contacte en que tot está ab l'home de ciencia que te la nostra salut en una de tantas fórmulas com guarda en lo misteriós estuix de son cervell.

Durant las horas de visita, en que si l'anomenada del metje es molta, está la habitació plena de personas que van entrant una á una á mida que de la mateixa manera surten de la sala de consultas, no hi ha ceremonias ni compliments, puig tant com los malalts desitjan trobarse prompte á la presencia del Sr. Doctor, aquest los despatxa ab la major brevetat possible, citant per' altres horas als que necessitan operacions ó conferencias llargas.

Un amich meu que tingué precisió de veure al metje per un assumpte particular, á fi de trobarlo ab seguretat á casa seva, prengué el termini d'anar-lo á veure á la hora de visita, ja que era impossible trovarlo á casa á las demés del dia.

Com que no tenia cap mal pera volguer aprofitar lo torn quan va tocarli, deixá que li passessin al devant los que havian entrat després d'ell, essent testimoni de la varietat de casos que van presenciar sos

ulls mentres esperava que arribés l' hora de tancar la consulta pera parlar ab més espay ab son amich.

Los presents en aquestas horas donan ben bé idea de las miserias humanas, porque qui més qui menos va allí pera trobar un remey á sa salut perduda, y 'ls uns als altres se miran ab curiositat com pera endevinar lo motiu que allí 'ls porta, considerantse cada un de per sí més digne de llástima que 'ls altres.

No hi há ningú dels que desapareixen darrera lo portier que tanca 'l corredor á qual extrém se troba la porta verda que dona entrada al despatx del Sr. Doctor, que no 'n surti més tranquil y confiat que al penetrarhi, y es, que 'l metje, si no un remey eficaç y segur, te una esperansa per tots, y aquesta es suficient pera donar foras y coratje fins als que no tenen més terme que esperar un miracle, si aixis pot anomenarse, la obra de la naturalesa que va en ajuda de la major celebritat del facultatiu.

Ben bé 's necessita un geni especial pera exercir tan humanitaria professió com es la de metje, puig si á un hom li causa tal impressió veurer no més aquella varietat de caras defallidas y sens color, que revelan la falta de salut y alegría perduda per afeccions tan distintas, quals sufriments ofegan tots ab serenitat fingida, pera 'demostrar una fortaleza qu' está molt lluny de tenirse, sembla impossible que puga un altre com nosaltres mateixos contemplar sense repulsió y ab tota tranquilital los estragos d' un mal que de vegadas converteix lo cos en una verdadera monstruositat que als ulls repugna.

Pero un metje te cor com lo més sensible puga haverhi, sino que com un arquitecte, per exemple, aixeca palaus y catedrals concebuts y delineats entre las quatre parets escrostonadas de la casa vella y sense estil que habita, de la mateixa manera 'l metje, veu y estudia y toca los desperfectes dels cosos dels seus semblants, un cop ha passat los anys de práctica en un hospital, y s' ha entregat á la seva carrera ab la impassibilitat ab que s' exerceix qualsevol ofici.

II

Després del últim malalt qu' esperava torn, entrá lo meu amich al despatx del Sr. Doctor.

Aquest, guardant la mateixa posició ab que rebia als visitants, aixó es, fullejant un llibre ahont s' hi veyan esquelets, cosos oberts per la part del cor, caps mitj despullats de la epidermis per un cantó vejentse la construcció del ull y 'ls ossos maxilars etc., etc., rebé al meu

amich ab lo mateix melós é imperatiu:—¡Seguí! ab que rebia á sos malalts.

—Bé, ¿que estás per mí, ara?

Al sentir aixó 'l metje alsá 'l cap, y reconeixent lo seu error esborrá ab una afectuosa rialleta la severa expressió de sa fesomia, y tancant lo llibre y allargant la ma al seu company, va entaulari desseguida la conversa natural entre dos homes que deixan á un costat la formalitat de que 'ls revesteix la seva professió.

—Y dónchs, ¿qué hi há de nou?

—Que no sapiguent á quinas horas podia trobarte aquí, he determinat venir á pendre torn entre 'ls teus malalts, á l' hora de visita, creyent que d' aquesta manera tindria seguretat de parlarte.

—Feya molt que t' esperavas?

—Cosa d' un quart y mitj.

—No 't deus haver distret gayre.

—Francament, dech dirte que si arriba á durar deu minuts més la consulta no ho hauria pogut resistir. No t' envejo las visitas. Fins aquesta sala 'm cau dessobre. Las olors indeterminadas que omplen la atmósfera, la llum esmortuhida per los transparents que debilitan la seva forsa, lo color oscur de las parets, aquets armaris alts que guardan en sos prestatjes llibres en rústega, quals titols estrangers s' endevinan, los d' allí que contenen mil ampollas de distintas midas pero todas de la mateixa forma, ab líquits de diferents colors, y en los altres cránis y ossos y fetos conservats ab esperit de vi, aquesta cadira que indica lo seu objecte al primer cop de vista, destinada, y no crech equivocarme, á apálisis d' enfermetats que més contingent donan als anuncis dels periódichs; aquesta llanterna qual foc de llum se reuneix en lo punt interior que te d' examinar-se; los instruments tallants de damunt aquesta taula y qual presencia sola causa esgarrifansas, aquestas desfilas, los vendatjes, los periódichs especials de la carrera, tot en fi, es motiu de tristesa al considerar que ab tants variats elements, ni tú pots sortir victoriós sempre contra la naturalesa, ni 'ls malalts poden dir que a'xó es la última paraula determinant de la ciencia.

—Donchs que voldriás, potser, que un metje donés sas consultas en mitj d' un jardí, voltat de las maravellas de la vegetació, entre las quals se destaquessin las obras artisticas del geni del home?

—¡Qui sab! No hi há dupte de que aixís se distrauria millor la imaginació del malalt fent menos sensibles sos sufriments.

—¡Semblaria un escarni!

—Pero no una tomba.

(*Acabar i.*)

SUPER FLUMINA

(Fragments)

I

Vora 'ls rius de Babilonia
n' hem penjat las arpas d' or,
y 'l himne sant de la patria
sobre sas cordas ja dorm.

Trist n' està 'l cel y la terra
y tristos los nostres cors...
¡Hont hi pot havé alegría
pel desterrat de Sion!

Jerusalem la gloriosa,
la del mañil y del or,
la dels boscos d' oliveras,
la Regna de tot lo mon,
¡plora avuy de nit y dia
lo teu poderiu ja mort!

¿Hont son tos fills que afrontaren
las enemigas llegions?
¿Hont son tos murs qu' espant feren
á Nabucodonosor?

Com brots d' aloes qu' escampa
del desert lo vent de foch,
escampats avuy contemplas
fills, riquesas y recorts;
y ja sols per companyia
tindrás, fins al fi del mon,
lo feréstech crit de l' óliva
y 'l càlit vent del Mar Mort.

II

Be poden sospirar ara
y plorar de nit y dia,
matronas samaritanas,
donzellas de Palestina!

Vostres fills serán oprobi
d' aquellas que 'ls darán vida,
y 's veurán vilment venudas
al vici las vostras fillas.

Babilonia, Babilonia,
terra per Déu malahida,
lo baf que tos jardins llansan
tota la terra enmatzina.

Tas matronas y donzellas
impuresa sols respiran...
tothom diria al mirarlas
que son donas de la Siria.

¿Cóm ab sos llamps Déu no 't sema,
ciutat hont lo crim hi nia?
¿Cóm sobre tú de sa cólera
no desfá las justas iras?

III

¿Quí podrá contar las horas
de Jerusalem captiva?
¿Quí podrá saber lo terme
de nostra llarga agonía?

¡Senyor, Senyor, á ton poble
pecador, benigne mira,
y del jorn de deslliuransa
fesli ovirar la celistia!

Traunos ja d' una vegada
de la terra malahida ..
¡De mala mort, si 't plau, mátans,
pero acabans l' agonía!

IV

Quí pogués tornar á véure
lo cel de la Palestina,
y á petjar sas valls flayrosas
á la cayguda del dia!

¡Quí ovirés la vila santa
á la llum de la celistia,
y sos bosquets d' oliveras
hont l' aucellam tot l' any nia!

¡Qué bonica qu' es la patria
pel que la plora en lluny clima!
¡pel desterrat, qu' es alegre
lo recort dels passats dias!

F. BARTRINA.

LO NIU

Fuig la neu cap á la serra
y l' herba tapissa l' prat;
y 'ls aucells de nostra terra
saludan sa llibertat.

Lo Maig florit ja s' atausa
per boscurias y torrents,
tot respira benhauransa
per los cors d' amor batents.

L' aucelleta enamorada
ja aleteja ab son amant
y ab lo bés de matinada
vers al niu lo va portant.

Jo la sento falaguera
com amorosa li diu
las cançons de primavera
que s' aprenen dintre l' niu

Las cançons mes inspiradas
que sols entenen los cors,
que ab alas tornasoladas
volan pel cel dels amors.

Jo l' escolto ab melangia
com daleix pera estimar,
y l' seu cant, plé d' armonia
ressona pel comellar.

Dolsos secrets se sorprenden
d' idilis y amors sens fi;

batéchs d' alas van y venen
y xerroteigs á desdi.

Y entre lo fréch de las plomas
y ls' esclats del sentiment,
impregnantse tot d' aromas;
recorda mon pensament.

Lo demá d' un jorn bellissim,
lo fi de tanta dolsor;
lo desentllás funestissim
d' una historia de dolor.

Recorda y plora afligida
l' ànima meva pensant;
la realitat de la vida
que mata tot lo mes gran.

Y temo l' arma traydora,
qu' aquet quadro tant hermós,
en un instant evapora
en núvols de fúm confós.

Penso ab lo bés que no acava
perqué la mort l' interromp,
y ab la vida que s' esbrava
per la ferida del plum.

Penso ab aquella niuhada
de petits que no eixirán;
y ab la branca abandonada
que la fló anava enjoyant.

La primavera es la vida
per la parella y pel niu;
ahont l' amor hi trau florida
ahont l' aucell canta y somriu.

¡Cassadors!, ¡prou sanca desd' ara!
deixau viure al ignocent;
¡Pietat per la pobre mare
què posa l' niu dolsament!

P. POUS MARES.

LO VENENO DELS BORGIAS

AL MÈU AMICH LO DR. D. RICARDO BOTEY

(Acabament)

III

ROMPTE'l metje y'l meu amich cambiaren de conversa, y aquest exposà l' objecte que allí l' havia dut, del que faig gracia á mos lectors, porque era un assumpto íntim particular y no m' he proposat divulgar secrets, majorment aquest, porque tampoch los interessaria.

—Ara que ja estém entesos, va dir lo metje al meu amich, permet que t' entretinga uns moments ensenyanté altrás cosas que tinch en aquell quarto.

—Estich á ta disposició.

S' alsaren los dos y penetraren en la habitació dita, separada no no més de la sala per un portier.

Aquella era molt més reduhida. Prop del balcó per hont entrava la llum ab tota sa forsa, hi havia un moble com un escriptori sense varanas, ab una pedra marbre en sa superficie, y ple de calaixos de dalt abaix als costats.

Lo pany de paret contrari l' ocupava un armari contenint instruments de llautó pulits fins á reflectir la llum. Microscopis que augmentant 500 vegadas la grandaria del objecte per' analisar, se movian en totas direccions per medi d' enginyosos mecanismes. Bubinas eléctricas de Rumkofs destinadas á tornar lo moviment y la forsa als mem-

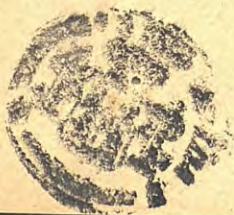
bres paralisats, y altres instruments propis de la cirurgia, ab l'acompanyament de ampolletas plenas de cloroformo, aqueix líquit que ab son viu flayre de pomas adorm la vida del cos, aspirantlo, pera apagar los aguts dolors que causan los tallants instruments al obrir las carns y al fer las amputacions.

— Aixó es l'arsenal de la ciencia médica, deya 'l doctor al seu amich, boy ensenyantli tanta munió d'esfarehidors objectes, explicantli desseguida mil operacions per éll dutas á cap ab resultats més ó menos consoladors, y ho deya ab una naturalitat y una senzillesa que no deixavan de tenir alarmat al meu company á pesar del seu caràcter poch aprensiu. Mes que una visita d'amich semblava aquella conversa una conferencia científica, perque olvidantse 'l metje de qué parlava ab un profà, s'expressava ab tots los termes técnichs de sa carrera, que son tant diferents dels vulgars.

Després de passar revista al armari, obrí 'l facultatiu un calaix de la taula y comensá á treure tubos y ampolletas de vidre, contenit materias distintas, quals noms per cert revelan lo seu objecte y la seva potencia destructora.

— ¡Ves qui ho diria! Tot aixó son venenos actius, tant que alguns d'ells causan la mort instantáneament; no obstant, propinats en petites dosis, ó be compostos ab altres ingrediènts, serveixen pera combatrer certas malalties y tornar la salut. Apropòsit, aqui tens aquestos polvos dintre d'aquest canonet de vidre: aixó es lo que 's diu *Veneno dels Borgias*. Tú ja coneixes la tradició certa ó falsa d'aquesta célebre ó històrica familia. Lo medi de que 's valia Lucrecia pera fer desaparèixer á sos amants ó á sos enemichs es aquesta pols blanca. Aquí hi há la mort sense sufriments, ni agonia: més rápida que 'l llamp. Si ara per un etzar ó millor dit per un descuit, me queya aquest pom de la ma, y al arribar á terra 's feya á trossos, quedariam morts en l'acte. Si 'l tirara al carrer succehiria lo mateix als que en aquell moment passessin per hont se rompés lo pom: moririan al instant. La punxada d'una agulla, qual punta s'hagués banyat en aygua ahont s'hi haguessin dissolt aquets polvos, mataria instantáneament de la mateixa manera. Pensa, donchs, si es destructor y efícas aquest famós veneno.

Lo meu company, possehit d'un temor ben natural per cert davant d'aquell canonet de vidre, que ab tanta imprudencia y serenitat voltava entre sos dits lo metje, estava com clavat al costat de la taula, mirant ab horror y curiositat al mateix temps la pols blanca, quals efectes mortífers deturava aquell vidre prim y frágil de forma cilíndrica. Lo sobressalt del visitant durá fins que 'l tubo estigué ben se-

gur dintre del calaix. Al ésser aquest tancat, respirà ab tota confiansa fugintli del coll un nus que l'ofegava, tornant la frescor á sa boca seca y aixugántseli la suor d'angunia que li humitejava 'l front.

A fi de no donar á comprendre al metje la seva impressió, y fent, com se sol dir, foras de flaquesa, lo meu amich se abstingué de pronunciar cap paraula mentres tingué lloch aquesta escena. La emoció li hauria descobert lo que passava per son esperit, sumament comprés y lligat com si una ma invisible li anés estrenyent.

Quan lo doctor no tingué res mes que ensenyarli, y la minyona vingué á dirli que tenia 'l dinar á taula, se despedi lo meu company, y un cop se tancá la porta darrera seu, saltá 'ls grahons de la escala pera trobarse mes prompte al carrer y omplir los seus pulmons del aire lliure, que respirá ab tota fruició.

Se trobava tan cruixit com si hagués fet lo més pesat y fadigós treball. Mes los seus quefers de lo restant del dia 'l distraueren de modo que vá fugirli aquella anguniosa impressió.

No obstant, quan se ficá al llit á la nit, en mitj de la quietut d'aquellas horas de mort aparent de tota manifestació de la activitat de la industriosa capital; quan apagada la llum lo voltaren las ombas del seu quarto, mitj aclucats los ulls com si aixís atragués la son, lo seu pensament desvetllat comensá á representarli la escena del mitjdia á casa 'l doctor. Tot se li reproduhia ab formas gegantinas. Lucrecia se li aparegué, tal com la imaginació apahordida la concebia: feta una dehesa de hermosura, incitant y voluptuosa. Esclau de sas gracies, estava meravellat á sos peus, en extática contemplació, pero refugia sas caricias porque en cada una d'ellas mes que 'l goig dels sentits hi veyia la mort esgarrifosa y freda. Lo fantasma de Lucrecia de prompte aná prenent formas colossals, s'engrandia y al mateix temps se feya transparent y vaporosa; després se torná una ombra; la ombra 's fongué en sa propia llum y apagantse aquesta quedá tot fosch, y esvehit mon company per aquella desaparició, sol en mitj del caos, com si tots los astres s'haguessin apagat.

No 's va despertar de moment, porque no podia donarse compte de lo que li passava. En son cap no hi sentia res; pero al obrir los ulls, com si la llum que per ells entrava anés portantli lo recort de tot lo que havia somiat y la causa de tan extraordinaria visió, se feu cárrech de lo que havia tingut lloch en son cervell y retornantli la tranquil·tat li acudí 'l més estrany dels desitjos que determiná realisar aquell mitjdia mateix.

Volia tenir entre sos dits aquell canonet de vidre; mirarse la pols

que contenia y extasiarse devant de la mort en venjança del mal rato que li havia donat.

Se donà pressa á cumplir lo que 'l dia avans pactaren ab lo seu amich lo doctor, y á l' hora en que comprengué que aquest dinaria á fi de donar lloch á que mentres ell acabava lo deixessin un moment sol en lo gabinet de consultas, s' hi dirigí sortintli tot com havia pensat.

IV

Un cop oberta la porta del pis y dit á la minyona que tenia de veure al Sr. metje, aquest, que li conegué la veu, sortí ell mateix y portantlo á la sala de visitas li pregá, allargantli un cigarro de llegítima procedencia, que l' esperés allí mentres acabava de dinar pera sortir junts després á pendre café.

Cor que vols. cor que desitjas; quedá sol lo meu company en la habitació, y quan estigué ben segur que no 'l podrian veure ni sentir, s' aixecá poch á poch de la cadira que havia ocupat, y s' dirigí á la saleta; obrí sense fer soroll lo calaix de que 'l dia avans lo doctor havia tret lo canonet que contenia lo veneno dels Borgias, y cercantlo entre la munió d' altres tubos allí desats, lo tragué y quedá contempllo.

Pero la emoció que d' ell s' apoderá es indescriptible. Lo dia avans lo vejé en las mans del metje, allavors lo tenia ell; pod á contemplar á sa satisfacció aquella pols blanca; aquella materia de destrucció... pero no li fou possible fixar sas ideas, ni entregarse á sos pensaments ab la serenitat que pensava, porque un tel se li posá devant dels ulls, lo cap li brunzia y un tremolor que no pogué dominar lo feu sa presa y 'l canonet escapántseli dels dits reboté sobre 'l marbre de la taula y va caure á terra fentse á trossos.

Esportuguit se posá las mans al cap que va semblarli se li feya á bossins com lo tubo; li faltá l' ayre pera respirar, se li doblegaren las camas, y sense trobar cap punt de sosteniment abont aplicar sas forsas, parant á terra desvanescut, produhint ab la cayguda lo consegüent soroll que fou sentit desde 'l menjador.

Lo metje s' alsá corrents de la taula pera sapiguer la causa del tarabastall y al penetrar en la saleta, ab una sola mirada comprengué lo que havia passat.

—No es res, digué dirigintse als seus pares que ab ell penetraren en la habitació.

Alsaren al meu company, lo colocaren en una cadira y descordantli la ermilla y la petxera de la camisa lo doctor li posá las mans al pit, lo que doná per resultat que desseguida aquell obri 'ls ulls murmurant: Es estrany!

Ab la eficacia d' un líquit que li feu pendre 'l doctor, lo meu company sentí que li tornavan las forsas y se li esbargia 'l cap, trobantse altre cop en possessió de totas sas facultats.

—Dispénsam, digué; he sigut un indiscret y he pagat cara ma curiositat.

—No obstant, mes cara la haurias pagada si per alguns experiments que he tingut de fer no hagués tret lo veneno que ahir vaig ensenyarte.

—Es á dir que aquell tubo no era 'l mateix que vaig veure?

—No!

—Lo que pot la aprensió!

—La aprensió á voltas produheix lo mateix efecte que la realitat. Tú sí que pots dir que has sentit los efectes del veneno dels Borgias sense haverlo prés.

—Sino que aquest incident no passarà á la historia.

—Qui sap!

SIMON ALSINA Y CLOS.

LAS DUAS TOMBAS

Una tomba d' un rich
à la tomba d' un pobre
aixó déyali un jorn:
— ¡Qué contenta qu' estich
de tenir al dessobre
tanta llum, tant' adorn!

Pera mi n' ha fet l' art
sas estátuas més bellas,
sas coronas millors;
no hi son pas en cap part
ni mas ricas cisellas
ni mos gerros de flors!

So de marbre y d' argent;
d' alabastre es la llosa,
las anellas son d' or.
¡Pot estar ben content
lo senyör que reposa
en lo fons de mon cor! »

Y la tomba que alli
l' escoltava pobreta
arraulida á son peu,
va respóndreli així:
— Jo res tinch; tant sols quieta
ombra 'm dona la creu.

Tu tens joyas del art,
las estátuas mes bellas
y los marbres millors;
y no son en cap part
ni tas áureas anellas,
ni tos gerros ab flors.

L' or y 'l marbre reunits,
del trespol fins al sostre
mostran bé tot quant vals;
mes los ossos podrits
que guardem á dins nostre,
son iguals! son iguals! »

JOSEPH MARTÍ FOLGUERA.

LA LOCOMOTORA

(POESÍA PREMIADA EN LO CERTÁMEN DE VALLS DE 1883)

A mon bon amic D. Joan de D. Roquer

Ab l' ànima de foch, arrebatada
travessa 'l mon en ales del vapor
y porta en si mateixa la sagrada
augusta magestat d' un trionfador.

Als pobles que famejan, generosa
los porta 'l blat qu' als altres es sobrer
y comparteix sa efusió amorosa
ab los pobles mes llunys del mon enter.

Besa al mati la boyra atapahida
del Newa somnolent dessota 'l glas,
y avans de que la nit sia finida
los fills del Tiber senten lo seu pas.

¡Misatjera de pau! Mentre's tú corras
la germandó entre 'ls homes predicant
y les fronteres á ton pas esborras
del mon per les entranyes penetrant,

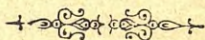
Jo veig encara pobles que s' ajupan
de sos butxins al jou ignominiós
y tirans qu' en son front altius escupan
y rasses de vensuts y vencedors.

Veig que 'ls homes s' atian com á feres
y 'ls portan com manades de moltons,
de la guerra dessota les senyeres
à saciar la fam de los canons.

Encara 'ls forts als débils oprimeixen,
encara 'l badell d' or es adorat,
hi há esclaus que ses cadenes beneheixen
y no anyoran sa antiga llibertat.

Per' xó al véuret á tú, locomotora,
exclamo jo ofegant la veu al pit.
Segueix avant ta via redemptora
qu' encara 'ls pobles no han comprés ton crit.

RAMON E. BASSAGODA.

REFRANS CATALANS

Hí há entre 'ls proverbis populars algunas fórmulas ó sentencias expresadas ab la vaguetat propia de la tradició oral, que representan una superstició antiga, moltas vegadas nascuda, á ran d' un fet històrich que ha afectat á un poble canviant sa manera d' ésser, y que aquest mateix poble ha estés més tart per tot lo mon, sense que sápigam donar compte las generacions novas del origen de la frase sentenciosa.

A aquesta mena de frases pertany segons creyém, lo molt popular adagi catalá.

HOME ROIG Y GOS PELUT
PRIMER MORT QUE CONEGUT

En primer lloch, la superstició molt generalisada que fa repugnant ó repulsiu lo color roig del pel ó cabell de las personas, se troba expressada per nostre poble en diferents adagis, modismes y frases que hem tractat de recullir, sense tenir la pretenció de poderne presentar avuy una colecció completa. Lo poble diu:

*Home roig
no 't fassi goig,*

com indicant la falta de caràcter y la sobra de dolenteria que s' atribueix als roigs.

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

*Home roig
ó es molt sabè ó es molt boig*

que acaba de donar més complerta idea de la repugnancia popular.

Boig y roig sempre 'n resurten
y finalment,

*No 't fihis d' home roig, ni de ca roig
ni de pedra rodoladissa.*

Sols una vegada he sentit citar lo següent adagi:

*No 't fihis d' aigua que no corra
ni d' home que porta barba roja.*

Lo poble sol expressar aquesta constant repugnancia en vers los roigs ab las frases *roigs de mal pel*, *de la fornada de Judas*, etc. Es tradició que Judas era l'únic apòstol de barba roja, essent molt posat en raió, segons lo pensar popular, que fos roig y no d' altre color lo que consumá la més gran de las traidorias.

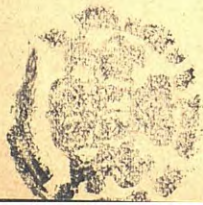
En segon lloch crida l'atenció en lo refrá que posèm al principi d' aquestas ratllas, lo que fa referencia al *gos pelut*, tenint en compte que la preocupació li atribueix astucia, malignitat, etc., que no sempre comprobará la pràctica.

En algunas coleccions castellanas hi hem trobat també adagis referents á tal preocupació, entre 'ls que podèm citar:

*La persona sanguinea
y el perro lamudo
primero muerto
que le vea ninguno.
—De este pelo
ni gato ni perro. (Labernia)
—Galgo barcino
malo ó muy fino. (Bastús)*

Es de notar que 's dona 'l nom de *barcino*, al gos, bou, etc., que té 'l pel clapat de blanch y roig.

Lo senyor Bastús no sabia esplicarse lo perque 'ls cristians deyan als alarbs *perro moro* y als juheus *perro judio*, mentres que los sectaris de Mahoma motejavan d' igual manera als cristians, tenint en compte

que 'ls gossos han sigut objecte de preferència entre 'ls animals doméstichs, molt especialment pels mahometans; y no hi ha dubte que al motejarse mútuament, entenian tractarse d' enemichs, dolents, vils y traidors.

Tal vegada té alguna relació ab aquesta superstició aquell cantar popular castellà que diu: *pena negra, pena perra*, etc.

Sia com vulga, consti que la superstició es comú als dos pobles y que probablement era també comú al romà, perquè hi trobém los dos següents proverbis:

Tartareum dic esse rubrum colorem

—*Cave tibi ab homine flavo, canequo villosa* (Labernia.)

Comprova més la existencia de tal preocupació en lo poble romà lo que diu lo poeta Marcial, (Llib. XXII ep. 54).

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine besus

Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

es á dir:

«*Ab cabell roig, mirada fosca, peu coix y ull borní,*

ets, Zoilo, un fenómeno si ets home de bé.»

Al poble romà es provable que li vingués aquesta preocupació del poble grech, barrejada ab las llums de la civilisació que d' aquell poble prossedia, encara que no tenim datos referents á las supersticions gregas, que no 'ns hem sapigut procurar tant per lo limitat de nostres estudis, com per la dificultat material de faltarnos temps pera consultar á alguns helenistas que de segur haurian satisfet gustosos la nostre curiositat. En cambi, trobém la preocupació de que parlém molt arrelada en l' antich Egipte, d' ahont s' escamparia pel mon per medi dels grechs que conegueren als egipcis pera aprofitarne no sols sa civilisació sino també gran part de sas creencias.

Heus aquí la nota que trobem en *La filla del Rey d' Egipte*, d' Ebers: «Tifon, en egipci Set, deu del mal, ha experimentat una transformació curiosa en la conciencia religiosa dels egipcisi ja que en los temps mes antichs se presenta d' una manera menos terminant com á deitat funesta. Mariette ha domostrarat que son cult data de la dinastia V. pero sols durant la dominació dels hiesos que 'l veneravan ex-

clusivament, sembla haver prés pera 'ls egipcis lo caràcter de deïtat infausta. Anteriorment lo principi malvat se personificava en la serpentina Apep. Set era deu de la guerra y del estranger; quan se vencia als estrangers se venerava á son deu, quan ells triuñfavan son deu quedava postergat. A Ramsés li agradava dirse 'l seu adorador; los reys posteriors esborravan son nom de tot arreu ahont lo trobavan. Acabá per ésser aborrit com á principi de destrucció. Segons Plutarc, regeix tot lo apassionat, desordenat, inconstant, fals y neci que se observa en la ment humana. En un papiro l'anomenan *omnipotent, destructor y assolador*. En son caràcter s'hi reflexavan, donchs, també, las forsas destructivas de la naturalesa, perteneixentli totes las plantas y bestias dolentas aixís com lo mar inhospitalari, móvil, estéril. Lo téréh ase, lo torpe hipopótamo, lo vorás cocodril y 'l feréstech singlá son sos animals predilectes. Son color era 'l roig, per aixó diuhen que antigament li sacrificavan los homes de pel roig als que anomenavan tifónichs. Diodoro I, 88. Lo mateix refereix Plutarc y en lo papiro Ebers las cosas dolentas y danyinas s'anomenavan senzillament rojas. Los sacrificis humans cessáren en una época molt primerenca, pero encara molt temps després los egipcis de pel roig se veyan atropellats y despreciats. Las imatges de Set lo presentan en figura d'un animal semblant al galgo ab las orellas punxagudas y la cua partida, ó bé ab volets á la esquena y 'l cap d'un cocodril, ase ó hipopótamo. Tifon intervé també en lo mito d'Isis y Osiris.»

Segons sembla, 'ls egipcis creyan que 'l deu Set havia nascut en dimars, y per aixó consideravan tal dia de la setmana com á nefast ó de mal auguri. (Bastús). Aquest deu havia sigut engendrat per la terra pera venjar als gegants; feya volar contra 'l cel pedras inflamadas y de sa boca treya torrents de foc. (Salverte).

Lo P. Bartomeu Pou, en alguns notes ab que ha ilustrat la traducció castellana de la *Historia de Herodoto d' Halicarnás*, fa esment de la opinió d'alguns historiadors de que Sesostris, Tifon (mitológich) y 'l faraó que quedá ofegat en lo mar Roig son un mateix personatge. Segons lo mateix escriptor hi há qui opina també que 'l Tifon era 'l sucesor de Sesostris, á qui 'ls egipcis anomenavan Cetes y 'ls grechs Proteo, essent lo mateix que 'l Setnos de Maneton. Los egipcis tenian á Cetes per un gran mago y astrólech, y 'ls grechs posteriors á Homero li atribuïeixen lo poder de transformarse en qualsevol objecte vivent ó insensible, prenent aquesta ficció de las varias figuras y geroglífichs ab que 'ls reys egipcis adornavan son cap.

Los sacrificis humans havían sigut abolits en Egipte molt abans

que á Grecia; en temps de Menebao encara subsistien en aquest poble, com ho prova 'l sacrifici d' Ifigenia. No obstant, segons sembla, los sacrificis davant del sepulcre d' Osiris, foren los que costá mes d' abolir, diventse tal reforma á Amassis, qui prohibí en absolut lo sacrifici dels *tifónichs*.

¿D' ahont los vingué als egipcis aquesta preocupació? Es difícil, sino impossible, arribar á tréureho en clar, quan tants parers hi ha sobre 'l verdader significat del deu Tifon. Pero, ab tot, nos sembla entreveurer en la introducció del cult de Tifon al Egipte un acte de forsa. Un poble estrany conquista al Egipte y li imposa sas lleys, sas costums y sas creencias. pero aquestas revesteixen un caràcter especial mercés al odi ó rancunia del poble vensut que veu tot lo dolent, tot lo maligne, tot lo destructor com á efecte de la dominació forastera, donant al deu del mal lo color de la rassa vencedora.

SEBASTIÁ FARNÉS.

KATSANTONÍS

(DEL POETA GRECH A. VALDORITIS)

Corbs y búitres y áligas reals
que ab ell visquereu als cimerals,
¡alséu per l' héroe lo cant de mort!
que ja prepara sos funerals
Grecia, y 'l mon plora sa trista sort.

Un monjo apóstata lo va trahí:
¡que 'l hostia excelsa torni verí
al punt que fregui son paladá!
¡pel coll que 'l penja del mes alt pi
la santa estola que 'l consagra!

Ni de pregarias senti 'ls murmulls
ni ma cristiana li tanqui 'ls ulls...
Planyéu al héroe Katsantonis
que plé de nafras vora 'ls escolls
al brau Khassote li parla aixís.

«Ni una ferida damunt meu cab:
Jordi, 'l bon Jordi, tállam lo cap,
y en pau deix jáurem al llit de mort,
y pus ho, ordena qui tot ho sab,
mes no 't llamentis de ma greu sort.

—»Oh, calla, calla! Pel sol encés
no veus lluhí 'l trajo del Albanés?
de la sanch nostra puja afamat...
Dalt de mon potro sens por de res
vull durte ab vida fins al serrat».

—«Sol veshi y sàlvat ¡oh Jordi, fuig!
deixa las platjas y guanya 'l puig;
mes per la mare que 'ns alletà
no vulgas dar-me major enutj,
y 'l cap arréncam ans de marxá.

¡Que no 's gaudeixi nostre enemich
presoner fentmell!... Creu lo que 't dich:
puja al Agrafa, y al pich mes alt,
hont tot l' any brama lo Nort amich,
clávahi ma testa per cimeral.

Si no 'm vols veure cremá al Infern,
si ab mí vols ésser al Regne etern,
mon cap que sagna porta al serrat.
¡Qué bé en las vetllas del trist hivern
veurá esclatarhi la tempestat!

Y al llamp mirantne, y ohint al tro
y á la ventada que pel turó
fará embullarne mon ert cabell,
creurá qu' escolta de bó de bó
las canonadas de mon fusell,

Qu' en ta potentia, certera má,
à bala roja sempre rebrá
tot lo que vinga del Extrangé...
¡Oh Jordi, màtam, que 'l sol se 'n va,
y ab la tenebra l' enemich vé.»

Y Jordi 'l besa quant així 'l sent,
y 'l tira al potro que fuig corrent:
de ¡mori Albania! fer crit retronj,
y á la llum trista del sol ponent
tots tres se perdan al lluny del lluny.

Y desde 'l vespre fins que va eixi
la blanca estrella del demati,
lo valent Jordi lluytá ab ardor,
que 'l fill d' Albania n' espiá 'l camí
dels que fugian, per darlos mort.

¡Ditxosa mare que 'ls alletá,
mes trista patria qu' ara 'ls perdrá!
¡Ay, atrapantlos greument ferits,
cap á Janina los du 'l Tirá
dels Albanesos entre 'ls fers crits!

Y sota 'l *Plátano*, l' arbre horrorós
que sols s' abeura de sanch y plos,
perduts ja 's miran los héroes braus
qu' en Xesoméri y en lo Valtós
llibertat daren á tants d' esclaus.

Torns y cadenas, grills y martells,
y malls y dagas, hi ha al entorn d' ells;
pel fer suplici tot está á punt,
ja 'ls agarrotan ab forts cordells,
ja 'ls butxins pujan brancas amunt.

Y en tant, se contan los dos germans
de sa breu vida los fets gegants,
camps de batalla, vilas en dol,
dels Albanesos los crims villans,
tot ho remembran ab desconsol.

De prompte brilla com roig llampech
la pesant daga que peta en sech;
Jordi s' hi gira, y esclata en plor,
que sobte aixuga l' esguart soberch
del cap que parla saltant del mort:

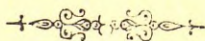
—«Oh Jordi, Jordi, germà volgut,
ni en mort ni en vida pot ser vensut
qui per la patria sa sanch doná...
Tréncam los ossos, fes tornam mut,
¡posam argollas, Ali Pachá!»

¡Butxins de Grecia, feriu, feriu!
y així esclamantse lo cap somriu
y á Jordi envia lo darrer bes

Després, mirantse l' arbre sombriu
aixís li parla per l' ira encés:

—«Arbre qu' arrelas en sangnós fanch,
¡jamay t' escapsi del Turch l' alfanch,
y 'l somni vetlla d' Ali Pachá!
¡Que tot ramatge, que sua sanch
fins á Bizansi puga arribá!

F. BARTRINA.

LAS SABATETAS DE COLOR DE ROSA

LLEGENDA CATALANA

I

LAS NOU BESSONAS

o es veritat que n' es bonica la contornada Vallés?

Es de lo millor de nostra benvolguda terra, puig alli res hi falta y son cel blau, son terreno fertil sense massa fret ni massa calor, se pot dir que es lo Paradis català y lo mantell que adorna sa comtesa, lo qual forro es lo plà de Barcelona y sa bordadura la costa ab sa argentada faixa del Mediterrani.

Pera que res falti à eixa bella terra té també sa llegenda poética, com tot lo de la nostra estimada patria.

La llegenda es la que vos vull contar:

Ja fa molts segles, era lo segon de la Era cristiana, y en Portugal hi havia un Rey subdit de l' Emperador de Roma.

Lo Rey s' anomenava Casteli y tenia per esposa à una hermosissima matrona anomenada Calsia.

Lo Rey se'n anà à la guerra.

—Perqué vos n' anau mon marit, li digué Calsia, per qué vos n' anau tant prompte?

No voléu esperar que vos donguia un infant tan bell com vos?

—Ja l' trobaré ma muller, ja l' trobaré quan vindré en vostres brassos y ab sa boqueta en vostres pits, y à las horas daré un bes à la mare y altre al fill.

Lo Rey se'n anà à la guerra y la Reina quedà sola.

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

—Molta tossa fa la Reina, deya una dama á una altre. jo temo que no será un sol infant lo que nos vingua, y Deu fassi que acabem en dos.

Lo temps passá y un dia fou cridada á la cambra Real una matrona anomenada Sila, pera que assistís á Calsia en son part, pero eix fou treballós y may vist.

No nasqué un infant foren nou noyas las que nasqueren (1).

Aterrorisada la Reina digué ab angunia :

—Mon marit me creurá una dona de mala vida y me matará, que desditjada so y ben merescut m' está.

—Qué dieu Reina y Senyora, digué Sila.

—Lo que sentiu.

Un dia vingué á demanar almoyna en mon Palau una dona ab tres nens tots bessons.

—No se 'n deu vergonya li vaig dir jo!

Ay, Senyora, contestá ella, pregau als vostres Deus que no vos ne vinguan de pitjors.

Jo enutjada vaix cridar á la guardia pera que prenguéss á la pobre y castiguéss á bastonadas sa insolencia, y despres de bastonejada la traguesen á empentas del palau, mentres repetia: Pregau als vostres Deus que no vos ne succeheixen de pitjors.

Poch temps despres me sentí que havia de ser mare.

La pobre tenia rahó y he sigut castigada.

A la pobre la trobaren morta de fam y de las bastonadas, junt á las murallas d' eix palau, y sos fills moriren també de fam y de fret, Lo castich ha vingut y jo he pagat mon mal cor: mes ara cal amagar eixas criaturas y que desapareguin pera sempre de aquí, porteulas al riu Uliá y tiráulashi.

Jo diré á mon marit que ha nascut un noy mort.

La matrona Sila prengué las noyas en un cove y tapanlas ab roba digué:

—No temeu, Reina, jo portaré las noyas al riu y may mes senti-reu parlar d' ellas.

La Reina se tragué un collaret que portava fet de monedas d' or y li doná.

La matrona sorti de la cambra real dient que Calsia havia parit un noy mort y desaparegué ab lo cove.

(1) Vegis en lo P. Rivadeneira, la vida de santa Quiteria y en lo P. Croisset vida de santa Liberati.

II

LOS CRISTIANS

En las voradas del riu Ulià hi havia en la sigle 11 als arrabals de la gran capital de Portugal que uns creuhen es avuy Coimbra, una població pobre pero neta, en la qual reinaba una pau inalterable.

Los homens treballavan en sos tallers, teixint las telas finas que ells no usaban, pero que portavan los Patricis y las nobles damas de la Cort. Las donas rentavan la roba de la ciutat y filavan lo lli y la llana que servia pera las túnicas, mantos y togas dels nobles y patricis de la gran ciutat.

Eix poble era lo modelo, y entre lo soroll dels torns y telers que no paravan en tot lo dia, s' oía un cant bell, melodiós y que obligava á caurer de genolls; y mentres los homens ab acordes veus cantavan: Pare nostre que estau en lo cel, las donas responian ab ajustats acorts: Deu vos Salve María plena sou de gracia, y alló pareixia lo cant dels Sants en la gloria.

Lo poble qu' aixó cantava, lo poble pacífich per excelencia era aborrit y ningú de la ciutat sino per necessitat se tractava ab ell.

Tenian un baldó d' infamia. Eran cristians y per aixó los tenian arreconats en lo últim de la ciutat y en un barri separat com si tinguessen la lepra.

Una matrona ja de certa edat cubert son cap de una toca se'n aná de casa en casa, y en cada una li entregaren una noya.

Aixis que la dona de la casa li dava la noya, ella la besava y la anomenava per son nom.

—Els tú Ginevra, digué á la primera y la besá.

—Y tu Gemma, digué á la segona besantla també.

—Y tu Victoria, digué fent igual á la tercera.

—Y tu Eumelia, digué acariciant á la quarta.

—Ara ets tu Lliberata, digué á la quinta.

—Y tu també Bassilia, digué á la sexta.

—Y tu Eumelia, digué á la séptima.

—Y tu Marsiana, digué abrassant á la octava.

—Y per últim has vingut tu Quiteria, afegí besant á la novena, y las noyas la abrassaren y besaren y contentas se agafaren per las mans y formant una rodona ballaren á la bora del riu que casi be los mullava los petits peus.

No eran nou noyas. Eran nou angelets.

Rossas, blancas, ab gallas de rosas y ulls de cel.

Res hi havia més bonich; pero cosa estranya: todas eran iguals, todas d' una mateixa edat y no 's distingia l' una de l' altre. Era un coro de serafins. Sa bellesa no tenia parell.

Mentres ballavan un cavaller que ab dos patjes se passejava per la vora del riu, mirava ab certa enveja y ab sorpresa aquella interessant rodona, y dirigintse á la matrona li digué:

—¿Son fillas tevas eixas noyas tan hermosas?

— Los he dat la vida, contestá la matrona.

— Totas son de igual edat y todas son igualas, digué lo cavaller, y per aixó no poden ser totes fillas tevas.

La matrona lo mira despay y li digué, també poden serho vostras, Rey Casteli.

Lò cavaller se turbá y preguntá :

— Com t' anomenas?

— Sila, contestá la matrona y tinch que revelarvos un secret. puig lo bon Deu vos ha portat avuy aquí mon Rey y Senyor. Y Sila digué á Casteli lo que havia succehit afegint:

— Quan la Reina me doná sas filletas jo las vaig recullir, pera que no caiguesen en altres mans que las haurian ofegadas en lo riu.

Jo visch en aqueix barri de cristians y so cristiana, y havent contactat lo cas á nou mares de familia, desmamaren sos fills y se posaren als pits á las nou noyas las quals batejaren y se anomenan Ginevra, Gemma, Eumelia, Victoria, Lliberata, Bassilia, Germana, Marsiana y Quiteria y sas didas son sas padrinas y jo sa mare, puig las he deslliuradas de una mort segura.

Casteli quedá mitx tonto al sentir un cas may vist y digué á Sila:

— Preneu la mida del peu d' una d' eixas noyas y del cap d' una altre.

Sila prengué á Quiteria la mida del peu y á Gemma del cap y la doná á Casteli, lo qual no pogué estarse de prendre las noyas d' una á una y besarlas ab carinyo, si bé ellas apartavan sas caras porque las raspava ab las barbas.

Casteli se despedí de Sila y li digué que callés á tothom que s' havian vist, prometent tornarhi un altre dia.

Al arribar al palau Casteli, digué á la Reina:

— He anat per la ciutat pera distreurem de la pena de la mort de mon únich fillet, y en unas casas pobres he escullit nou noyas porque las portin aquí, porque vos, Reina, ne trieu una per filla, pero porque lo trajo no hermosegí més á l' una que á l' altra, vull que los hi

feu fer nou parells de sabatetas de color de rosa y nou llassets de igual color per lo cap, y además nou tuniqueas blancas

Las nou noyas son molt bellas, y he procurat que totas siguen de igual edat. La mateixa que tindria lo nostre fillet que en ma ausencia nasqué mort.

Quant tingueu fetas las sabatetas, las tunicas y los llassos, jo los enviaré á las mares de las noyas, y lo dia següent vindrán ab ellas, y escullirém entre ellas la que será nostra pubilla y Reina de Portugal.

Bé li aparegué á Calsia lo capritxo de son marit, pero lo cor li feu un salt quant senti anomenar nou noyas, recordantse de son part monstruós y de son mal cor, no de mare sino de fera, que la obligá á fer ofegar als fruyts de sas entranyas, per lo qual digné:

—¿Per qué habeu escullit nou noyas mon marit? Ne podriau escullir solzament sis ó deu si voleu.

—Nou n' he trobadas de las més bellas, digné Casteli y vos sereu lliure de pendrer per filla la que vullgau

Calsia callá y ordená que se fessen los nou parells de sabatetas de color de rosa, los nou llassets y las nou tuniqueas blancas.

III

LO CÁSTICH DE UNA MARE

Quant los trajos de las noyas estigueren fets, Casteli, per un patje seu los enviá á casa de la matrona Sila, ab lo manament expres de que lo dia següent abans de mitxdia fos la tal matrona ab las nou noyas y las nou didas al palau real.

Al dia següent, Casteli, Calsia y tota la cort aguardaren en lo saló principal del Palau la vinguda de la hermosa noya que debía ser elegida pera ser Reina de Portugal; puig Casteli habia fet publicar á só de trompeta la elecció que s' anava á fer, lo que admirá á tota la ciutat y ompli d' enveja á todas las mares que tenian noyas.

Poch temps abans mitxdia compareguéren nou matronas vestidas modestament ab trajos foscos y sense anar escotadas, y nuas de brasseos com era estil en las donas d' aquell temps, portavan sos caps cuberts per mantos de llana blanca que las tapava fins als peus.

Al véurelas, la gent digueren ab cert despreci: —Son cristianas,— y afegiren ab lo mateix tò:—Vaya un acudit que ha tingut lo Rey de volguer escullir pera filla una d' aqueix poble malehít dels nostres

Deus, pero son despreci se convertí ab admiració quant vegéren que las nou matronas portavan en sos brassos á nou hermosos serafins, puig altre cosa no eran los nou angelets que portavan, y tots vestits de blanch, ab sos llassets que adornavan sas cabelleras rossas y cargoladas, y las sabatetas de color de rosá que cubrian uns peuhets tant petits que pareixia impossible que cap criatura pogues caminarhi. Detrás venia una matrona més bella que las altres, y aquella no portava cap nena y amagava son rostre ab son mantell blanch.

—Aixó es una maravella, digueren los que tal cosa veyan: miráu bé á eixas noyetas, y no sols van vestidas ignals, sino que sos rostres y sas figuras son las mateixas: tant paregudas no s' en han vist may.

La matrona que anava cuberta de cara, trucá á la porta del palau, y quedantse al llindá, deixá passar á las cristianas que portavan las nou noyas, y ella entrá la darrera amagant sa cara.

—Un crit d' admiració ressoná en la sala real al veure sos concurrents un tant hermos y vist espectacle

La Reina torná groga com la cera al veurer á sos peus las nou matronas y las nenas tan bellas ab sos bestits blanchs y sos llassets y sas sabatetas de color de rosa.

Calsia las mira despres á totes y comensa á tremolar, puig en ellas vegé retratadas sas bellas faccions y ab rasgos de los del seu marit.

—Esculli la que mes vos plagui per filla, ma muller, digue Castelli, esculli la mes bella.

La Reina se sentia morir y digué ab angunia: —Totas son iguals y no 'n puch esculli mes qu' una y jo las voldria totes.

A las horas la matrona que anava cuberta se alsá lo mante'l y agellantse als peus de la Reina li digué:

—Escollí una solzament, puig Portugal no pot tenir nou Reinas, ma Soberana, y presentanli totes las noyetas li preguntá:

—¿Quina será la vostra filla?

—Sila, crida Calsia horroritzada: vos sabeu que totes son mevas y donant un gran alarit exclama:—La maledicció de la pobre que vaig manar la matessen á garrotadas, la maledicció se ha complert.

La Reina caigué en terra emplomada arrancantse los cabells y fent grans crits.

Las damas de la Cort s' apressuraren á auxiliaria, pero Calsia no torná en sí.

Fou en vá tot lo que feren.

Era morta.

(Acabari.)

FERIT DE 'L COR

À LA SENYORETA M. S Y S.

Pobre soldat que camina
abatut per amarch plor.
sens dupte que greu dolor
sa bella existencia mina.
—¿Què teniu lo bon soldat,
qu' es lo que aixis vos apena?
Si puch minvar vostre pena
disposeu sens cortedat.
—En va la nina s' apura,
inútil n' es
puig que 'l meu mal no te cura
ni 'l minva res.

Potser en llunyana terra
ab dol heu deixat la mare
y un adeu l' hi envieu are
que l' honor vos du á la guerra.
Per ella será aquet plor
que en vostres ulls espurneja
lo dol que 'l front vos sombreja
y per qui esbatega 'l cor.
—No es per aixó bella aymia
mon desconsol,
ni amarga l' ànima mia
nina aytal dol.

—¿Será que en la lluyta fera,
hont de barbaria 's fa gala,
ha brunsit l' ayre una bala
y ha parat vostre carrera
rompentne, cruel, los llassos
que os aferran á la vida:
si alguna cruel ferida
vos condol, teniu mos brassos.
—¡Trist de mi! una nina aymada
me don la mort
puig me ferí ab sa mirada
al mitj del cor.

P. LL. Y F

Espluga de Francolí 18 Juliol 1883.

LAS SABATETAS DE COLOR DE ROSA

LLEGENDA CATALANA

(Acabament)

IV

VERGES Y MÁRTIRS

A n' han passat quinze anys, y á la cort de Portugal tots los dias hi arriban embaixadors de tots los Reys de totas las parts de Iberia, Italia, y fins de las nacions bárbaras del Nort, pera demanarli en nom de sos soberans la má d' una de sas fillas, la que ell vulguia, puig totas son iguals, ara que son ja donzellas fetas, com quan eran nenas, y cada vegada que son pare ne veu una li pregunta:

—¿Qui ets tú? puig no las ha pogudas may distingir.

Las donzellas sí bé son ja unas donas de hermosa figura, no han mudat son trajo, y vesteixen sas túnics blancas, sos llassos en sos rossos cabells y sas sabatetas de color de rosa, y prendats de sa helle-sa tots los Reys, ne volen una per muller, puig no n' hi ha en lloch de tant bonicas com las princesas de Portugal.

Un dia, son pare las cridá á totas y las hi digué: —Tinch nou Reys que vos han demanat per esposas. A la Ginebra que no sé quina ets de las nou te casarém ab lo Rey de Cornualles en la Gran Bretanya; á tú Gemma, á la que per sa hermosura anomenan Margarida ó Marina, que vol dir joya preciosa, te donarém al Rey de Galicina; á tú Victoria, te faré soberana de la Lusitania; á tú Germana de la Italia Narbonesa; á tú Lliberata, de la Marca Hispánica; á tú Bassilia, de la Iberia Cantá-

brica; á tú Eusmelia, te demana lo soberá de la Vasconia; á tú Marsiana vol ferte sa muller lo Senyor de Urbe Toletum; y á tú Quiteria, te preten per esposa lo Rey de la Gasconia; per lo que prepareuvs á ser las esposas de eixos soberans, y cenyir las coronas de Reynas.

Ginebra mirá á sas germanas, y digué á son pare:

—Pare y senyor; nosaltres som cristianas y eixos Reys son gentils y jamay podém ser sas esposas.

Casteli s' aixecá airat y preguntá á las altrás si pensavan com sa germana, y contestaren que sí.

—Tres dias vos dono de temps, digué lo pare.

De aquí á tres dias vindrán los Reys pera preneus per mullers. si no voléu serho, jo mateix ab mas propias mans vos mataré de una á una.

Las nou bessonas se retiraren en sa cambra, y allí tingueren son enrahonament.

—Nos matará nostre Pare, deya Bassilia, y cometerá un pecat terrible.

—Com lo de nostra mare, deya Victoria.

—No podém deixar nostra fè, exclamava Lliberata.

—Som verges votadas y no podém casarnos, deya Eumelia.

—Avans morir, contestava Gemma.

—En mitx de torments, deya Ginebra.

—Som esposas de Deu, contestava Germana.

—Som cristianas. y debém morir per nostre Redentor, deya Marsiana.

—Mes perque no fassi nostre pare lo pecat de ser nostre butxi, cal fugir, digué Quiteria.

—Dius be, contestá Ginebra; y eixa nit fugirém totas cada una per sa vía.

Morirém, pero no á mans de nostre pare.

Quan fou de nit, las nou germanas cubertas de un mantell fosch, abandonaren son palau, sortiren de la Ciutat y al trobarse afora, las nou s' abressaren y besaren per despedirse pera sempre.

—Fins al cel, digueren, y cada una prengué son cami. Gemma arribá á Anfiloquea avuy Orense, y com no volgué ser esposa del Gobernador que allí hi habia, morí torrada en unas graellas.

Lliberata arribá á la que es avuy Castella la nova, en Sigüensa, y no volént tampoch casarse ab son soberá fou clavada en creu com la de Jesuchrist

A Marsiana, sorpresa á Urbe Toletum (avuy Toledo) la tiraren á

un toro furiós que la feu trossos. Y las altres, menys Quiteria, sofriren martiri en diferentas parts de Espanya, en las quals avuy se veneran per patronas.

Quant son pare, al llevarse, vejé que las noyas habian fugit, cridá á sos patges furiós, y acompanyat de sos gossos de cassa resolgué cassar á sas fillas com si fossen feras, pero totas habian fugit.

Be 'n caminaren de terra dias y nits, y res trobaren, y Casteli furiós tot era cridar alahí, alahí... alai .. pero los gossos corrian sense trobar rastre

Ja desesperats arribaren al altre extrem de Iberia, no lluny de la Galia, quant los gossos comensaren á cridar que habian descubert sa presa.

—¡Ja las tinch! bramá ab rabia Casteli, y vegé no molt lluny de ell, una noya hermosa, rossa y blanca, ab son vestit blanch, son llas-set y sabotetas de color de rossa que fugia desalentada.

—Alahí los gossos, alahí, cridá lo pare fera.

—¡Pare, no 'm matéu! Es pecat, Deu vos castigará. cridá la infel·lis noya.

Los gossos se tiraren sobre d' ella, y la tiraren á terra.

—¡No 'm matéu, pare! cridá la pobre victima, mitx despedassada.

Lo pare fera li doná tres punyaladas y després ab sa esposa li tallí lo cap.

Alashoras, cosa estranya, lo cos se aixecá, y prenent en sas mans lo cap, comensá á caminar fins á un lloch de nostra Catalunya mes amunt de Granollers, anomenat la Roca.

Casteli y los gossos com atreguts per un imant, drets los cabells, ab los pels crissats y la llenga á fora, seguiren lo cadávre, que portava en sas mans lo cap.

Al arribar á un indret lo cos de la Martir caigué emplomat y allí sortí una font.

En vista del aigua que brollava, succehí una cosa horrible: plens de rabia los gossos se tiraren sobre son amo, y ple de rabia ell deixá de ser home y fou un fera com ells, y allí se vegé la lluyta de la fera humana ab los gossos. Revolcanste per terra, despedassantse y mossegantse entre sanch y babas asquerosas, quedaren tres cadábres: un home quasi sense figura y dos gossos escanyats per ell, entre las convulsions de la cabra.

Quan en lo dia vintidos de Maig, en la comarca del Vallés se fá l' aplech de Santa Quiteria, quan després de haber resat devant de las santas reliquias que 's guardan en lo santuari de la Roca, vos

assenteu en la pradera, no vos faltará una bella catalana que vos conti la llegenda de las sabatetas de color de rosa, mentres lo coro dels devots se allunya, y l'eco vos porta la cansó de la pregaria tan coneguda en la contornada

Santa Quèria gloriosa
Volgaunos afavorir,
Guárdaunos de mal de rabia
Que es mal que no 's pot sofrir.

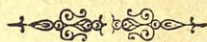
FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

NOTA

En nostra Barcelona se veneran en sos altars, tres de las nou germanas. En la Seu, en lo altar de la capella romanica de la Santa Verge, coneguda per Santa Llúcia se venera á Santa Quèria.

En Sant Francisco de Paula, hi há una imatge de Santa Gemma, més coneguda per Santa Marina; y en la parroquia de Sant Cugat del Rech hi há un altar dedicat á Santa Lliberata.

Tots los autors religiosos espanyols, parlan del part prodigiós de Calsia.

LA PLUJA

I

Lo cel s' ha ennuvolat; sa cabellera
de resplandents fils d' or lo sol amaga
com sas trenas brillants bella odalisca
sota 'l vel espesíssim envolcalla.

L' herba que plora sa verdor perduda,
la floreta del prat mitx corsecada,
l' arbre gegant per qual inmensa gola
fa mesos ja que la humitat no passa,

sols s' estremeixen de desitj y joya
tots sos brassos aixecan ab frisança,
y com s' obra á la llum closa parpella
obran sos poros pera rebre la aygua.

¡La aygua! Son dols amor, plácida ninfa
que petoneja en somnis tota planta:
per rébrerla quant baixa de la altura
del vert millor quiscuna s' engalana.

Mes encara no plou: la ninfa hermosa
de sos aymants no 's compadeix encara;
volent per lo desitj semblar més bella
no 's resol á deixar sa empirea estada.

Sols per los ayres rodolant los núvois
 van dient que vindrá: lo cel prepara
 son poema d' amor, mes las estrofas
 naixen penosament .. y la obra tarda.

II

Las fullas regaliman per sas voras
 com ulls en plor, y los capolls se badan;
 al buf de l' alegria, massa débil
 la floreta del prat jau desmayada;

lo cor de las mes fortas, son bell cálzer,
 com cor humá que l' entussiasme exalta
 s' aixampla al pes dolcissim de las perlas
 que serva com hermosa recordansa.

¡Oh! ja ha vingut, ja ab sos petons la vida
 ha dat á sos ayments que la anyoravan.
 ¡Com sonriu en la serra lo bell roure
 com rumbeja la molsa per las planas!

Lo poema está fet Deu á la terra
 l' ha volgut enviar pera admirarla,
 lo regne vegetal, lo mes artista,
 ne lлена encara al recordarlo llágrimas.

RAMON D. PERÉS.

1833.

CANT DE TRISTÓ

La moradeta viola
ja fa temps que n' ha sortit;
llisca l' ayre l' oreneta,
canta 'l rossinyol gentil:
floreix l' arbre, lo blat puja,
creix lo dia, tot sonriu;
cor meu, alégrat, alégrat,
la primavera es aquí.

Tot lo que del mon n' aymava
per mon cor temps ha mori;
*¡Ay, del cor la primavera
jamay més torna á florir!*

Novell pinsá, jo, cert dia
saltar de son niu vegi,
quan mirá la serp qu' en terra
volia ferlo morir:
dins la espessa margenada
ajocás esporuguit;
are tan sols quan lo pican
es que s' arrisca á sortir.

Jo só 'l pinsá que en lo marge
de ma tristó m' he enclongit,
*¡Ay, del cor la primavera
jamay més torna á florir!*

Ja fa temps que ab la tristó
com á germanets vivim,
tot sovint nos doném queixas;
pero sempre 'ns avenim.
Ella tot m' ho pinta negre,
jo li pinto tot joliu,
del color de l' una y l' altra
sombras vellas van sortint.

Ay, jo veig en eixas sombras
més que quan al mon vegí,
*¡Ay, del cor la primavera
jamay més torna á florir!*

Ab tristó dolsa s' ajunta
la claror de mon esprit,
cóm es dolsa al clar de lluna
la serena de la nit:
quan no 's sent brugit del segle
dins lo cor nos recullim,
repassant las horas fúitas
y guaytant l' esdevenir.

Ella 'm dón llágrimas tristas,
jo li 'n dono ardents sospirs,
*¡Ay, del cor la primavera
jamay més torna á florir!*

La alegria ans omplenava
d' esperansas lo meu pit,
esperansas de la terra!...
totas ellas han fallit:
la tristó tan sols me parla
sols me parla de morir,
veritats que ella 'm fa véure
may lo temps ha desmentit.

Si me 'n diu que vindrá un dia
que ab mon Deu jo 'm tinch de unir,
*¡Ay, eterna Primavera
quan per mi podras florir!*

D' UNA CANSÓ POPULAR RUMANA

I

A es públich y notori que á dintre la poesia popular hi solen viure, com lo peix á l' aygua, antigues recordanses de l' ánima dels pobles que devegades la metexa historia 's cansa prou per' haverles; pero segurament no ho es tant, á pesar de que la válua històrica d' aquesta mena de poesia sembla que fou, de tantes com ne te, la primera en ser vista, y la que principalment li obri les portes del palau esplèndit d' estima universal en que 's veu ara, qu' en aqueix sentit intimament recordadis, la Rumania te una cansó notabilissima, veritable suspir d' anyoransa de nostra germana vehina del Danubi. Pera estimarla, perxó, en tota sa válua, cal girar la vista un tros endarrera.

La moderna critica filològica ja ha cuydat á posar fora de dupte la formació de les llengues neo-llatines, realisada directament pel llatí *rústich* ó vulgar que usava 'l poble de dintre y fora de Roma, y que 'ls soldats de la República y del Imperi escamparen á totes les terres conquistades que, com cada una tenia sa llengua propia, 'l modificá á sa manera, naxent aixís les llengues neo-llatines. Però les álgues romanes que s' aferrussaren tant fortament al bell mitxdia d' Europa, no s' hi aturaren pas: allá dalt á l' altra banda de les montanyes Carpates, l' antiga Dacia, bressol de la moderna Rumania, 'n pot respondre. que fou romanisada igualment y encara més depressa y tot, perquè «... Trajanus, vensuda la Dacia, de tot lo mon romá. hi transportá colles de gent pera repoblar sos camps y viles, que la llarga guerra de Decebal havia dextat sense homes (Eutrop., *Hist.* VIII, 3)»; lo qual ademés fou causa de que á la llengua rumana hi quedessin forsa paraules ibèriques, italianes y franceses que ja s' havian fixat en lo llatí que parlavan los repobladors que l' Emperador hi enviá de tot lo mon romá.

Tornant ara á la cansó esmentada, aquí segueix, original y literalment traduïda:

ORIGINAL RUMÁ¹

Frundă verde lacrimioră
Am avut o sorioră

Iubitore, cantatóre,
Nascută la foc de sóre.

Vai de mine! vai de ea!
Din copilăria mea

Ochi cu dinsa n' am mai dat.
Timpul greu ne á apasat!

Dar de a fi orî ce ar fi,
Noi soriore tot vom fi,

Ca 'n noi dorul nu mai tace,
Sangelê apă nu se face

Doă inimi sorióre
Sint ca radele ardetóre

Ce din sore vesel plecú,
Si prin neguri dese trecú

S' in vesduh se rátalescú
S' apoi ear si intalnescú.

TRADUCCIÓ CATALANA ²

Una germana jo n' hi tinguda
nascuda á sota del foch del sol,
amoroseta, refiladora.

— La fulla verda del lliri jonch!

Ay de mi! ay d' ella! Desde infantesa
maymés l' han vista mos ulls en lloch.
¡La greu tempura be 'ns apesara!

— La fulla verda del lliri jonch!

Sia 'l que sia, germans hem d' ésser,
que l' anyoransa no calla, no;
ni la sanch aygua jamay se torna.

— La fulla verda del lliri jonch!

Dos animetes agermanades
sembla que sian dos ratxs de sol
que, ardents y alegres, plegats n' esclatan

— La fulla verda del lliri jonch!

Si nuvolades negrenques passen,
enláyre, enláyre, 's parteixen prou;
mes altra volta després se trovan.

— La fulla verda del lliri jonch!

II

Donchs, recordant l' origen del poble rumá, no es pas duptosa la referencia que hi fa aquesta bella cansó, que 'n podria servir y tot, si l' esment se n' hagués perdut, de bon comprovant, com que la metexa antropologia, que no dexe pedra per moure escorcollant lo passat de les rasses, ha degut reconeixer que «ls cants y les danses nacionals, axís com les mitologies han servit pera trobar los seus orígens (Dr, Tropinard: *L' Anthropologie*—París, 1876)» y l' origen del poble rumá hi ressurte prou clarament en la recordantsa d' una germana

«nascuda á sota del foch del sol»

escayenta alegoria de la rassa llatina del mitjdia; podéntshi endevinar també, si testimonis manquessin, en lo plany de no haverla vista «desde infantesa» fins l' época que aquell poble 's constituí, desfentse dels brassos de sos germans, qu' estavan verament en plena infantesa á la falda calentona de sa mare Roma, pera pendre estada vora 'l glasat mar Negre, sense minvar perxó l' amor fraternal, qu' encara viu y 's manté ferm á pesar del llarch allunyament,

«que l' anyoransa no calla, no,
ní la sanch áygua jamay se torna»

y sense perdre l' esperansa d' un nou abrás que les

«dos animetes agermanades»

ja s' han comensat á fer³ y que la revivalla literaria que ha esclatat poderosa á Rumania⁴ y á tots los pobles de rassa llatina, principalment als més aporrinats y ventafochs, anirà estrenyent, si Deu vol, ab més amor cada dia.

S' ha dit de la cansó que «sota 'l vel de l' alegoria parla de la consanguinitat dels italians y 'ls rumans y pronostica la llur reunió (Vegezzi-Ruscalla: *Italia e Romenia*—Torino, 1858),» sense tenir en compte l' acta de naxensa de la nacionalitat rumana qu' en poques paraules extén l' historiador llati, no dexánt duptar d' haver sigut re-

cullida la gent colonisadora «*ex toto orbe Romano*,» y 'l mon romá de llavors no 's reduhía pas, per la banda del mitxdía, solament á Italia. Segurament, si s' estrenyía també l' esperit de la cansó no 's torsaria tant decantant lo Mediterrani ensá de la nostra banda, donchs no fora pas estrany que Trajanus,

«*gran padre de la patria honor de España*»

per amor de son bressol hispánich, hagués procurat pera sos paysans les primicies y la millor part de la Dacia, que les monedes romanes de l' época representan per una xamosa matrona, ensenyant en sa mà dreta un grapat d' espigues y rabims, ab la inscripció: *Dacia felix*.

Fora d' aixó, y estrenyent més encara, lo estrany fora talment que 'l geni emprendedor y buscalavida que sempre ha caracterisat á Catalunya no hagués acudit amatent al nou paradís que se li obria, sense por dels bárbaros que ja li comensavan á trucar y ab desitx pu de véurelshi la cara: la semblansa de las llengues catalana y rumana ⁵, que fins tenen paraules de significat igual intraduhibles en cap altra (com l' *anyoransa* catalana que correspon exactament á la *doru* rumana, vorejades tot just per la *saudade* portuguesa) ¿nó 'n podria servir de bona prova?

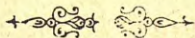
Altrament, com que

«sia 'l que sia, germans hem d' esser.»

visca molts anys la poesia popular que fa avinentes recordanses tan agradoses.

PAU BERTRAN Y BROS.

Castell del Más.—Dilluns de Pásqua florida de 1884.

NOTES

¹ Recullida de llábris rumans per Vasili Alecsandri, 'l gran poeta de la Rumania, després d' hayer publicat una triada colecció de cançons populars de la seva terra (*Ballades et chants populaires de la Roumanie*—Iassi, 1852-1853) qu' ell meteix traduhí, en part, en llengua francesa (*Ballades et chants populaires de la Roumanie* — Paris, 1853) y aumentá més tart (*Poesii populare a le Romanilor* - Bucuresci, 1867); y enviada inédita al honorable rumanófil italiá G. Vegezzi-Ruscalla, qui la publicá, ab galana carta de present á son gendre 'l distingit colector dels cants populars piemontesos Cav. Costantino Nigra, en la *Rivista Contemporanea* y després en fulla apart (Torino, 1858), d' ahont ha sigut copiada, no sense sospitar, perxó, si la má mestre de Alecsandri li haurá passat per sobre, donchs son méto-do de recolecció sembla que s' acosta més al poétich de Walter Scott que al científich de Jacob Grimm seguit generalment ara, ab un entussiasme que ha fet dir á un de sos més ilustres propagandistes «que 'l colector que retoca y adoba una rondalla (y qui diu rondalla diu cansó), hauria d' esser agafat; l' home que imagina una rondalla y la publica per genuina hauria d' esser afusellat (Max-Müller: *Lettera al dottor Giuseppe Pitré en l' Archivio per lo studio delle tradizioni popolari*, vol, I, fasc. 1)»

² S' ha procurat fer la traducció, no solament literal, sinó cuidant de conservarhi y tot les paraules qu' en catalá tenen forma semblanta y significat igual (*nascutá*—nascuda, *foc*—foch, *mai*—may, *timpul*—la... tempura, *greu*—greu, *apasat*—apesara, etc.): n' obstant, tenint en compte que 'l comensament invocant una flor, especie de res-ponement caracteristich de las cançons rumanes, com també dels stor-

nelli italians, es del tot estrany á la poesia de la nostra terra, á fi de no llensar á pérdre la forma popular en la traducció, s' hi ha posat com á responement catalá veritable.

³ A les festes *llatines* de Montpeller (matx de 1878), de tan bona memoria per la nostra Catalunya, guanyá 'l premi del *Cant llatí* 'l valent *Cantecul gintei latine* de Vasili Alecsandri, qu' engalanat ab música de Marchetti, l' autor del *Ruy-Blas*, ha corregut per tota la terra llatina en abundoses traduccions, fins al punt d' haversen pogut fer darrerament una galana edició poliglota.

⁴ Les lletres rumanes que, després de sa brillantor de la darrera meytat del segle XVII no donaren senyals de vida fins á principis del present, d' una quarentena d' anys ensá s' han posat ufanoses qu' enamoran; tenint ja, gracias sobre tot á la *Societate Academice Romane*, excellentes obres gramaticals, léxiques é históriques (T. Cipariu: *Gramatec' a limbei romane* Bucuresci, 1870-1877. A. T. Laurianu si J. C. Massimu: *Dictionariulu limbei Romane*—Bucur., 1873—1876. B. P. Hasdeu: *Istoria critica a Romaniloru: Pamentulu terrei Romanesci*. Buecur., 1874-1875. Etc.), á mes d' infinitat d' altres, sábies y belles, de tota mena, y d' un abundós vol de poetes (més d' un centenar ja 'n figuran solament á l' aplech de poesies darrerament publicat: *Dorulu inimei, colectie de cantece noui si vechi, adunate si coordonate de N. D. Popescu* - Bucuresci, 3 part., 1878-1881) d' inspiració verament llatina; haventhi tret també galana florida la novíssima idea folk-lórica que cultivan amorosament Alecsandri, Baican, Bianu, Chitu, Densusian, Don, Elena, Gaster, Gesticone, Hasdeu, Ispirescu, Jorjănu, Marian, Marienescu, Mawer, Negoescu, Stanescu, Teodorescu y altres entusiastes, omplint á doll llibres (Marienescu: *Poesia populara*—Pest' a 1859. Ispirescu: *Legende saũ Basmele Româniloru*—Bucuresci, 1882. Gaster: *Literatura populara romana*—Bucur., 1883. Etc.) y revistes (principalment la *Columna lui Traianu* y la *Revista pentru Istorie, Archeologie, si Filologie*, de Bucurest, y la *Convorviri Literara*, de Jassy) de literatura popular rumana, ben semblanta devengadas á la de la nostra terra.

▪ No deu ser pas la primera vegada que 's retreu la semblan-

sa de les dues llengues: Ubicini (en sa introducció a la *Grammaire de la langue roumaine* par V. Mircesco—Paris, 1863) ja conta que M. Poissonnier recorrent los Principats Danubians va notar gran afinitat entre la llengua allí parlada y 'l *patois limousin* que, si no indica, per mal motetx, la llengua catalana, no se 'n deu faltar gayre.

LO SALTIMBANQUIS

A poch temps que un amich meu, qual nom no ve are al cas, va volguer que l'acompanyes à visitar lo director d' un *Circo Ecuestre*, que tampoch es convenient anomenar. Lo que si ha de saberse, es que varem anar al *Circo* per trobar al subjecte en qüestió, y que á la fi lo varem trobar, després de molta estona de buscarlo, anant d' assi d' allà, preguntant per ell al que venia las entradas, que nos feu anar á veure al porter, al porter que va endressarnós al encarregat de la neteja, y á aquest, que 'ns digué que parlessem al senyor... senyalant ab lo dit á un subjecte y continuant com si tal cosa, ab la feyna comensada. Aquesta fou la radera estació.

Haviam entrat ja dintre la sala d' espectacles. Lo senyor á qui deviam parlar se trobava al mitj de la pista, en mànigas de camisa, mal cordat lo pantalon, la corbata fluixa, mitj caiguda y ab un petit fuet á una mà y un cucurutxo de cartró, á faysó de manguito, en l' altre.

En mal castellà, però ab melos accent, que denunciava la llengua italiana, y ab molta cortesia, nos digué, que efectivament lo director acabava d' arribar y que 'l trobariam á la quadra.

—*Por aquella porta... ¿Vé V?*

Jo resolgui esperar al meu amich y ab aquest objecte, vaig arreconarme una mica, perque 'l bon *senyor* pogués continuar son interromput treball.

Fins allavoras no 'm vaig adonar del espectacle que al devant tenia.

Igual que un teatre, un *circo* produheix de dia un efecte estrany al que no més l' ha vist de nit, il·luminat per la llum del gas, ple de gom á gom, y ab lo bullici y brillantor propis de las funcions que s' hi donan.

L' ample graderia estava deserta, y las primeras rengles de butacas estavan encobertadas ab sas fundas de color indefinit. De lo més alt del sostre, penjavan en desordre, com si fos l' aparell de una nau, cordas, ganxos y trapecis, y com 'era l' hora de netejar los banchs y adovar taulons, molestavan á un temps, ab la pols que aixecavan y 'l soroll que feyan, una pila de criats escombrant, y altres que ab secas martelladas las empenian ab las fustas, afeginthi á tot aixó los renills y 'l pateixar dels cavalls en lo proper estable. Pera que semblés més desareglat l' aspecte del conjunt, lo sol entrava ab tal llibertat per tantas oberturas á la vegada, qu' era imposible trobar sa direcció. Tot era sombras estranyas y clarianas inexplicables que 's fonian en lo centre, ab llum vaga é indefinible.

Aixis es que, en aquella semi-fosca, tant sols al cap de un temps noti qu' estavan també d' espectadors, conversánt al fons d' un palco, ab molta animació, una aixerida noya y un jóve, bulliciosa parella que movia gran soroll ab sa garla interminable.

Tampoch fins allavoras, comprenguí que 'l senyor á qui nos haviam dirigit no era altre que 'l célebre, 'l famós, lo divertidíssim *clown* de la companyia, 'l més aplaudit del públich en aquella temporada. Però, ¿qui havia de coneixe'l are, tant moix, tant groch, tant cerimónis y pensivol, deixat anar y mal-engirbat com si estigués á punt de caure, abatut per la miseria? Allí estava 'l pobre home ensenyant ab assombrosa paciència y gravetat, á uns gossets molt vius, que quajavan al seu voltant, ó bé 's posavan en renglera esperant torn vora la tanca, com quintos fent l' exercissi.

A un d' aquestos gossos á qui anomenava *leone*, potser porque era molt petit y sech, li ensenyava la següent entremaliadura. L' home deixava 'l cucurutxo á terra, se girava d' espatllas y cridava al *leone* molt baixet y ab veu carinyosa. Lo gos obehia immediatament, y 's ficava dintre del cucurutxo. Allavors lo seu amo feya veure que 'l buscava, aixecava 'l cucurutxo de terra y 'l sacsejava per veure si hi havia alguna cosa dintre; pero l' animalet se agafava ab tanta forsa, que per més que 'l sacsejés no queya.

— *Va bene, leoe, va bene.*

Fins aquí, tot anava bé; però la sort devia consistir en que 'l gos havia d' escapar de rellisquentas aixis que l' amo 'l deixés tot fentse 'l distret, y aixó 'l pobre gos no ho entenia.

Mal grat del mal éxit, l' home va repetir l' ensaig devant meu, set ó vuyt vegadas ab la mateixa dolcesa y gravetat que la primera, y ab maquinal exactitut. L' impassiència 'l fatigava, y grossas gotas de suor

rodavan per son rostre enmagrit y groch, però ell hi tornava sempre; com la primera vegada

—*E affare serio... é affare serio*—cridavan ab to de broma los del palco, que ja vaig presumir qu' eran també de la companyia.

Ella sobre tot, vestia un trajo de colors tant virolats, y anava tant estranya, que no era possible altre cosa. ¡Peró quinas riallas y quina manera de garlar!

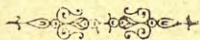
Lo *clown* va alsar los ulls y 'ls va mirar de mala manera. No se perquè 'm va semblar veure lluhir en sa mirada fosca un llamp de gelos ó de rabia. Y no 'm vaig enganyar.

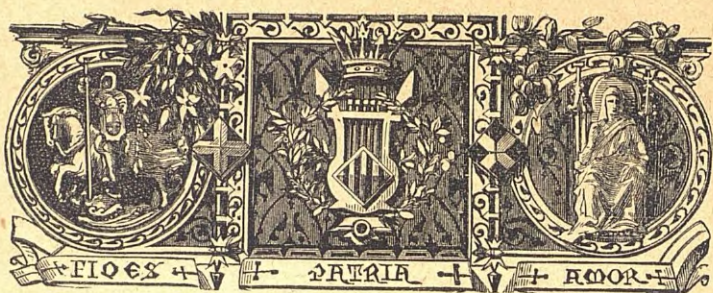
Després de poca estona deixá sa feyna, dihent que no havia menjat res desde las nou del matí (eran las cinch), se posá levita, sempre ab la mateixa serietat, y va fer una senya als gossos que desseguida 's retiraren saltironant, alegres y esparvillats com noys surtint de l' escola.

Surtiren també de son amagatall la dona y 'l galant interlocutor, y ella prengué 'l bras al *clown*, no sense ventarli avans quatre copets á l' esquena, ab molt carinyo y rient com una boja. Lo que 'm va sorprendre fou que ella l' anomenés son marit, encare que be ho semblava perquè la feya seguir casi arrossegantla, mentres ella 's girava á bromejar ab son amich, vermell, alegre y victoriós

No me 'n sabia avenir. ¡Y aquest era l' home que tants vespres me havia divertit ab sos salts, cap-bussons, y ab sas estranyas ganyotas, pintada la cara ab mangre, y ab son desembarás que casi era desvergonyiment! Recordo que 'l públich li aplaudia molt una pantomima en la que escarnia lo gesto imbecil y ridicol del pacient marit calificat tantas vegadas per Quevedo ab adjectiu que no 's pot estampar avuy dia.

J. IXART.

SOL PONENT

Gracies, Senyor, qu' un raig de poesia
de tant en tant al cor feu devallar,
l' espectacle del mon quan mor lo dia
dintre mon pit de goig lo fa saltar.

Digau, digau, al mon ¿qu' es comparable
al quadro d' un crepuscle vesperti
quan lo rey del espay immensurable
en brassos de la nit corre á morí?

¡Quín color de sublim los núvols prenen!
¿Per quin artista foren concebuts
aquella lley de tons que 'l cor m' encenen
de desitjos de goigs desconeguts?

Quín geni entona al bosch la melodia
qu' al cor m' arriba ab tanta magestat?

Aixís potsé algun dia ploraria
vora 'l riu lo Profeta desterrat.

Gemega al lluny la mística campana
que los llabis desclou del bon creyent
y la tendra pregaria cristiana
regala de sos llabis dolsament.

Tot se rodeja d' ombra y de misteri,
poch á poquet l'bs nius tots van callant
com les últimes notes d' un psalteri
que dret al cel s' anessen allunyant.

Besos d' amor cambían la viola
y 'l romani, son místich amador,
y s' ou l' eco llunyá d' una bandola
d' un fadrinet que canta al seu amor.

Torna del tros cantant cançons alegres
lo bon pagés content y satisfet,
qu' ha allunyat de la fam los dies negres
pera sos fills ab lo jornal qu' ha fet.

Y contempla de lluny la llar fumosa
hont del fadich son cos retornará
y hont l' espera l' amor de tendra esposa
que la suor del front l' hi aixugará.

La font corre ab ramor voluptuosa
entre falgueres y eures degotant;
tot esperant la cita misteriosa
de dos amants, de goig va tremolant.

Hora sublim que fujes encalsada
per la lluna que llú en lo firmament
¡Com me fas anyorar á ma estimada,
á mos bons pares y al amich ausent!

En deliqui inefable dalt la serra
t' he contemplat cent cops ab sant anhel;
tu 'm parlas dels amors d' aquí á la terra
y també dels amors que tinch al cel.

Quants son los llabis qu' en eixa hora pregan,
quants son los cors que 's senten palpitars,
quants son los ulls qu' ab llagrimas se negan!...
¡Hora sublim de creure y estimar!

RAMON E. BASSEGODA.

25 de Novembre, de 1883.

A GINEVRA LUZI.

SONET.

¡Morta ja, bella nina, quan apenas
n' eras hermosa flor que 'l calzer bada!
¿Perqué de tots essentne tan aymada,
tan prest rompé la vida sas cadenas?

Lo foch que circulava per tas venas
gel n' ha tornat avuy la mort irada
y deixas la materia abandonada
en tant qu' ab esperit al cel t' enmenas.

La sort així ho volgué! Espill de puresa
del mon l' alé entelarte no podia;
volgué l' Etern per éll tanta bellesa;

Mes qui llansarte á oblit ne gosaria
si deixas ta memoria viva, encesa,
com llum d' estel que 'n l' infinit fa via!

FRANCISCO DE P. URGELL.

(DE STECCHETTI)

Quant la fulla caurá y de ma fossana
vindras cercant la creu,
la trobarás en un recó m' aymia
y hauran nat les floretes al seu peu.

Cull llavors per ta blonda cabellera
les flors nascudes de mon cor ferit,
seran les cançons fetes y no escrites
les paraules d' amor que no t' he dit.

A.

A BARCELONA

POESÍA LLEGIDA EN LO TEATRE ROMEA PER LA SENYORETA DONYA
ELISA MENDOZA Y TENORIO EN LA NIT DE SON BENEFICI, 18 DE
MAIG DE 1884.

Encantada de mirarte
Y joyosa de sentirte,
No puch deixar, al parlarte,
De pensar quant dech pagarte,
Sent tan poch lo que puch dirte;

Que bé puch, sens ferte ofensa,
Dirigirte mots, que son
Aquells ab que sent y pensa,
Mostrant sa sorpresa immensa,
Un príncep de Calderon.

Al pensá en tú, Barcelona,
Veyente desde Madrit,
Ja 'l cor, que 'l pit m' empresona,
Glatia com papallona
Volant sobre un prat florit.

Y era qu'èll ja endevinava
Lo qu'aquí jo trovaria;
Lo goig pur que m'esperava,
Y 'ls recorts, que jo anyorava,
Ab l'afany ab que 'm dalia.

Perque en tu, jo, Barcelona,
Vegí 'l primer raig del sol;
Y aquí, hont ara, una corona
Ab tos aplausos, se 'm dóna,
Se va gronxá 'l meu bressol.

¡Conta donchs si desitjava
Vení á véuret algun día!
Vers á tú mon cor volava,
Per més que, lluny, jo 'm quedava
Allá hont l'Art me retenia.

Al últim arribá l'hora
En que 'l monstre que 'm va dur,
Que se 'n diu: «Locomotora»
Aquest goig que m'enamora
Anava fent mes segur.

Passava plans y montanyas
Ab son plomall de fumeras,
Y me deya, ab veus estranyas:
—Jo, ab l'infern en mas entranyas,
Te duré á n' al cel qu'esperas.—

Y aixís, salvavam riuadas,
Y foradavam rocam;
Y comarcas, y encontradas,
Y afráus, y concas y pradas
Travessavam com un llamp,

Fins que, flonja y carmesina,
Com una rosella ufana
Qu' entre 'l blat l' oreig inclina,
Me va di' una barretina:
—Ja ets á terra catalana.—

Y era cert; á cada banda
Del continuat muradal,
Que tè lo tren per miranda,
Las pagesas feyan randa
De las portas al brancal.

Veya la enramada estesa
De tos ròures d' amples socas,
Y, umplintme 'l cor de sorpresa,
La ferèstega grandesa
De tas llegendarias rocas,

Que tu, en ta passada historia
Tens per gosar, com es lley,
De ta grandesa en memoria,
Una corona de gloria
Y una supèrvia de rey.

Per çó jo, qu' així ho sabia,
Mirava en las espadadas
Penyas, ahònt l' erbam floria,
Com lo raig del sol lluhia
Sobre 'l capell dels Moncadás,

Y 'm semblava de la terra
Senti 'l corn pels xaragalls,
Y, rodolant per la serra,
Enginys, y carros de guerra,
Y cavallers y cavalls;

Mentres que, alegres y francas,
Blanquinejant pe 'l serral,
Com del atmetllè en las brancas,
Noyas ab caputxas blancas
Feya eixí 'l toch matinal.

Y á mida que, venint, veyá
Las flors que l' Abril obria,
Puig Primavera sonreya;
Jo, enamorantmen, ja 'm creya
Que lo mèu front las cenyia.

Blancas, blavas, ó bermellas,
Distrayent del cor lo dol
Las veyá com maravellas,
Qu' eran flors fillas d' aquellas
Qu' havia vist en mon bressol.

Y quan, volant, las voltavan
L' abella y la pápallona,
Mos ulls, que se 'n namoravan
Se creyan que las trenavan
Per fermen una corona.

¡Deliris! Somnis d' artista
Que en tot mira 'l sèu anhel;
Ilusió, que 's desfá trista
Com en pluja, á nostra vista,
Se desfá 'l boyram del cel.

¡Pensar jo en que Barcelona
Me poguès á mi donar
De sas flors una corona!...
¡D' aquestas flors qu' ella dóna
Als fills ab qué 's sab honrar!

¿La mare de tants artistes
Y tants poetes y pintors,
Pendirá per prendas may vistas
Las que jo sols crech conquistas
Petitas del mèu esforços?

¿Val tant la senzilla cópia
Del pur amor que fascina,
Com en sí la passió propia
Qu' es la mes hermosa utopia
Qu' ha fet real la ma divina?

¿Lo cristall de la llacuna
Que lo inmens del cel retrata,
Val los astres y la lluna
Y lo sol, quan surt tot d' una
Com globo d' or y escarlata?

¿Per fidel mirall que siga,
Sò jo res més qu' un mirall?
¿Paper hont la seda 's lliga,
Quan la seda sé 'n deslliga
Es res més qu' un encetall?

¿Si una mare prega y plora,
Gemega clama y sospira,
Y somnia, y veu, y adora,
Delirant, al fill qu' anyora,
Val la artista que la mira

Y com mirall la retrata,
Ni lo foch de sa fè pura,
Ni 'l dolor cruel que la mata,
Ni lo doll d' amor qu' esclata
De la font de sa amargura?

No. Jo, llach, regaró ó gota
D' aygua clara y cristallina,
Ni una flor tinch de mí á sota,
Ni un polsim guardo de tota
La pols del sol que ilumina.

Y si may, mas flors preuadas
Toquéu, ab sorpresa ruda
Ne treuréu las mans mulladas,
Com de llágrimas ploradas
Per una ilusió perduda.

Lo fons bell de la llacuna
No es rich com lo fons del mar.
Tambè 'l mar tè la fortuna
De podé 'l sol y la lluna
Y 'ls astres enmirallar.

Mes, quan res retrata, á dins
Del rocam, guarda entre esberlas,
Tenint algas per coixins,
Ulls que 's clouhen tancant perlas,
Y rams d' arbres coralins

Jo, si he reflectit la gloria
De Breton, Cano y Ayala;
Y á n' en Tamayo memoria
Y á n' Hartszembusch, ilusoria
Vida puch dar, fentne gala;

Sè que no tinch la fortuna
De dar tresors com la mar,
Y que sols, com la llacuna,
Sas glorias una per una
Pot mon fons enmirallar.

Tu ho sabs aixís, Barcelona.
Y, ab tot y saberho. 'm trenas
De tas flors una corona;
La corona què se 'm dòna,
De flors me lliga ab cadenas,

Que si he tingut la fortuna
De talents enmirallar,
Que son astres sol y lluna,
Y has cregut, sent jo llacuna,
Que tinch perlas com la mar;

Mercès mès de cor te dono,
Quan tant mès de ilusió sia
La corona ab que 'm corono. .
Si es error, ¡com no 'l perdono
Sí m' umpla 'l cor d' alegria!...

Veig ma garlanda trenada,
Ab rosas de tos rosers,
Ab clavells de ta encontrada,
Y ab las flors de la enramada
Que ombreja los teus vergers;

Blancas, blavas, ó bermellas,
Distrayent del cor lo dol,
Las miro com maravellas,
Que són flors fillas d' aquellas
Que vey a jo en mon bressol.

¡Oh! Jo 'l junt de sas bellesas
Vull lluhir ab ergull real,
De tos jardins essent presas,
Com lluhían tas Comtesas
Ab sa corona Comtal.

L' accepto. ja que se 'm dona
Com recort d' un poble brau,
Y per dir: ¡Oh, Barcelona!
Que tinch flors de la corona
D' en Fortuny y n' Aribau.

FREDERICH SOLER.

LO DESERT AFRICÀ

Lo tinch devant los ulls: s' extent tot en torn meu, omplint los horitzonts al nort, al sur y al orient, y sols se acaba en las platjas de mitjorn ahont comensa aquell altre desert que s' anomena mar. A l' un, desert de arena, lo creuba pesada y fatigosa caravana de camells que la set mata ó que l' ardent kamsin emporta; á l' altre, desert d' aygua, lo solea la nau airosa batuda sempre per lo temporal que no abandona las costas gregas, com si airat volgués acabar la obra de destrucció del poble ahir mes gran y avuy mes abatut de la terra. Los dos deserts me separan de la pàtria, però ¡quantas voltas, quantas los passa y repassa una imaginació ja sols nodrida de recorts y d' esperansas de la terra catalana!

May olvidaré ma primera entrada en lo desert d' Egipte. Era un dia de calor de més d' Abril. A ma espatlla deixava la vila del Caire, immensa com monstre qu' és del islamisme en aquella part del continent del África, veient al aire los minarets de sas afamadas mesquitas d' El-Azhar y d' Hassan, y passant al peu de la altiva ciutadela de Saladi, posada al alt de la montanya pera vetllar la son de la ciutat dels califas. Mirat desde alli, ab sos calzinats murs de pedra blanca, la ratlla de sas mil agullas trencada per las copas de las palmeras y las infinitas cúpulas que corona la mitja lluna, se veu encara lo Caire lo poble que somian artistas y poetes, arreu portant en son conjunt lo sagell de las creacions enterament orientals.

Y vingué 'l desert. Al lluny mirotejava al cel la llum que 'l Nil reflectia, y ampla faixa de verdura senyalava las fitas de las planu-

ras que las ayguas del riu-deu assahonan tots los anys ab sas crescudas de la tardor. Al temps que 'l ràpit pas del camell que 'm duya se internava per la ardenta arena, la vista d' aquella vegetació, á vegadas també sentida per las dolsas alenadas d' aire fresch que desde allá m' arribavan, aná allunyantse ab la distancia fins á perdres entre las bromas calitjosas del horizont. Per fi tot desaparagué, tot, menos lo cel esblanquehit, lo sol ab sos raigs de foch y la arena blanca y trencadissa, terra imatge de la desolació que no arrela arbres, ni nudreix plantas, ni alimenta aucells, ni cria feras, ni obra sas entranyas pera fecundar la vida, ni aprofita ni transforma las despullas de la mort.

Alli no hi ha res, y malgrat aixó, imposa al ànima mirarho. Sens volguer acudeixen al pensament idees estranyas, al desenrotllarse devant de vostra vista aquell espay que sembla immensa mortalla tapant las despullas de tot un realme. Lleugeras ondulacions de la terra naxen y se 'n van en brassos del vent com onas d' arena que 'l aire aixeca y que desfà la platxa. Mireulo, lo grandióspectacle que retrata la vera imatge de la eternitat. La serie d' anys en lo temps, la munió de fets en l' historia, tas miriades de homes en la terra, las mateixas creacions astronómicas en l' espay, no serán á la fi del mon més que altres tants grans de arena com los alli reunits, tots nivellats, confosos los uns entre 'ls altres, deixant estesa á la vista la immensa página de la passada vida, però sens apenas rés que surti de la comuna massa. Tot será hù, tot ho aplanará 'l temps, tot ho desfará un minut de mil anys en lo quadrant de la existencia. ¡Esperansa consoladora dels grans, sabis y héroes, d' aquells qu' aspiran á deixar lo llustre de sos fets y 'l brill de sa vanitat y 'l pés de sa ciencia com altas estrellas, fulgurant en los destins del mon á travers de tots los segles!

Nó, no s' amagan las diferentes emocions que 'l desert causa. Sa immensitat aturdeix. Sa falta de vida imposa. Sa soletat es absoluta. Sa planura sembla la obra d' incomensurable raser que ha nivellat aquell espay, tomba de mil generacions que alli visqueren. Però lo que més con mou, lo que realment aterra, lo que en mon concepte faria la vida en lo desert, si tal cosa fós possible, un torment major á quants se trovan en aquella quinta essencia del dolor anomenada l' infern budhista, es l' espantós silenci qu' hi regna y que rés trenca com si faltessin á tots los sons l' alé pera crearlos y las onas sonoras que 'ls portan á distancia. Donar idea d' aquell silenci es poch menos que impossible.

Entre ls ja llunyans recorts de ma primera infantesa, que com es natural se reportan sempre á la mare pátria, conservo lo de certa visita feta un dia á las presons de Tarragona. No sé ja quina circumstancia m' obri las portas del casteli de Pilat y 'm deixá passejar las estre-tas galerias y las celdas petites, foscas y humidas de aquell palau del crim. Baixant avall á las excavacions fetas pera guanyar espay en la roca viva, m' ensenyaren una renglera de tres ó quatre calabossos, que potser la imaginació pintoresca de mos guias ó 'l verdader destí que aytals llochs tenen, me feren designar com siti ahont se guardan los presos cendennats á mort. No vull recordar lo pés que 'm caigué al pit al mirar á través la enretxada finestreta de la porta aquellas celdas més negres y ombrivolas que las altrás, ab l' aparell de las argollas penjant á la paret, y l' alta y fumada claraboya que cap llum dona: sols dech fer notar que tan gran era l silenci que allí regnava, tal esglay s' apoderá de mí al pensar que sers com jo podian esser enter-rats vius en aquellas tombas, que fins creguí justa la vindicta de la lley quant aixeca lo pal que agarrota als delinqüents ¡Oh! mil vegadas mes dolsa la sort del penjat á la forca que la del condemnat á des-pertar y á dormir-se, es á dir, á viure y á morir trenta voltas cada mes en la eterna nit d' aquells sepulcres.

Donchs tal silenci es encara un himne d' armonía comparat ab lo que regna en la vasta immensitat del desert. A la presó hi ha la mosca que vola, lo grill que xiscla, lo ratolí que gñella, la aranya teixint con-tinuament las telas que l alimentan: hi ha també com lo ressó del brugit del mon que viu á fora; á voltas hi arriba la veu del escarceller que passa á prop: altrás vegadas l ompla aquell soroll de ferros y de claus que gela l cor, però que també acompanya. Pobres remors tots ells si 's vol, tots ells mínima y darrera expressió de la fressa que es companyera inseparable en tots los actes de nostra vida, mes que en lo desert no 's troban, no se senten, no existeixen. Ja ho he dit avans: allí no hi ha rés, *res*, ni l soroll que sols es com l eco de l' exis-tencia.

Unicament, en épocas determinadas, quant las pressions atmosfé-ricas desequilibran la calma del aire, ó quant las brisas de la mar rari-ficadas per lo fret reculan devant la impetuosa columna d' aire calent que vé de terra, llavors se produheixen dintre l desert los mes espan-tosos temporals á que l home pot exposarse, los temporals de arena. Sont horribles. Figureuvs que aquella calor de seixanta graus se posa en moviment: una alenada darrera una altra se precipitan en marxa cada volta més rápida, y de sopte arrencan lo sorral de terra, grans

massas areniscas ballan á impuls del vent y forman inmensos caragols que de la planicie pujan fins als núvols, y corren en totes direccions, topan entre ells, se desfan al impuls furiós de sa oposada marxa, y com los gegants d' arena de las llegendas semitas, després de caiguts en la lluyta tornan de nou á aixecarse pera correr y xafar y esmicolar tot quant á son pás s' oposa.

Primer que ningú los animals qu' acompanyan al home en lo desert senten acostarse aquestos temporals, y en la angoixa que d' ells se apodera, en lo neguit que mostran, en la manifesta alteració de tots sos membres se revela clarament la magnitud del perill que 'ls amenaça. Lo gós de la terra, de pel curt, color roig, orelles petites y cap de llop, al sentir las primeras bufadas d' aire calent enxampla 'l nas y sens fer atenció á la veu que 'l crida, fuig ab tota la velocitat de sas nervudas potas, confiant sa salvació á sa marxa més rápida que la del huracá. També l' instint del camell lo llemsaria á la carrera si pogués lliurar-se de la càrrega que li pesa y del home que 'l domina.

Pera la caravana que sorpren en mitj del desert un d' eixos temporals de vent, anomenats kamsin en Egipte, l' única esperansa consisteix en reunir-se homes, bestias y carga, y formar á terra una apretada massa, cubrint-se 'l cap ab espessas mantas á fi d' evitar que la densa pols los cegui. En tal postura podrán no ser emportats per las violentas ráfagas de vent, si bé 'ls hi quedan encara los perills de morir ofegats sota 'ls abrichs ó de veures enterrats vius per las trombas de arena que rodan per l' espay.

Quan á la fi d' una vida errant y aventurera me sia permés reposar en un recó de la terra nativa, y s' hagi desvanescut de ma memoria lo recort de superbs monuments, de costums raras y fins de pobles estranys qu' avuy l' omplen: quant també mon cervell tot ho nivellí vegent perdres entre las ombras del olvit los homes y las cosas que sont ara sa maravella; se 'm figura que l' imatge del desert allá quedarà grabada dintre mon cap ab esculptura més perenne que las estelas de roca de las dinastias faraónicas. M' atreu aquest desert, m' agrada, me sento bé en ell, sól y cara á cara ab sa immensitat. Vull veure'l sovint mentres aquí visca, y més tart, en lo repós que disitjo al abrich dels sálzers de ma terra, espero retrobarlo en somnis com antich company á qui s' obran los brassos porque se l' ha estimat de cor.

EDUART TODA

DE RETORN

Hermosa caseta blanca
que sempre l' auba 't sonriu,
raceret hont trau florida
l' esperansa de mon pit,

gentil bres que n' has bressadas
mas ilusions mes gentils,
¡Deu te guart caseta blanca!
¡Deu te guart amorós niu!

L' esperó d' amor m' enmena,
m' atia vers tu 'l desitj,
avuy torno altre vegada,
¡no puch viure lluny d' aquí!

Aucellet, de llunyas terras
ha vingut á trobá 'l niu;
venia cercant parella,
¡quin volá 'l meu mes seguit.

¡Quantas voltas entre somnis
t' he vist, hermosa y gentil,
ab nius d' aucells per garlanda
y ab nuvols d' argent vestits,

y he sentit bellas canturias
per los tarongers florits
d' aquell rossinyol cantaire
que hi venia cada nit,

aquell que de una estimada
apren las notas subtils
y canta, quant sení que calla,
y calla quant l' ha sentit!

Y recordant aquell dia
de los tristos lo mes trist,
que ab las mans boy agafadas
plor al ulls, y dol al pit

nios donavam l' arreveure
dintre teu, en ton jardí,
he barrexat planys de l' home
ab las llàgrimas del nin!

Que bella, que bonicoya
per cop primé avuy t' he vist!
si no hagués sabut hont eras,
los flaires m' ho harian dit,

aquells flaires de violas
y de tarongers florits,
que, com l' alé de m' aymía,
embauman horta y jardí.

La lluna te il·luminava
del cel, ab tot son encís
pels vidres de tas finestras
trencant sos lleus rejolins,

y la brisa, murmurantne
mots d' amor, de niu en niu,
removia 'l llarch fullatge
del claveller carmesí.

Voltada d' aquell silenci,
sant, misteriós, sublim,
que arranca del fons de l' ànima
entre 'ls rcorts los sospirs,

que al creyent de Deu li parla,
dels pares al horfe trist,
dels fills morts á sa mareta
y de má estimada á mí,

que bell era contemplarte
sabent que ab somnis de nin,
dormia la vida meva
rera 'ls clavells carmesins.

FERRAND AGULLÓ Y VIDAL.

EN UN VANO

¡Tot es ayre; la gloria, la esperansa,
l' ideal, la bellesa y fins l' amor
per aquells cors que viuhén d' anyoransa!
per ells tot futx y com la fló' esfullada
tot se marceix y mort.

Pero l' ànima pura, enamorada
del art, de la bellesa y 'l sentiment,
que com la teva viu sempre enlayrada
à la esfera sublim, 'hont fantasia
y vola 'l pensament.

Per ella may cap ilusió no passa,
no es ayre la bellesa ni l' ideal;
los recorts la esperansa 'ls entrellassa
y 'ls corona la espléndida hermosura
d' aureola divinal.

Ditxosa tu, que vius en primavera
quals bellas flors jamay veurás marci,
que veus la vida alegre y encisera,
¡que la neu del hivern jamay t' espera,
com ja m' espera á mi!

A. M.

FUNCIÓ DE DESAGRAVIS

RA donchs ets tu 'l qui dirigeix;—me digué quan baixavam de la Fonda, mon amich Bonaventura, al qui havia acompanyat á la petita vila pera ventilar cert assumpto d' interés,—fins assi t' he som vingut molestant, ara ets tu lo qui guías, mentres esperém l' hora en que passe 'l tren.

Y no bé acabava de dir aquestas paraulas, que acostumat de sempre, mes á dirigir que á esser dirigit, ja 'm proposava donar un tom per los aforas de la població, cosa que jo acceptí de molt bona voluntat, cansat com estava de corre tot lo sant dia per aquells carrers deserts de gent y plens de pols, tots ells de fesomia tan semblant que al que per primera volta 'ls recorre, en mes d' una ocasió s' hi ve á perdre, ahont totas las casas hi son també germanas las unas de las altres, totas baixas y ab las portas ajustadas, en las que 'l sol tip de rebátrershi totas las horas del jorn, s' entreté en obrirhi llargas esberlas, quan ja no li queda mes pintura per rebeures.

Seguirem donchs avall per lo carrer matx en que la Fonda 's trojava, que no es mes que 'l camí ral que travessa la població y en un instant nos trovarem fora de la mateixa. La monotomia inherent á totas las carreteras nos feu endressar las passas envers un torrent que verem á ma dreta, convidántnoshi ensemps, la sombra d' una flota d' altivols verns de remorós fullatje, que creixian junt un ennegrit y vell aqueducte que feya anys no servia, com que tenia esfondrat son únich arch. Llarga estona seguirem aquella agradable via; ahont treyan las casas que formavan lo rabal de la vila, las mes baixas, las mes

polsosas y escrostonadas, las mes pobres d' aquella, voltadas d' esquistits hortets ab tancas de verdissa, per sobre las que treya 'l cap, soplojant un pou emblanquinat, alguna figuera, de segur plantada per lo mateix que maná alsar las parets de tapia del miserable alberch.

—Puig sembla que habem comensat a donar la volta á la població, acabém de completarla, diguí al meu company.

—Tenim temps de sobra y podem ferho; ab mitja hora la tenim donada tota, anant ab molta calma. Y amés, sembla que no hauriam pogut escullir mes bell camí.

En efecte res mes variat, mes bonich, que aquell rústich passeig de circunvalació, que de casualitat haviam emprés. L' espay per 'hont explayarse la vista era immens, y al lluny se veyan blavejar las montanyas retallantse del cel, sa carena sinuosa; la major part de la terra era plantada de vinyas, que prenian un to igual rogench, puix era la tardor entrada, y 'ls pampols comensavan á assecarse; tenyintse abans de encesas tacas carmesinas, barrejadas ab altres d' un viu groch daurat; á voltas al lluny se veyá negrejar un bosch de pins y de pollan-cras, que s' avensava á la esquinsada, formant al internarse per las vinyas com la prora d' un navili: ja 'l paysatge cambiava, y de pla 's feya accidentat oferint en amples repláns, gemats quintars de regadiu, sobre 'ls que vigilava la rica masia, y després altra volta de montanyós plá, salpicat d' arbres fruyters que senyorejavan sobre la catifa de verda herba, ahont baixavan, á vols, tot refilant las aucelladas.

De prompte una exclamació involuntaria escapada á mon gust per las antigallas, feu girar á mon company.

—Que has vist donchs, —me preguntá girantse amatent y mirant-me de fit á fit.

—Guayta, li responguí. —alli tens las antigas murallas de la vila: y per cert que ja venia sospitant que 'l castell que la domina, ab sa capella románica, no fora l' únich testimoni de sa antiga importancia. Assi tens lo mur de cintura, y en lo poch tros que 'n resta hi quedan senyals d' haberhi hagut dos rebellins,

Pocas passas habiam donadas, seguint la dita muralla, quan nos tencá de prompte 'l pas una paret arrebossada, de construcció moderna, obligantnos á fer una volta pera continuar nostre camí; tancava aquella paret un clos bastant espayós al que s' entrava per un petit portal en que 's conservavan senyals d' haberhi hagut un reixat ó porta. Moguts per la curiositat entrarem dintre y 'ns trovarem en un fossar abandonat. Res mes trist pot donarse que aquell lloch, y pocas cosas m' han impressionat tant en la vida. Arreconats á las parets de

tanca, a'guns ninxos esfondrats, y en mitj, una bonica creu ogival trencada al nivell de la travessa, ab tres ó quatre xiprers al voltant y un tros de soca d' un altre, malmes tal volta per un llamp y en lo fons tancant lo quadro lo negre parament de la muralla, per la que s' enfilava una taparera d' espessas fullas.

Anavam á eixir després de donar una volta per lo desert fossar, quan repararem en un angul prop de la porta, un gran munt d' ossos, é inclinat devant dels mateixos un jove, que 's tombá com contrariat al atansarnos, com si se l' hagués sorprés en ocasió que li dolia.

Per dissimular la apariencia de curiositat inoportuna que podia semblar haberhi en nostre mohiment, vaig dirigirme al desconegut preguntantli desde quan estava aquell fossar abandonat.

—Desde la guerra civil,—me contestá lo jove que era baix y moreno, ab barba negra molt atapahida,—en aquella época fou profanat, y la vila que per motius de salut pública, ja feya temps volia traslladarlo, aprofitá aquella ocasió, pera inaugurar lo nou pera 'l qual ja fins tenia adquirit terreno. Deu fer anys que vostés no haurian estat á la vila?

—No fa molt temps que hi havia vingut, mes com eran negocis los que m' hi duyan no havia eixit fora de la població.

—Puig llavoras, una volta son de ciutat, los diré francament l' objecte que á mi m' ha dut al fossar: veuhen, digué y desfentse un botó de la americana nos mostra eixint del sarró ó butxaca interior de la mateixa, los extrems grochs y polsosos de tres ossos prims y llargaruts, y afegí. —Venía á triar ossos; y no 'ls cause estranyesa, perque so un estudiant de Medicina. Cada volta que pujo á casa, quan venen festas, me n' enduch alguns que vench després á mos condeixebles. Y no es fér cap mala acció: tan bé 'ls podririan assi las plujas, val mes que jo me 'ls emporte y 'm valen alguns quartos, puig ja saben vostés que solen anar sempre justos los estudiants y molt mes los cabalés de montanya; y tal volta fasse encara un bé, perque d' aquestas despulles que assi 's tiran pel cap los pillets que venen á jugar en aquest lloch, per l' intermedi de las meuas mans. se 'n ve á utilisar la ciencia, puig la osteologia, com tota la anatomía s' aprèn tan pal pant com mirant, com deya 'l meu catedrátich. Póchs ossos quedan ja assi aprofitables; per mes que are buscava he vist sols un cráni, que tenia encar badadas las suturas, per causa de las humitats; mes abans de entornarmen á Barcelona l' acabaré d' obrir y vendré 'ls ossos per separat.

—Y vosté trossejará un crani? se m' escapá de dir, pronunciant aquestas paraulas ab marcada repugnancia.

—Res d'aixó,—respongué l'estudiant mitj rient—no 's tracta de trossejarlo puig llavors per res ja serviria; faré sols que se separen naturalment sas diferentas pessas anatòmicas.—Y vegent que 'l miravam ab curiositat:—Si, ell mateix s' obrirà, afegi, com una fruyta madura, ó mellor, ja que las fruytas s' esberlan al badarse, com una flor que 's desclou. Y aixó s' obté de la manera mes sensilla, fent obrar una forsa expansiva que jugue, com se compren de dintre á fora. Encara 'm venen ganas de riurer al pensar, ab lo amohinada que teniam la pobre granera de la Rambla de las Flors, que no sabia atinar com uns senyorets tan ben vestits li anavan á comprar ells mateixos aquellas paperinadas de favons sechs. A bon segur que á coneixe l' objecte, no solzament no 'ns hauria rebut ab tan bona cara, sino que potser ni 'ns hauria volgut vendre sas corcadas llegums. Los ossos aixis separats, sense contar tots los de la cara que s' acostuman á malmetre, sempre 'm donarán dotze ó setze rals, que afliuxará ben content algun estudiant, puig que molt mes cars li costarian comprats als mossos de la facultat, que explotan la pobresa per la pobresa, ó sia la bossa aixuta del estudiant. per los ossos dels miserables.

Ab aquesta conversa, habiam eixit del fossar, y al arribar á la cantonada d' un carrer, se despedi de nosaltres l' estudiant de metje, girant per un viarany que duya á una casa fora de la població que 'ns digué esser la casa de sos pares, convidántnoshi anar á reposar.—Si es que volen donar entera la volta de la vila, haurán de fer molt camí,—nos digué al despedirse—puig arribarán á un punt en que aquest s' interromp, tancat per uns horts que s' estenen fins al torrent que es molt fondo y no 's pot saltar. Si volen venir per darrera de casa se trovarán á la altra banda d' aquell; mes de totas maneras la volta es molt llarga.

—Gracias, responguéremli, arribarém fins allí ahont se passa y d' allí 'ns entornarém: l' objecte era sols fer temps.

Quan quedarem sols ab mon amich:—ara hé, li vaig dir, crech que las profanacions que acabem de presenciari, t' haurán causat lo mateix efecte d' indignació que á mi: perque es indignació y no tristesa lo que 'ns desperta l' escarni que 's fa de las despullas dels difunts. Los sentiments mes sagrats de la existencia, lo carinyo als pares rodejat de veneració, y lo que tenim als nostres fills, que conte la déu d' inefables tendresas; l' amor dels esposats, que fa ditxosa la vida; la amistat que omplena dolsament la matexa, lo talent que 'ns atrau y 'ns infundeix respecte; la virtut que 'ns con mou y se 'ns imposa; sentiments tots son que han viscut un dia animats en aquellas despu-

llas de sers que 'ls han sentit y 'ls han inspirat á la vegada. Si venerém las rellíquias d' un sant ó las d' un héroe ilustre, porque sas virtuts y sos mérits nos son á tots coneguts, aixís mateix debém respectar, las despullas d' aquells quals accions tal volta exemplaríssimas s' han perdut en la sombra y deixar també devem que, en la sombra acabe de desfer sos ossos la terra, que tasca es aquesta de la terra y no del home.

Ara bé, donarás tu la culpa, per la part que li habem vist pendre en la profanació al estudiant que acabém de deixar? Lo que es per mi casi estich temptat d' absoldrel. La juvenesa y l' atolondrament que l' acompanya, lo materialisme, que infiltra poch ó molt la ciencia per excelencia de la materia, las necessitats de la vida y fins las apremians del estudi, son atenuants que aminoran la acció innoble que 'l porta á robar ossos d' un cementiri. Y assi pregunto encara; se 'ls enduria, si se li tragués la ocasió? A aquells donchs culpo principalment á qui está encomenat fer guardar respecte als qui foren y s' ho miran ab tan descuy. Mitja hora bastaria pera transportar á la ossera del nou cementiri, aquestos restos ab los que jogan la quítxalla, ahont fant llenya los estudiants de medicina per tenir rals pera anar al café, y que serveixen de jas als gossos. Si jo fos rector d' aquesta parroquia, no 'm contentaria sols en ferlos colgar, sino que com á funció de desagravis faria encara celebrat un ofici de difunts.

—Penso exactament com tu, y mes indignació si cab á la que vens de sentir, se 'm despertá precisament no fa molts dias, en un dels principals temples de nostra terra, al penetrar en una habitació ahont dintre de caixas de fusta ab tapas solzament ajustadas, pogui veure barrejats los ossos de nostres grans Prínceps: alguns com los objectes d' un Museu d' Historia natural, mostravan en lo front un paperet manuscrit, enganxat ab ayguacuyt, sols que en lloch d' un nom genèrich y comú contenia un nom històrich y gloriós. Si hagués volgut, sense que ningú se n' adonés m' hauria emportat á casa la calavera d' un de nostres antichs monarcas, pera ferne present desde 'l punt que 'm fes nosa al primer baylet que estudiés medicina. Y qui hauria dit que aquell cráni, escapat de las mans enjogassadas d' un xarrich de pochs anys, y rebotent ab so de test esquerdat, saltant de grahó en grahó fins venir á parar rodolant en mitj del anfiteatre anatòmic, havia pertanescut á algun dels homes á qui mes deu la nostra pàtria?

Tothom te una paraula d' ira pera anatematizar los que cechs per la ignorancia y la cobdicia profanaren las tombas de nostres vells monastirs; puig be, jo en la ocasió que 't refereixo, me desfeya interior-

ment en invectivas contra los qui, ab més responsabilitat, no öbran pera los profanats ossos, baldament sia lo més humil sarcófach de la més arreconada capella del temple.

Com nos havia advertit l'estudiant, nos trovarem delinguts en nostre camí, poca estona després de deixar-lo, per las tancas del hort y 'l torrent, y al retornar enrera, no trigarem gayre en retrovarnos prop de la porta del abandonat fossar.

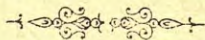
Ja anavam á passar de llarch quan tot plegat nos cridá la atenció, una confosa ramor que part de dintre las tancas se sentia, y nos atansarem á guaytar per la porta, segurs de veurhi jugant la canalla al eixir d'estudi.

Lo sol acabava de colgarse, y l'horitzó de ponent s'havia anat tenyint d'una d'aqueixas vermel·las resplandors, que com espléndit volcá de llum, encenen las bellas ponentadas de Octubre. La claror del cel, reverberava en la paret de la antiga muralla del fons del fossar, que semblava iluminada per las flamas d'un incendi. Un vol d'aucellets, retilant, venian á ajocarse en los xiprers que voltavan la trencada creu, y allí, al peu de la mateixa, una religiosa jóve y agraciada, rodejada sa dolsa fesonomia d'una blanca toca, com ho hauria pogut estar d'una aureola, se passejava amunt y avall, en las mans un rosari, y resant en alta veu, responentli un aixám de noyetas que assegudas per terra la voltavan, mentres d'altres més petites corrian afolladas é inquietas, cercant entre l'herba las rosadas campanetas, que enfilavan sent garlandas; y lluny, sobre la quietut d'aquella hora dominava la veu de la campana de la parroquia que senyalava l'Ave-Maria.

Me recolzi una estona contra un dels montants del portal, descobert lo front y dolsament conmogut: quan me vaig girar pera anarmen vegí que també mon company se cubria la testa, y acostantsem, me digué ab veu baixa:

—¿No la demanavas? Assí la tens: la funció de desagris!

JOAQUIM OLIVÓ FORMENTI.

ULLADA DE PRIMAVERA

¡Adéu Hivern! Un cuadro ple de vida
rompent ton jóu, la Primavera crida;
tot rebrota y reviu.
tot s' amaneix per enjoyar l' Estiu.

Els grans burinots negres, á remadas,
brunzint sas alas d' or, tornassoladas
de mil llampants colós,
fiblan adalerats las flors moradas
del romani flairós.

Pe 'l delicat cantell de las fulletas
que la brisa acaricia,
caminant al compás de sas banyetas
las formigas s' enfilan ab delicia
en busca d' una bolva alimenticia.

Una gota caiguda ab la rosada,
sobre una flor, llampeguejant tremola,
mou la flo' una ventada
y la goteta tija avall rodola
y 's fón al toca' á terra.

Una mosca vinguda á sa ventura,
com pensativa, sobre un brot s' atura;
ab la má dreta 's va rentant l' esquerra,
ab las dugas la cara...,
y aixís la tarde vé á trovarla encara.

La més alta branqueta, que cofoya
se tors y ajeu per aixecarse altiva,
l' oratje tévi amanyagós la enjoya
ab una ploma ab qué jugant arriba.

Y aquet teixit de flors y fulla y branca,
que al pobre cor retorna l' alegría,
de sas entranyas ¡cuants poemas tanca
d' Amor y d' Armonia!

1875.

APELES MESTRES.

LLEVANT DE TAULA

I.

o 29 de Juny es San Pere y son tants los pobles que en tal dia celebran la festa major, que be podriam dir que son tots, com si la gent volgués ésser ben amiga ab qui té las claus del cel

L' any en que passà lo que 'm proposo explicar, tal diada s'escaygué en divendres, y 'l poble de Rubí desde 'l dia avans vegé venir girant lo marge que li amaga la fàbrica de velluts de ca 'n Alzamora, los cotxes plens á bessar de forasters y fills del poble que anavan á honrar la festa major.

Desde 'l primer repich de campanas de la vigilia á la última nota llensada por la orquesta del sarau, que 's pert entre la dolsa armonia ab que Natura saluda l' hermós crepúscul matinal que acaba la darrera nit de la festa, y que recullen encara los que 's llevan quan lo gall canta pera anar a sos quefers, sent lo cor una agradable gaubansa, y es que l' alegria se fa sobirana de tots los sentits y tothom se rogósitja al pensar que ha arribat la diada de festejar al Sant Patró del terme, cadascú de la manera que sos caudals li permeten pero sempre ab la mes bona voluntat.

Lo poble de Rubí, gracias á la bona cullita última, volgué celebrar la festa major ab tota la esplendides y expansió possibles, y per aixó los administradors encarregats de las funcions religiosas contractaren á un celebrat predicador de Barcelona y á una bona orquesta

de Tarrassa, organisant la professó, qual pendó principal confiaren al diputat provincial, y á la que hi assistirian ademés la antiga germanadat de Sant Roch y també la de Sant Mus.

En quant als altres esbargiments pera cada una de las salas de 'n Campmany, de 'n Boniquet, del Jardí y l'Ateneu, hi havia llogada la corresponent orquesta, sobre tot en la de 'n Campmany, puig aquest havia escrit á tres dels millors músichs de la capital, que havian promés anarhi, y aixó era causa de que 'ls vells del poble no volian donar son bras á torsa quan disputavan ab la jovenalla que no podian compararse al *Ros* de la artilleria quan ab son corneti animava las festas majors.

Tot donchs feya creure que aquell any la festa seria de las més lluhidas, y si lo que deixo dit no es suficient pera demostrarho, he prou s' ho trobavan los sastres que no s' entenian de feyna y las noyas cusidoras que 's veyan ab travalls pera aconseguir á sas parroquianas, fora aixó de molts encárrechs fets á Barcelona y que feyan corre al ordinari de l' una part de població al altra portant bultos y recados.

Ab tals preparatius ben clar se demostrava que Sant Pere seria ben festejat y no 's desmenti pas durant los tres dias dedicats á la festa major.

A mitja tarde de la vigilia, favorescuda per un temps magnífich, las campanas feren sentir sos tochs alegres y cap al tart la passada pels carrers, després de tocar la orquesta devant de casa l'Alcalde, acabá de preparar al vehinat pera l'endemá dia de Sant Pere.

Ab la millor roba, després d' haver esmorzat, tothom se dirigí vers á la iglesia pera assistir al solemne ofici y, al sortirne, formant rotllo al mitj de la plassa, tingué lloch lo característich ball de rams.

En aixó arribá 'l mitjdia, encara que ja 'n passava un bon xiquet, y cadascú feu cap á casa seva pera entregarse á las delicias de un dinar que ja se 'n diu de festa major, pera demostrar que fugí de lo rutinari de cada dia.

Allavors comensá lo Llevant de taula, aquesta costum exclusiva dels pobles de Catalunya, tan bonica y tan antiga.

Entre la gatzara y la alegria que regnan á taula mentre 's dina, en que l' un fa alabansas del predicador, l' altre de la magestat que feya la iglesia ab los llums, los adornos y la orquesta; l' hereu parlant de la pubilla que al sortir del ofici ha obert lo ball de rams; los forasters fent comentaris sobre las milloras del poble; las noyas recordant lo vestit de fulana, y l' amo trayent comptes de las cargas de vi que ha

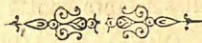
venut; entre aquella animació natural y expansiva que va pujant de grau ab los apetitosos flayres que llessan las viandas ben guisadas y la fortaleza del vi sense trafica, s' ou acostantse la armonia de la orquesta que després de semblar com un somni, va fentse per moments mes preceptible, cosa que 'ls baylets son los primers en demostrarho ab la alegria que 's reflecta en sa casa, ab la bellugament que s' apodera d' ells y ab lo compás que van seguint picant lo plat ab la cu-llera.

Aqueix es lo moment supréu de la festa major dintre de la familia. Ningú 's recorda d' odis ni rencors; ningú fa esment de tantas pe-titesas com cada dia 's veuhen pel mon. Tothom es expontani y ditxós; los de la casa reconeguts al Qui dirigeix totas las cosas per la felicitat que 'ls dona, y 'ls fofastérs fent vots pera que en la mateixa taula y ab los mateixos comensals, pogan celebrar molts anys seguits semblant diada ab salut y beuhauransas.

La conversa que ja s' ha fet general s' interromp de repent y tothom esclata en exclamacions de alegría quan devant de la casa s' atura la orquesta sense deixar de tocar y entrán lo paborde y las pabor-desas vestits ab sas millors robas, colocant al mitj de la taula, ell la bassina de Sant Pere y ellas la altra ab la Mare de Deu del Roser.

Excitats llavors los sentiments de cadascú, van cayent dintre las bassinas monedas á desdir, qual conjunt serveix pera 'ls gastos de la festa al Sant Patró, y pera 'l sosteniment de las cerimonias á la Verge del Roser.

Aixis passen per totas las cassas del poble, dividintse en dos comitivas si la població es gran, acompanyadas de sas respectivas orquestas que tocan escullidas pessas durant l' acte.

EN LA MORT

DE LA SENYORETA C. C. C.

Bonicas Barceloninas,
que al florir las clavellinas
erau la joya del plà,
hont entre flors purpurinas
corra á amagarse 'l Fluviá,

devora 'l riu, que s' atura
entre matas de verdura,
be 'l coneixéu aquell lloch,
hont sempre brolla y murmura
la bella font de Sant Roch.

Los aucells sempre hi refilan,
las verdas euras s' hi enfilan
y, guarnint un bell trespol,
las fullas sempre vigilan
per no deixarhi entrá 'l sol.

Al voltant de la fontana
de la posta als resplandors
nostra colla juvenzana
teixía allá una sardana
com una roda de flors.

Una tarde 'ns hi ajuntávam,
quan moria 'l sol ponent;
mortas las rosas miravam,
y allunyantnos tots parlavam
de trovantshi l' any vinent.

Cada ratja que fugia
una fulla duya al riu,
que lliscant avall corria.
Es ben trista la agonia
del darrer jorn del estiu.

Mes ay! que aquella darrera
mirada del sol, que 's mor,
nos semblava riallera;
perque sempre es primavera,
quan se té 'l bon temps al cor.

Ja sas nevadas agullas
nos mostrava l' Pirineu;
ja las pradas son despullas;
ja 's cansá de portar fullas
la riuhada arreu arreu.

Y ab la primera ventada
de la dura mastralada,
que trosseja l' arbre fort,
hem vist fugir mustigada
una rosa que s' ha mort.

La mes gaya de la plana,
la que obria mes galana
son calzer pur al ambient,
ja no hi será á la sardana
si la ballém l' any vinent.

Pobre nina! Dura llosa
guarda avuy son front de rosa

y son llavi fret y mut
hont la sonrisa amorosa
semblava haverhi nascut.

Sa hermosura un clot enterra
de la mort dessota 'l vel;
mes com viola de la serra,
si las fullas son en terra
los olors muntan al cel.

Demá al prat gelat encara
ab los raigs de l' alba clara
brillarà 'l bon temps gentil.
Que trist será per sa mare
lo retorn del mes d' Abril.

Que trist es quan las aucellas
refilan; las fontanellas
fan á las rosas d' espill
veure badars las poncellas
sobra la tomba d' un fill.

Demá á vols las aurenetas
tornarán ab las violetas
á las voradas del riu
y 's dirán sas amoretas
los aucellets dins del niu.

Y somriurá lo boscatge
al mirar del sol de foch,
y al bes de la tebia ratja
s' umplirà de vert fullatge
la bella font de Sant Roch.

Y quan lo cel s' engalana
de la posta ab los colors,
nostra colla joyensana
tornará á fé una sardana
com una roda de flors.

Mes nostra companya un dia,
florgemada, que s' obria,
d' un sajorn plorós al peu
sols tindrà per companyia
quatre rosas y una creu.

Y al fugir la última onada
de llum pel prat escampada
llegat d' un dia, que 's mor,
quan nostra pensa cansada
guarda pels morts un recort.

Quan ja nostres ulls no vejan
la claror del sol ponent,
quan com ulls que parpallejan
milers d' estrelles brillejan
despertantse al firmament.

Llavors quan una pregaria
com dolsa veu funeraria
del cor s' escapa ab anhel,
¡Qui pogués á la hora aquella
saver desde quina estrella
nostra companyona bella
nos contempla desde 'l cel!

G. TELL Y LAFONT

Barcelona 4 de Janer de 1884.

LO MISSATJE

(DE HEINE)

Aixecat servent, y ensella
depressa 'l mellor cavall,
calsat esperons, y vola
al castell del Rey Duncá.

A l' estable prens posada
y preguntas al servent.
¿quina es de las dos fillas
l' esposa del senyor Rey?

Si t' en diu qu' es la moreua
torna apretant l' esperó,
si t' en diu qu' es ¡ay! la rossa
no vingas depressa, no.

Vesten primer cap á vila
á comprar corda de lli
demánala que no 's trenque
y torna, servent aquí.

Portámela ben portada
caminant apoch á poch
portámela ben portada
caminant mut com un mort

A.

LLEVANT DE TAULA

II.

EGUINT la costum establerta, l' any citat foren nombradas pabordesas, com generalment se fa sempre, una casada y duas fadrinas, totes de las millors casas del poble.

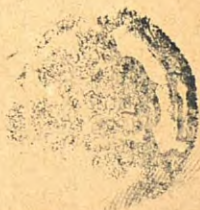
Després de acabat lo ball de rams se reuniren las donas á la iglesia ab dos pabordes ó sia 'ls administradors de Sant Pere y com era ja passat lo mitjdia comensaren lo Llevant de taula fent duas comitives: la que anava á recorrer la part alta de la població, se formá d' una fadrina y un administrador ab la meytat de la orquesta y 'ls restants se dirigiren á la part baixa.

Romperen los músichs á tocar y comensá l' acte.

Nosaltres seguirem als últims y mentres fant la colecta descriure als que la duyan á terme.

De la casada sols diré que portava son millor vestit ab totes las joyas de nuvia, que era minyona ben plantada, bon xich torrada pel sol, pero fresca com una rosa No 'us en parlaré més pera no ferir la susceptibilitat del rich hereu que la tenia per muller, y perque es bon tros fort de gènit y no vull donarlhi cap mal rato.

En quant á la fadrina ben feta fou la elecció, perque de segur era la noya mes modesta y amable de la encontrada, deixant apart sas qualitats físicas en un tot armonisadas ab las morals,

Lo rich vestit y cos de faille que portava, sense adornos amohinadors, y la elegant mantellina blanca presa al monyo per una agulla d'or, per son natural li queya artísticament per las espatllas, no lo-grant esborrar lo tint melangiós de sa graciosa cara, per més que en sos llavis s'hi dibuixava una dolça rialleta que inútilment bregava pera desmentir lo trist escayent de sos ulls, com si per ells volgués sortir desfeta en llàgrimes alguna pena tencada dintre del seu cor.

¡Ab quina voluntat entrava per as casas y ab quina dolcesa de veu demanava una petita mostra d'afecte á la Mare de Deu!

—¡Per la Verge del Roser! deya ab una tendresa tan captivadora, que havia de tenir lo cor de roure qui s'hagués fet sort al seu prech.

Y tant afany mostrava en son comés, ab tan desfici casi pot dirse, cumplia la seva comanda, que be hauria comprés tothom lo desitj que la movia si no haguessin estat en aquell moment en que la alegria ho fa veure tot de color de rosa.

La Lluïseta, que aixís se deya la fadrina tenia verdaderament una pena, y s'afanyava tant en la capta pera la Mare de Deu, perque d'ella reclamava potser la mercé de obtenir lo que desitjava, de qual santa protecció pressentia 'l logro de sas esperances.

Y era ver lo seu afecte y expontani lo seu entusiasme, y á mida que anava recullint l'obol de la bona voluntat de cadascú, semblava que per son cor s'hi espargia un perfum de consol tan suau y tendre que adormia lo dolor de la ferida que hi portava.

Aquella ferida era un secret per tothom; ella tenia prou forsa de voluntat pera vèncer tota manifestació exterior, llengua imprudent que bescanta lo que 'l home no sab dominar, y aixís es que ni ls seus mateixos pares ni sas millors amigas, pensavan altra cosa que l'esllanguiment de sa fisonomia no era més que 'l rasgo de son melancòlich genial.

Los músichs, forasters á tota sensació extraordinaria dels acompanyants, treyan alegres sons dels seus instruments, alegrant al vebinat, y no desitjant altra cosa que posar terme aviat á sa tasca pera dar cumpliment á la satisfacció del bon dinar que ls esperava.

Al cap d'avall del últim carrer, que ls faltava seguir, s'alsava una casa de més bona construcció que las altrás, y cada cop que la Lluïseta passava 'l llindar d'una porta dirigia sos ulls envers l'últim edifici y sentia bategar son cor, com si vegés ab temensa ó ab alegria que cada vegada era mes curta la distancia que d'ella la separava.

Com no hi ha res tan desconsiderat com lo temps, qual curs ningú pot detenir, arribaren per sos passos contats á la porta del edifici,

que causava tan forta sensació á la fadrina, que al traspassar lo portal, sentí com si tot d' un plegat li faltessin las forsas y se li seguessin las camas.

Tota la sanch fou á agombollárseli al cor que li glatia com si tingués febre y contraccions nerviosas recorregueren tot son cos, com si 'l fret n' hagués fet presa .. De bona gana s' hauria quedat á la porta pero no podia ser perque á més de no sapiguer quina escusa donar pera evadirse del compromís, un desitj y una esperansa la empenyian cap á dintre envers lo menjador, d' abont sortian grans riallàs y altrás vivas demostracions d' alegría.

La llarga taula, plena ab desordre de plats y vasos, ampollas y safatas d' abont s' alsavan la fumera y 'ls flayres dels guisats y 'ls rostits, estava voltada de la gent de la casa y de forasters que reberen als pabordes féntlos hi una entussiasta ovació.

—Per Sant Pere! digué l' administrador posant al mitj de la taula la bassina.

—Per la Verge del Roser! anava á dir la Lluïseta, pero la veu li faltá, encara que ningú 'n feu esment ab la gatzara que era la mestres-sa dels comensals.

La fadrina no veyá á ningú, tanta era la seva emoció; sols sentia, com si vingués de molt lluny, lo cop sech de las monedas sobre las altrás que ja hi havia dins de la bassina.

—Apa! apa! digué 'l que feya de cap de taula; aveure com se lluheixen aquestos nuvis.

Lo mateix que si un raig de sol hagués desfet las sombras que s' havian apoderat dels hermosos ulls de la donzella pabordesa, lo primer que allavors va veure fou á dos joves; ell mossegantse 'ls llavis y volguentho disfressar ab expressió riallera, y ella plena de frescor y vida, com si 's trobés en la plenitut de la seva millor felicitat.

Tancá la Lluïseta 'ls ulls com si hagués cegat de repent; llensá un apagat gemech que ningú advertí, la sanch pujá tota á sas galtas com si anés á bessarne, los polsos li reboteren y tingué d' agafarse á la cadira de més aprop pera no caure.

Pero aquell gran dolor no fou vist ni comprés; acabavan de der-rumbarse ab silenciós estrépit totas las ilusions y totas las esperansas pera una ditxa eterna concebudas; acabavan de rompres totas las cordas que produhian las mes dolsas armonías en lo cor de la Lluïseta pulsadas continuament per los recorts y 'ls desitjos.

Prengué tremolant la bassina del mitj de la taula y surti fugint del menjador.

Per sort aquella fou la última casa hont entraren. Se dirigiren á la iglesia á deixar Sant Pere y la Verge del Roser ab los fondos que havian recullit, y las pabordesas foren acompanyadas á sas respectivas casas per l' Administrador y 'ls músichs, que havent acabat lo Llevant de taula se 'n anaren corrents al hostal del Sabataret, ab los instruments sota 'l bras, á agafar novas forsas pera 'l ball de la tarde.

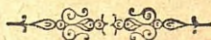
La Lluïseta, pretextant trobarse afadigada, se tancá en la seva habitació, y allí, sola y lluny de las miradas de thotom, plorá, plorá amargament, com lo qui ha perdut tot lo be que esperava, y 's troba sol en lo mon, desert espantós en mitj de totas las magnificencias tentadoras de la vida

• • • • •
La festa major segui son curs, essent una de las que ab mes gust se recordan en lo poble de Rubí.

Las engrunas del cor de la Lluïseta pesaren ben poch sobre la alegria dels demés; que 'l mon es devegadas prou egoista pera cuydarse sols dels seus plers quan no li importan res los dolors dels altres.

Lo recort d' aquell Llevant de taula fou á tancar-lo la Lluïseta en la celda d' un convent, puig ferida per lo més terrible desengany en mitj de son jove cor, prengué un monastir per tomba sota la creu, senyal de redempció, única esperansa que li quedava pera bálсам de sos dolors.

SIMON ALSINA Y CLOS

ALEGORIA

(DEL POETA GRÈCH A. VALDORITIS.)

—«Bádat y esmicat, roca impotent,
que ab mi tragino los trons y 'l vent,
y re á la terra deté mon pas...
¿De mas paraulas no 'n fas esment?
Donchs ans del dia qui soch sabrás.

Ton cim altivol qu' esmola 'l llamp
y hont lo corb xiscla quant sent la fam,
ton cim, qu' emboyran brumosos vels,
avuy per sempre m' obrirá camp,
que ja minadas tinch sas arrels.

Ni cants, ni aromas, ni archs-iris duch,
ni més esclava besarte puch;
¡mira qué roja que m' he tornat!
Los rius de Grecia, penyal poruch,
de tot un poble la sanch m' han dat.

¿No veus, oh roca, com vaig pujant?
¡Ja may guaytares ona semblant!
¡Ay, si envesteixo terras endins,
cóm las montanyas tremolarán
veyente caure feta bossins!»

Y de la onada dú 'l crit lo vent
al cim altívol del roch potent,
que 'l vel de boyra tot estripant
la mar aguarda mitj somnolent,
y mira l' ona que va muntant.

La trista lluna desde 'l zenit
ja 's despedia del roch malahit,
que als negats vera, morta de pó,
com l' escalavan tota la nit,
sortint de l' ona fent professó.

Y en tant anava l' ona pujant.
Cent mil vegadas lo roch gegant
sentit havia son bram etern,
mes may com ara li darà espant
veyentla roja com foch d' Infern.

— «Ona que pujas ¿qué vols de mí?
¿Com ans, perquè ara no 't puch senti
gemegant trista de sol á sol,
y al vindre 'l vespre no 't veig dormí
fins que ab l' aubada pren l' au son vol?»

¡Cóm m' agradava ton rondinar
quant me venias á despertar
tot just fugia l' últim estel!
¿Mes perquè pujas, si has de baixar,
mal que t' enlayris fins dalt del cel?»

— «¡Qué poch, oh roca, que sabs qui so!
De Grecia entera la sanch duch jo
que vol abàtrer lo teu orgull;
d' esclau que n' era m' he fet Senyó,
y á ma envestida tornart' res vull.

¿No te 'n recordas qu' anys y més anys,
valente sempre de nous enganyis
m' apresonavas sota ton peu?
Avuy no 't valen ja tos paranyis,
que 'm va fent grossa lo bras de Deu.

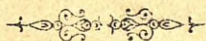
Pobreta onada, m' has subjectat,
mes mar vastíssim vuy m' he tornat;
y ara 'l que porto mira en mon fon':
montanyas d' ànimas s' hi han replegat
y las venjansas de tot lo mon.

¡Oh roch, tremola! Fondo atahut
segles y segles per tu he sigut
que de cadàvres has carregat;
mes los teus crimens tant han crescut
que al fi l' Abisme t' ha reclamat.

Finà ma angoixa, finà mon dol.
¡Oh roch, preparat, que ja ve 'l sol
y vull que 't vegi rodà al abim!
¡ja t' abandonan las aus á vol;
ja 's mou, ja 's bada, ja cruix ton cim!»

Diu: y ab feréstech terrabastall
tomba al roch l' ona damunt-devall,
á son estrépit fent moure 'l mon...
Y 'l nou sol l' ona pren per mirall,
y ni una brossa veu en son fon'.

F. BARTRINA.

*
* *

Aucellets de bell plumatge
que canteu al naixe 'l jorn,
se n' es treta cansó nova
que ha dictada 'l rossinyol;

Cansoneta de l' aubada
que la cantan ja las fonts,
las onadas ramorosas
y l' oreig besant las flors.

Apreneu la cansoneta
y als niuhets de vostre amor
repetiula, repetiula
cada dia al eixi 'l sol.

PERE GEM.

L' AGAFADA DE MOSSEN BENET

L'hostal del Miracle nos hi esqueyam cert mitj-dia sis ó vuyt hostes de ben llunyas terras. Un matrimoni eixit de Sanahuja pera oferir una presentalla á la Mare de Déu; tres firetans, vinguts de la Torregarsa, amarats encara de suor per lo pes del fato trasbalsat en sas costellas; un tragner, que retornava á Artesa de Segre ab càrrega de sal, ja llest d' escandellá 'l blat y 'l oli de pagesia en pagesia; mon didot, arribat de Solsona pera visurar la somera que duya á nitjas ab l' Iscle de la Font; y jo, que, pera ferme cabal del Santuari, m' havia lligat en sa companya.

Asseguts entorn la taula, fregada ab terra y llimona de molt fresch, basqueijavam neguitosos porque l' hostalera amanís á cada hù lo boçí ó la teca que li teniam encarregat, quina delitosa farúm, esbargintse á tongadetas de la cuyna, nos feya obrir á tots la boca com per encomenadissa badallera.

A truco d' enganyá 'l temps, tothom s' entretenia ab sa viciosa dèria. Un dels firetans esgratinyava 'l fogó de la pipa, ab l' afuadura del ganivet; un altre 's pessigava 'ls inimichs de las ungles, estiragarsantlos ab las dents; grontxava's en son sèti la vella de la prometensa á tall de péndol de rellotje; rascava mon didot la terra encastada en los claus de la taula, quals cavotas sobreixian aprés com bolvas de sutje, y 'l tragner, ab sa nuosa vara sotaixella, esblanava y esclaria la frisalla de las xurriacas, boy ullant de reull sos animals.

Fora 'l garrach d' aquets esmicolant garrofas, y 'l só dels picarols,

retentint á sas sovintosas batzegadas, cap mes ramor torbava la quietut del hostal. De per tot aquells collats y serras que s'extenian, esglahonantse, devant nostres ulls panorama inmens, lluminat per un esplendent sol, que jo resseguia desde 'l fons del menjador com si l'arrodonit portal fos l'objectiu d'una grossa ullera, sols l'alé d'un reviscolant ayret arribava á toms fins á nosaltres.

De sobte, un soroll de terrissa provinent de la cuyna nos feu decantar á tots lo cap.

—Apa!... Apa! ..—cridá l'hostalera, apareixent ab un parell de plats á cada mà.

Las fumarolas de la vianda, incensant son rostre al extendrers, sols nos deixava veurer son cos feixuch.

—Y bona gana, gent de Déu!...—afegí, repartint ayrosa y riolera á cadascú son plat.

De sobte esguardá al de Sanahuja, s'hi atansí, y encarantsehi, boy picantse ab una mà 'l front, esclafí, curiosa:—¿Volstí jugá que no esmenteu la feta d'avuy?... ¡Sant Isidro! .. ¡19 de Maig!...

—¿L'agafada de mossen Benet?...

—Justa la fusta.

—¡Contéunosta!...—exclamá mon didot.

—¡Vinga!... Vinga!...—afegiren los firetans.

Lo de Sanahuja, que tenia tant delit com bon devallant, enforquillá una rossa truytassa que mal-partí ab sa muller, se'n entatxoná un gros boçí á la gorja ab desficiosa golafreria, y signantnos ab son untós ganivet á la hostalera:—¡Ella... Ella se'n recorda be prou! ..—harbotejá.

—Vos nos ho contaréu, donchs, ¿eh?... ¿mestresa...?—digué 'l traginer.

Posá un peu en lo petje del banch, recalcá son feixuch cos en lo cantell de la taula, ullá de resquillentas á la cuyna y sens ferse pregar gens ni mica, axís nos ho vengué la bona de l'hostalera:

«Eram á tal dia com avuy, sino que Sant Isidro s'ensopegava en diumenje. Jo m'estava de minyona á cal Roig de la garbada ¡Llavors era una faluga! .. ¡Ja parlo d'uns quarant' anys! ..

A punta de dia, si clareja no clareja, vaig saltar del llit, obrint de bat á bat la finestra del cuarto.

L'amo devallava l'escala per aná á etjega 'ls animals. Bo y engiponantme 'ls quatre pellingots de roba, m'aparegué sentir una ramor estranya al indret de la serra. «¡Ja hi som!» vaig exclamar, esferehida, tal y com si 'm vejés los voluntaris á duas passas... M'havian semblat

trets de fusell. Per ataleyarho mellor, vaig abocarme á la finestra... Com de fet, los espatechs no erán sino descàrregas de fuselleria. ¡M' agafá una basarda!... Cada tret ressonava duas, tres ó més voltas, com cantellut roch rebotent pel fons d' una timba. Presa del temor, ni sisquera sabia mourem del seti... ¡Lo mateix que si m' hi haguessen enfetillat!.

L' amo alsava allavors lo berrat de la porta. — ¡Ey!... ¡Vos!... — vaig cridarli, encoratjada per sa presència, — ja sé que menjarém avuy per' postres!... ¡Atmetllas!... ¿No sentiú com las trencan per la banda d' Ardévol?

Pará l' orella l' amo; sachsa'l cap, y tot dihentme: — «¡Tens rahó!... Tens rahó, mossal!...» — S' encaminá fora del barri.

A cosa de vuyt horas, lo guarda-bosch de Sant Just nos avinentá la feta.

Sembla que, per la vigília, ja entrada de fosh, arribá á la masia de las Vilas, de Sant Cernir, hont s' hi hostatjava mossen Benet, un correu d' espardenyá, tot esverat, regalant suor com si l' hes arreplegat la pluja, qui feu á mans de son quefe un plech enmatxucadot y llardissós, tret del fons de sa pitrera après de forfollejar una galant estona.

Arrebassáli mossen Benet la lletra, descloquela en un obrir y tancar d' ulls, convidá al correhuer á fer beguda ans de pasarli la vista; y après de llegirla, bo y taratlejant «porra... porra... porra... » y escarnint enssemps un toch de corneta ab lo siulet, com era sa costum, tomba las espatllas, pujantse'n dret á dalt, creuhadas las mans al cap de vall de la espinada.

Un' hora més tart, mentres sopavan, rebia un altre plech d' un tragner, vingut al galop de sa mula.

— «¡Sembla que s' estalonan, avuy! — digué un dels seus, signant al porta-plechs.

— ¡Diu que 'ns buscan las pessigolas!... — contestá mossen Benet doblegant la lletra.

Al cap d' una estona afegi, dirigintse al segon:

— Per lo que puga esdevenir, maneu doblar las centinellas, y encomanaulas be que no s' hi ajeguen!...

Si bé que no hi veig perill de cap mena... ¡Estich segur de que á sis lleguas á la rodona no s' hi ensopega una mala columna ni per Caritat!

Llevaren taula, assenyala mossen Benet l' oració de gracias, s' aixecá desseguida, y encaminantse á fora, enrotllat péls seus, no retorná ja sino fins passada una bona estona.

Quant pujava l' escala, deya als de son aprop:

—«¡A menos que 'ns trahissen!... Porra... porra... porra... ¡Pero jo me 'n dubto! ... Tre... tri... tre... tri... tri... tre... tra... ¡Pero jo me 'n dubto, vaja!...» Y refiats en sos espías y centinellas, se 'n anaren á joch!...»

Al arribar aquí, l' hostalera s' esmunyí de sobte envers á la cuyna, ahont una escumejant marmita la cridava. Lo romeu reprengué sa relació. Tenia 'ls llabis llubents, entelats sos arrodonits ulls, y encesas las galdas, efecte del gabadal de teca que s' havia anat empassant, ben regada á tandas ab los xerrichs de la porrona.

«Donchs be;—esclafi 'l romeu,—á cosa de mitja nit, si fá ó no fá, li aparegué á un dels centinellas que per l' indret de las garrigas s' ohía una ramor estranya ... Decantá 'l cap, hi fixá la vista y, res... Com feya nit de lluna y no s' ovirava arreu ombra sospitosa, judicá si fora una esclavissamenta... y reposá 'l fusell que ja tenia engaltat.

Al temps de dir un credo 's refé de nou la fressa.

Allavors, lo soroll ja no s' ohí per las garrigas, sinó més ensá, molt més ensá, envers Ayguas-juntas, per la clotada que forman los tres torrents al entroncarse. Esverat lo centinella, reculá duas passas bo y posant lo gatillo de la escopeta á punt de dalt.

De sobte, lo espatech d' un tret retrunyi esferehidor per Ayguas-juntas. Lo centinella sentí arrán de sas orelas un esgarriús siulet com bufaruch de vent engolintse per la clivella d' una porta.

«¡Tropa!... ¡Tropa!... ¡La columna!...» cridá, gambejant envers á las Vilas. Al oure 'l segon tret se posá á corre á tota cama. Semblava l' ánima d' un condemnat.

Lo desori qu' esdevingué á las Vilas, allavors, no té fi ni compte. Astorats, tremolenchs, estemordits, trespavan sos hostes per tot arreu, empaytantse, assolintse, empenyentse, topantse, desatarentats com si 's calés foch al casal ó amenassés esfondrarlo una terrabastada. Desde l' amo de la masía á la porquera, hi sardanejava tothom. Mossen Benet, senyaladament, no tenia gota de sossego. Com si estés possehit del dimoni—Deu nos en guard—tot era correr de l' un á l' altre cantó, de baix á dalt, de dalt á baix, del celler á l' era, de l' era á l' estable, sempre baladreja, amenassant, atiant... alló era una trifurga de cent mil diables.

«¡Será una guerrilla!... ¡Una patrulla!...—deya á n' els seus lo capitost, aguaytant al desconegut inimich per las escletxas de las finestras. L' inimich, en tant, pujava la costa, arracerantse per entre las berdisas y 'ls marges. Mossen Benet ho coneixia per lo flam de las fagonadas.

Primer resplandian per lo fons d'Ayguas-juntas com senyals de malfactors; après esclatavan per l'ombra de las pinedas igual que fochs-follets; més tart s'extenian per la costa consemblant á llamps. Los espatéchs de sos trets, abans sèchs y cruixidors com cops de destal en esberladissa soca, s'obian allavors ressonants lo mateix qu'una tronada. Per la tanca de la masia las balas hi petavan com pedra seca per las teulas d'un casal.

«¡Es una guerrilla!... ¡Una patrulla!»— reprenian los sots-queses de mossen Benet per enardir als de la colla.

Aquets se defenian com á braus. Foguejats y tips de rosegá pólvora, no s'entenian de feyna. Mossegada al cartutxo... molinet ab la baqueta... encaro de fusell... cop de gatillo á la pedra y . ¡pum!... Si 'ls vagava d'aplanarlo, ovirant algun murrió á la ja dubtosa claror de la celistia, la bala d'unsa, brunzent com gitanesca maledicció, moria esbadellada entre cap y coll del atrevit soldat...

Vos dich que donava feresa. Fins los pobres oronels, abandonant los nius del casal, fugian, esverats, xisclejant per l'ayre...

JOAN PONS Y MASSAVEU.

(Acabaré).

MAR ENDINS

La boyra matinera,
se desfà al bes de l' ona escumejant;
ma barqueta lleugera,
vora platja á flor d' aigua 's va gronxant.

¡Qué bell retorna 'l dia!
¡qué pur y blau se mostra l' horisó!
¡oh, vina, dolsa aymia,
á respirar del mar la salabró!

Al recular l' onada
posa ton peu lleuger en lo sorral,
que jo ab un' abraçada
dins la barqueta t' entraré d' un salt.

No temes que marcadas
queden tas petjas en l' arena d' or,
que ab besos las onadas
las borrarán remorejant d' amor.

Mira com la barqueta
ab sos remes may se cansa d' abraçar
á l' ona, que inquieta
tot sospirant d' amor la ve á besar.

Aprés que la ha besada,
obrintli pas s' allunya bramulant,
y al arribar cansada
á la platja, se mor llensant un plant.

La llissara aixerida
botent d' entre l' oneig t' ix á mirar:
n' apar qu' engelosida
vulla veurer la reyna de la mar.

Lliscant per entre escalas
d' onadas, la gavina alsa son vol,
formant dossé' ab las alas
per' guarirte dels raigs cremants del sol.

¡Y com devallaria
amor meva, per tú, al fons de la mar!
y en éll hi cercaria
lo més rich per poderte enjoyellar.

De perlas ben triadas,
te 'n faria 'l collar més primorós:
manillas y arracadas
del coral més encés y més hermós.

Aixís, oh vida mia,
te somnia tothora lo meu cor:
¿y 'l teu com me somnia?
¿com me somnia 'l teu ma dolça amor?

Si ab l' aygua se delectan
tos ulls enamorats, tranquilament,
esguardo que hi reflectan
com los estels de llum més resplendent,

Ta rossa cabellera
destrenantla l' oreig la va escampant
damunt l' ona, lleugera,
com lo sol los seus raigs quan se va alsant.

La mar està quieta:
¡condórmel sens resel vora mon cor!
al bres de la barqueta,
y al cant enamorat del pescador.

¡Com cap pesar l' abruma!
ja l' onada en la barca 's va estrellant,
brodant randas d' espuma
en son pit que d' amor va pantejant.

¡Oh! comptam sens recansa
lo que en mitj de la gent no 'm gosas dir,
y fes que ma esperança
may com l' ona al sorral vage à morir.

La tempesta desfeta
si 'm saps trahir, se 'ns vulla ensemps dragar:
y reste ma barqueta
gronxantse abandonada en mitj del mar.

Si un jurament mormuras
de ser à mon amor sempre fidel
recorda amor, que ho juras
à flor d' aygua hont també hi reflecta 'l cel.

EMILI COCA y COLLADO.

L' AGAFADA DE MOSSEN BENET

(acabament.)

L' bó de la batussa s' ohí un crit esgarriús provinent del barri. Una bala de la tropa havia encertat la testa d' un minyó de la partida.

«¡Que l' entren! .. ¡Que 'l dugan!...»—esclafiren las donas desde l' ascó, lleansant alarits y embullantse 'ls cabells desesperadas.

Dos de sos conxorxas lo conduhiren á pès de brassos. Era un minyonàs de més de nou pams.

«¡Vejàm, noy! —li digué mossen Benet, visurantlo — ¡No es res!... ¡Una encetadura! . . Porra... porra... porra... Tre .. tri .. tre... tri... tri... tre . . tra... Quatre desfilas... Un parell de glops d' ayguardent... y á la revenja bordegàs!...»

Lo bordegàs enfonsá sa esgroguehida cara en lo tou del coixí que li duguerem, gotellant de sang una de sas voras.

—Y dos dits d' ayguardent, eh?...—repetí mossen Benet, allunyantsen, tot apressat.

Un cop dalt, resseguí de nou las posicions dels combatents. Los de sa partida seguian foguejant com uns endemoniats. Desde la portalada á las golfas no hi havia esqueixa ni forat del que no n' eixís lo canó d' una escopeta. No cal dir com las hi encararian los de darrera la tanca y 'ls escampats pel barri.

«¡Apa, valents!... ¡Foch y fora! ..»—anava cridant mossen Benet per alentarlos. Lo fum de la pólvora, que s' extenia arreu fet á xichs nuvols, acabava d' enardirlos ab la fortaleza de son tuf.

De sobte s' aturà, parà l' orella envers la costa, esclafi 'un mot, que 'l retruny d' una descàrrega ofegà desseguida, y arrebaissant de la finestra al ardit fuseller. s' hi abocà tot repenjants'hi.

Las avansadas de la tropa 's distingian á cosa d' un tret de basetja. Per los caminals, emblanquehits per la pols, las ombras llargarudas de sos cossos, s' hi extenian lo mateix que negras tacas.

Mossen Benet allargà la vista pels encontorns d' Ayguas-juntas. Sos marges y ribas, aclarintse per moments, deixavan endevinar ja lo color ros de la terra. Atret per una confosa ramor, barreja de cops, crits y corredissas, qu' anava engroxintse poch á poquet, com un' avinguda de riu ó un tró cuan s' atansa, mossen Benet s' hi atalejà un estona desficiós. Una llarga sombra bellugosa sobtá totduna sos ulls esgarriats... «La columna?...» 's digué.

Los renills d' uns caballs, sobrepujant la ramor ab sos espinguets, esclari alhora sos dubtes. «¡La columna!...» repetí, irat, mossegantse 'ls llabis.

Son segon, apareguéntseli de sobte, esgroguehit com una cera y ab los ulls enfora lo mateix qu' un orat, li signà que fugís á corre-cuyta.

Mossen Benet maná ensellà 'l caball.

Lo foch dels de sa partida, que ja mimvava feya estona, parà en sech, com si haguessen tocat á replegarse. Los tabals y cornetas de las guerrillas ressonaren allavors dins lo mateix casal ab esglayadora feresa. Vejentse la columna á sobre, regularen los de mossen Benet á la esgarriada.

Uns s' agavellavan fora 'l barri, aguaytant dret hont pujaria la tropa, altres, llensant la escopeta de revés, saltavan la tanca, apretant á correr tot seguit per aquellas tasqueras; alguns, com si esperessen ordres, pessejavan per l' era, esverats,...

«Fugi!...» exclamá mossen Benet, ab la mà al llom de son caball.

A la ven de «campi qui puga» desaparegué tota la patuleya,

Cuan mossen Benet, ab la juda de son assistent posava 'l peu á l' esperó, la cridoria de la guerrilla se ohía com á vint passos.

«Ja 'ls tenim!... Hem arreplegat en son llit á la llebra!...» esclafian,

Pegà embransida mossen Benet...

Mes estava de Deu que aquella nit l' havian d' agafar. Guarnintli 'l caball á tota pressa, li havia deixat son assistent la singla fluixa, y esmunyintseli á mossen Benet al embestir la sella, se li escorregué 'l peu sota 'l ventre del animal, cayent á terra de memoria.

«Qué no 'ns escapí!... Que no 'ns fugí!...» baladréjavan los de la guerrilla.

Apretá á correr mossen Benet, á correr fet una fúria, més, gros y petitó com era, lo aconseguiren desseguida. Entre las Vilas y 'ls Carbonells lo van agafar. ¡Y com s' hi agarbonaren los de la avansada!... Lo mateix qu' una canilla de llebrers sobre una pessa grossa!...

La columna, qu' al enfilat la masia s' havia desplegat per sos encontorns, enrotllant als de mossen Benet, aná refentse poch á poch, compareixent á xicas collas. En mitj d' ellas, alguns dels fugitius, fets presoners al correr ó al ésser cassats en los amagatalls, hi eran conduhits entre bayonetas.

Entr' altres de coneguts hi havia 'l xich de la Tona, un que li deyan lo Sant, de Torre de Nagó, lo trist de Cal Alegre y 'ls nevots dels bescantats Garsas; lo Garsa de la destrat, aquell qu' ab ayres de llenyater feya d' espia als Carlins, que badá 'l cap á un quefe de tropa ab un cop de la seva eyna, morint afusellat en 'l acte; y 'l qu' anomenavan «Animet», segons veus, perque ho pagava tot ab xavos y cuartos de hú, bestrets del captador de las ánimas de Sant Jaume.

Espellifats, esllanguits, cara-bruts, amarats de suor, una suor espessa y llorta com aygualit sutje, motxos, coixejant algun, altres ab las mans á la testa envenadas ab un mocador llantiós y descolat com si l' haguessen rebregat pels terrossos; calsant molts un pellingós bossi d' espartenya sino anavan á nú peu, deixavan lligarse cotse per cotse, obint los mal termes de la soldatada resignats, sens esma é mossegantse 'ls llabis, reprimint axis la maror de son coratxe.

Lligat de peus y mans com un Crist, y ab sa manta vermella duta á la valentona, mossen Benet tretsejava ab los quefes de la columna sobre l' estat y etsars de la guerra.

—Sembla que vos ha picat be l' espia, aquest cop, capitá!... — No ho sabeu pas tot, encara. A n' aquestas horas en Ros d' Eroles haurá ja caygut á la ratera. — Voleu dir?... Porra... Porra... Porra.. tre... tri... tre, .. tri... tri... tre... Gayre be m' en dubto, capitá!... Fora una trahició tremenda. — No trigareu molt á toparvos. —

Doná un toch la corneta d' ordes, abandonaren á corre-cuyta las Vilas alguns dels mes aixerits guerrillers, s' arrengrará la columna, extenentse com un riu per la Carretera, y emprenent á só de cornetas y tabals la marxa, aconvoya 'ls presos dret á Solsona.

En lo Cementiri d' Ardevol s' aturá.

Ajassat mossen Benet sobre l' herba que cubria las despullas de sa nissaga li serviren per tot desdejuni xacolata ab pa torrat y aygua

fresca. Al aixecarse'n, dirigí la vista als Tristany, sa casa payral, la mellor del terme, allavors vuyda com una tomba.—«Mireu!... digué a n' el quefe de son costat, signantli la masia: Vos sembla que morint jo tot ho teniu llest... y aneu ben errats. Veyeu aquell casalo?... Es la soca dels Tristany... Set nevots alli m' hi restan... Set generals que sols esperan l' hora de rellevarme, Capitá! ..»—

La columna 's posa de nou en marxa, atravessant lo poble de Sant Just, y venint, silenciosa, envers aquest terme. Semblava un enterro dels grossos, vista de llun. L' acompassat trapitx de sos passos s' obia com si una grossa mola esbozinés esclafollas d' ou ó escarrotxas secas. Al arribar aquí al Miracle...»

L' hostalera, que feya estona 's fonia pera ficarhi la pota, trencá la relació del de Sanahuja, empenentla aixís per son compte:

—A mi m' ho contaren, eh?... bon home!...

«Jo m' estava á la cuyna aixugant los plats. Eran per' alli las duas quarts de tres de la tarde. Guaytant per la finestra, te 'm veig de sobre 'ls baylets de mes amunt, escapant dret al camí, rebents com un' ira de Deu no m' aturis... Venian de la font del Mas, de pescar grantas grapejant la boga y 'ls bimachs dels tolls... Enmascarats, encesos com unas brasas, regalimant llot per mans y peus, arrebossadas las calsas fins á genolls, reganyant la pitrera y ab las espartenyas lligadas á la trinxa, van atravessar com uns mals esperits fregant lo barri.—Ey!... baylets!... vaig cridarlos. Qué vos passa?...—Ara 'l duhen... Ara 'l duhen...—A mossen Benet?...—Un de la colla sachsa 'l cap sens ni tombarse.

Vaig deixá 'ls plats, vaig avisá á la mestresa, que s' esqueya á dalt., y... ala... ala... camas ajudeume cap á darrera 'ls xicots. Cuan arribava al camí la columna va fer alto. La manta roja de mossen Benet vá ésser lo primer que vaig llambregar. Mentras tots se dessecavan la gola ab l' aygua y l' ayguardent que 'ls vehins los duyan, l' amo, que tot lo matí havia sigut fora de la masia, s' acostá neguitós á mossen Benet.—Ja sabeu lo del Eroles?.., li vá dir, tot motxo,—Voleu dir que es cert?...—va fer éll, esverantse.—Vos han trahit,—afegi l' amo. A la mateixa hora, quart ensá quart enllá, que vos queyan sobre las Vilas, sobtavan á n' en Ros d' Eroles en lo mas dels Socarrats... Ni temps per vestirse ha tingut... Tot lligantse las betas dels calsotets s' ha escapulit per darrera... mes l' han aconseguit desseguida, á quatre passas del barri.

Acotá 'l cap mossen Benet, se posá una má á l' orella com si no volgués sentir lo que li deya l' amo, y aixecant los ulls al cel, negats

del tot per espurnosas llàgrimas: «Som perduts!... Ara sí que som morts!...»—exclamà.

«Y tant bon caball com tenia!... Y tant coratjós com era!... deya la gent contemplantse. «Lo matarán!... ¡Nos lo matarán!...» afegian alguns, mentres reprenia 'l camí la columba.

Al cap de pocs dias sapiguerem que l' havian fusellat á Solsona, junt ab son amic y companyó en Ros d' Eroles, de qu' éll tant se refiava...»

Callá l' hostalera, suspirá 'l de Sanahuja; alguns dels entaulats s' estiraren de brassos boy badallant, y aixecantnos totduna de taula, eixirem á gambejar una estona.

—Are hi tornessem!...—digué 'l carreter, amenassant l' espay ab la vara. Lo que 's ab lo Rafelet Tristany me n' hi tornaria desseguida,

—Y jo ab lo Francisco!...—afegí un del firetayres. Prou tenia rahó mossen Benet: tots venen de bona soca.

—Si tinch de dirho,—reprengué un tercer—may m' ha anat tan be 'l negoci com per la darrera guerra. D' espardenyas, barretinas, mocadors y mitxons... ira de Deu!... mes no 'n vulguis. Tot m' ho esgarrapavan de las mans. Ah, no... avuy fós y demá festa!

En tant ho deya, espurnávanli 'ls ulls, allargávaseli 'l nas, amorronianseli 'ls llabís, y sas grullerotas mans, obrintseli y clohentseli desficiosas, semblavan com si grapejessen moneda. Un corb, sentint la fator d' un cadavre, deu pendrer á ben segur aquells posats.

Temerós de que allarguessen la conversa, ferint de plé mas opinions, com gent aferrats á las sèvas, vaig estirar á mon didot del gech, signantli ab un gesto qu' empenguessen lo marxa.

—En aquest recó del mon, fill, son aixís,—me vá dir, ja gambellant per la Carretera.

—Tant y tant...

—No hi ha mes!... Lo que hem de pregar, es que si un' altre volta hi tornas, de fetas de guerras civils no te 'n hajan de contar cap de fresca, m' entens?...

—Axis sia, vaig dir...

Pero mentres hi hajan recons de mon com aquell, la veritat, molt ne dubto.

JOAN PONS Y MASSAVEU.

LA TUNA

Quan arriban los feriat,
rey del mon me considero.
¡Vinga despenjá 'l pandero,
y á corre camps y poblats!

¡Au minyons!... ¡Adeu, Cervera!
¡Camí avall, llestos com daynas,
que 'ls mestres ja fan bacaynas
y 'l bedell no 'ns ve al darrera!

Los llibrots son á recó,
l' aula está ben closa ab baldas,
y 'l senyó rectó es á Caldas
á curarse aquell doló.

La cullera en lo barret
y 'l manteu sóta la xella,
y amaguemnos de la vella
que 'ns ha mort de gana y set.

Ja som fora. ¡Ah, qu' aixó es bo!
¡Y quínas tamburinadas!

¡Quín tocá y quinas cantadas!
¡Quín treure á tothom de tó!

Tu, 'ls ferrets, y tu 'l flautí,
tu, 'l butsen, tu, 'l guitarró,
tu, qu' ets tipla, la cansó,
tu, 'l platet per reculli.

¡Au, que ve la estudiantina!
Ja tenim bullanga armada.
Cop de pandero al que bada,
la trabeta al que camina.

Los baylets fan saltirons
y las beyatas se senyan;
las pubillas nos ensenyan
sas caronas pels balcons.

Correm masos, y tantost
sent lo pagés la tabola,
ja pot di: ¡bona nit viola!...
si té pernils al rebost,

ó si té á las gerras mel,
ó formatje á punt de tast,
ó cabrit voltant al ast,
ó al sellé, en que siga fel.

Paguem ab música y coros,
rumbejem pagant los altres,
y allá hont hem passat nosaltres,
¡com si hi haguessin passat moros!

Saquejém los galliners
y fem net de las figueras;
festejém las hostaleras
y culem als hostalers.

¡Bona vida! ¡Deu n' hi dó!
Tiri qui vulgui per sabi.
¡Vinga bulla, y may s' acabi,
y endavant la professó!

Vinga tuna, qu' al cor plau
com lo gran goig de la terra,
y si diuhen que aixó es guerra,
ni may qu' hi pugui havé' pau!

JOSEPH FELIU Y CODINA.

LO CEMENTIRI DE GÉNOVA

SEMPRE he volgut la Italia, pero may he exagerat mon amor fins á convertirlo en culte. En aquella terra del art no tot es classicisme: á la patria de las lleys no sempre 'l dret impera: en lo bressol de la historia també hi dorm la falla: fins lo cel blau y lluminós de son horisont que tant cantan los poetes se ennuvola y vesteix d' ombres.

Perqué es ben sovint infiel á sas tradicions y á sos recorts, la dolça germana nostra del mar Mediterrani. La mal entesa prosa de la vida la invadi fins á permetre que s' acomodessin tranquilament los mercaders al temple, venent ab má barata lo sentiment en la bellesa, la fé en la religió, lo gust en la poesia y ben altrás delicadesas que foren en temps passats consol del home, quant fatigat sota 'l pés de sos treballs se posava la má al front buscant nous horizons que l' allunyessin de las miserias d' eixa vida perdurable.

De tal veritat ne trobí patent exemple en aquell immens camp de la mort que s' anomena lo cementiri de Génova; y si may han volgut mos llavis mormolar una blasfema imprecació contra las innovacions modernes, y si may he sentit mon cor revoltarse devant lo mortificador egoisme que tot ho ompla, fou segurament allá, abont ferida la vista y nafrada l' ánima contemplava la transmutació que un poble de comerciants ha pogut fer de un temple del dolor en un museo de vanitats.

Era un matí. Lo cel, encara cubert de aplomats nuvols, havia descarregat á doll l' aygua durant tota la nit. Seguí 'l temps insegur, convidantme á no abandonar la cambra de fonda que habitava en la golfa de antich palau; pero era limitat lo temps que podia detenirme

en Génova la Superba, y decidi emprendre mas excursions per lo siti mes allunyat á la vila, lo cementiri.

Mitja hora dista de sas murallas, estant unit per un pintoresch camí qual part esquerra limita la Riviera y per sa dreta s'enfila una serra plena de jardins y coronada per las enmarletadas fortificacions que defensan á Génova. Devant la ampla plassa s'extent lo muradal obert per innumerables finestras romanas, y desde allí la vista pot abarcar en son conjunt aquell cementiri, nou encara, fet d'ahir, però ja rebossant las despullas de la vida en los flanchs de la montanya ahont fou edificat.

Arribarem. Superbs criats ab vistosos uniforms galonejats de plata me reberen á la entrada y s'apresuraren á recullir mon gaban y mon paraygua. Al obrirse la porta se fixá ma vista en lo lletrero italiá penjat al mur de la esquerra. Fon un consol, perquè á mí que 'l sentiment religiós se 'm desperta tant al cementiri com al temple, y que en ma terra he saludat ab amor tots aquells lemas cristians que la fé dels creyents posa en las portas dels fosars, y he vist ab respecte los altres versos catalans que á vegadas la musa popular hi escriu ab sa nutrida poesia, vaig pensar si també era aquella una invocació al Deu de la pietat que jutja en l'altre mon la vida aquí acabada, ó era la súplica dirigida als passants demanant una pregaria que pugés al cel, pera favorir als pobrets que allí jauhen sens tenir uns ulls que 'ls plorin, ni un cor que 'ls recordi, ni una creu sisquera que marquí 'l lloch de sa tomba olvidada. La volguí llegir aquella invocació. *Se prohibeix fer regalos.* Girant entorn meu la vista vaig arribar á duptar si 'm trobava en una de eixas parruqueries quals propietaris posan tal reclam pera atraure concurrents.

Lo cop de vista que al entrar en aquell clós se observa es imponent. La montanya ha sigut hábilment aprofitada en tots sos plechs é irregularitats pera deixar un conjunt tan acabat com ben entés. Lo cementiri té dos cossos. L'inferior, á plá nivell de la plassa, en forma de quadrilater limitat per amplas galerias de senzills archs romans; lo superior, en quadrat imperfecte qual costat d'unió ab son corresponent de baix está format per altrás magníficas arcadas que tenen en son centre la capella. La natural disposició del lloch permet abraçar de una mirada las duas parts d'aquells sembrats de creus, sent precis tenir l'ánima molt freda pera no rebre una impressió trista y penosa devant de tanta despulla humana que passá per lo mon dels vius y per sempre ha desaparegut com fullaraca emportada per lo vent.

¡Oh, com era fúnebre aquell matí! Lo cel seguia cobert de negre,

la llum tremolava ab la misteriosa vaguedad que li donan los nuvols prenyats per l' oratge, y á baix, l' herba de primavera que creixia ufana entre las creus de pedra agitava sas fullas al frech de la brisa, sacudint las gotas d' aygua de la passada pluja, que queyan una á una com si fossen llágrimas del cel enviadas per las animetas dels sepultats sota la humida terra.

Més aviat desapareixen tals impresions pera produhirsen altrás ben diferentas. Entrém en las galerias. Los cossos no estan enterrats en nítxos als murs sinó en carners á terra; y al costat, arrimats á las pilastras y empotrats en la paret se troban los monuments funeraris que dehuen perpetuar son nom y sa memoria. Tot es marbre, aixís provantse la veritat de que aquell país lo pot prodigar ab abundó y provehirne al mon enter sens que apenas se 'n senyali son desbast en las pedreras. Penjats á las llosas se troban llassos de gassa; coronas de vidre, poms de flors, fotografías, fanalets, y tants y tants altres menuts objectes ab que l dolor de las familias sempre acompanya lo recort de sos difunts. Pero aixó es transitori, endeble, poch durader; cauhen los llassos, y las flors se marceixen y 's descoloran los retratos en menos temps encara del que triga á esborrarse del cor aquell immens buyt que en los primers moments hi sembla deixar la mort. Lo que queda resistint la má destructora dels anys en la vida y que es capás de conservar un nom y una memoria á través los sigles, es la pedra, la estàtua, lo monument que erigeix la pena y la desesperació del viu pera arrancar la mort á las ungles del olvit.

Fora imposarme una pesada enumeració si volgués detallar los infinits monuments que tanca l cementiri de Génova. No parlém de las inscripcions, perquè á creure las pomposas frases allí deixadas com epitafis, tota aquella gent foren models acabats y perfectes, vinguts del cel pera viure en lo Piamont. No hi ha un sol fill que no sia amantíssim, ni un pare que no 's diga carinyosíssim, ni una mare que no sia afeccionada, ni un amich que no 's crega aymat del cor: tots los ciutadants son enters y virtuosos, y 'ls magistrats rectes, y 'ls artistes de geni; fins d' un mercader d' especies se fá constar, allí, escrit en llettras dauradas, que era negociant y que fou sempre honrat!... Algú ha dit, que la última de las vanitats del home es l' epitafi, més al aplicarho á Genova es precis afegir que brilla en las pedras de son cementiri la quinta essencia de la vanitat.

Entre 'ls monuments no 's troba rés nou. La petita capella votiva acabada en triangle que 'ls antichs romans posavan en totas las vias al peu de sos sepulcres, está repetida en relleu en casi cada pilastra.

També 's veu l' urna quadrada en forma d' ara que remata un fris, y en una paraula, se pot dir que 'ls artífices genovesos no han tingut altres models que 'ls de la vella civilització romana, y encara pera copiarlos malament.

¿Y las estátuas? Alló es desgarrador. Bé 's veu desseguida que 'n aquell camp de marbre no hi treballá apenas un escultor, sent tolas las obras de botiga de marmolista. En la llegió d' estátuas y de medallons que poblan las tombas, s' observan las caras fredas, mudas, tirant á copiar del natural, quals faccions de segur s' haurán midat en milimetres pera que no hi hagués la discrepància d' una ratlla; pero han volgut fer los retratós artistas que no sabian ferlos, y han produhit aquellas obras sens vida, sens color, sens lograr que un sol destell de geni hagi baixat á calentar la freda pedra que devian animar á ciselladas.

Las composicions son pintjors encara. Allí no s' ha retrocedit devant lo inmens ridicol de portar al marbre tots los detalls de la vida moderna, representantvos un agonisant ab ulleras ó una esposa desesperada de qual cap brota un ruixat de tirabuixons. En alguns casos ha buscat l' artista un efecte alegórich, esculpint lo malalt abressantse á la fé ó encomanant sa ánima als àngels de Deu, però la execució en quasi tots los grups es tan dolenta que ni crida la atenció alguna que altra idea original que 's veu entre la massa d' obras comunas.

Y no cregau que tals estatuas están solament destinadas á commemorar la memoria dels morts: l' egoisme del vius ha arribat á sentir també aqueixa darrera debilitat del home que creuha los llindars de son sepulcre. La imatge del difunt estarà allí, tancada en un medalló ó sortint lo cap entre 'ls llensols de son llit mortuori; pero també á son entorn, ab pretext de veure la tomba ó de acompanyar al que se'n vá, se troban en diversos monuments los retratos dels parents, tots macos, de cós enter y tan satisfets de mirarse en vida ja esculpits en marbre al igual dels grans homes, malgrat que son lloch d' exhibició dega ser un cementiri. ¡Oh! com repugna la teoria de tal conducta y xoca pensar que al endemà de haver visitat la mort sa casa, aquells atribulats fills y germans haurán anat á la galeria fotogràfica ab son millor vestit y son pentinat més nou, pera donar com model al escultor un retrato de última moda.

Al centre del fossar y á la mitat de la galeria que separa sas duas parts, s' aixeca la capella formada per una simple rotonda d' ordre grech. També es alló un carner, haventse buydat la terra fins als fonaments pera deixarhi duas rengleras de vasos sepulcrales. L' esperit

de vanitat que presidí la construcció del cementiri de Génova vol que sia aquell lloch reservat á guardar las cendras de las celebritats pàtrias especie de panteó municipal que sols será omplert per las despullas de genis genovesos que encara no han aparegut.

De posta he anat fent algunas salvetats quantas vegadas m' ocorregué parlar dels escultors que tenen sas obras en las galerias del cementiri piamontés, perque entre la immensa massa de marmolistas que hi figuran firmant sa obra en lloch més aparent del que ocupan los epitafis dels difunts, ressaltan dos veritables artistas, genis del cisell en tota la extensio de la paraula. Son Paernio y Costa. Hi tenen algunas obras, que nó per ser pocas deixan de consolar la vista, prompte fatigada devant de tantas miserias de la vida y de la mort com se veuen allí reunidas.

Ja volguí anàrmen. Al passar á fora per la porta esquerra de la capella, lo guarda me senyalá una tomba coberta de flors mústigas, en qual pedra se destacava un nom d' or en fondo negre: Nino Bixio. ¡Extranya casualitat! De noy m' havian encantat los fets de guerra d' aquell mariner que 's llensá á todas las aventuras de Garibaldi. Feya alguns anys, en una de las islas del continent malayo en la ratlla del Equador, me descobrí un jorn devant lo barco que la bandera en dol y las vergas embicadas, conduhía son cadáver de las terras de Sumatra, ahont perdé la vida á las de Italia que reclamavan sas despullas. Y per fi allá 'm trobava per darrera volta devant de son sepulcre, que m' apareixia com una trista revelació del temps passat.

Sortí. A la porta me demanaren que escrigués mon nom en un llibre, just com se fá en certs museos particulars pera enterar del número y calitat dels visitants al amo de la casa. Y 'ls criats de aquell museu de mómiass frescas me tornaren mos efectes, obriren barret en má la porta del cotxe, saludaren agrabits y degueren després riure del famós bando municipal que no 'ls permet rebre regalos. Fugí d' aquell cementiri que ha sigut sens dupte lo lloch que pitjor impressió me deixá en mos viatges per la bella Italia.

EDUART TODA.

SOMNI

Alena, esperit meu, ja lliure t' trobas
De tota humana trava,
Ja del espay per las regions immensas
Estendrer pots las alas;

Ja del astre del dia no t' enlluerna
L' ardenta llambregada,
Si de sa essencia per sabé 'l misteri
En éll la vista clavas.

Enlayrat, donchs. Si las regions del éter
Avans te eran vedadas,
Al cel los esperits al remuntarse
Entrada hi tenen franca.

Amunt y sempre amunt, sens aturarte
Ni per lo ténue obstacle
De los humits vapors, ni per la furia
De negre nuvolada:

No hi fa que de son centre isca furienta,
Serpentejant, la flama
Del llamp, ni que del tró al estrépit
Tremolin las montanyas;

No témis l' uracá, que si en la terra
Los arbres arrabassa,
Del camí separat', per més que brami
No pot ni una polsada.

¡Magnífich espectacle! Ja la terra
S' oculta á tas miradas
Sota la glassa de apinyadas bromas
Que esplendit lo sol daura.

Ja, atónit, veig á milenars los astres,
Ab formas ignoradas,
Que separats per un espay sens mida
Llurs raigs brillants escampan;

Ja de la lluna en la regió te trobas
Y miro sas montanyas
Desde la vall fins á lo cim cubertas
De rocas argentadas.

¡Deu meu, quanta grandesa! ¡Quina cosa
D' hermosura en tot rara!
Jamay ni l' poeta en sos fantástichs somnis
N' ha imaginat semblanta.

¿Qué te detura? ¿Quin obstacle trobas?
¡Esperit meu, enlayra!
¿Veus? Ja de Venus al estel te acostas,
En sa claror te banyas

¿Perqué devallas, esperit? Aturat.
¿Acás á la morada
De las passions, dels dols y de las penas
Tornar pretens encara?

Deixa alli l' cos que lo seu destí compli,
Que com materia vana
Lo fi te assenyalat, y ja la terra
Son dret sobre ell demana;

Deixa alli l' cos que ja l' carner l' espera.
Mes ¡ay! llauger davallas;
Ja lluny estás de Venus, de la lluna
Ja las regions traspassas;

Ja entras al mitj de los vapors espessos
Que la tempesta tancan
Y llamps fulminan fent que 'l tró ressoni
Ab un soroll que espanta;

Ja de la terra estás ¡ay! prop; la oviro
Y van creixent mas ansias.
Pujém, pujém. Alli sols hi ha penas;
No vull ja més provarlas.

¿Es somni ó realitat? Jo hi veig; jo m' sento.
¿Deu meu, que es lo que m' passa?
¿La humana escorça abandonat no havia?
¿Al cel no m' remuntava?

¡Y encara m' trobo al llit! ¡Y goso vida !
¡Misera vida humana!
¡Y segueix sení esclau de la materia
Mon esperit encara!

JOSEPH CORTILS Y VIETA.

LA MONJA SANGNANTA

LLEGENDA ALEMANA

LO CASTELL DE RUDEWY

PRINCIPIS del sigle XVIII en lo Park del Castell de Rudewy, sentats en un banch rústich, sota d' un arbre, conversavan un jóve y una noya ab molt calor.

La conversació era interessant per demés, però era trista, puig lo jóve estava tant promte roig y sos ulls brillavan com un foch, com se tornava groch com la cera y sas mans tremolavan d' ira. La noya plorava ab grans plors.

Bella era la parella. Lo jóve tindria vintidos anys y la noya divuit. Los dos eran rossos y blanchs com verdaders alemanys.

Los dos se donaren las mans, y com lo sentiment es contagiós acabaren los dos arrencant un gran plor, si bé que lo jóve com á home que era, se cubrí la cara ab sas mans, puig se dava vergonya de que se vejessen sas llágrimas.

—¡Qué trist es lo que 'ns pasa Ulrich! —digué la noya:

Després d' amarnos tota la nostra vida; després de que nostres pares ho consentirren, ara per una baixa qüestió d' interesos s' oposan á nostra felicitat. ¡Oh, jo moriré!

—Nó, Dorotea; —digné lo jóve, —no morirás.

Si tú tens valor pera venir ab mí jo 't trauré del Castell de Rudewy, fugirém los dos y te portaré á casa meva junt ab la mia mare, y serás la meva esposa.

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

—¡Oh, no!—contestà Dorotea, jo no deixaré jamay la casa de mos pares.

—Es dir,—digué Ulrich,—que tú no fiarias en mon honor...

—Sí, Ulrich meu; á tú te fiaria la vida, porque sé qu' ets un jóve plé de delicadesa y ets quasi un germá meu, puig no sé quan comensá nostre nostre amor, pero no tinch forsas pera fugir del Castell. Ara mateix tremolo de ser viva y á cada moment temo una sorpresa.

Mon pare me digué ab veu irada: —Olvida á Ulrich pera sempre porque jamay será ton marit. ¡Ay! si ho hagueses sentit com jo. ¡Ah! pensava morirme.

Y la pobre noya esclatá en grans plors.

—¿M' estimas Dorotea?—preguntá Ulrich prenent sas mans y besantlas ab carinyo.

—¡Si t' estimo dius!—exclamá Dorotea. —¡Oh! Deu meu, vos ho sabéu.

—Puig mira, m' acut un pensament, escolta:

¿No hi há una llegenda en lo Castell de Rudewy, qu' en certs dias s' apareig una fantasma que anomenan la *Monja Sangnanta*?

—Sí;—contestá tremolánt:—¿pero qué vols dir ab aixó?

—Que demá a la nit, al bell punt de las dotze, vestida de blanch, cubert lo cap d' un vel negre, ab los vestits tacats de sanch, un punyal en la mà y una llanterna encesa en l' altre surts del Castell, y si algú te veu fugirá creyènt qu' ets la monja y mentres tant jo t' esperaré ab un cotxe y fugirém á casa, y una vegada alli, nos unirá un sacerdot y després nos agenollarém als peus de tos pares, y com no hi haurá remey nos perdonarán.

—¿Y creus tú,—digué Dorotea—qué jo soch capás d' escarnir á un' ànima del altre mon? Nó, aixó may; pór tindria que no sortis la verdadera monja sangnanta y se me 'n portés ab ella al infern. ¿No saps la historia?—afegí:—puig vina y junt á sa solitaria tomba te la contaré.

Dorotea guiá al jóve més endins del Park, y de prompte se distingué:

Ulrich á pesar de son valor se torná groch.

Entre negres xiprés y foscos teixos s' aixecava una creu de pedra d' eixas de-rich treball, y al peu d' ella hi había una gran llosa sobre la qual no s' hi llegia més qu' un nom: *Maria de Rudewy*. La creu y la pedra del sepulcre estaban ennegridas per lo sol y las plujas, y mitj cubertas de verda molsa.

No hi creixian alli flors, puig los arbres projectavan perpétua som-

bra; sols se veyá la terra cuberta d' herva tendre y sempre rosada per l' humitat. En aquell lloch regnava un silenci que feya feresa.

—Aquí está enterrada *la Monja*:—digué Dorotea,—y junt á son sepulcre te contaré sa trista historia.

Hi há molt temps:—proseguí:—se creu qu' era en l' época del emperador Cárlos V de Alemania y I d' Espanya, que lo senyor de Rudewy segui al dit Emperador á aquell realme, y visitant un convent d' alli vejé á una monja molt bella y s' enamorá d' ella ab follia.

Lo que succehi no ho sé, pero sí que sens respectar lo lloch sagrat lo senyor de Rudewy cometé lo terrible sacrilegi de robar á *la monja* que s' anomenava Maria, y fugi ab ella á son castell de Alemania, y callant qu' era esposa de Deu se casá ab ella.

Promte Maria s' arrepení de son pecat y digué á son marit que no podia viurer ab éll: que volia tornarsen á Espanya y demanar perdó á Deu, fent penitencia pública en un convent; pero lo senyor de Rudewy enamorat més que may de sa muller, no volia sentir parlar de semblant cosa, y amenassá á Maria que abans la mataria que consentir en separarse d' ella.

Maria deixá sas galas que vestia y torná á posarse son antich hábit blanch y son vel negre, lo qual provocava la ira de son espós.

Un dia, lo senyor de Rudewy entrá á deshora en son castell y trobá á sa muller que aparellaba lo necessari per fugir á Espanya.

Los dos tingueren una forta disputa. Ella volia tornar en son convent, éll no volia consentirho.

S' acaloraren, y éll foll d' ira tirá de son punyal y li doná tres punyaladas dibent: Prefereixo veure't morta que lluny de mí.

La desgraciada Maria caigué en terra per no aixecarse may més.

Son hábit blanch estava tacat de sanch y espirá dient:

—La meva sombra te perseguirá eternament.

Lo cadávre de l' infelis fou recullit pero no se li doná terra sagrada, y fou soterrat aquí, posantli eixa creu com per escarment dels altres.

Lo senyor de Rudewy, desesperat se 'n aná á la guerra.

Tots los dias se li apareixia la sombra de la desdixada muller.

Lo trobaren mort.

No se sap si posá fi á sa vida desesperat.

Lo heretá son germá segon, y de aqueix decendeix la meva familia.

Desde la mort de Maria de Rudewy, s' apareix son aspectre de quant en quant.

A las dotze de la nit, hora en la qual fou morta, surt de sa tomba

y atravessant lo Park dona una volta per las antigas murallas del Castell, vestida ab son hábit blanch, sagnant sa ferida, tenint á la má son punyal y en l' altra una llanterna encesa.

Los que la veuhén fujen espantats, y ella s' evapora com lo fum.

—¿Y tú,—digué Ulrich,— creus aixó?

—Jo,—digué Dorotea—no ho crech, pero la meva dida jura per sos Deus que á la nit del dia dels Morts vegé á las dotze la fantasma de la *Monja*.

Allavoras se sentiren pasos, y una dona ja de mitja edat, vestida de pajesá se presentá.

—Catarina,—li digué Ulrich,—¿qué porteu de nou?

—Qu' es hora de que surtiu d' aquí, puig lo senyor deurá estar prop.

—Dida,—digué la noya—vinch ab vos al moment.

—Demá,—digué Ulrich—á las dotze de la nit, t' esperaré y en surtirás vestida de *Monja sanguanta*. Tindré lo cotxe al sortir del Park.

—¡Nó! nó,—contestá Dorotea.—Tinch por, y no podria.

—A Deu,—digué lo jóve allunyantse.

—Te 'n vas aixís, sense dirme res...

—Vindrás ab mí demá á mitja nit.

—Vindre,—digué á sa enamorada.

Ulrich passá son bras enlassant la cintura de Dorotea, y ressoná un doble bes.

La noya vermella y avergonyida, fugí ab sa dida, tapantse la cara; lo jóve, roig d' alegría doná un sospir dient:—Demá seré meva, y jamay ningú 'ns podrà separar.

Ulrich desaparegué.

La tarde queya en son fi, y la boira comensava á cubrir lo paisatge estenentse per sobre la tomba de la *Monja sanguanta*, però á mesura que 's feya foch. se veyá un llum, una mena de foch follet que voltejaba damunt la llosa.

Paréixia que la pesada pedra s' alsava per ella sola, y que de las entranyas de la terra sortia una figura blanca, cuberta d' un cel negre.

Entre la boira se vejé brillar com lo llum de una llanterna pero tot aixó confús, mitj cubert de tenebras sens poder assegurar si era veritat ó ilusió.

II

LA FANTASMA.

La nit era boirosa y la lluna mitj coberta de nuvols donava molt poca claror.

Lo Castell de Rudewy aixecava sas torres y sos marlets verdosos y las grises murallas de fabulosa antiguitat pareixian un edifici fantástich, regnant en son contorn lo silenci, sens sentirse lo més petit remor. Sols de lluny se sentia lo rodar d' un cotxe, mes aqueix cessá de promte, y un jóve aparegué al peu del castell aguardant ab impaciencia passejantse un rato.

Hi había mitja hora que aixó durava quant desde la torre major de Rudewy se sentiren majestuosas y lentas dotze campanadas.

—¡Mitja nit!—digué lo jóve.—Ella va á venir.

Allavoras se vejé sobre la muralla un llum.

—¡Es ella!—digué Ulrich.—¡No ha fallat! ¡Pobre Teeta! ¡Quant m' estima!

Una figura blanca, cuberta d' un vel negre, ab una llanterna encesa, aparegué sobre la muralla, y se pasejá per tota sa llargada.

—Teeta, Teeta,—digué á mitja veu Ulrich,—soch jó.

La suposta fantasma se dirigí lentament vers lo jóve, y baixá ab pas metódich unas escalas de pedra que del Castell anavan al Park.

—Que bè representa la aparició,—digué pera si Ulrich.

Dorotea continuá son camí, y Ulrich la prengué en sos brassos.

—Quinas mans tens tan geladas,—li digué lo jóve, y afegí;—fugim d' aquí. Lo cotxe 'ns espera; jo 'l guiaré, y d' aquí un' hora serém á casa, hont lo sacerdot de nostre Castell beneirà nostra unió. Vina enamorada meva,—y afegí:—Res me dius. Ni una paraula d' amor tens pera mi, quant jo só ben teu pera sempre.

La noya res deya, y son rostre estava cubert per l' espés vel negre de monja.

Arribaren al cotxe, y los caballs se encabritaren y posaren grans crits, sas crins s' erissaren, y Ulrich tingué traballs en subjectarlos.

—La llanterna los ha enlluernat,—digué Ulrich, y l' apagá.

Dorotea se ficá en lo cotxe.

La lluna sortí, y una ratjada de vent apartá per un moment l' espés vel de sa cara.

Ulrich cregué somniar; en lloch de los ulls de cel de Dorotea cregué veurer un rostre moreno d' ulls negres y ardents, y de mirada fosfórica.

—Es ilusió meva,—digué, y tornantsen á mirar á s' aymada, vejé sols lo vel negre que la cubria.

Pujá al cotxe, y tan prompte prengué las riendas dels caballs, eixos com impulsats per l' esperit maligne prengueren una carrera vertiginosa com desbocats.

—Teeta,—digué éll alarmat del silenci de sa companya.—¿Qué no 'm dius res? ¡Oh, per Deu, contestam ó perdo 'l cap!

Y lo cotxe corria, corria, y lo jóve en vá volia detenir los caballs en sa carrera comparable al vent.

—Teeta,—repetia éll perdent lo cap.—Teeta, respón. Teeta meva ó 'm tornaré boig de terror.

Una detonació com d' una canonada se sentí.

Lo cotxe doná una gran sotregada. Lo jóve fou llensat en terra y lo carruatje ab sos caballs caygué en lo fons d' una gran timba.

—¡Teeta!—cridá l' infelis.—Teeta meva, y caygué en terra sense sentits.

L' endemá uns treballadors de la terra lo trobaren.

Lo retornaren, però estava boig.

—¡He robat á la monja sangnanta!—deya en son deliri.

En l' abisme hi havia lo cotxe fet á trossos, y los caballs morts, però no lo cadávre de Dorotea.

Eixa no havia sortit del Castell.

Tingué por y se quedá en sa casa.

Ulrich havia robat á Maria de Rudewy, á la veritable monja.

Lo jóve no torná més la rahó, y morí boig, apareguéntseli tots los dias segons éll deya, á las dotze de la nit lo temut espectre.

Dorotea de Rudewy horroritsada se ficá en un convent y allí morí de pena.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

EXPIACIÓ

Corranda dolsa del meu pit sortida,
en somnis tendres del amor passada,
¿perqué com planta de tardor marcida
ma riallera vida heheu deixada?

Si en lo fons del meu cor vegereu neixer
un ardorós volcá que m' abressava,
y mon desvari inmens dexareu creixer
y la tempesta que 'l meu seny negava;

¿Perqué no 'm deyau qu' estimá es follia,
qu' es un somni l' amor, qu' es un desvari,
qu' es del cor llatzerat lo fret sudari,
dalla crudel que sega l' alegria?

Sos ulls enganyadors negres de mora,
n' eran veneno vil qu' al meu cor dava,
son somriure, un martiri qu' encar plora
mon pobre cor, que per salvars lluytava.

Sa blanca ma que presa la tenia
y hont encar poden veurers mas besadas,
n' era la flor del opi y m' adormia,
mes sas fullas lo vent ja n' ha escampadas.

Dels seus llabis lo bes que foguejava
com crater d' un volcá en sa furia encesa,
n' era lo plom, que sobre 'l cor pesava
que n' esclafá 'l meu pit, qu' encar me pesa.

Los plahers, somni vil de la ventura
qu' al amor meu serviren de corona,
espinas son qu' al meu cervell tortura,
son los brochs qu' el rocam en l' invern dona.

Ensomni fugitiu, falsa delera
qu' en mon pit abrusat jo t' estrenyia,

mustia flor qu' ab lo vent fas ta carrera,
no t' aturis may més prop de ma via.

Deixam plorar mon crim, jo t' estimava
com la flairosa flor la primavera,
per los ambits del mon ton cor buscava
ab febrosench amor, pura delera.

D' escoltar un dols si de tendres llabis,
besar aquella má que m' adormia,
amagá al fons del cor tots los agravis,
y postrarm' als teus peus, hermosa aymia,

Cenyir ton front ab flors de la puresa
y un desvari del cor que va matarlo,
va ferme criminal, lo crim no 'm pesa
lo que 'm pesa ¡Deu méu! es no esborrarlo...

¿Perqué 'n mon front pintada emblema impura
tinch que portar si va deixarme? ¡ingrata!
si avuy lo seu alé 'l meu cor tortura
com lo vent del hivern á las flors mata?

¡Si víctima avuy so de sa venjansa,
y m' ha robat lo cor y ha mort ma vida,
si ha apagat l' únich raïtx de m' esperansa,
si ab l' amargor del fel sols me convida?

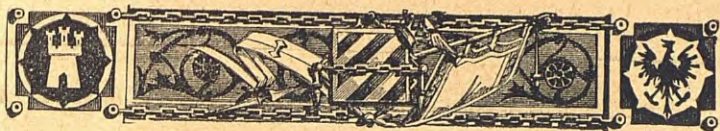
Terrible expiació, las furias totas
d' horripilant infèrn mon cor parteixen,
y entonant mil cançons d' estranyas notas,
ma tristesa y mon plor ¡ay! n' escarneixen.

Qui té la culpa, ¡oh Dèu! la culpa es d' ella
que 'l meu cor va llensar per l' impuresa;
sent àngel la vegi .. n' era una estrella
que va caure en lo fanch... que lo fanch besa.

Jo en somnis del amor la contemplava
y ella plorant t' estim va dir ¡perjura!
á cada instant besant mon front jurava...
¡perqué no fou eterna ma ventura!

Jo expiaré 'l meu crim tota la vida,
malehiré son nom y á sa bellesa;
la perjura maldat veuré esculpida
en son front com foguera sempre encesa.

BENVINGUT CABOT.

LA VIOLA D' OR

o ha existit may cort més brillant ni més espléndida que la de Joan I d'Aragó. Barcelona, en 1338, s'habia convertit en lloch d'encants y plahers, y era pera 'ls capdills del exercit catalá lo que va ser un dia Capua pera 'ls generals cartaginesos.

Los días y las nits se passavan alegrement entre saraus y festas. Tot era música, alimarias, diversions y corts d'amor. Lo rey don Joan y sa gentil y bella esposa Dona Violant, eran los primers en donar l'exemple del luxu, de l'explendides y de la galanteria, y la cort se llessava festosa seguint lo rastre de sos jóves soberans per lo cami del plaher y de la ventura. Los trobadors millors y de més anomenada de Provensa, Catalunya, Aragó, Valencia y Mallorca, habian admés la generosa hospitalitat oferta per lo monarca aragonés; las hermosuras de més fama en lo regne y las fillas de las familias més ilustres habian anat á ocupar un lloch en lo corteig de la gentil Violant; y 'ls caballers més distingits per son nom y sas festas s'habian acoblat vora 'l tro-
no de don Joan. Universal era llavors lo credit que gosava la cort aragonesa, y 'ls reys estrangers tenian en ella fixa la mirada, alguns ab afecte, los més ab enveja; don Joan acullia agradablement á quants anavan á demanarli hostatje, y donava en son palau de *Bell Squart* situat en las aforas de Barcelona, brillants dinars y festins á la munió de cortesans que acudian á son costat. Mentrestant la reyna ab sa afavorida Dona Carrossa de Vilaregut, dama arrogant á la que tenia un afecte fraternal, disposava certámens de poesia y corts d'amor que

acostumava á presidir ella mateixa, rebent los llorejats lo premi de sa propia má.

Acabo de citar á Dona Carrossa de Vilaregut y vaig á dir d' ella algunas paraulas, encara que no fos més que pera pagar un tribut á sa celebritat.

Aquesta dama era després de la reyna, la primera persona de la cort. Tothom li prestava homenatge y la acatava perque, coneguda era la influhencia que tenia en l' esperit de sa senyora, la qual res feya sens consultarho avans ab la de Vilaregut, y sens que aquesta hagués donat sa aprobació. La naturalesa habia sigut pródiga ab ella, dotantla d' excelents qualitats fisicas, y com si ja desde 'l bressol l' hagués destinat per' afavorida y germana de la que habia de ser reyna d' Aragó, li doná certa semblansa ab ella, semblansa que no contribuí pas poch á guanyarli las simpatías de Dona Violant, y á formar los nus de la intimitat que enllassá per molt temps á las duas damas. Era Dona Carrossa de la mateixa alsada que la reyna, ab sas mateixas formas, un xich grassa, sa mateixa cintura, sa mateixa blanca y fina má, sos mateixos ulls negres y son mateix cabell ros. En lo que si s' hi diferenciava era en lo rostre y en la expressió. La reyna tenia una fesomia de posat més suau, més delicat, més pur, ab una dolcesa sens igual y una bondat simpática; mentres que las faccions de la Vilaregut eran més pronunciadas sobremanera marcadas, revelant cert desembrás masele y un fons de picardia y malicia.

No obstant, d' aquesta capital diferencia, eran abduas molt semblants, sent per lo ayrosas, gentils y arrogants las primeras hermosuras de la cort.

En tant habian conegut las damas la innegable ventatja que sobre totas tenian, que com un tribut á sa hermosura, y al mateix temps com una deferencia á la amistat que enllassava sos cors, las hi habian posat lo nom de duas de las flors que en los certámens se donavan per premi als trovadors. Així donchs á Dona Violant se la coneixia per *la Viola d' or*, y á la de Vilaregut per *la Maravella d' argent*.

Recorrian una tarde 'ls magnífichs jardins del palau de Bell Sguart alguns joves, senyors de la cort, entre 'ls que 's trobavan Pere de Fenollet, lo vescomte de Perellós y Roda, Ramon de Senmanat, Berenguer d' Oms y Pons vescomte de Evol.

Aquest últim era un dels trobadors de més anomenada de la época, y habia 'l dia avans guanyat en un certámen lo primer premi de la viola d' or que, segons costum li habia sigut adjudicat per mans de la reyna. Pera celebrar aquest triomf y obsequiar al guanyador, alguns

de sos amichs l' habian invitat á un dinar que va tenir lloch en lo mateix *Bell Squart* y en las habitacions de don Ramon, vescomte de Perellós, á qui son cárrech de Camarlench major y sa calitat de privat del rey li donavan dret á viure en lo palau.

Després de menjar, los convidats havian baixat als jardins; que recorrian alegrement distrets en entretinguda conversa.

—Ja podem prepararnos, vescompte, li deya Pere de Fenollet al de Evol, vostra viola d' or ha d' anar á parar á mans d' una de las donas més hermosas de la Cort.

No hi ha remey; es una conjuració en forma.

—Encare que las vejés á mos peus totas, demanántmela ab llágrimas als ulls, á totas la negaria,—contestá 'l de Evol.

—¡Oh, oh!—cridaren tots.

—No hi ha més, senyors. Es una resolució que tinch formada, un vot que tinch fet.

—¿Qué es aixó? ¿de qué 's tracta?—exclamá á aixó 'l de de Perellós, que s' havia allunyat per alguns instants de sos companys.

—Se tracta de lo següent:—digué Pere de Fenollet.—Ja sabem que es costum entre 'ls trovadors, que aquell que guanya la viola d' or, la ofereixi á la dama de sos pensaments, qui la ostenta triufant en sa sina, y 's presenta adornada ab ella en la primera festa que la cort celebra després del Certámen. Ara bé, ningú sab qui es la dama que té encadenats los pensaments del vencedor de ahir. Lo vescompte no vesteix los colors de cap dama, no rendeix homenatge, ostensiblement al menos, á cap hermosura de la cort, y aquesta es la rahó per lo que varias senyoras han tramat una conspiració contra d' ell, jurant cada una en particular á tot tardar dintre tres dias, en la festa que 's prepara en lo palau de Barcelona, se presentarà als ulls de tothom ostentant en son pit la viola d' or guanyada per lo vescompte. Es ja un palench, una qüestió d' honor entre las varias damas que han fet aquest jurament: L' amor propi de cada una està interessat en sortir triufant, y, no ho dupteu senyors, per més que afirmi lo contrari nostre amich Pons, dintre de tres dias venrem lo premi que ahir conquistá, en la má de una de las hermosas de la cort. ¡Qué diable! lo cor del vescompte no es de pedra ni de marbre, y per forsa ha de rendirse devant d' una de las bellas que van á posarli siti.

—¿Y qué hi diu á aixó nostre amich lo de Evol? preguntá Ramon de Perellós.

—Dich que seré en aquest punt més insensible que una roca y que totas las seduccions del mon no bastarán á arrancarme 'l premi.

—Donchs es una tosuderia que no comprench, digué Fenollet. ¡Trovador é insensible!... ¡Es cosa estranya!

—Deixeulo, afegí Ramon de Perellós; avuy mateix lo veureu caure. Aquesta nit, ab assentiment de nostre Senyor Rey va á tenir lloch aquí mateix, en aquest palau. l' ensaig de la festa que 's disposa pera dintre tres dias. Todas las damas de la cort van á recorre los salons, cubert lo rostre ab una careta de distint color pera que pугan ellas coneixers entre si, sens que cosa igual logrin los caballers. Aquesta circumstancia donará més valor á nostras hermosas y 'ls permeterà ésser més atrevidas. Per aquesta nit, senyors, vos anuncio la derrota del vescompte.

—Oh! segurament, digué 'l de Fenollet; ja sabia jo que 'l plan de-bia comensar á posarse en obra aquesta nit á favor de las caretas, y aprofitant la llibertat y desembrás que aixó donará á las damas.

—Permeteume que no sia jo de vostre parer, senyors esclamá Ramon de Senmanat. Jo poso en favor del vescompte; no sucumbirá.

—¡Com esclamaren tots, girantse á mirar al de Senmanat!

Tot bon caballer, proseguí aquest, no deu tenir en son cor més que la imatge de una sola dama, aixís com no presta homenatge mes que á un rey, ni rendeix cult mes que á un Deu.

—Molt cert es aixó, digué Berenguer de Oms.

—Es clar que sí, afegí Fenollet, pero á qué conduceix aixó?

—Condueix á dirvos, contestá 'l de Senmanat, que 'l cor del vescompte está ocupat ja per una dama, y que aquesta no pot ser reemplassada per altra que, fos qui fos, no 'n seria tant digna.

Pons de Evol al sentir aixó fixá una mirada escorcolladora en Senmanat, pero guardá silenci.

—Donchs llavors, digué 'l de Perellós, perque no ofereix sa viola d' or á la dama que ocupa son cor?

—Y qui vós ha dit que ell puga oferirla y ella admétrela?

—Senmanat, per Deu, esclamá Berenguer de Oms, no 'ns-vinguen ab enigmas. Digueunos clarament quina es la dama.

—Jo no sé altra cosa, respongué aquest; que lo que per aquí 's diu.

—Y qué 's diu? preguntá ab impaciencia 'l de Evol, decidintse per fi á parlar.

—Se diu que esteu perdudament enamorat de la reyna.

—¡De la reyna! esclamarén tots los demés.

—No ho cregau, senyors, s' apressá á dir Pons al mateix temps que s' esforsava per disimular la alteració que descompongué son ros-

tre, no ho cregau, es una calúnnia, es una infàmia. Jo amo á ma reyna, com á ma soberana, ab l' amor leal d' un bon vassall y res més. Qui digui altra cosa falta á la veritat.

Qui llavors faltava á la veritat era ell mateix. Pons de Evol, per contra de lo que assegurava se sentia devorat per un amor insensat que li rosegava las entranyas. La bellesa de la reyna havia fet en ell una notable impressió, y hauria donat ab gust la meytat dels dias de vida que li quedavan por poder caure als peus de Dona Violant y oure de sos llabis una sola paraula de esperança. Sa passió, no obstant y ésser molt violenta, estava comprimida per lo respecte de la magestat real, pero havia arribat á ésser tant excessiva, y á falta de sos llabis habian parlat tant sos ulls que son amor fou facilment endevinat per molts senyors de la cort.

Lo calor y vivesa ab que 'l de Evol s' apressurá á negar lo que havia dit Senmanat, feu comprendre als demés que no seria prudent continuar la conversa sobre aquell punt; aixis es que Berenguer de Oms esclamá de prompte, al objecte de donarli un giro diferent.

—Lo senyor camarlench major, per l' empleo que té en la cort y per los favors de que disfruta, deu saber lo color que cada dama deu haber elegit pera sa careta, y si no fos indiscreció preguntarli...

—Verdaderament es una indiscreció, contestá Ramon de Perellós somriguent. Jo no puch vendre un secret de Estat.

—No obstant, digné 'l de Fenollet, nosaltres som la mateixa sensatés y la mateixa cordura Confieunos part d' aquest secret. Será com si ho enterresseu en un pou.

—Nos creyeu capassos de faltar á la confiansa que dipositariau en nosaltres? afegi 'l de Senmanat.

—Donchs be, ja que vos hi empenyeu vos diré lo poch que sé. No tinch memoria pera retenir en ma imaginació tots los colors, y sols ne recordo alguns.

—Vejam.

—La de Cardona portará careta negra, la de Moncada groga, la de Cruilles vermella, la de Pallars verda, la de Vilaregut blava y blanca y la reyna blanca solsament. De moment, ab franquesa no 'n recordo cap mes.

—¡Quina nit anem á passar! digné 'l de Fenollet fregantse las mans tot content.

—Lo rey ha baixat al jardí, senyors, esclamá Berenguer de Oms; mireulo allí baix ab alguns cavallers.

—Anemshi á reunir, digné 'l de Perellós, pero sobretot senyors, discreció en tot lo que havem parlat.

—Esteu sens cuidado, li contestaren tots.

Y emprengueren via per un caminal d' arbres que creuava los jardins y que conduhia al punt hont havian vist al rey.

Pons de Evol agafà 'l bras de Perellós y 'l detingué, deixant que 'ls demés s' avansessen.

—Perellós, li digué: voldria que 'm concediseu un moment.

—A vostra disposició estich, vescompte.

—Vaix á contarvos una aventura que m' ha succehit y vos me podeu ajudar á treuren l' aygua clara.

Y Pons de Evol, després d' haver assegurat que ningú podia sentirlos, enllassà son bras ab lo de Perellós y comensà d' aquesta manera:

—Aquest matí, digué 'l vescompte, en lo moment en que sortia de ma posada, per anar á reunir-me ab vosaltres, he ensopegat ab una dona de govern que se m' ha acostat amagant lo rostre ab son mantell. —Galan trovador y cavaller galan, felis sou y afortunat, puig hi ha una dama hermosa com un sol que mor per lo vostre amor. —Mal, li he contestat; mal ha fet aquesta dama en fixar en mi sa mirada, quant hi ha en la cort tants preclars cavallers, molt més dignes que jo de obtenir la mirada de una hermosa. —Tant modest sou, m' ha dit llavors, la enviada, com sou bon trovador y bona espasa. Y diheume, he afegit pera aturar sos enutjosas alabansas: ¿seria indiscreció preguntarvos lo nom de la dama que vos envia? —Ma senyora, m' ha respost, te 'l nom de una flor que com ella es hermosa. —Y com s' anomena? —*Viola d' or*.

—Viola d' or, vos ha dit, vescompte?... interrompé 'l de Perellós. ¿He recordeu be?...

—Perfectament.

—¡Viola d' or! repetí 'l de Perellós, com si li costés de conven-sersen. En efecte, hi ha en la Cort una dama que aixís s' anomena, ó per dirho millor, á la que li donan aquest nom, pero está en un lloch tant alt que fins fora sacrilegi sospitar d' ella.

—Teniu rahó, vescompte, es impossible sospitar de... d' aquesta dama que diheu. Si be que tal volta sortireu de duptes, si vos digneu escoltar lo final de ma aventura.

—Ah! Com! no parà aquí la cosa?

—No, que la enviada afegí tot seguit aquestas notables paraulas; féuvosen ben be cárrech, vescompte. La discreció, m' ha dit, es una perla que habita en lo fons dels cors nobles. Signeu, sobre tot discret, bon cavaller; vostra sort futura depen de que no se vos escapi la mes

petita paraula; y noteu que la més lleugera indiscreció pot costarvos la vida.

—¡Aixó! interrompé de nou Perellós. ¿Aixó vos ha dit?

—Aixó m' ha dit. Y encare mes. M' ha allargat un paper que he pres maquinalment y m' ha dit al anarsen:—Viola d' or vos estima. Ja sabeu lo que aixó vol dir. Son amor es la gloria. Son menyspreu ó son desamor la mort. No falteu aquesta nit al palau de Bell Sguard, y després de comensada la festa, passejeuvos per la rengla de teys que hi ha al entrant del jardí.

—Y després? preguntá Perellós que havia pres un viu interès en la relació d' aquella aventura.

—Després res més. La enviada se 'n aná deixant un paper en mas mans y desaparegué ans de que jo tornés de ma sorpresa.

—¿Y aqueix paper?

—Veyeulo, digue 'l vescompte treyentlo de son pit. Conté uns versos enigmátichs que podeu llegir.

—Clar está lo sentit dels mateixos, digué 'l de Perellós al acabar sa lectura, y vos dich que si no 'ls compreguesseu foreu lo mes inepte dels trovadors. Vos demanan en ells lo vostre premi d' ahir, la Viola d' or. Torneume á mostrar lo paper. Fixantme més en la lletra tal volta reconegue qui l' ha escrita.

—Prengueu.

No be s' hi fixá una mica s' estremí y llansá un crit de sorpresa.

—¡Deu del cel!

—¿Qué es aixó, qué hi ha? preguntá el vescompte.

—¡Es imposible!... imposible!... digué 'l de Perellós parlant ab si mateix... Y no obstant, no hi ha dupte...

—¿Haveu conegut la lletra?

—¡Oh! sí.

—Y de qui es?

—D' ella.

—¿Pero de qui?

Lo de Perellós s' acostá á las orellas de ' vescompte y murmurá ab veu baixíssima y misteriosa, com si temés fins d' ésser sentit del ayre.

—De la reyna.

Pons se posá pàlit. Torná á pendre lo paper, se 'l guardá altre vegada en lo pit, y estrenyent expressivament la ma de Perellós, s' apartá á grans passas d' aquell lloch sens dir una sola paraula.

Ramon de Perellós permanesqué un moment contemplant com se allunyava son amich.

—¡Deu meu! murmurà, quan l'hagué perdut de vista. ¿Es aixó possible?... La reyna fins avuy tant prudent, tant virtuosa!... Ella á qui 'l rey ama ab tant deliri!... No pot ésser... m'hauré equivocat... será una lletra molt semblant que m'haurá enganyat... si, aixó será... ¡oh! jo ho averiguaré!

Y serenantse y procurant esborrar fins lo menor rastre de sa emoció en la cara, s'anà ràpidament á unir-se ab lo rey, que tornava ja al palau, després de haver donat un passeig per los jardins.

No tardá en arribar la nit y per consegüent no tardá en comensar la festa, ab tanta impaciencia esperada per los galants cavallers de la cort. Los salons s'ompliren de damas, elegant y caprixosament vestidas, cubert lo rostre ab una careta de seda, de vellut ó de damás. No n'hi havia duas que la portessen del mateix color, y era l'espectacle mes bell que puga imaginar-se 'l veure tants y tants hermosos ulls llampeguejant per dintre las caretas de diferents colors. Era aquell un divertiment desconegut encare en la cort de Joan I, y los cavallers lo aculliren ab entusiasme. Las damas pera millor cubrir-se no solzament havian fet us de la careta pera tapar son rostre, sino que fins havian vestit trajos raras y capritxosos, que contribuiren á ferlas completament desconegudas fins als mateixos ulls de sos germans, de sos esposos ó de sos aymadors.

Alló era una confusió, un enigma vivent pera tot cavaller que, com lo de Perellós, no tingués la clau pera descifrarlo.

En efecte, ja sabem que 'l camarlench major del Rey coneixia á las damas per lo color de la careta, puig sabia 'l que cada una havia elegit.

VÍCTOR BALAGUER.

(Seguirá.)

LA VIOLA D' OR

(continuació)

MOLT ans de la hora fixada per la enviada, lo vescompte de Evol, qual cor batia descompassat com lo d' un enamorat donzell de quinze anys que acut á sa primera cita de amor, baixá al jardí que recorrian algunas damas y no pochs cavallers, y 's dirigi á las designadas rengles de teys. La nit era hermosa; com un bes d' amor: amanyagava lo ventitjol al follatge, y la lluna brillava magestuosament en l' horisont, rodejada de sa rica cohort de estrelles.

Pons de Evol se passejava per los teys inquiet, enguniós, girantse á cada remoreig del vent y á cada mohiment dels arbres. No esperá molt de temps. Pochs instants despres d' haber transcorregut la hora citada, una dama entrá en lo caminal dels teys, avansantse resoltament cap al vescompte. Cubria son rostre una careta blanca.

—Oh! murmurá Pons, sens poder lograr que de sos llabis escapés no mes que aquesta senzible exclamació.

—So Viola d' or, digué la dama, acostantse al de Evol, y prenent lo bras que aquest ni tant sols s' atrevia á oferirli, tanta era sa emoció.

La parella s' allunyá.

Un home sortí d' entre unas matas immediatas hont s' havia estat amagat y d' hont pogué presenciar aquella escena. Era Ramon de Perrellós que havia vist la careta blanca que cubria 'l rostre de la Reyna.

—Sí, sí, se digué 'l servidor del Rey, movent tristement lo cap y

LAR ENAIXENSA.—Any XIV.

ab los ulls fixos en la parella que s' allunyava, no 'm queda dupte ja, es la reyna.

En aquell moment també un alegre grupo de joves cortesans embocava en lo mateix indret, trovantse cara á cara ab Pons de Evol y sa companya. Formavan part d' aquest grupo Berenguer de Oms y Ramon de Senmanat. Los dos llsaren un crit de sorpresa.

—Senmanat, li digué Berenguer de Oms agafantlo del bras, ¿no es blanca la careta que segons nos digué aquesta tarde Perellós deu portar la...

—Sí, sí, contestá 'l de Senmanat, sens deixarlo acabar.

—Donchs la dama que Pons de Evol porta del bras es...

—Es la reina.

—La reyna! esclamaren sorpresos tots los cortesans, pera 'ls qui no era un secret la passió de Evol.

—La han reconeguda com jo mateix, se digué Ramon de Perellós que acabava de reunir-se ab los del grupo. Está ja perduda, deshonorada, als ulls de la cort. ¿Com salvar son honor, Deu meu, com salvarla?...

En l' interi la parella s' havia anat allunyant.

Se trobava Pons de Evol tant conmogut y tant impresionat, que no sabia articular un mot. Era per ell un somni lo que li succehia y no podia menos de créurers joguina de la mes encantadora de las ilusions.

Lo dama de la careta blanca tingué que esser la primera en rompre 'l silenci.

—No meresch que 'm dirigiu la paraula, cavaller?... Es tal volta costúm vostra la de permanexer mut al cóstat de una dama, com si estiguessen al costat de una estatua?

—No, senyora, contestá tímidament lo trovador; es que somnio y temo, si parlo, rompre l' encant de mon somni.

—¿Y es dols lo vostre somni?

—Dols es y trist al mateix temps, com ho es la ilusió de un amor que res espera.

—¿Donchs vos ameu?

—Estimo com estimém nosaltres los trovadors, ab un amor pur, dessinteressat, leal; ab una passió fonda sí, pero exempta de egoisme y de interessadas miras; amo sabent que may podré possehir l' objecte amat y sens desitjar tampoch sa possessió; amo, en fi, com se ama á la flor que desde la planta nos envia sos aromas, com s' ama al sol que ab sa llum nos llumena, encar que ab son foch nos devori,

Si en aquell moment lo vescompte hagués mirat á sa companya, hauria vist espurnejar sos ulls redera la careta.

—Sabeu que lo que esteu dihent, vescompte, digué la de la careta blanca, no es en veritat molt galan pera escullir per confidenta á una dama?

—¿Y perque no, senyora? qui vos diu que no siau vos mateixa la dama á qui fa temps consagro jo en secret mos pensaments?... Oh! no vos enutjeu, senyora, s' apressá á dir lo de Evol vejent que sa companya feya un mohiment que ell interpretá á sa manera; mon amor es tant pur que á cap dama pot ofendre, per elevada que sia sa categoria. ¿A qui ofen la adoració casta de una ànima que no es sino un nuvol d' incens que s' eleva vaporos fins á las plantas del objecte amat?... Mon amor es tot puresa, tot respecte; tal volta també tot idealitat. Son principal encant consisteix en sa ilusió; cap llas mundá l' encadena, cap mal pensament l' enmatzina, es una passió á la qual tot un abim aparta de aquestas altres passions raquíticas é interessadas que mouhen lo cor vulgar de certs homes. Jo seria segurament lo mes felis dels mortals lo dia que la muller, á qui rendeix mon cor tant entusiasta culto me digués: T' amo! Pero també es cert que al sentir de sa boca aquestas duas solas paraulas, fugiria lluny d' ellas y me 'n aniria á amagar en un recó de mon ma felicitat y ma ventura á solas ab ma ditxa y ma ilusió. Jo so aixis, amo de una manera estranya, pero estimo com ningú estima, estimo millor que 'ls demés... y estich content.

La desconeguda no contestá. Prosseguiren caminant llarga estona en silenci. La dama no obstant no estava exempta de emoció, puig que son bras tremolava de tant en tant fent tremolar lo de son company.

—Vescompte, digué per fi de prompte la dama, variant ràpidament de conversa y rompent lo goig d' aquell significatiu silenci; varias damas de la Cort se disputan lo premi que guanyareu ahir en lo certámen. Seria indiscreció preguntarvos á qui penseu oferirlo? en quin pit voleu veurel brillar?

—Ma viola d' or, senyora, contéstá resoltament lo trovador, sols pot ésser de altra viola d' or.

—De modo que si jo vos la demanés...

—M' apressaria á donárvosla. Sols que...

—Qué?

—Sols que ja sabeu, senyora, que la viola guanyada per lo trovador es una prenda d' amors en poder de una dama.

— Si ja ho sé digué la dama, despres d' haver reflexionat un instant, ja sé que es un llas d' amor que uneix á dos cors, ja sé que es una declaració que l' un fa y que l' altre accepta.

— Y be, ja que aixó sabeu, esclamá Pons de Evol que per una d' aquella soptadas reaccions á que 's troban tant propensos los temperaments nerviosos era ja tant audás y atrexit com timit y confós estava poch ans, digueu, me la demaneu are?

La dama duptá un moment y digué sens contestar á sa pregunta.

— Demá al caure las sombras, troveuvos junt á la porta principal del temple de Santa María. Una enviada meva anirà á buscarvos y vos portará á un indret hont podrem parlar ab mes seguretat que aqui. Aquesta nit estich tremolant. Pot esser notada ma ausencia en los salons, y pera mi la mes petita sospita es la deshonra.

Y dihent aixó la dama deixá 'l bras del caballer.

— ¿Vos n' aneu ja? preguntá aquest ab veu impregnada de melangía.

— Es precis. Que deu vos guarde, caballer.

— Adeu siau, senyora.

La de la careta blanca doná la ma á Pons y aquest ab passió, pero ab respecte, imprimi en ella un ardent bes. La dama tota s' estremí com al contacte de un botó de foch. ¡Oh aquella dona estimava de tot cor!

— Fins á demá, donchs, digué ella.

— Fins á demá, ell contestá.

— La dama que havia ja donat algunas passas pera retirar-se torná enrera y li digué en veu baixa.

— Y no vos oblideu de portarme vostra viola d' or. La accepto.

Digué y fugí lleugera com una dayna perseguida. Prompte hagué desaparegut per entre ls arbres.

En l' instant en que la desconeguda anava á pujar la gradinata que conduhia al palau, trobá al peu d' ella á Ramon de Perellós que se incliná fentli una cortesana reverencia. Sorpresa la dama, portá la ma á son rostre pera assegurar-se de que 'l duya cubert y apretá 'l pas sens contestar al respectuós saludo del camarlench del rey.

Ramon de Perellós abandonava en aquell moment los salons, ple de ira al convensers de que era ja conversa de tota la Cort lo que ell més temia y més deplorava. La imprudencia comesa aquella tarde revelant lo color de las caretas havia compromés á la reyna. En efecte Ramon de Sentmanat y sos amichs havian espargit la veu de que la reyna anava del bras de Pons de Evol, per lo mes apartat y solitari dels jardins, y com l' amor entussiasta y delirant del vescompte era

conegut de la majoria dels cortesans, la murmuració que en totes las épocas ha sigut lo veri de las Corts, estallá gojosa al veurer que podia desfogarse impunement en una persona de tant elevada categoria com la agraciada reyna d' Aragó. No 's parlá d'altra cosa durant tota aquella nit, y quan se torná á veure en los salons á la dama de la careta blanca tot fou sonriure ironicament, tot mitjas paraulas, ulladas y comentaris. Los cortesans estavan en son element, podent murmurar, y cal confessar que ho feyan ab tant de gust y alegría, com si en lloch d'un pecat la murmuració fos una virtut.

Lo de Perellós estava desesperat y ab tanta mes rahó en quant ell se creya, y ho era en efecte la causa de tot fins á cert punt. Perellós era un home leal entre los més leals, ple de generosos sentiments, ab un amor tant inmens pera son rey que arribava á la adoració. Be ho demostrá aixis quan la desgraciada mort de son soberá, y sapigut es á lo que llavors s'esposá y lo que llavors feu pera convencers de que no penava l'ánima de son venerat D. Joan. Lo remordiment lo perseguia, la conciencia lo culpava, y á mes, era pera ell lo sentiment major lo de veure la honra de son soberá per lo fanch. Despres de Deu, lo Rey. Aquesta era sa divisa, la divisa que portava grabada en sas armas y en son cor. ¿Com, donchs, podia consentir tranquil en lo que passava l'home que estimava la honra de son soberá en mes que la seva propia?... l'home que hauria preferit morir mil voltas ans que veure apuntar una irónica rialla en los llavis dels cortesans al parlar de D. Joan?

Entregat se trovava á aquestas reflexions y meditant lo que debia fer, quan una ma caygué sobre sas espatllas, al mateix temps que la veu de Pons de Evol li deya:

—Amich meu, so lo mes felis dels mortals.

—¡Que diheu! esclamá 'l de Perellós tot estremintse.

—La Reyna ha acceptat ma viola d'or.

—¡Deu meu!

Y ja sabeu lo que aixó significa.

—Pero...

—Estich boig d'alegria. Enveja ma sort, Perellós, enveja com la del mes felis dels homes; demá la torno á veure.

—¡Demá!

—M'ha donat una nova cita. Li he promés que al caure las sombras estaria en...

—No vull saberho, digué 'l de Perellós, interrompentlo.

—¡Cóm!

—Gardeu vostre secret, vescompte. So massa amant de mon rey, no puch en aquest punt dominar mon cor y podria vendreos. Adeu!

Y 'l de Perellós s' apartá deixant á Pons de Evol assombrat y murmurant.

—¡Si s' haurá tornat boig est home!

Lo que Perellós acabava de dir fou lo que succehi. Era, com en efecte ho havia dit, massa amant de son rey, pera en assumptos que atanyian á sa honra poder reprimir l' impuls de son cor. Perellós parlá. Aquella mateixa nit D. Joan sapigué lo que passava.

—Es imposible, Perellós, li digué 'l rey aixís que hagué sentit sa relació. No ho has sentit be. Tos ulls t' han enganyat. La reyna dona Violant rendeix un cult incessant á la virtut, com jo 'l rendeixo al honor y com tu 'l rendeixes á la llealtat.

—No obstant senyor, he llegit sos versos, la he vista del bras de Pons de Evol, sé que li ha dat una cita pera demá y que ha acceptat sa viola d' or, que es lo mateix que acceptar lo seu amor.

D. Joan permanesqué entregat per un moment á sas reflexions.

—Tot ho averiguarem, digué un instant despres y ¡ay d' ella si 'n veu y 'm falta!

Dit aixó prengué un xiulet de plata treballada que figurava un lleó y l' acostá á sos llavis. Al xiulet comparegué un escuder.

—Que vinga al instant Bernat de Vilaregut, digué 'l rey. L' escuder s' incliná y partí.

Bernat de Vilaregut era germá de Carrossa de Vilaregut, y aixís com aquesta era la afavorida de la reyna, ell era 'l confident del rey.

Las ordres que doná 'l rey á Bernat de Vilaregut foren tant breus com decisivas. Li contá ja que per ell tampoch tenia secrets, tot lo que havia sapigut per boca de Ramon de Perellós y li encarregá que fes vigilar á Pons de Evol, seguintlo en tots sos passos y donantli immediatament avis de cualsevol acció sospitosa. Lo de Vilaregut prometé ferho aixís y 's retirá pera donar las ordres necessarias al efecte.

Desde aquell moment lo vescompte de Evol tingué un home que constantment aná seguint sos passos y espiant sos menors mohiments.

Lo dia següent y á la hora en que comensava la tarde á cubrirse ab son mantell de sombras, Pons se dirigí á la iglesia de Santa María, y 's quedá dret arrimat á la porta principal. Lo trovador comensá á enfonzarse en la mar de sas reflexions y estava al bo y millor de sos daurats somnis quan vejé sortir á la mateixa que li portá son primer misatge. Pasá per son costat sens detenirse ab la major indiferencia al semblar, dihentli al passar:

—Seguiume, pero ab cautela.

Pons obehí. Anà seguint de certa distancia á son misteriós guia sens observar que ell anava á son torn seguit de un home embossat que no 'l perdia de vista. Atravessaren aixis un redera l'altre, varios carrers fins arribar al Palau Real que era ahont residia llavors lo monarca aragonés ab sa esposa y familia. Donaren la volta als murs que comunicavan al edifici un aspecte de fortalesa y 's detingué la guia devant una porteta secreta. Ans de decidirse á obrirla ab una clau que tragué de sa butxaca la dona mirá per tot arreu, tant lluny com li arribá la vista, pero res absolutament vejé. L' home misterios seguidor del vescompte d' Evol havia desaparegut ó estava amagat per las sombras y sols aquest era 'l que allí permaneixia á poca distancia, esperant la senya pera avansarse.

Per fi obrí la porta y 'l vescompte s' introduhí per ella comprimit ab sa ma dreta lo cor que esbategava inquiet y desasossegat.

Atravessaren dos ó tres corredors baixos, creuharen varias estancias semi subterràneas iluminadas per canalobres de ferro fixos en sos murs, pujaren una escala espiral, y despres d' haver atravesat una galeria la guia aixecá 'l tapis que queya sobre la porta de una habitació dihent á Pons:

—Entreu.

Pons entrá, y 's trobá en una estancia ricament decorada ab tot l' esplendor y luxu de la época. Las parets estavan cubertas ab capritxosos tapisos que queyan fins á terra, lo sol cubert de groixudas catifas; los mobles erande la mes gran riquesa y del millor gust y en mitj de la habitació s' alsava un tripode daurat de forma oriental del que 's exhalavan preciosos perfums que embaumavan la estancia. Al fons d' aquesta devant de la porta per hont acabava d' entrar vejé Pons, altra porta tancada y anava ab atenció á observar lo siti en que 's trovava ab la suau claror que donavan unas llums encesas dins de globos de vidre pintat, quan ensopegaren sos ulls ab una dona que estava sentada á un costat apareixent com la deesa d' aquell lloch encantat. Anava vestida ab un trajo blanch adarnat de grans flors; uns cordons cenyian son cos y li queyan per devant rematant en grossas borlas finas; una cota de vellut negre brodada d' or, dibuixava son gentil cos, un collaret de perlas preciosas s' enroscava per son coll, y una careta blanca tapava son rostre.

Pons no estranyá lo de la careta. Estava molt en ordre ab sas ideas y comprengué la delicadesa y fins la puresa de pensament d' aquella dona, que no volia tal volta á cara descuberta confessar á un home lo

secret de son cor. Lo vescompte, en lo íntim de son ànima donà gràcias à Déu de què li hagués inspirat semblant' idea; se sentia d' aqueix modo més lliure pera poder dirli lo que pensava.

Al revés de lo que havia succehit la nit anterior, la dama fou la que llavors permanesqué muda com una estàtua, y Pons lo qui rompé 'l silenci:

—Senyora,—digué 'l trobador doblegant lo genoll y comensant à parlar ab aquest accent dols y simpàtic que s' té sempre quan se parla ab lo cor,—senyora, una vida sens amor es com un dia sens sol, com un jardí sens flors, y com una flor sens aromas. Jo estimo y per consegüent en ma vida hi ha sol, flors y aromas. Senyora, tal volta jo sia egoista, pero la veritat es que vull continuar amant y essent felis, y per aixó es que vinch à entregarvos aquesta viola que vos haveu dignat acceptar, y à despedirme de vos.

Parlant aixís lo vescompte, presentà la viola d' or à la dama que la acceptà casi maquinalment.

—¿A despedirvos?—digué à mitja veu.

—Sí, senyora; me 'n vaig. Cal aixís. Demà sortiré d' aquesta Cort y dintre tres dias dels estats d' Aragó. Haveu acceptat esta flor sabent son significat. Jo no necessito més, y massa sé que mon deber es ara 'l de sortir pera no tornar à veuros. Seria indigne de vostre amor si aixís no ho fes. Nostres cors s' han entés, y 'ls dos saben que hi ha entre 'ls dos una barrera que à mi 'm prohibeixen traspassar lo respecte y castedat de mon amor y que à vos vos impideixen salvar la castedat y la virtut. Si jo permanesqués aquí viuria continuament en lo torment; estant lluny de vos viuré en un cel de recorts. Vos no podeu ser meva perque sou ja d' altre, y encar que foseu lliure, jo no podria ser llavors vostre, perque 'm seria impossible pujar fins à vos. Nostres cors los separa la voluntat de Déu. Cumpleixis aquesta en tot. Jo so lo primer en sortir al encontre de vostres desitjos; so lo primer en resignarme. Si aixís no ho fes no vos amaria com se 'os deu amar, ab l' amor del ànima, y ja que 'os amo 'm resigno, y ja que 'm resigno me 'n vaig lluny.

VÍCTOR BALAGUER.

(Seguirà.)

LA VIOLA D' OR

(Acabament.)

QUEST discurs del Compte conموغué fundament á la dama tapada. S' haurian pogut contar las batsegadas de son cor y s' haurian vist encendres sos ulls com duas flamas. Portá sa ma al pit com per ofegar sos batements y fent un mohiment com si 's decidís á executar de cop una resolució repentina, esclamá ab veu tremolosa pero ab decidit proposit.

—Vescompte de Evol; sou y ho proclamaría devant lo mon enter, lo caballer mes noble y mes honrat que may haja portat esperons d' or! Donch be, franquesa per franquesa! Noblesa de cor per noblesa de cor. Vos m' habeu obert lo vostre; vaig á obrirvos lo meu. Sabeuho, y sabeuho prompte perque 'm pesa ja la consciencia, jo...

Pero la dama no pogué continuar. Li impedí una remor precipitada de passas. Casi al mateix temps la confidenta entrá en la estancia.

Senyora, esclamá, lo rey se dirigeix aquí ab Beruat de Vilaregut y altre cavaller.

La dama llenzá un crit d' angunia, palidesqué sota sa careta y si hagués estat dreta hauría caygut; tal fou l' efecte terrible que en ella causaren aquellas paraulas.

—Conduhiu al vescompte per lo mateix cami que haveu seguit al venir, digué á la confidenta ab veu debil.

—No pot esser venen per la galeria.

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

—Deu meu! estem perduts! esclamá la dama retorsent desesperadament los brassos.

—Ja son aquí, digué la confidenta plena de terror.

—Amagueuvs prompte, en calsevol part, redere d'aquestos mateixos tapissos, y deíxeume á mí, esclamá Pons de Evol, que á la proximitat del perill havia recobrat son natural valor.

—Pero...

—Res, deíxeume á mí. Ja m' arreglaré. ¡Doneuvs pressa!

La dama y sa confidenta tot just acabavan d'amagarse redere 'ls tapissos, quan s' alsá 'l de la porta pera donar pas al rey á qui seguian Ramon de Perellós y Bernat de Vilaregut.

Lo primer que vejé 'l rey al entrar fou á Pons de Evol que estava dret al miç de la cambra, ab la gorra en la ma y guardant una respectuosa actitud.

—¿Qué feu aquí en lo gabinet de la reyna? esclamá don Joan, ab los punys closos y ab los ulls brollant de foch.

Pons de Evol no 's perturbá, ni fins al saber en lo lloch que 's trojava. Per sort no l' abandoná sa presencia d'esperit.

—Senyor, contestá, saludant profundament, y doblegant lo genoll; havia vingut al objecte de demanar á S. A. la honra de que 'm permetés dedicarli un poema que he compost.

Lo rey no contestá mes que dirigitli una insultant mirada de despreci y mirantlo de dalt baix ab la vista.

—¿Hont está la reyna? preguntá sens dirigirse á ningú y passejant sa mirada per la habitació.

Ningú li contestá.

—¿Hont está la reyna? torná á cridar don Joan.

—Senyor, digué llavors lo de Evol, jo estava esperant...

—No 't dirigeixo á tu la paraula, exclamá 'l rey interrompentlo bruscament y tornant y passejar la mirada per la estancia.

Res vejé que pogués despertar sas sospitas. No semblava haverhi en la cambra lo mes petit recó hont li fos fácil á algú amagarse. Los ulls del rey se clavaren en la porta que ja al entrar havia atret las miradas del de Evol.

Allí s' haurá refugiat, esclamá D. Joan. Afortunadament es una estancia que no te mes sortida que aquesta. Millor. L' auCELL estarà en la gabia.

S' encaminá violentament cap á la porta y la empenyé ab furia. Estava tancada per dins. La cólera abrusava al rey. Se feu dos passos enrera y doná á la porta una terrible puntada de peu, prou pera ferla obrir si sos golfos no haguessen estat tant forts.

—Vejam, cridá don Joan, estebelleume aquesta porta. ¡Prompte!

—Senyor, s' atrevi á dir Bernat de Vilaregut, es la habitació de Sa Altesa y nosaltres, indignes servidors, no deuriam casi...

—Bernat de Vilaregut, esclamá frenétich lo monarca á qui encega-va l' ira, abateume aquesta porta si no voleu que fassi saltar vostre cap.

Lo de Vilaregut no digué res mes. S' incliná respectuosament y treyentse lo punyal que en la cintura portava se disposá á ficarlo en lo pany pera ferlo saltar.

No tingué no obstant de pendres aquet treball. Aixis que 'l punyal entrava en lo pany, la porta s' obri de bat á bat y la reyna donya Violent aparequé en lo llinar de la estancia.

En lo rostre de la reyna estavan pintats l' esglay y la sorpresa, pero molt major fou la alteració que descompongué 'l rostre de Pons de Evol al veurela apareixer per hont menos esperava. Dirigi tot seguit los ulls al indret hont s' havia amagat la dama de la careta blanca y observá que 'l tapis se movia.

Encare está allí se digué 'l vescompte. Donchs no era ella.

Y girá lo cap pera clavar de nou en la reyna sa absorta y estúpida mirada.

Llavors fou quan va fer altra observació.

Las duas damas, porque ja no 's podia duptar que fossen duas portavan distints trajos. La de la dama de la careta era blanch ab cote de vellut negre brodada d' or, mentres que 'l de la reyna era blau y rosa ab cola de damás adornada de pells de armini.

Pons de Evol palidesqué y tingué que allargar la ma en busca de un apoyo pera no caure. Conegué que havia sigut infamement burlat, conegué que alguna dama de la cort, enterada de son boig amor per la reyna havia volgut divertir-se ab sa passió ó aprofitarse d' ella ocupant lo lloch de Dona Violant. Sos ulls llansaren espurnas de foch, y porta la ma al pit com si l'agués volgut ab sas propias ungles arrancar-se aquell cor que tant malament l' havia servit no coneixent l' engany. Y no obstant no arribava á compendre com podia haber tingut lloch aquella substitució. Ell havia rebut uns versos de la reyna de son puny y lletra, y la dama ab qui havia parlat era la de la careta blanca, color elegit per la reyna pera sa disfressa.

Aixó no obstant no era menos cert que Pons de Evol se trojava en la ridícula posició de un home burlat en son amor, en sas esperansas, en son deliri. La desesperació rosegava son ánima en aquell moment, se considerá ja la burla de la cort, y sa primera intenció fou la de

llansarse cap al recó hont estava oculta la dama y arrossegarla fins als peus de la reyna.

Totas aquestas reflexions foren fetas per lo vescompte molt rapidament, y per consecuencia en molt menos temps que 'l que 's tarda en explicarho.

La reyna al veure á son espós y á tres cavallers preguntá admirada:

¿Qué es aixó?... ¿Qué succeheix?... Perqué aquest soroll y aquestos cops?... Hont está la dama que devia vetllar mon somni?...

—¡Ah ¿es á dir que estavau dormint, senyora? preguntá lo rey ab ironia.

—Ja sabeu que aquesta es la hora en que tinch per costum descansar una mica, contestá mes sorpresa encare Dona Violant.

Lo rostre del Rey cambiava de colors y de matissos; tant aviat estava com la grana, com pàlit. Sos llavis se contreyan á impulsós de la violenta emoció que l' agitava, sos ulls llansavan espurnas.

—Y ¿qué feya vetllant á vostra porta lo compte de Evol? preguntá 'l rey.

—¡Lo vescompte!

Y la reyna dirigí á Pons una mirada en lo que altre cosa no 's podia descobrir que la més innocent admiració.

—¿L' haveu tal volta enviat á cercar, prosseguí 'l rey, quals paraulas mes be que sátiras llensavan veri, pera que vos cantés alguna troba d' amor á qual accent millor vos poguesseu condormir?

—Jo! esclamá Dona Violant cada vegada més esglayada, y cada vegada comprenent menos y fixant la mirada en lo pàlit rostre de Evol com al irat de son espós. Compte, jo vos he enviat á cercar?

Deixeuse de fingiments, senyora, esclamá 'l rey de sopte. Tot ho sé.

—Tot ho sabeu!... Y. que es lo que sabeu, senyor? preguntá, Dona Violant alsant altiva 'l front.

Durant aquest animat diàlech, Pons de Evol havia tingut temps de posarse sobre sí y reflexionar detingudament sobre lo que passava. Comprengué que á la fi tindria de descobrirse aquell enredo y aquella trama, comprengué que ell era la victima espiatoria del mateix y que tenia de passar com lo més innocent, y d' esser victima del sarcasme y la ironia cortesanas. Per aixó decidí apressurar lo desenllás ab aquella caballeresca abnegació ab que las ánimas nobles soportan lo mateix lo ridicul que 'l torment.

Podia ab una sola paraula calmar l' enuig del rey y treure á la rey-

na d' aquella, per ell incompreensible situació; fentla reapareixer pura y virtuosa als ulls de tots. No duptá, donchs, y llensantse als peus de Dona Violant y contestant per lo rey á sa pregunta, exclamá:

— Senyora, lo que S. A. sab es que una dama, valentse imprudentment de vostre nom m' ha atret á aquest siti pera fer burla tal volta demà ab sas amigas de ma credulitat é inesperienza; lo que S. A. sab es que aquesta dama s' ha atrevit á enviarme aquest paper en lo que cualsevol hauria cregut veure vostra lletra;—digué aixó 'l vescompte trayent de son pit los versos que havia rebut de mans de la confidenta y entregantlos á la reyna;—lo que S. A. sab, per fi, es que aquesta dama que ha pres vostre nom y vestit ahir y avuy aquesta disfressa está allí, amagada redera d' aquells tapisos, sens que son cor l' hagi moguda á presentarse, vejent que sospitas injuriosas acusavan á sa reyna y vejent la ridicula posició en que havia colocat á un caballer.

Al sentir aquestas paraulas y al veure 'l lloch que 'l vescompte indicava, Ramon de Perellós, lo primer, se precipitá y aixecant los tapisos descubrí á la confidenta, y á la dama qual rostre estava cubert encara per la careta blanca, Perellós prengué de la ma á la desconeguda y la portá sens cap resistencia per sa part al mitj de la cambra.

Despres de un moment de silenci, lo rey tornant de sa admiració exclamá:

— Senyora, sigau qui sigau, digneuvos descubrir lo rostre.

La dama no contestá. Ans porta la ma á la careta apretantla convulsivament contra 'l rostre é incliná son confús y avergonyit front. Don Joan que estava ansiós de desenllasar aquella intriga, torná á dir aixecant sa veu irada.

— Treyeuos la careta senyora, lo rey vos ho mana,

Tampoch contestá la dama. Dona Violant fou la que acudí en son aussili. La reyna no sabia encare lo que havia passat ni ho comprenia mes que confusament, pero no obstant conegué qui era la dama tapada y digué á son real espós:

— Senyor, si aquesta dama es culpable, no permetau que s' avergonyeixi devant de tants testimonis. Segura estich que no tindrà reparo en descobrirvos á vos, pero á vos tant sols y en dirvos ingenuament lo que haja passat.

Don Joan se dirigí llavors á sos cavallers, que obedients á la seva insinuació saludaren respectuosament y sortiren de la estancia.

Aixis que la porta s' hagué tancat redera d' ells, la dama caygué de genolls y arrencá sa careta descubrint un rostre plorós y palit.

Era Dona Carrosa de Vilaregut.

Tingué lloch, llavors, entre aquells tres personatjes, una viva y animada escena. Dona Carrosa de Vilaregut, encar que tremolosa y turbada, doná totas las explicacions necessarias y satisfeu per complert al rey, dissipant fins la menor sombra de dubte que pogués quedar en son cor contra la ignoscent dona Violant.

Feya ja molt temps que Dona Carrossa, quals costums no eran per cert de las mes puras y qual reputació tenia que fer cara á molts severs cárrechs, amava apassionadament al vescompte de Evol, qui arastrat á son torn per l' amor que omplia son ánima, ni tant sols havia fixat sos ulls en aquella dama que 's valgué de mil femenins recursos pera atraurel y junyirlo á son carro triufant. Desesperada la de Vilaregut al veure pagat son carinyo ab tanta indiferencia, sabedora de la causa que produhia aquesta y coneguent [per altra part la conspiració tramada entre varias damas pera conseguir la viola d' or guanyada per lo vescompte, se llansá á dir en un círcul de damas de la cort, que ningú sino ella obtindria aquella flor, porque ningú si no es ella era la estimada del de Evol.

Interessats ja d' aquest modo en la lluyta son amor propi al mateix temps que son cor, la afavorida de la reyna, valentse de sa semblantsa ab ella, no vacilá en nuar los fils d' una perversa intriga, qual desenllás esperava que fos per cert ben diferent del que resultá. La de Vilaregut, qual orgull no tenia limits, cregué que interessaria al de Evol y que aquest, al descubrir l' engany cauria senzillament á sos peus perdonantli la astucia en gracia á la violencia de son amor.

Dona Carrossa tenia en son poder uns versos escrits feya ja temps per la reyna, qui desitjant fer figurar en un diálech poétich á ella y á sa afavorida, havia pres per tema de sa obra una conversa entre la viola d' or y la de plata, noms ab los que eran conegudas per los cortesans. Aquesta poética composició no era mes que comensada y de ella no havia escrit la reyna mes que 'ls pochs versos de qué usá la de Vilaregut per enviar al trovador. Dona Violant en l' ensaig de la festa, debia portar lo rostre cubert ab una careta blanca; sa afavorida l' invitá á cambiar ab ella la careta, y la reyna no vejé en la cosa cap inconvenient.

Aixís fou com tingué lloch aquella intriga en qual llas tan cándidament s' havia deixat pendre l' entussiasta Pons de Evol.

La de Vilaregut possehia per complert lo carinyo de dona Violant qui fàcilment la perdoná, y al perdó de la reyna no tardá en seguir lo perdó del rey; pero per secreta que volgués tenirse la aventura, no

deixà de traslluhirse. Lo mateix Ramon de Perellós, ab sa lleialtat proverbial, cada vegada que sentia acusar á la reyna per lo passat ab lo de Evol, sortia en sa defensa y contava la intriga de la dama que may nombrava, pero que ben prompte se sapigué era Dona Carrossa.

Aixó, unit als cárrechs terribles que ja se li feyan sobre sas llicenciosas costums y sobre 'ls assumptos particulars y maneigs interiors de palau, feu que las Corts reunidas en Monzon aquell mateix any de 1338, requerissen al rey pera que reformés son palau y tragués d' ell á la afavorida de sa esposa.

Una de las queixas que donaren las Corts, fou la de que comprometia lo bon nom, honra y reputació de la reyna, aludint ab aixó á la aventura de la viola d' or. Senyalárense ab aixó principalment Catalunya y Mallorca, y també varis senyors que fins arribáren á armarse y armar sas gents pera apoyar sas queixas. Lo rey, instat per sa esposa que amava ab decidit y fraternal carinyo á la de Vilaregut, doná al principi mostrars de oposarse ab vigor á tals demandas, y aixó amenassá al regne ab guerras civils, pero á la fi son geni apacible lo reduhí á complaure en tot á las Corts.

Dona Carrossa de Vilaregut fou desterrada del regne.

Per lo que toca á Pons de Evol, may mes se 'l torná á veurer ni se 'n sapigué res mes. La mateixa nit del desenllás de sa aventura partí dels estats d' Aragó, y 's creu que aná á allistarse com á mer soldat aventurer y ab altre nom, baix las banderas d' alguns d' aquells reys extrangers que sostenian llavors entre ells terribles y encarnissadas guerras.

VÍCTOR BALAGUER.

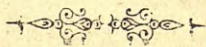
(DE HEINE)

Jo se una historia, bella trista,
¡be massa trista per disort!
ayma un donzell á hermosa dama,
la dama, enganya al aymador;

Lo bon donzell, si la menysprea
vol apagar lo foch del cor,
la traydoria de la dama
no mereix ¡ay! servá l' amor.

Voldria entrar en plassa oberta
y ab alta veu cridar á tots:
—Vinga á lluytar tot desseguida
qui á grat no tinga mon amor.—

Tots al ohirlo callarian,
sols parlaria son dolor;
al pit hauria d' alsá 'l ferre
per apagar lo crit del cor.

A TRENCH D' AUBA

OT reposava en la casa; tothom dormia un son repa-
rador després de las fadigas de tot un dia de tráfechs
y corredissas. Finalment l' endemà era lo dia asse-
nyalat pera 'l viatge de la joya de la familia, de la
preciosa Isabeleta guarida casi del tot, de l' estranya
malaltia que feya tants mesos robava la color á sas gal-
tas satinadas ensemps que 'l goig de sos pares amorosos.

Tot reposava. Tan sols lo pobre Enrich mitx ajegut en un sofà
restava ab los endormiscats ulls fixos en l' esfera del rellotge que da-
munt la consola apareixia y fent esforços per no cloure del tot sos
parprés fadigats que feya tres nits no s' havian clós vigilant afanyosos
lo mohiment de las lleugeras agullas que marcavan lo temps de portar
las medicinas á la encisera malalta. Mes lo cansament s' anava ense-
nyorint d' aquell cos, sas miradas perdian lo brill de joventut que
donava á l' Enrich la seva varonil bellesa, y sos ulls s' anavan tancant
per no veure potser la proximitat de l' hora en que la marxa de la
Isabel devia abandonar-lo per molt temps á la mes desesperadora so-
letat.

Lo rellotge tocá las quatre; l' Enrich no feu mohiment; qualsevol
l' hauria cregut adormit, mes no era aixís: l' Enrich vetllava y vet-
llava lo són apesarat de sa estimada de tota la vida. ¡Qué dols li sem-
blava lo sacrifici que per ella feya! ¡Qué felis si ella hagués pogut en-
devinar al veure las atencions de que era objecte per part d' ell, que

l'estimava, que per ella hauria donat las sevas més falagueras esperansas, sa vida tota.

Mes ¡ay! qu'ell no s'havia atrevit may á dirli; tan gran era lo respecte que li tenia. Pero ell no passaria mes. En la calma silenciosa d'aquella llarga nit d'ivern éll havia pres la seva resolució, mil projectes s'havia forjat volguent trobar la manera d'obrir son cor á sa hermosa amiga de l'infantesa. Fins una carta havia provat d'endressarli; mes era tan gastat lo medi y tenia tanta por d'apareixe als ulls de l'Isabel com un d'aquets enamorats del dia, tontos de professió y ridiculs en totas las demostracions de son convencional afecte. Ell que l'estimava com ningú haja estimat en la terra y la considerava á ella dotada d'un talent superior y un bon gust refinadíssim al que tal volta l'havia acostumada l'Enrich, rodejantla sols d'objectes primorosos de tota mena. Desde la petita porcellana de Saxonia al colossal bronso, desde l'elegant florero de *fayence* fins al voluminós gorro xino, desde la mes modesta revista de modas y tonterías fins als luxosos volums de Coppée y per fi totas las notables demostracions de bon gust y elegancia que havia fet la Casa Ricordi al publicar lo sens nombre de romansas que 's veyan damunt l'atril, tot donava á entendre clarament l'afany d'agradar de qui ho regalava y lo gust exquisit de la persona que ho volia per seu.

Las quatre repetí lo rellotge ab sa complicada joguina de campanetas y l'Enrich s'havia adormit per fi. Lo cansament havia vensut y son cós jeya en lo sofà y sa pensa excitada per lo prolongat insomni fantasiava per la vehina cambra de l'Isabel, entretenintse en poetisar mes de lo que ho eran tots los primors de la bellesa primaveral de la decayguda malalta.

Tota la nit l'havia passada ell passejant de puntetas com si la molsuda catifa no fos prou pera apagar la remor de sas petjadas, escorcollant afanyós cada minut la cambra hont l'Isabel reposava dol-sament en sa cómoda butaca d'ébano y sedas. De tan en tan s'asseya com per reconcentrar sos pensaments volguent trobar la manera de fer coneixer á l'Isabel l'estat del seu cor. Mes ¡ay! lo doctor havia privat absolutament que li fessen experimentar cap emoció violenta y si ell li deya y ella corresponia al seu carinyo ¿no era prou lo motiu per excitar fortament lo delicat sistema nerviós de la delicada criatura? Y si al contrari ella no l'estimava ¿quán no sofriria al rebre lo desengany de veure tornat afecte interessat lo qu'ella havia cregut fins allavors amistat franca y senzilla com en los bons temps de sa joguina infantesa. Per aixó era que l'Enrich lluytava y havia passat la

nit en un estat d' afanyosa inquietut. Del llibre obert damunt la taula no'n veyia las lletras, la ploma restava abandonada en lo tinter després d' haver sigut mullada y tornada á deixar estar un sens fi de voltas. ¡Tant com s' havia proposat ell escriure aquella nit! Mes no tenia l' imaginació á propòsit per concentrarse en un sol pensament; fins á ell arribava l' ubriacador perfum que la cambra de l' Isabel exhalava, la seva acompassada respiració arrastrava en lo seu rithme lo pols febrós de l' Enrich que en sos incerts passetxs per la saleta s' aturava davant l' obert piano en lo qual s' figurava asseguda á sa reyneta, cantant ab aquella veuheta tremolosa sa romansa favorita, aquell plany d' un ànima sensible; encara li semblava sentir aquell

*perqué teu fuggí via
perqué me fay languir,*

ab que tantas voltas havia obert davant sos ulls un mon de doluras qu' anhelava compartir ab ella, l' enamorada del seu cor...

Tot reposava en la casa. La monada en forma de rellotge tocà las sis. Encara mancavan duas horas per esser clar del tot. Y l' Enrich dormia, dormia encara ab la boca mitx oberta per hont s' escapava son respir tranquil y tota una volior de besos á mitx fer que revolotejant anavan á amagar-se en la sedosa y esbullada cabellera de l' Isabel que comensava á donar senyals de vida moventse neguitosa en son rich seti. Per fi 's despertá del tot; lo llantió qu' en la saleta cremava havia llansat sa darrera flamarada, livida y tremolosa que 's fongué pe 'ls ayres com un ànima que se'n puja al cel.

L' Isabel s' aixecá y ab son pas petit y saltari aná acostantse fins ahont reposava l' Enrich; á l' altre banda se sentia lo compás de la respiració de la seva mamá. Comensava á apuntar lo dia, una rogenca celistia s' estenia per la habitació, banyant al Enrich d' una incerta claror misteriosa. L' Isabel no pogué menos qu' anarshi acostant; semblava que l' atreya lo són tranquil de son bon amich: ella'l contemplá breus moments y per fi asseyentse á son costat li prengué la ma. ¡Llavors potser comprenia tots los sacrificis que per ella havia fet cercanthi un motiu que 'ls expliqués, mes poderós que l' amistat! ¡Potser en aquells moments ell somniava ab l' amor d' ella!

Y fou... y los llavis descolorits de l' Isabel s' estamparen en la mà de l' Enrich fentlo despertar á son contacte creador y fentli obri 'ls ulls endormiscats que 's quedàren embadalits davant la suprema bellesa de l' Isabel.

—Dolent, mes que dolent, y aquesta es manera de vetllarme, ¡després encara dirás á tothom que m' estimas tant!

Res li pogué respondre l' Enrich; ¡qu' ell no l' estimava! oh si hagués pogut rompre 'l nus que aturava la seva llenga!

— Vaja, conféssamho. ¿Vritat que no m' estimas? ¡Ja me 'n recordaré de que m' has enganyat!...

No pogué mes l' Enrich y per fi 's desbordá lo devassall mal aturat de sa passió.

—¿Que no t' estimo, vida meva, reyna del meu cor? Quant per tornar á tas hermosas galtas la color que n' ha fugida donaria tota la sang de las mevas venas. Oh si ho sabesses Isabeleta, si ho sabesses. Ara quant m' he despertat somniava que tú m' estavas besant la mà, pero lo somni s' ha fos ben prest per mostrarme en lloch del ideal de ton amor, la terrible realitat del teu enuig.

—Y ho dius de cor que m' estimas? — digué ella — si fos aixís encara podriam ser felissos, perquè tú, Enrich meu, ets l' únich amor que tinch en aquesta vida...

L' alosa matinera vingué á trucar los vidres de son balcó y al sentir son aleteig digué á l' Enrich l' Isabel:

—¿Sents amor meu?

—Sí, es l' angel del amor que s' allunya felis al haver colmat la nostra ditxa.

.
Lo sol qu' havia estat amagat darrera una atapahida nuvolada se mostrá de prompte ab tota la feblesa que guarda per las matinadas d' hivern; aquell dia havia esperat á sortir per poguer enviar son primer raig á una parella enamorada que desde aquell moment era felis per sempre.

BONAVENTURA BASSEGODA.

LAS TRES CARAS

A MON RESPECTABLE AMICH D. JOAN CAPDEVILA

Barret redó y mangala,
faldons de quatre pams,
endomascada armilla
de cós folgat y llarch,
sabatas cordobesas
ab cintas per lligam,
camisa ben prisada,
corbata ab nus y llás,
plena la tabaquera
de polsador tabac,
soguilla de tres voltas,
tombaga de diamants;
aixís la medicina
vestía fa trenta anys.

¡Com mudan las cosas!
¡Com passan los anys!
Temps de la vellura:
¡Adeusiau!

Malalt hi ha á la cambra
 qu' está sacramentat,
 son rostre de cadávre
 transmuda per instants.
 Lo frare que l' ajuda
 lo pols li va contant;
 parents, fillets y esposa
 n' están desconsolats!
 Quan senten rodá un cotxe
 ixen tots á guaytar;
 si puja algú la escala
 tots surten al replá.
 Tal punt lo doctó arriba
 mil compliments li fan;
 fins los respirs se contan
 quan parla ab lo malalt.
 Finida qu' es sa tasca
 ja 'l tenen enrotllat,
 parents y amichs esperan
 ab ánsia 'l qué dirá.
 —«Si arriba á matinada
 ja 'l dono per salvat»—
 ¡Com corra la esperansa
 pe 'ls cors en un instant!
 ¡Qu' es vella la teoria
 de la electricitat!...

— ¡Quín metje mes sábi!
 — ¡Quín home tan gran!
 Avuy fa cara d' angel;
 vejám demá.

¡Quin cambi fa en pocs dias
 la cambra del malalt!
 Fins pot sentir rondallas
 y un llibre fullejar.
 Parents y amichs á l hora
 li parlan de sos mals;

—«Jo may vaig voler creurer
qu' estessis per finir.»—

—«Fallo de jutje, espanta;
de metje, no 'n faig cás.»—

—«¡Qui l' ha guarit pot dirse
qu' ha estat lo persignal'!»—

Ja van duas vegadas
seguidas qu' han trucat;
es lo doctó qu' arriba,
ningú 's mou d' assentat.
Un colp lo metje acaba
comensa lo malalt;

—«La medicina es aspre.
Voldria mes menjar.

Estich cansat de jáurer
y m' es precis llevarm'.»—

—¡Prudencia!— diu lo metje.

—¡Quin cor!— los demés fan.

Quan va cap á la porta
ningú l' ha acompanyat.

¡Com mudan las cosas
en tant breus instants!
Avuy fa cara d' home;
vejám demá.

Grossa forada han feta
á casa del malalt,
qu' ahir va sortí á missa
en cotxe ben tapat.
Totas las prometensas
complertas quedan ja;
tres missas s' han resadas,
vuyt ciris han cremat.
La riallera esposa
estrena vestit blau;
bell collaret de perlas
lluheix la filla gran.

Amichs y parents reben
obsequis d' amistat;
puig qui ha salvat la vida
tot lo demés pot dar.
—¡Haurém de pagá al metje!
—No cal apressurns'
que 'l compte es de vint lliuras
y la consulta á part.
—¡Que descansats los guanyan!
—¡Quin modo de robar!
—¡Com creu que va salvarte,
per ço t' apreta 'l clau!
—Donchs, mira, quan lo troves
gira per l' altre part!...

¡Avuy cara d' angel
ni d' home no fà!
¡Fa cara de dimoni
condempnat!

C. PIROZZINI MARTI.

LO BELL IDEAL

ON amich August, quan era jove era un noy molt guapo, roig com un anglès, sos cabells eran rossos y la barba que ja li puntejava també tenia trassas de serho.

Era orfe de pare, y la sua mamá que no 'n tenia d'altre estava embadalida ab son fill al véurel tan ben plantat y tan bell.

Tot aixó hauria anat molt bé sense la moda que vingué alashoras y eixa fou lo romanticisme, en lo qual l' August s' hi deixá caure de plé á plé y 's doná á llegir novelas d' Arlincour, Irelant, Dumas (pare) Agna Ratcliffe y altres autors de la época, que no sé com entre ells y 'ls teatres no 'ns van fer girar lo cervell á tots los que 'ns trobavam jóvens en los anys de gracia de 1840 fins se pot dir á 1850, en lo qual ja caygué en ridicol tanta exageració, puig si las novelas feyan fredat los dramas posavan los cabells drets, y encare 'm recordo que quan jo tenia disset anys vaig anar á veurer un drama en lo Teatre de Santa Creu, únich que hi havia en Barcelona, lo qual drama tenia, si no ho recordo mal, lo títol de *Alfredo de Guillostierna* y fou tan horrorós que després d' assassinats, robos, incendis y espectres, fins sortiren á las taulas las ánimas del purgatori, lo que produhí un efecte tal que si s' haguessin trobat tronxos l' escena se 'n hauria omplert.

Dich aixó, per donar una idea dels deliris de llavors, y dels dramas *Catalina Howard*, *Margarita de Borgoña*, *Catalina de Escocia*, *El*

Page, *La Conspiracion de Venecia*, *Beatriz de Tenda*, *El Gondolero*, *María Tudor* y *María de Rudenz*, y mil altres que ja no se representan pero qu' encara trobareu al encant junt ab los llibres contemporans dels dramas, com *Los subterráneos de Mancini*, *La Abadesa*, *El Confesionario de Penitentes negros* y altres tan insulsos com inmorals y que 's venen per terra en las firas de la Mercé y dias d' encant á tant la grossa, formavan en aquell temps nostras delicias y eran la nostra lectura de cada dia y 'ls espectacles qu' omplian lo teatre de gom á gom.

Alimentats ab semblants llegendas y vegent los esmentats dramas los jóvens tots eram tan fantástichs com lo que veyam y llegiam, y tots escribiam mil desbarats y lo que no la pegava per poeta era novelista, y tots nosaltres eram una novela ó un drama y qui no se figurava ser *D. Juan*, se tenia per *Manrique* ó *Saint Megrin*, essent nostres caps poch menos que una carbasa vuida.

August, com dich, se tirá de plé á eixa desastrada escola y tan en son fisich com en sa moral cambiá de tot son sér, y després de no haverlo vist algun temps, se 'm presentá no essent sombra d' ell.

Estaba groch com la cera, portava la barba crescuda y los cabells llarchs fins á mitja esquena, y s' havia tornat tan flach que se li podia traspasar lo cos ab una agulla saquera.

Jo vaig creurer que havia sortit de una malaltia.

Després de preguntarli del ben estar y de la sua mamá y contentant satisfactoriament, sa agafá de mon brás y dirigintse al antich passeg de la Esplanada perque era poch concorregut, quan estiguerem casi sols me digué donant un sospir:

—¡Ay Paco, quan desgraciat soch!

—Tú desgraciat, li diguí jo. Are si que 'm farias riure. Si home pot ésser felis est tú.

—Puig no ho soch ni ho seré may.

—¿Qué 't falta?

—Mon bell ideal. Un cor que m' estimi y que corresponga al meu, contestá ab sentiment.

—Mira, August, li diguí jo, no crech que á un jove com tú, guapo, bon minyó y á mes un bon hereu, li falti un bon partit y pocas noyas conech jo que no 's farian pregar per acompanyarlas á la parroquia.

—No 's tracta d' aixó, me contestá ab disgust. Tú creus que á mi me satisfaria un amor com los demés, que se demana á una noya, se li donan las joyas, se convida á la boda, se casan y está tot llest.

No vull aixó, Paco, lo que jo vull jo no ho se, vull un sér ideal, vull un amor no com los altres sinó un d'aqueixos amors que aquí no s'usan, y derrera d'aqueixa il·lusió corro com un tonto. Amo, y no se aquí, y estich mal de ánima y de salut.

La mamá está alarmada, y jo crech que moriré.

—O be te tornarás boig, li vaig dir, y ho sento perque t'estimo, y creume, August, es menester pendrer la vida com vé. Tots aqueixos ideals de las comedias, dels dramas y las novelas son bons per escrits, pero cap profit portan sino omplirvos lo cap de vent segons veig més cada dia.

August callá, donárem dugas voltas mès y 'm deixá ab disgust, dihent:

—Te compadeixo molt perque no tens cap il·lusió.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

(*Acabará.*)

LO MAS DEL ROURE

...masia que pubilla may tingué.

I.

A mitj quart del Llobregat,
prop la platja llevantina,
s' aixeca un antich casal,
es del *Roure* la masia.
Tan prompte com naix, lo Sol
sas miradetas li envia,
las onadas, sos petons,
l' oretjada, sas caricias,
las floretas, son olor,
sa volada, las gavinas,
sos refileys, l' aucellet
y la corrent s' armonía,
Apar un troçet de cel
lo mas, que de lluny s' ovira
voltat de ginesta y jonchs
y ab un roure que vijila,
ja fa mes de dos cents anys
la casa com ell antiga.
No s' alsa tant alt y ferm
lo campanar da la vila,
y com ell, sembla 'l pastor
dels ramats d' aquellas ribas;
son fullatje ben espés

la caseta mitj abrigo
perque no li toqui 'l Sol,
que ja es prou enmorenida;
de la platja sembla un niu,
¿com será l' auceïl que hi nia?
Per saberho, preguntauho
als rosinyols y cardinas,
que os dirán sa veu com es,
al cel demanau que os diga,
com son aquells dos ullets,
als jonchs, com son cos se vincla,
á las perlas, per sas dents,
per sos peus, á las petxinas,
per sas trenas, á lo Sol,
pel llavi, á las clavellinas,
per sas galdas, als rosers
y 'l nom á las Margaridas.
Pom de flors de setze abrils,
ha plorat tota sa vida,
son germá es á servi 'l rey,
sos pares fa temps moríren
y are, ab sos avis vellets
ne viu l' horfaneta trista,
encomenantse al bon Deu
matí y vespre, tots los dias
per trobar un bon marit,
que la pobre puo es pubilla!

II

Tot just apunta l' aubada,
d' un matí del mes de Maig
y la bella Margarida
ja s' en va cap al mercat,
lligadeta l' espardenya,
cenyidet lo jipó blau,
ben posada la faldilla,
lo mocadó y devantal;
¡No tanca flors mes bonicas
lo cistell que penja al bras!

y aixís va com una dayna,
pe 'l camí que porta al Prat.
La fal-lera que la guia
l' hi te tot lo cor robat,
no contempla la rosada,
ni escolta 'ls aucells cantar,
tan sols ne daleix y espera
s' arribada en lo mercat.
Al punt que los peus hi posa,
lo mateix que fos un ram
los papellons la voltejan,
ansiosos de xuglar
la mel de sas miradetas
y la mel de son parlar.
Jo no he vist jamay primpeesa
ab mes róssech de galants!
un li diu estel del alba,
altre niu d' enamorats,
lo d' aqui tórtora blanca,
pitxer de flors lo d' allá,
tots los cors la volen reyna,
tots la volen estimar,
á la hermosa Margarida,
que cofoya 'ls ha escoltat,
fins que 'l cap de la collada
li diu tot de baix en baix;
—¡ay! si fosses pubilleta
nos maridavam demá.—
Jo no he vist com allavoras
mocadors mes virolats,
ni mes rojas barretinas
que los colors que ha posat;
tremolánt com fulla al arbre,
fuig corrent, indret al mas
son pit mes fort bategantne
ayre d' amor, demanant,
que la senzilla orfaneta,
aymadors prou ha trobat,
mes la pobre ¡no es pubilla!
per poguerse maridar.

III.

Pe 'l cansament abatuda
y mitj colrada pe 'l Sol,
arriva la Margarida
aufegant sospirs y plors
al peu d' aquell roure altívol
que li guarda tants recorts,
puig que d' una de sas brancas
ni guarniren lo bresol
y de un altre per sos pares
los baguls feren de morts;
alli creu guarir sas penas
y esplayarne lo seu cor,
que 'l mateix que una poncella
enmustehida en un pom,
ha sortit á punta d' alba
ple de dolsas ilusions,
rialler com l' esperança,
somniaut galans y amor
y ara torna á la masia
tranzit per lo greu dolor,
ben ple de tristura y penas
y buyt d' alegria y goig.
¡La horfaneta no es pubilla
per trobar bons aymadors!
Al cercar la seva ditxa
desenganys li dona 'l mon,
fins que 'ls nuvols que la voltan
ha esbargit un raig de Sol.
Un pastor que l' estimava
li ofereix lo seu tresor,
que si no val per riquesa,
per sa honra li val molt,
y sinó li porta joyas
l' hi porta 'l treball per dot.
Al sentir aqueixa ofrena,
s' ha esbarjida la tristor,
y 'ls ulls de la donzelleta
que ploravan fa tan poch,

are vessan d' alegria
 y sos llavis, rient de goig,
 un sí deixan escaparne
 arrencat del fons del cor.
 L' eura que creixia sola
 ja 's pot recolzá en un tronch,
 son jardiner ha trobada
 la poncelleta ja flor,
 que á la fi nostre horfaneta,
 ja es pubilla d' un amor,

IV.

Als tres anys de maridarse
 tenian dos angelets,
 que Deu, per dals alegria
 va deixar sortir del cel;
 aquestas flors trasplantadas
 han anat creixent, creixent,
 flns que morta sa mareta,
 se quedaren horfanets
 y hereus de aquella masia,
 que pubilla may tingué!
 D' aquell roure tan altivol
 las brancas han 'nat cayent,
 ¡de sa hermosa cabellera
 ha perdut los rulls mes bells!
 per abrigar en la tomba
 als que vius ho feu tant temps.
 Sols ha quedat vella soca
 que ha tret altres brots novells,
 per abrigá en mort y vida,
 aquells nins, ja fets hereus,

.

Avuy, d' aquell mas las runas
 fetas pols las porta 'l vent,
 y del vell y sapat roure
 s' ha perdut l' última arrel.

JOAQUIM CABOT ROVIRA.

LO BELL IDEAL

(Acabament.)

ASAREN després tres mesos que no vaig veurer á mon amich, quan un dia comparegué á casa, pero cuasi bé no 'l coneixia. Era lo mateix August de sos primers temps. Gras, roig, ab sa barba afeitada y no mes que bigoti sol, sos cabells tallats y més maco que may.

—Home, quant me n' alegro de veuret tan bó, y li vaig afegir mitj rient: Ja deus haver trobat ton bell ideal.

—Sí, Paco, me contestá rient, y ab ell lo desengany de aqueixos amors romántichs de novelas y dramas que tant nos trastocan á tots los caps y per contarte aixó he vingut.

Jo li vaig oferir assiento y un cop asseguts l' un frente al altre, ell comensá:

—No es necessari repetirte quan ximple era jo ab mon romanticisme, que si dura mes temps m' hauria fet fer un cop de cap.

Fastiguejat del mon y derrera d' un ser impossible, vaig determinar per si podia distreurem de ma idea, anar una nit al ball de más-caras de la Llotja. Demanat permís á la mamá y obtingut, vaig embolicarme ab la capa y 'm diríj sol al ball.

Era lo dia de Santa Eularia qu' es com tu saps sempre lo ball mes lluhit.

Estava plé, pero donava goig de véurel y totas las disfressas eran bonicas.

Tocavan un vals y casi tothom ballava menos jo, puig mon ánimo trist no estava per semblant diversió.

Distret vaig passejar una mirada en mon entorn quan vegi sola, sentada en un banch, una máscara ab dominó negre y careta de vellut negre també, sortintli una falda de seda del mateix color y cobertasas mans per guants negres.

La caputxa de son dominó estava cayguda y deixava véurer una hermosa cabellera fosca, y duas preciosas trenas queyan soltas per davant.

Era Lucrecia Borja, Teodora del Brabo, Laura de la conjuració de Venecia ó Elena de Marino Falliero.

M' hi vaig acostar y l' hi vaig dir sentantme á mon costat:

—¿Sola t' estás?

Ella 'm mirá com distreta y contestá:

—Sí, sola; y afegí suspirant: sempre sola.

—Y no has trovat qui t' invités á ballar?

—No, contestá ella, pero tampoch hauria ballat.

—¿Vols venir? li vaig dir jo.

—No, contestá ella y guardá silenci.

Jo no sabia lo que 'm passava y aquella soledat, aquell trajo negre, tot tenia tant misteri que mon cor sentia lo que may habia sentit al costat d' aquella máscara incomprensible.

Sí, tinch mon bell ideal, vaig dir entre mi, y vaig comensar conversa ab ella que ella va seguir.

Que várem dir tots dos, jo no ho sé, puig vaig pérdrer lo cap en termes que si no hagués sigut en un saló de ball hauria caygut á sos peus.

—¡Dígame qui ets! li vaig dir foll de afecte.

—No, no ho sabrás may; so un ser de qui ningú 's recorda y 'm despreciarias si sabessis qui so.

—¡Jamay! li vaig dir; puig ets mon bell ideal; siguis qui siguis no puch deixarte.

—No 'ns veurém mes, va dir ella aixecantse: ¡déixam anar!

—Te seguiré, vaig dirli jo ab amor, detenintla per la ma.

—Me veuràs mes tart un altre dia

—¿Ahont?

—A casa teva.

—¿Quan?

Llavors vinguéren una comparsa de máscaras y mascarots tots vestits iguals de gitanos y gitanas y 'm rodejären movent gran esbalot,

—¿Ja t' han deixat sortir del ou? digué un.

—¡Pobre August! digué l' altre, vés corrents á casa qu' es tart, la mamá 't renyará. Y féren la sardana posantme á mi al mitx ab grans crits mentres ma incògnita desapareixia, y jo, perdut lo cap, me desfeya d' aquella turba y corria desalentat en busca de mon bell ideal.

No la vareig trovar en tot lo saló y desesperat vaig sortir á fora.

¡Vanas investigacions, havia desaparegut!

Desesperat me 'n vaig anar á casa y al obrir la escaleta vaig sentir fret. Tant era mon deliri que 'm vaig guardar la capa en lo guarda robes.

Vaig entrar al pis.

Tothom dormia.

Me 'n entrí en mon quarto y 'm treya ja la levita quan vaig sentir passos.

—¡Es la mamá! vaig dir entre mí, y vaig treure lo llum; pero un terror me feu retrocedí.

Devant meu tenia la máscara negra; la del ball.

Jo creguí morir; pensava qu' era una aparició, un ser fantástich, una cosa del altre mon, y mas dents petavan y mos membres tremolavan.

—¿Quí ets, vaig dirli perdut lo seny, per Deu dígam qui ets?

Llavors se tragué la careta y esclafí una gran rialla.

Jo creya que somniava. Després vaig quedar avergonyit y per últim vaig riurer com ella; puig aquella máscara misteriosa, aquella Lucrecia Borja, la Teodora del Brabo, la Laura de la conjuració de Venecia, la Elena de Marino Falliero; en fi, la máscara espectre, mon bell ideal, era... la Mariagneta, la cambrera de la Mamá!

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

MANE NOBISCUM, DOMINE

¿Vos tornaré deixar Jesús dolcissim?
¿vos tornaré deixar?
eix llas ab que'm lligàreu suavíssim
¿lo tornaré trencar?

¿Tornaré beure en fétida cisterna
las ayguas del plaher,
deixant las vostras, font de vida eterna
del celestial verger?

¿A pérdre us tornaré l'ànima mia,
joyell que la adornau,
divina perla que á la terra envía,
l'onada del cel blau?

¿Lo tornareu deixar tot solitari
lo cor hont féreu niu?
¿demá restará vuyt aquest sagrari
que avuy ab flors guarniu?

¿La fera del pecat esgarrifosa
hi tornarà á fer cau?
¿se posará l'oruga en eixa rosa
que Vos esbadellau?

No, Jesús, no, mon esperit es vostre,
per sempre y tot sencer;
jo'n llansaré defora á qui no's postre
devant vostre poder.

Gelós après vos tancaré las portas
perque no us en aneu,
de mos bells sommis ab las brancas mortas
que vaig tallant arreu.

De mon jardí daré las flors y fullas
al vent de la tardor
perqué damunt de totas sas despullas
florezca vostre amor.

Jesús, bellesa antiga y sempre nova,
si tart jo us he trobat,
per enriquir á l'ànima que us troba
per vos es aviat.

No hi deixeu apagar eixa llum clara
que aquí Vos m'hi heu encés;
no us en aneu, no us en aneu encara,
no us en aneu may més.

JACINTO VERDAGUER, PERE.

CANSÓ DEL TREVALL

Cansó nova se n' es treta,
la cansó prou vos plaurá.

I.

Poble honrat d' aquesta terra
feynador com lo primer,
fills sapats de l' aspre serra,
fills del plà mes falaguer.
Cansó nova se n' es treta,
la cansó prou vos plaurá,
per vosaltres se n' es feta,
apreneula de cantá'.

Fills de la serra,
fills de la vall,
cridem á l' una:
¡visca 'l trevall!

II.

Quan l' ardenta soleyada
va esquerdant lo sech conreu,
quan lo mulla la glassada,
quan s' hi va fonent la neu;
bon pagés, mans á la feyna
que 'l trevall es ton tresor,
cada colp de la teva eyna
fa saltar espurnas d' or.

—Fills de montanya, etc.

III.

Llenyater de l' alta serra,
pit, y esmolar la destral,
l' arbre altiu que 'l colp aterra
cremará en la llar payral;
y com fum, caragolantse,
portará als peus del Etern
las cansons que van cantantse
en las llargas nits d' hivern.

—Fills de montanya, etc.

IV.

Ronch bramul de la caldera,
traqueteig de lo teler,
forsa 't dongan y fé vera
y t' alentan, jornalers.
Cada cop de llensadora
va teixint la teva sort,
fes que corre feynadora,
fes que vole y trasque fort.

—Fills de montanya, etc.

V.

Foch encés, vermell lo ferre,
lo bras nú, lo pit colrat,
ab lo mall de punta á terra
l' aygua á punt per lo trempat.
Pren alé ferré y trevalla,
pren alé y á copeja
que si 'l cop de mall no falla
prou lo ferre 's blincará.

—Fills de montanya, etc.

VI.

Si l' alé de la tempesta
les onadas fa aixecar,
y vesteix ab negre vesta
terra y cel y l' ample mar,
si la brisa empeny las lonas
ab son bés mes falaguer
no t' espanten pas las onas
que hi ha un port, brau mariner.

—Fills de montanya, etc.

VII.

Tots plegats, gent catalana
pit y fora y amatents,
y á la veu de la campana
al treball correm contents.
Tots plegats: per nostra mare,
per la patria á qui estimem,
que si nostre no es encare
ja ho será si trevallem.

—Fills de montanya, etc.

VIII.

Tots plegats: ab lo desfici
de cumplir com home honrat,
que 'l qui te la fé en l' ofici
ja te un tros de cel guanyat.
Si perilla nostra terra,
trevallant ningú es esclau;
¡siga l' arma de la guerra
l' eyna santa de la Pau!

Fills de montanya,
fills de la vall,
¡visca la patria!
¡visca 'l treball!

FERRAND AGULLO.

LOS PORTUGUESES EN XINA

UN ERRO HISTÓRICH

o s' ha escrit encara la epopeya dels portuguesos al extrem Orient. Las *Peregrinacions* de Ferrant Mendez Pinto y las *Décadas* de Joan de Barros y de Diego de Couto, ab tot y ser obras de mestres no arriban á la importancia dels fets que realisáren una maynada de mariners, braus perque era llatina la sang que corria per sas venas. Sols nostra historia patria consigna pareescuts actes de bravura: solzament nosaltres anárem com los portuguesos corrent tras lo misteri que s' amagava en l' allunyat confi dels mars, y quan després d' haverlos solcat de llevant á ponent nos donárem l' abrassada de bon arriu en las islas Molucas, tan grans nos veyam que sentírem petit lo mon pera tancar las inmensas aspiracions de nostre esperit.

Llarch y difícil fora fer la historia de las lluytas, los etzars y 'ls perills que á principis del sigle xvi afrontáren los marins lusitans. De tasca tan complicada, de la descripció encar que breu y concisa de las ditxas y 'ls dolors, las victorias y 'ls martiris dels dignes émulos de Albuquerque y Vasco de Gama, ne pendrém sols una part petita pera desfer un erro històrich d' alguna importancia que passá oblidat de la critica y vé copiantse successivament en quants llibres se publican sobre Xina. Aludim á la fecha en que fou descoberta sa via ma-

ritima y qui fou lo primer portugués que petjà las costas d'aquell Imperi.

Las obras de March Polo, de Rubruquís y demás autors anteriors al sigle xiv que escriguéren sobre las llunyanas terras del extrem Orient, á pesar d' ésser generalment aceptadas en sa época com faulas destinadas á entretenir al públich, no deixáren de cridar la atenció dels marins portugueses, y quan aquestos arribáren á Malaca, en quals ayguas vegéren per volta primera bressarse las lorchas chinas ab sas airosas velas de bambú y sos mástils inclinats vers la proa, no 'ls fou ja possible duptar de la existencia real y veritable d'aquell *Cathay* que fou lo mite de l' edat mitjana.

Un dels primers portugueses que creuharen lo mar malayo, Jordi Alvares, no tremolá en 1514 en embarcarse dintre un jonch xino en companyia d' un fill seu, y 'ls dos després d' una felís travessia arribáren á la isla Tamou, ahont lo fill morí. Aquesta desgracia explica que l' atribulat pare no cuydés d' averiguar lo que millor convenia als interessos mercantils dels portugueses; sols recordá en tals moments á son fill y á sa patria y posá un escut de pedra ab las armas d' aquesta sobre la tomba que son dolor obrí pera las despulles de son cor.

Torná Jordi Alvares á Malaca, y en lo següent any de 1515 Rafel Perestrello s' embarcá en altre jonch ó lorcha pertencient á un negociant anomenat Minó Pulati en las crónicas portugueses, y pogué arribar fins á Canton, d' ahont retorná en 1516 ab grans ganancias que contar y majors maravellas que referir de la populosa capital del Kuang-tung.

Pero sia que Perestrello hagués pogut aprofitar en secret noticias que rebé del viatge de Jordi Alvares, ó que sas relacions y sos beneficis impresionessin mes als portugueses residents en Malaca que las desgracias del altre, comensá á afirmar-se que 'l descobriment de la vía marítima de Xina era fet per Perestrello y aixís ha vingut consignant-se fins á nostres dias, havent quedat olvidada ó desconeguda la noticia que de la excursió d' Alvares dona l' anomenat cronista portugués Joan de Barros, y la circumstancia de que en 1517 sortí de Malaca pera Xina la expedició de Ferrant Peres d' Andrade, ordenada per lo rey de Portugal y conseqüencia per tant del viatge d' Alvares en 1514 porque del de Perestrello no se 'n podian tenir encara noticias en la metròpoli.

Peres d' Andrade sortí á la mar desde Malaca en Juny de 1517 ab vuyt velas portugueses y arribá ab felicitat á Canton, essent perfecta-

ment rebut per los mandarins que li donáren quant li feya falta. Aixó prova que en un principi los xinos fóren molt expansius en sas relacions exteriors, y sos recels deguéren náixer, com nasquéren en realitat, dels abusos comesos pels negociants estrangers.

Hi hagué un detall curiosíssim en aquesta expedició. Peres d'Andrade portava ordres d'enviar á Pekin un embaixador que en nom del rey de Portugal presentés sos homatges al Emperador de Xina, que ho era llavors Chang-tí. Apurat se trobá lo brau capitá quan degué designar com millor elecció á la persona de Tomás Pires *que por ser Boticario e servir na India de escolher as drogas de botica que haviam de vir pera este Reyno, pera aquelle negocio era o mais habil e apto que podia ser*. Aixís s'expressa textualment Barros en sa Década III. Per lo demés, mala fi tingué la embaixada. Peres trigá tres anys en arribar á Pekin, no pogué veurer l'Emperador y en mans de la justícia torná á Canton y morí en una presó.

Per altra part, es també curiosa la relació xina d'aquest primer viatge de las naus portugueses á son país. L'*Art de la Guerra*, llibre publicat á Pekin en 1621 pero escrit anys avans, parlant dels mosquets y canons diu:

«Yu-king Siang ha escrit lo següent:

»*Fo-lan-ki* es lo nom de un país, no de un canó. En l'any *ting-schao* del Emperador Chang-tí (1517) me trobava en lo Kuang-tung »empleat com Interventor y Comissionat interi d'Assumptos marítims. »De sopte arribáren dos grans barcos que diguéren venian de la comar- »marca *Fo-lan-ki* pera pagar lo tribut imperial. Al capdill d'eixos »barcos l'anomenavan *Ka-pi-tan*. Los mariners tenian tots ulls y nas- »sos molt grans, y portavan un drap blanch enrotllat al cap, com los »musulmans. Desseguida s'avisá sa arribada al Vi-rey, qui ordená »que ja que aquells homes ignoravan la urbanitat, los hi fós ense- »nyada durant tres dias en lo *Kuang Hiao-se* (Mesquita mahometana). »Com las ordenansas de la dinastia Ming rés parlavan dels tributs de »aquell poble, se enviá una llarga consulta al Emperador, á la qual »se respongué ordenant la remissió dels tributs al Tribunal dels Rites. »Quan l'Emperador actual pujá al trono (Chi-tsien en 1521), á causa »de la conducta irrespetuosa d'aquells bárbaros, son intérprete (lo »apotecari-embaixador Pires) fou condemnat á pena capital y sos »companys desterrats fora las fronteras del Imperi.»

En 1518 aná desde Malaca á Xina Simó d'Andrade, germá del anterior capitá, y home á qui pot justament acusarse d'haver sigut la causa del odi que animan los xinos contra 'ls europeus encara en nos-

tres dias. Sa conducta fou despòtica. Al llensar lo ferro al aygua davant la isla Tamou, ordenà aixecar en terra un fort y en sos marlets una forca, creyent que podia tractar los xinos com ho havia fet ab los indis y malayos. Prohibí que cap barco siamés ó anamita fes comers abans d'haver éll acabat sas operacions y acabí per comprar com esclavas quantas noyas li fóren presentadas. Tal manera de obrar produí los resultats que eran de preveure: quan la immediata expedició de Duarte Coelho se presentá en 1320 en las ayguas de Canton, fou rebuda á canonadas.

Una coincidencia 'ns torna al punt d'eixida del present article. Manant una de las quatre naus que constituïan la expedició de Simó d'Andrade, anava Jordi Alvares. De nou se vegé en la isla Tamou y aná á contemplar la terra sagrada que guardava las cendras de son fill, pero víctima éll mateix al poch temps de mortal malaltia, Alvares fou enterrat en la tomba que son dolor havia obert quatre anys enrrera.

¡Destins de la vida! Lo temps y la má destructora dels xinos esborraren los darrers vestigis d'aquell sepulcre, que ma vista neguitosa buscá endebades en la pobre isla que 'ls tifons eternament assotan. Y la historia ha olvidat consignar en la llista dels primers exploradors de Xina lo nom de Jordi Alvares!

EDUART TODA.

LA ESSENCIA DEL AMOR

La nit es tenebrosa, cap llum en lo cel brilla,
Lo vent entre las rocas no para de bronzir;
La mar que horrenda brama, los arbres que s' esquinsan
Portan rumors confosos que fan esferahir.

A dalt d' una montanya, ¡montanya d' amargura!
Entre la espessa boyra s' eleva trista creu;
En ella, plé de llagas y entre mortals angunias
Está lo cor puríssim del Redemptor, de Deu.

Al mitj de la montanya, lo manto dat al ayre,
La planta tremolosa, lo cor agonisant,
Envers lo Fill que adora, de pena inconsolable,
Se trova entre la fosca la Mare mes amant.

¡Oh, Mare desolada! torneu, torneu enrera,
Que aquí, Mare alligida, lo cor se os trencará.
Mes diu la tendre Mare, en llágrimas desfeta:
—¡Vull véurel, y de forsas ja 'l cel me 'n donará!—

Y l' arbre sant abraça, los peus del Fill estima,
Al cel los ulls eleva en sa mortal tristór;
A son costat, plorosas, están las dos Marías
Que mudas la acompanyan en son cruel dolor.

Per fi, lo Fill esclama, ab veu que 'l cor llastima:
 — ¿Per qué mas amarguras volem assaborir?
 ¡Ja l' òbra es consumada! ¡Torneusen, Mare mial!
 ¡L' amor mon pit abraça, d' amor jo vull morir! —

Perdona als que 'l claváren, al Pare s' encomana,
 S' apaga la llum pura dels astres divinals,
 La testa més hermosa sobre lo pit descansa,
 Las rocas s' estremeixen, ressona 'l tró pels alts.

En tant, la tendre Mare al peu del Fill qu' espira,
 Sobre son pit las palmas per detenir lo cor,
 La pensa estraviada, de mil recorts ferida,
 Es la sublim y hermosa imatge del dolor.

Recorda en sa tristesa los dias de ventura
 En que lo cel somreya son fill al contemplar.
 En que lo mon cantava del goig en la planura,
 En que pastors y prínceps l' anàren á adorar.

Recorda de sa infancia la gracia y la bellesa,
 Aquell amor puríssim que li donà en son pit,
 Y comparant, exclama en sa congoixa inmensa:
 ¡Passà la negre albada! ¡Vingué la trista nit!!

¡Oh, fill de la meua ànima! ¡Oh, joya idolatrada!
 ¡Oh, rostre qu' envejàren las mes galanas flors!
 ¡Oh, cos que jo estrenyia contra mon pit de mare!
 ¿Qué 's féren, per ma pena, de ditxa aquells tresors?

¿Qué fou de la alegría que al véurer ta hermosura,
 Ta discreció divina, ta gracia celestial,
 L' amor que resplandia, de tas miradas puras
 De ditxa s' estrema la entranya maternal?

¿Qué 's féren los cuydados ab que en lo temps d' angoixa
 Guardava ta existencia ab tal desveltament?
 ¿Per qué mortals angúnias mas ditxas vuy se tornan?
 ¿Per qué visió tan trista, mon dols encantament?...

Veniu, veniu, tenebras; ab manto de foscuria
Cubriu lo cos dolcissim de mon perdut consol,
La vista llastimada de mare desvalguda
Cubriu també piadosas ab lo mantell de dol.

Fugiu, astres hermosos, tapeu vostras llums puras
Que 'l sol que reflectiau ja mes no brillará;
Fugiu, áus missatjeras de vida y de ventura,
Ja aquí sols la tristesa per sempre regnará.

Y tú, terra piadosa, que á mon dolor t' esbadas
Rentada ab la sang pura de mon Jesús diví,
¡Prepáram compassiva sepulcre en tas entranyas,
Que sens lo fill que adoro me resta sols morir!

Y aquella per qui un día los alts espays brillären
Ab las colors vistosas del iris celestial,
Aquella á qui tributan son pur amor los ángels,
Aquella, en qui 's contempla la gloria y lo immortal;

A son dolor postrada, sens queixa ja en los llabis,
La pensa extraviada per lo mortal neguit,
Amor que l' amor ayma, sols diu en son desvari:
—¡Passá la alegre albada! ¡Vingué la horrenda nit!...

La tórtora acompanya sa queixa llastimosa,
Los serafins, sas alas batent, van repetint
Per pobles y cabanyas qu' encar tranquils reposan
L' amor triumpfá en lo Gòlgota al home redimint.

MARÍA JOAQUIMA HERNANDEZ DE MOGA.

Igualada, Abril de 1884.

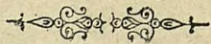
Per fora, la plana extensa
tota coberta de neu,
la nit son vel de silenci
sobre la terra extenent.

La lluna argentant la plana,
blincant los arbres l' oretx,
la trista natura, freda
com una tomba de gel.

Y tots dos, amoroseta,
vora 'l foch arrupidets,
com dos coloms amorosos
dintre son niu de plahers.

Demunt los vidres, en perlas
de gel tornat nostre alé,
l' atmósfera xardorosa,
y á fora... ¡tot fret! ¡tot fret!

A.

LO MEU JARDÍ

(RECORTS DE NOY.)

I.

ERRERA de casa, com dins d' un gran caixó rectangular, hi havia un hort, si massa petit pera provisió de la familia, prou capàs pera esbarjo meu y dels companyets que hi feya venir á jugar.

¡Que n' hi haviam fet de malesas! Las casas del voltant que hi donavan ab eixidas ó terradets á ran mateix del clos, ja podian dir que tenian un paleo ben divertit. Rara era la tarde que totes aquelles parets no 's vegessen fistonejadas de capets rossos, reposant sobre 'ls brassos plegats demunt del empit, seguint ab uns ullets plens de sofre nostres moviments més insignificants. ¡Pobre maynada, si 'n feya de salivera al veurem ab lo barret de general, las xarreteras de paper d'or, una cinta de quatre dits barrantme de part á part la blusa, y una espasa de fusta á las mans, y darrera meu tot un exércit de vuyt noys al menos, tots provehits de gorras de quartel y escopetas, no de canya ni de fira nó, si no tan altas com ells y, si sense pany, ab canó de llàuna y una cassoleta que quan teniam *polvora* y mistos hi podiam tirar y tot! Lo mal es que, devegadas, darrera de nostre públich predilecte, destacavan los caps de las mares y criadas ja grandotas, qu' ab l' amenassa de qu' anirian á avisar á la meva familia no

'ns deixavan fer foch. ¡Quinas donas més porucas! Sempre aquella dèria: ¡Mireu qu' os fareu mal, diables!... ¡Os esguerrareu! ¡Ho aném á dir!...

Y aixó ja no sols arrancant á esgarrapadas de la paret á aquella maynadeta quan més embadalida contemplava l' encesa de mistos, si no fins quan, dividit en dos bandos, l' exèrcit s' escometia á la bayoneta furiosament, al compàs del titatarita, tita, tita, tita; titatarita, tita, tita, ti, que davam un trompet y jo ab lo puny á mitj cloure tocant los llabis, corrent devant de tots y responent á la burxada contraria á cops de sabre tán fort com podiam. ¡Qué 'n vaig trencar d' espasas... pero fins ab lo pom y tot m' hi feya!... ¡Os treureu un ull, diables!... ¡Os esguerrareu! tornavan aquellas veus, dominant fins las nostres trompetas.

Are vès qué 'ls hi feya por; veure algun ferit camas en l' ayre, lluytant ab lo vencedor que li tenia 'l peu al ventre y l' escopeta al pit! ¿Cóm volian que 's rendis, donchs? ¿Qué 's creyan qu' es una batalla, aquellas donas? ¡Potser sí que 'ns haviam de fer festas y petons!

Es clar, ab lo rebombori de la brega y aquells crits d' esglay, á lo mellor eixia algun parent del general dalt del terradet de casa que com á palco de la presidencia ocupava tot lo cap d' ensá, y un crit de ¡noy, puja! donat per una veu imperativa y dura, desfeya la batalla en sèch. Los ferits s' aixecavan, tothom s' espolsava la terra dels pantalons, s' aixugava ab mocadors suhats la ruhenta cara, y durant l' ausencia del general, los combatents platicavan en veu baixa, arraulits per un mateix terror. Un terror desconegut dels exèrcits de debó, lo terror de la pau, del llicenciament en massa.

No anavan errats aquells soldats puntosos; ben aviat veyan tornar al general, deshonorat, desarmat, restituhit á la trista condició de deixeble de segon any de llatí, la cara neta y encesa com una rosella, las espatllas caygudas, las mans á la butxaca, penjant de las munyecas un bon pany de blusa y, lo qu' es més trist, no un criat, una criada al darrera, á la qui tot l' exèrcit, sens badar boca, ab aquell silenci imponent d' un exèrcit presoner, entregava gorra, fornitures y armament.

Una conferencia diplomática, invisible com totas pe 'ls beligerants, havia disposat de llur sort sens consultarlos, havia imposat lo desarmament, y aquella criada, inviolable com un embaixador, nos feya passar l' afront ab mitja rialla als llabis. Fent un feix de tot sota l' aixella, se'n tornava tan tranquila, mal que nostras miradas se li clavessen á l' esquena com sagetas fins que la perdíam de vista. Des-

prés nos giravam y ensenyavam los punys closos á las cridaneras del públich, causa de tal afront.

Mes, per sòrt de tots no eram rencorosos. Convertits en paisans, arreu tractavam de matar l' aburriment de la pau inventant jòchs, sino menos arriscats, més quiets que la guerra. Al cap del hort hi havia una figuera formidable que jo havia guarnit d' anellas, trapecis y columpis. Apa, á fer gimnasia.

Y allí n' haguereu vist de contraccions y dominacions, y planxas y tombarellas y caigudas y l' arbre assaltat fins á las branques més altes per un veritable remat de monas!

Altres cops, sortiam ab trajos estrafalaris á fer comedias, es á dir, tragedias, porque cási sempre hi moriam tots, ó be pantomimas de payassos ab las caras enfarinadas de guix y las mans de mangre pera que las bofetadas deixessen motllo. Devegadas estrefeyam las dansas populars del pais ó inventavam alguna entremaliadura contra las nostras espías, per exemple: mullarlas ab xeringas de canya ó esquivarlas á cops de cervatana desde algun recó amagat. No cal dir si hi hauriam jugat á caballfort, á rescat, á lladres y mossos y á geps, com ne deyam d' escomètrens á cops de pilota. La plantada del hort ho declarava prou be, ab sos bancals durs com un tapassot, las escarxoferas trencadas, las pocas lletugas d' ensiám mústegas, los rechs plens, tot arrasat com un camp de batalla, menos los vorals de la paret hont creixian flors y arbres de jardí.

¿Pero y qué? Aixís lo tenim segur, deyan los de casa, referintse á mí. Aixís no 'ns amohina. L' hort era com qui diu la meva parcela de Jardí d' aclimatació, lo pati d' una cabreta que havia de trescar y fer bojerías.

II.

Arribá á la fi un dia, que ja cansat de fer cabriolas y aborrit de veures *lo general* tot l' any de quartel y ab l' exèrcit emperesit, tractarem molt sèriament ab lo trompet de trencar aquell ensopiment, convertint l' hort en jardí.

Ni aquell company ni jo estavam flachs de dalit, ni eram tampoch dels que rumian gayre las cosas; aixís es que l' endemà ja 'ns hi feyam á cops d' aixada, mellor que cap jornalier. La nostra empresa, per

aixó, no abarcá tota la superfície del hort, que tenia ben bé sexanta passas per vint. Una meytat nos bastava y deixarem de banda la formidable figuera ab tot lo tros que son brancám cubria. Ja sabiam que la seva ombra era perniciosa y ademés temiam la voracitat de sas arrels.

¡Pero, si haguesseu vist com treballarem en lo tros escullit! A la fondaria de quatre pams tot ho remoguerem, y no contents d'aixó, purgarem la terra una y duas vegadas, fins á no deixarhi una pedreta del gruix d'una lletnia. Després la femárem copiosament, vam formar los nostres quadros y cistellas simétricament compartits, apissonarem los caminals cobrintlos d'una capa de sorra, col·locarem al mitj de las cistellas gerros d'argila pera 'ls cactus, aixecarem al mitj de tot una glorieta octavada en qual construcció hi passarem ben be un mes, tancarem tot lo jardí ab una barana d'estil rústech y, una volta arreplegadas llavors y empèlts, ferem la nostra plantació.

De llavoras, cada tarde, rega que regaras, nos posavam los peus com uns xops; tant que fins jo hi vaig agafar enginas. Pero cá! Quan baixava cada mati, menjant encare lo darrer bocí del ofersó del xocolata y veyá, allí rompre la terra per lo brot d'un cascall, ensá badarse un botó, enllá desplegar-se duas fulletas de ponsella, alló era un gust! Totas las plantas me semblavan fillas mevas y 'm despertavan tal tendresa, qu' en llur desenrotllament hi veyá fins com misteriosas traydorias que m' esponjavan lo cor.

—Guáyta, mira aquest gerani quina manera d' esclatar: sembla que tot just bada l' ull, que 'ns fassi l'ullet. ¿Has vist aquell clavell? Ja n' hi podém posar de canyetas; sempre cap per avall com un beato... Vinam aquí, alsa 'l caparró, que be 'l tens prou bonich...

Y li dava un copet sota la barba; pero ell si 'm concedía una ullada plena de fòch era tot quan feya. Bellugava 'l cap d'assi d'allá com si s' enfadés y 'l tossut tornava á pendre aquell posat contrit.

No cal dir que la feynada que 'ns emprenguérem escampá tot seguit als nostres companys y fins al públich dels terradets. Los primers la trováren massa pesada pera ajudarnos, lo públich poch divertida. Després de tant rebombori l'hort respirá, donchs, estrany reculliment. Nosaltres podíam contar los cops d'aixada que trencavan la quietut d'aquells espays ab la sequedat d'una petjada metálica qu'avansa cautelosament. Sentíam piular los pardals de las barbacanas, cantar de quan en quan cançons de bressol á nostras antigas *espías* que ja sols per casualitat treyan lo cap als palcos. Pero 'l meu amich y jo, res, com frares de la Trapa sentse 'l clot.

No obstant, allà á las cinch de la tarde, aquell vehinat s' animava una mica. Era l' hora de brenar y sempre hi havia part del antich públich que venia á contemplar los avensos de la nostra obra, tot caixajant alguna poma ó xarrupant ab golafreria 'l such d' algun préssech rosset com lo cap de qui 'l menjava. A més dels nens, haviam guaytat llavors unas miradoras que 'ns agradavan molt més: una colla de modistetas que tenian lo taller en la casa de la dreta, devant per devant del jardí. Es clar, entre onze ó dotze qu' eran, n' hi havia pera tots los gustos: de blancas, de morenas, altas, petitonas, grassetas, magres, d' aixeridas, de tristas, de sérias que may deyan res, de xarrayres que no callavan may; pero plegadas, feyan á la vista com un pom de flors y á l' orella com agradosa piuladissa d' aucells que, passada l' hora, trobavam á faltar.

A casa, que coneixian lo meu geni de tornet, no sabian avenirse de que la fal·lera del jardí 'm durés tant; y es que, quan comensava á cansarme, mos ulls se fixáren en una d' aquellas modistetas, y 'm passava 'l dia atalayantla.

Cóm se deya? Jo 'm guardaré prou de profanar son nom. Cóm era? No ho sé, y com jo la veyia llavors ma ploma no podria pintarla. No més puch dir que, pera mi, era com lo sol deu esser pera 'l cego de naixensa que cobra la vista. La materia de qu' era formada 's confonia en una idealitat brillantíssima, fruyt indubitable del meu esperit candorós. Jo sé que no duya gloria á son voltant, pero mos ulls la veyan radiar tot aquell encis que degué dur la Verge en sas aparicions. Jo sé que no 'n podia apartar la vista, que m' hauria agenollat á sos peus, y que tan comunicatiu com era ab tothom, devant d' ella no sabia badar boca. Ni per qué? Prou m' entenia ella.

Ditxós terradet. si me 'n tens de miradas! Y que desert y fosch quan ella no hi era, tant com l' omplenava de llum y vida ella sola! Si, ella sola; beneytas sian aquellas escapadetas que hi féya ab lo més fútil pretext! No més al apareixer, ja sos ulls topavan ab los meus, un mateix raig de sol fonia nostras miradas, los cors batian al mateix compás, y res, ni un mot; lo carmi á las galtas, un somris d' ángel iluminant los rostres!

Per aquells temps, deixeble de retórica y poética, anava tot lo dia recitant los fragments de poesia que 'ns dava 'l professor com trossos selectes. De cop m' havian agradat tant las odas heróicas y 'ls romansos històrichs que m' ensajava á compondren constantment; mes en havent conegut la modisteta, no atinava á fer sino elegias, églogas y madrigals. Tan hermós com havia d' ésser pera mi 'l mon y tan trist

com lo trobava al agafar la ploma! Encàra recordo qu' un dia, presentint l' amor qu' avuy porto á la nostra llengua, un dia que jo devia estar molt trist, vaig escriurer uns versos que comensavan:

Horas d' amor, supréu deliqui
que daureu la vida
del feble cor del home:
totas passareu com al cel s' envola
l' ánima pura del fillet volgut...

Y jo ni sabia qué era l' amor, ni la vida, ni l' cor del home, ni l' fillet volgut! Pero sentia quelcom que m' entendria fundament, quelcom que m' anticipava per misteriosa refracció dolors futurs qu' avuy conto per passats cada cop que l' present me pèrmet trencarlos. Era com una anyoransa misteriosa que m' minava l' cor.

Després d' aquests, jo no sé quants centenars de versos vaig escriure en castellà, inspirat per aquella criatura. Pero lo mes ho es qu' ella no n' havia esment. Alguns ne vaig portar al àula com exemple de mos avensos, mereixent l' aprobació del professor que no tenia res de poeta potser perqu' era molt bon retòrich, y ella, ma *Filis* adorada no 'n sabia ni un mot.

Per fi, un dia vaig rompre l' glas: la veig al terradet tota sola, tallo una rosa, embolico l' branquilló ab un paper que duya molt ple-gadet á la butxaca, demano l' acceptació ab un signe expressiu, ella l' otorga abaixant lo cap tota ruborosa, m' atanso á la paret, tiro l' paquetet en l' ayre, unas mans rosadas lo toman, envió un petó ab lo cap dels dits, y sens havernos dit una paraula, ella desapareix y jo me 'n entro á la glorieta tremolós, palpitant, fora de mí. Aquell paper contenia son nom, una declaració en vers, ideal, sentida, escrita ab llágrimas, y al peu la meua firma, bregant pera escapar de l' embullada troca ab que l' entreteixí ma ploma nerviosa.

Pero ni aixó bastá á rompre aquella tímidesa que 'ns lligava. Ni jo vaig dirli res, ni ella tampoch y tots dos várem compèndrens. Aquell silenci duya un deleyt inmensurable, tot espiritual, que 'ns arrancava de la terra pera gronxarnos jo no sé en quins espays hont la paraula s' gelava poruca al mateix abim del llabi.

Mentrestant l' esplet del meu jardí esclatava en flors de colors encesos com los d' eixos hermosos cubets que poblan los ayres de rams enlluernadors. Lo maig s' acostava y en la parroquia del poble tractavan de celebrar ab extraordinaria pompa lo Mes de María. Jo no

sabia per qué feya quaranta vuyt horas que ma estimada no 's deixava veure en aquell terradet, hont mos ulls morian d' anyoransa. A la nit del vintinou d' abril no vaig dormir d' angoixa. Mes, l' endemà, quina sorpresa, quan desde la glorieta veig lo capet ros de ma estimada enquadrat per la porta del meu hort! Lo roig tendre de la rosa tenyia sas galtas, caminava ab l' esguart á terra y quatre noyetas més ab grans cistells la seguian somrihent.

—Las fillas de María— me digué ella, sens aixecar los ulls y deixant per primera volta entrar sa veu melosa fins al meu cor.

No sé que vaig respondre, ni lo que pera mi passá'en la mitj' hora que durá aquella aparició; sols recordo que 'l jardí quedá devastat, que las flors vessavan dels cistells y jo compareixia encare ab novas garbas olorosas, delitós d' omplenarlas més y més.

—Son pera la Verge— deya.

Y quan ja las noyas fugian ab los curullats cistells, rihent, rihent sens dubte de mon poch dissimulat afany, tan alterat estava que, per forsa, vaig obligar á l' amor á parar son devantal pera cubrirlo d' un devassall de flors.

—Son pera la Verge— repétiren mos llabis.

Y ella reculli la pueril blasfemia ab un somris compassiu, los ulls mitj closos, lo rostre ja flamejant de rubor.

NARCÍS OLLER.

(Acabará.)

DARRERÍAS

Sempre las darreras cosas
trobo que son las milllors;
quan las flors van acabantse
¡qué 'n son de bellas las flors!

Si 'l desterrat, de sa vila
va marxant per terra ó mar;
més bella que may la troba
quan sols veu lo campanar.

Quan d' algun ser que 'ns estima
y estimém, nos despedim,
oblidém tots sos defectes,
y més amor li tenim.

Y al sol quan se 'n va á la posta,
de veurer 'l no 'n tenim prou;
y la música que passa
¡ay Deu meu! ¡cóm nos conmov!

Y quan som á l' agonia
quan estem prop del no ser,
es quan la vida nos sembla
tot bellesa y tot plaher.

Y totas eixas ideas
que 's tancan en ma rahó,
me fan deduhir que sempre
lo darrer es lo mes bó.

JOSEPH MARTÍ · FOLGUERA.

LO MEU JARDÍ

(RECORDS DE NCY.)

(Acabament)

III.

Ella y jo 'ns creyam durho molt confitat, com sempre s' ho creuhen fins los estimats mes experts, y ja tot lo poble 'n parlava. Aixís, un dia, la meva mare 'm cridá pera preguntarme, mitj rihent, si era cert aquell rum-rum. Tractí de negarlo, pero tota la sang m' exí á las gallas á trahirme. Mas tias eran presents, y aquella delació arrancá á totas tal esclat de riallas que 'm foragitá fins al punt de que, perdent tot respecte, vaig cridar com hauria pogut ferho un home contradit:

—Donchs, sí, es veritat, l' estimo y será ella, ella y ningú més.—

No cal dir com sería acullida semblant afirmació en boca d' un noy de setze anys. La passió de riure 's convertí en deliri, y jo no podent sufrir tant d' afront, vaig eixir furiós, sens trobar més consol que 'l de repetirme tossudament: «será ella, sí, será ella y ningú més.» Y com la mare vessa tot lo tresor d' amor damunt del fill que va á morir, jo vaig estimarla á 'n ella tot aquell dia.

¡Ah, quan va eixir tota sola al terradet! Aquell dia sí que vaig parlar!

—T' estimo, t' estimo, t' estimo ¿ho sents?— digueren mos llabis, pressuts com si corressen naufragi, los ulls fora del cap, la mà clavada

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

al cor. Y, are —torneu á riure— vaig pensar interiorment, com si hagüés assegurat ja per sempre més la nostra boda.

Ab tot aixó s' acabá 'l curs y pel setembre tinguí de marxar á Barcelona á fer lo darrer any de batxillerat. ¡Quin dol, Senyor, quin dol! Abandonar per primera volta la meva mare, la casa payral, lo teatre de tots los goigs de la meva infantesa, lo meu bressol, lo meu llitet, lo meu jardí, aquellas flors regadas ab la suhor del meu front, perdre de vista aquell terradet, allunyarme de la meva amor, d'aquella qu' havia d' esser meva y de ningú més! La ciutat de Barcelona, pera mi desconeguda encare, qué negra, qué trista se m' ofería en cambi dels esplendors presents y de l' aureola qu' irradiavan mos recorts! A ella li vaig dir:

—Me 'n vaig per forsa, me 'n vaig com un desterrat, lo meu esperit queda aquí, entre aquestas flors, lo teu recòrt no m' abandonará un moment; pero escriume, si no m' escrius l' anyoransa 'm matará — Y duas llágrimas rubentas se m' escolaren cara avall.

—Sí, t' escriuré— respongué ella, tota commosa; més no sé si per pressentiment profètic de dona ó pel temor natural de perdre alló que un més s' estima, afegí: —Pero, ay, prou te cansarás tu ben aviat de respòndrem. Tan lluny, tan temps, tantas distraccions, tantas noyas més macas que jo...

Y al arribar aquí se li nuá la gola, fugí ab los ulls entelats y jo tinguí de córrer á amagarme pera plorar á raig fet.

—Ella, ella y ningú més — vaig repetir encare cent voltas entre 'l singlot del plor.

IV.

Y 'l meu jardí, abandonat á la bona ventura, sens una ma piadosa que 'l regués, que 'l cavés, que 'l replantés, sostingué encara tot l' esclat enlluernador d' un copiós esplet, pera rébrem quan las vagas del estiu.

Mogut com per un cop d' agraphiment, lo vaig cuydar alguns dias; pero ben prompte semblá que 'm queya demunt una fredor espan-tosa. Un silenci ensopidor havia corprés á tot aquell vehinat; las casas me sembláren com may pobres y lletjas, lo clos descrostonat desco-bría trossos de mahó que rajavan sang viva, lo sol donava claror

gropa, los nens, que compareixian allà á las cinch, m' apareixian figuras de cera dotadas de moviment feixuch, las modistetas, malfardats maniquíns de modas passadas, y *ella...* ella una flor desfullada, digna no més de guardarse en las planas d'un llibre de memorias.

Pobre noya, ho havia endevinat: tan lluny, tan temps...! Los primers frets d'un hivern de ciutat bastàren á congelar tota la tendra ilusió d'aquell ignoscent idili. Ressucitarlo era tan temerari com esperar qu'en lo meu jardí tornessen á esclatar las flors passadas... ¿qué dich? ni voler que las novas tinguessen iguals flayres, iguals colors, igual encís.

Ella va trobar la mitja taronja que li guardava 'l destí, com jo més tart la meva, y si algun dia ha tornat al terradet y ha vist aquell jardí ab la glorieta enderrocada per las enredaderas que s' apilan escabelladas demunt del trinxat fustám, la rústega barana assi y allá desfeta, l' agrám ensenyorintse de caminals y quadros, jo crech qu' eix fossar de nostras ilusions ha d' entendrirla com á mi mateix, jo crech que, sens escrúpuls de fidelitat, m' acceptaria agradosa una de las floretas que, com nostres bells recorts, pugnan allí encare per aixecar lo cap entre 'l brossám que las ofega.

NARCÍS OLLER.

RETAULE

(Caritat cristiana.)

I.

En los dias de disbauxas
fà 'l seu curs la *Bona Mort* (1)
y entre renechs y blasfemias
també 'ls sants llur professó.
Prou voldria 'l mon trencarla,
mes Jesús es qui no ho vol.
¡Si fins d' àngels las petjadas
veure 'ns deixa en nostre llot!
Jo encar' sento 'l batre d' alas
del qui al cel emprengué 'l vol
fa sis anys, llegant á un claustre
de una mártir lo sant cos.
— Com mos ulls llagrimajaren
llegint tanta abnegació,
com la escrich també ab má trémola,
si pogués conmourre 'ls cors
t' enviaria aquesta onada
Germana del Bon Socós!

II.

Una tarde de Setembre
de un Mas de Fransa, en lo Cher,
sortia ab cinch criaturetas
Na Sor Simplicia á passeig.
Amor de tots, y 'l de mare
sentia fins per un d' ells,
que vetllá en sa malaltia
encare convalescent.
Alegroys, á sas faldillas

(1) Confraria del mateix nom, molt antiga en Barcelona.

agafats, dos colomets
 dels dits pëndreli volian
 envejosos que 'ls hagués.
 Al capdevall de la arbreda
 arribats, saltant, ribent
 á entrar en un bosch anavan
 quan la nena á un gos vegé.
 Los ulls de tots s' hi clavaren:
 erissat tenia 'l pel.
 Ella 'ls maná ferse enrera
 y 'l cá d' un bot cap al nens.
 Al udol ronch y sinistre
 compregué 'l perill dihent:
 — Fugiu, tots; fugiu depressa! —
 y deixá aná als colomets.
 ¡Qui en aquell instant copiarle
 hagués pogut, quan al cel
 tranquila tos ulls girares
 bella mártir del deber!
 En lo Colisseu de Roma
 los cristians dels primers temps
 á las feras esperavan,
 mes tu hi anares de dret.
 Curta fou la lluyta horrible!
 Ab las mans entre las dents
 de la mossegayre bestia;
 de baba y de sanch rublerts
 aquells dits, que 'ls mals curavan,
 com brodavan fils d' argent.
 — ¡Fugiu! — sempre repetia
 ab son cos per parapet.
 — ¡Entre 'ls arbres! que no us vegí.
 ¡Pel camí ral no passeu! —
 Mes los brassos de la verge
 ¡ay tan subaus pera 'ls sufrents!
 del animal no podian
 resistir la empenta mes.
 Las camas li flaquejaren
 y anava á caure: — ¡Deu meu,
 dáume la forsa que m manca! —
 abrahonantshi digué.
 Com los de un esprit maligne
 brillaren los ulls vermells
 del cá, que 'ls ulls de la santa
 més resistir no pogué.
 Feu un esforç, y emportántsen
 llencas de sa blanca pell,
 en l' espés bosch s' endinsava
 llensant un udol ferest.

III.

Dels colomets la tornada,
y dels noyets lo plorar
anunci de la desgracia
fou pels senyors del Palau.
¡Quin cor trencat no s' hauria
vehent á la monja arribar
en creu los brassos, plorosa,
de las mans regalant sanch!
Al acte del sacrifici
fins la dolor dominá.
¡Senyor, si suháreu sanch y aygua
be una santa pot plorar!
— ¡Deu ho ha permés! — tan sols deya:
— ¡Que 's fassa sa voluntat! —
Tot eran plors y tot llágrimas;
mes, sa emoció dominant,
la mestressa 'ls ordres dona
mentres comensa á curar.
Volant en busca de un metje
vá un cotxero: un altre criat
un parte á un doctor de fama,
de París, á tirar vá:
y un altre, sens que li digan,
ensella 'l millor cavall,
y á un xuclador de feridas
vá entre 'ls pastors á cercar.
Quan lo metje de la vila
la veu diu: — Perill no n' hi ha.
més per precaució, germana,
ab ferro s' han de cremar
aquestas disset dentadas.
¡Valor! — ¡Deu me 'n donará!
¡Massa veig que estich perduda!
No 'm pretengáu enganyar.
Aqui las mans vos entrego;
féu, Senyor, lo que vulgau. —
Y senyántse avans ab ellas
per un sufriment mes gran
se prepara. Lo ruhent ferro,
la olor de cremada carn
no interrompen sa pregaria,
com si, del cos separat
son esperit, de la escena
fos tan sols un espectant,
— Senyor, en est jorn de proba
mon cor vos deu regraciar
pus de mi, indigna, us servireu

per salvar á aquets infants.
Daume per palir coratje
y d'esperansa algun raig
perque pressento que causa
será de ma mort est mal.—
Si hagués sabut que après d' ella,
embestint á altres, sembrat
lo terror en la comarca
havia 'l gos, fins que á las mans
d' un brau cassador moria,
y que 'l metge y 'l manescal
verí de rabia trobaren
en sa baba y en sas carns...
¡Ella, qu' encar' consolava
en las clarianas del mal
als qui estavan á sa espona
y als nens, un xich allunyats!
Mes ay! los somnis trahían
á aquell cor angelical,
pus veyá en ells cans rabiosos,
y fins semblava udolar.

IV.

Del seu convent en la celda
fa vint dias que fa llit
de la Caritat la heroína,
l' àngel dels malalts. París
de sas obras serva encare
recorts que 'l temps va estargint,
y al convent per sabern noves
acuden pobres y richs.
Tots contan com exercia
son ministeri sublim,
com, ensemps que lo cos, l' ànima
savía també guarir:
com si pel cel inspirada
fos ésta filla del Crist,
curava als malalts tocantlos
tan solzament ab sos dits.
May vá netejá una llaga,
ni envená un tros, sens que humil
no fés á Deu sa pregaria,
á las que sempre atribuhí
sas curas miraculosas
y lo consol dels esprits.
Mes ¡ay! los raigs d' esperansa
s' anavan enterbolint.

Després de bascas y vòmits
aquell mirar repulsiu
á tot líquit, fins al veure
d' una cullereta 'l brill,
pressagiavan del martiri
lo terme fatal y trist.
Deu li havia en sos designis
fixat lo jorn. Lenitiu
dels sufriments tan sols foren
las oracions dels amichs
los resos, missas, novenas,
en los convents de París
y en las casas que en tot Fransa
la Congregació establi.
¡Santa Teresa! En ta diada
tu la reixa vas obrir
perque pogués de sa gàbia
volar l' àu al Paradis!
Creyent impura á sa boca
perá rebre á Jesuchrist,
lo Sant Sacrament portárentli
en la celda, y sobre 'l llit
agenollantse, á un SantCristo
donant un bés, digué aixís:
— Senyor, quant vos oferia
vos ho torno are á oferir.
Ja está fet lo sacrifici:
mes si un consemblant perill
á aquells nens, que tan estimo,
amenassés, com ho fiu,
per defensals m' alsaria
afrontant mes greu patir.
Feu, Senyor, pus per ells moro
que 's salvi llur esprit.
Pregáu per mí, germanetas,
sens acostarvos al llit:
no voldria que ma boca
fes lo que lo cor no 'm diu: —
Y á la creu sempre abrassada,
sens una queixa morí.

DAMÁS CALVET.

LA COVA SIMANYA

SENT la montanya de Sant Llorens del Munt un dels miradors més elevats de Catalunya; es regular que tinga cert atractiu pera aquelles personas naturalment inclinadas á estudiar ó contemplar las grandesas de la naturalesa, ahont tan marcada s' hi veu la ma del

Omnipotent. Aqueix desitj en mi fou extremat, tant més, quan una jove fantasia 'm feya veure ilusions encastelladas sobre l' areny de cap certa. Vingué 'l dia en que vaig satisfer la meva curiositat, pujant dalt de la montanya y explayant ma vista, frenética per contemplar lo que tantas vegadas somniava. Fer vida sedentària en aquelles alturas, m' era impossible; per lo que, ab quatre dias d' estarhi, poguí recorrer bon tros de la cinglera; visitant, entre altrás, la cova Simanya, de la qual vaig á fer una senzilla pero exacta descripció.

Al Nort del pich de Sant Llorens, á dugas lleguas escasas del monastir, s' aixeca un turó dret com una estaca, qual superficie no coneix las caricias de la fecundant naturalesa, ja que 's troba erm y pelat com las rocas que 'l componen, no obstant de verdejar entre sas es-cletxas los brins d' herba, que poden aferrarshi. Tal es Mont-Cau.

Baixant per la torrentera, que forma aquesta montanya en la cara del Sud, á mitja costa 's troba la grandiosa entrada de la cova Simanya, ample esboranch de forma elíptica punxaguda obert de dalt á baix.

En mon concepte la tal cova deu sa forma d' entrada nó al alsament de la montanya, sinó á la corrent d' ayguas, que relliscant de la part superior cap al fons del torrental, debian á cópia de sigles esllabissar la roca, donantli una forma enterament desigual al interior de la bauma. Per arribarhi, s' ha de travessar un bosch de diferent espessura; y costejant Mon-Cau en una elevació mitjana, 's presenta á l' esquerra del caminant la obertura de l' expressada cova. Mideix (1) 3 canas d' ample per 8 d' alta. Pujant entre rocas y matas de boix y romanins, després d' una ascensió de 16 passas caminadas ja sota la volta, guanya la cima y 's troba 'l fatigat viatger sota l' arcada d' un temple gótic. Es lo més bonich de la cova Simanya. Quan á dalt s' arriba, muda la temperatura de calurosa en fresca, produhida per la corrent d' ayre, que surt del interior; y un carrer que figura 'l túnel de carril, en son principi, es lo primer que s' ofereix á la vista. Pera major claretat l' anomenarém central; té la direcció de Sud á Nort sota 'l turó de Mont-Cau.

A l' esquerra de l' entrada, s' hi veu un forat, al que 's puja per una rampa de roca (1 cana,) té de llarch unas 20 passas; á cada banda 's presentan algunas cavitats de poca fondaria; veýentse á ma dreta, estalactitas ressecas per la falta d' aygua, que algun temps despertaria la soletat d' aquell retiro. Com es de poca importancia, no estranyo que cap dels autors que he llegit n' parle.

Tornem al carrer central.

Lo cronista Pujades (2), y en Pi y Margall en sa Espanya pintoresca, donan una pobre relació del interior de la cova. Aquell s' espanta devant de las cavitats tenebrosas; pensa, tem... y s' entorna, encara que atrevit pera lluytar ab l' animal feréstech, que 's creya habitar en aquellas entranyas subterràneas. Aqueix no avansa, ni es tan atrevit com en Pujades; y 's contenta més en fer pinturas de poeta, que en descriurir lo que tant lo sublimava. Seguí, no obstant, la cova fins á topar ab un estany d' aygua, que 'l detura.

Dos anys consecutius he pujat á Sant Llorens, y dos vegadas he visitat la cova Simanya. En Juliol de 1883 vaig trobar l' estany d' aygua, que refereix en Pi y Margall, mes nó en lo lloch que 'l posava en Pujades. A 26 del Juliol passat, vaig fer la segona excursió acom-

(1) Aquestas midas, com las que vindrán, no son matemàticament exactas; son presas á cop d' ull.

(2) Citats per mon amic lo malaguanyat Dr. Vergés en sa obreta «Sant Llorens del Munt, cap. 3.»

panyat d' altres persones; y l' aygua que l' any passat me privà de seguir totes las encontradas de la bauma, aquest any ja no existia. Per lo que m' va ser possible seguirla tota, arribant fins ahont podia penetrar mon cos aplanat.

Ja recordarán mos lectors, la posició del carrer central. En son principi es un túnel de carril; las parets están formadas per llatas de roca immensa, que muntantse de llarch á llarch l' una sobre l' altra, van á topar al sostre, ahont se lligan tan fortament, que un furios terratremol seria cobart per' arrebossarlas. A mida que s' interna, la llum pert sa fortaleza; y al resplandor de las atxas se camina ab bon xich de pena, ja que la volta s' abaixa fins á tocar la testa; en tot ella 's veu lo rocam per l' estil de l' entrada, encara que ab més esquerdas. Termina ab un forat impenetrable per sa petitesa, dintre del qual s' inclina la roca formant esquerdas horizontals ó aplanadas, incapassas de contenir lo cos d' un home. Pera seguirlo empleárem un quart d' hora.

A la meytat del carrer central, s' obre á l' esquerra un altre carrer, que de moment no 's veu perque s' entra enlluhernat, y perque las rocas que surten de la paret, projectan á las de més endins un ombra. Aqueix carrer, que anomenarém transversal, segueix lo nivell del central; li es perpendicular, y té l' alsada suficient pera que l' home cómodament hi camini. La terra que 's trepitja, es argila; las parets y sostre, roca calcàrea bastant esquerdada, del qual penjan, á trets, estalactitas, que jo crech no mereixen tal nom puig no tenen la figura d' un cono capbussat, sinó de roca mes ó menys tornejada per l' aygua, que á temporadas la gratinya.

Després de 5 metres de camí en que s' ha perdut tot rastre de llum natural, se presenta á la vista una plassa casi triangular, qual base mideix uns 14 passos. Aquí s' abaixa 'l sostre, y sembla que la montanya vagi á prempsar al atrevit que s' hi fica. La part central més interna toca en molts punts á terra, servint de pilastra pera aquelles voltas subterràneas. A cada part s' hi veu un carreró, que 'n dirém de la dreta, y de l' esquerra.

Com lo cronista Pujades parla d' una plassa, que venia després d' un estany d' aygua en lo carrer transversal, se m' figura que seria aquesta, ja que en tota la cova no 's troba capacitat igual; y l' aygua que á las horas existiria, avuy no existeix. Seguits los carrers central y transversal, nos trobém á la plassa.

Diferentas son las ondulacions de roca que la contornejan: forman un aspecte bastant agradable aquelles penjarellas de roca y estalactitas poch primorosas: mes al fons en que 'l sostre s' aplanava, y 'l terreny

declina en son nivell, muda la impressió: s' apodera d' un hom aquella basarda que regna en las baumas; la fredor de la roca circula per las venas, y s' ovira per tot arreu un misteri de sublimitat que se sent, y no s' explica.

Seguint lo carreró de la dreta, á pocas passas s' ha de caminar mitj assegut per rahó del sostre que en uns punts s' abaixa més que en altres: de quan en quan se troban bassals, ahont s' escorre l' aygua per la roca, en la que, deixant las sustancias calinas, forma las estalactitas en sa major part poch notables per sa grandària, mes si per la manera ab que son formadas; puig se veuen crostas ondejadas, de las que penjan com agullas, rellicant per dintre y fora las gotetas d' aygua, que brillan màgicament al débil raig de las atxas que 's portan. Seguint més enllá, 's troba á má esquerra unas picas horisontals, treballadas per l' aygua en la mateixa pedra, á mitj pam d' alsada sobre 'l paviment. Forman en sa vora esses capritxosas; son de roca com lo restant de la cova; y dos anys seguits las he vistas secas. He sentit á dir, que en los anys de sequedat se troba aygua en la cova, y en los de plujas y humitat no se n' hi troba.

Aquí la respiració 's fá massa fatigosa per la pena ab que 's camina; la montanya s' aplanava més y més; no 's veuen sinó esquerdas per tot arreu, la curiositat augmenta per trobar quelcom de nou; se camina á quatre grapas, de llarch á llarch, però 'l local es impenetrable. Si l' entrada es dificultosa, la surtida encara més; no podiam girarnos, y caminarem en darrera fins á tenir espay pera reposar del cansament, que arrancava de tot lo cos una suhor copiosa. Per examinar la veritat de que existia en aquellas cavitats alguna corrent d' aygua, varem determinar separarnos, apagar las llums y escoltar. Es indescriptible lo fantástich d' aquella escena. Nos trobavam rodejats d' una fosca incomparable, de la negació absoluta de la llum, que may arribá fins aquell abisme; un silenci sepulcral, fatidich, lo sublima; sols l' interromp lo dring agonitzant de l' aygua, que al caurer, fa arribar á tal fondària sas onas sonoras ja perdudas y desfetas. Sota nosaltres ressonava un buyt quan ab lo bastó picavam la roca del paviment; pot ser hi havia una bauma més grandiosa que la que habitavam. Las corrents d' aygua no hi existeixen. Tot es quietut, tot es repós, tot dorm en aquella caverna espantosa, que com un criminal espera que l' Altíssim ó la sumergeixi, ó la tregui á la llum del dia.

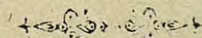
Encesas las atxas, tornarem á la plassa, punt de divisió dels dos carrerons. Anem al de l' esquerra.

Forma ab lo de la dreta un ángul agut, qual vértice es la plassa.

L' any passat tenia en lo traspol una gran bassa d' aygua, que 'l feya impossible de seguir; mes enguany, estava completament sech, y poguí recórrel fins al extrém Té l' entrada mes alta y rodona que 'l de la dreta; la construcció es la mateixa, roca calina (y á mí 'm sembla que en molts punts es sílex) per sostre y parets; argila per paviment; cap estalactnita; algunas estalactitas, y gens d' aygua que 'ns impedis la marxa. A poca estona, també s' abaixa 'l sostre, y obliga á caminar á quatre grapas. A l' esquerra té una cavitat á la que 's puja per una rampa suaument inclinada; no s' hi veu mes que la roca, y mideix unas 8 passas. Seguint la via del carreró, 's troba al capdemunt un pou de 1 cana de fondo per 6 peus d' ample, que conté un pilot de terra despresa del sostre. A la dreta se li veu un altre pou, també ab terra y més irregular que l' anterior; després ve una cavitat molt plana é impossible de penetrarhi. Lo sostre dels pous esmentats son los únichs punts de la cova, que jo recordo sian de terra. Las esquerdas que segueixen á la dreta portan la direcció de trobar á las del altre carreró. Pera seguirlos empleárem en cada hú mitja hora d' entrada.

Tots los que 'ns trobavam en aquell soterrani, esperavam veurer la llum solar, y respirar l' ayre que puja y baixa per la montanya, robant á las flors l' aroma silvestre. Lo rocàm y la fosca pesant sobre nosaltres, va obligarnos á empendrer la surtida. Aixís es, que deixant lo carreró de l' esquerra, arribárem á la plassa, ficantnos desseguida en lo carrer transversal. Eram encara un tros en dins, quan un raig de llum va ferirnos; ella 'ns guià vora 'l portal, però tan ilusionats, que seguíam una direcció contraria á l' entrada de la cova. Un raig de llum eléctrica no presenta un aspecte més fantástich; semblava que vingüés de dintre, y venia de fora. Ella 'ns ensenyá la direcció del carrer central, per ahont tornárem sota l' arcada magnífica, que forma l' entrada de la cova Simanya.

JOSEPH CALONGE, (escolapio.)

ANIVERSARI

Un any ja fa, mare meva
que tot sol me vas deixar:
un any que m'apar un somni
de depressa que ha passat!

Tant que 'm passa 'l temps depressa
no fent res més que plorar!
pels que 'l goig los afalaga
deu ser resplendor d' un llamp.

Si tú veus le que jo peno
entre la gent, assí baix,
si tú desde 'l cel ho esmentas,
fins al cel t' hi has d' anyorar!

¿No vas ser assi prou màrtir?
¿no vas per mi sofrir tant,
que fins ja sent á la Glòria
jo te l' haig d' ennuvolar!

Los temporals d' esta vida
me llensan d' assí d' allà,
y mas arrels mitj podridas
ja en lloch poden arrelar.

Mes, ¡ay mare! mare meva,
com anyor la llum brillant
cercat sempre de tenebras
en aquesta trista vall!

No poguer ser may la fruyta
que templa del goig que fá,
sinó 'l corch que mata l' arbre
dins la soca rosegant!

Lo doll d' aygua crestallina
no poder no, esser may,
sino 'l gorch llensant miasmes
que empesta tot son voltant.

No poguer ser may l' aucella
que canta sa llivertat,
sinó l' óliva que xiscla
de nit, entorn del fossar.

No poguer ser bona espiga
sent florit entre bon blat,
sinó 'l jull al qui Déu mana
arrencal per ser cremat!

Vinga 'l segador quan vulla
y que m' arrenque del camp,
mal per fe' eterna ta glória
creme jo una eternitat.

Y quan ja esment ningú tinga
del foch que 's menja 'ls pecats,
l' Angel bó esvente mas cendras
dintre un vuyt de fosquetat.

EMILI COCA Y COLLADO.

À LA GRANDE CHARTREUSE

A mon amich y company de viatge D. Tomás Batlló.

ERAN las quatre del matí del 11 d' Agost de 1883. A n' aquesta hora sortia de la petita vila francesa de *Saint Laurent* del pont un tilvori arrossegat per dos briosos cavalls, emprenent lo camí del desert que conduheix fins dalt de la Gran Cartuixa. Los tres viatgers que dins del cotxe nos trobavam, aprofitavam aquella hora pera admirar la sublimitat y celebrar la sorprendent expedició al monastir francès.

Al entrar en lo desert y quant encara lo poblat pels arbres no era molt extens, lo primer edifici que trobarem fou una iglesia arruinada, de la qual sols se conservan algunas parets y alguns fragments de la teulada. Aquest gloriós monument, ahont se tancaren los cartuxos durant lo fatal temps de la revolució francesa, porta son timbre de gloria.

Allí moraren victoriosament los religiosos durant lo terrible siti: expiats mes tart foren degollats, coincidint sa mort ab l' incendi de la modesta casa d' oració. Pera aixó acostuman cada dissapte dos dels de la comunitat baixarhi á fer devoció devant del altar de pedra ahont foren assassinats; que es lo mateix altar ahont moltes vegadas s' agonollaren los reys de Fransa que se dirigian á la cartuxa.

Poquet després, y quant impresionats ab aquest relat dirigiam una darrera mirada al edifici que s' oculta detrás d' una grossa penya, se 'ns presentá al devant l' elevada cúspide de la montanya *Guerus*,

à qual peu serpenteja lo riu *Guiers-mort*, y que segueix al costat de la carretera del desert.

A pochs passos d'aquesta montanya nostres ulls descobriren un altre edifici d'aspecte sever é imponent. Guardavan las finestras de la rígida mansió espessas reixas; las portas estavan tancadas y al passar prop d'aquella morada no apercibirem ni lo mes petit soroll.

—¿Qué es aquest edifici? preguntarem á nostre company M., que havent fet diferentas vegadas aquest viatge coneixia pam á pam lo terreno.

—Es la *Fourvoirie*, que es com si diguessim lo taller ahont se destila lo licor que dona tanta fama á la *chartreuse*.

—¿Y á que vé aquest silenci?

—Es que los monjos encarregats de confeccionar lo licor guardan la mes gran quietut, puig sols se 'ls permet parlar en las horas que pera descansar se reuneixen en lo pati. Durant lo treball están tancats en celdas independentas y dins d'ellas cada un verifica diferentas operacions de preparació del licor. D'un d'ells passa á un altre y aixís ignoran tots ells las diversas operacions que 's fan y no poden endevinar lo secret que dona tanta fama al licor d'aquell país.

Férem alto al peu d'aquest edifici y una agradable olor impresioná nostre olfat; aquesta olor era de plantas aromáticas, ab las que 's confecciona l'ans-dit licor.

Al haver deixat la *Fourvoirie* nos trovarem voltats per una cadena de altas é interminables montanyas y que nos feren l'efecte d'un túnel interminable.

Passada aquesta cordillera en lo marge dret del *Guiers* cridaren nostre atenció unas fábricas de fundició de metalls que perteneixeren als cartuxos, que foren los primers enginyers d'establiments metalúrgichs.

En tot aixó lo sol comensava á estendres il·luminant las puntas de las montanyas que formavan la vall per entre la qual rel·lisquen las ayguas del caudalós riu. Res mes pintoresch que aquell espléndit panorama. Lo camí descriu diferents trassos y per mes que avansessim ab pressa, may deixavam lo bosch; may perdiam de vista aquellas montanyas y rocám que comunicavan al quadre tant bell de la naturalesa un aspecte misteriós. Pera completar l'efecte se 'ns presentá al devant un pont estrany, enclavat entre duas formidables penyas, sostingut sobre un fondo precipici sota 'l qual se precipitan las ayguas del *Guiers-mort* fent estrepitós soroll. Lo pont s'anomena de *Sant Bruno*.

Descendirem del cotxe y abocantnos per la barana de pedra contemplarem llarga estona aquella maravella. Després dirigirem una mirada entorn nostre y divisarem sobre mateix del pont y dalt d'una elevadíssima montanya una paret blanca; la primera paret que 's veu de la cartuxa venint pel desert.

Molt, no obstant, nos restava caminar, pero molt, també nos quedava encara pera admirar.

Una mitja hora escassa haviam corregut després de passat lo pont de *Sant Bruno*, quant feyam alto devant d'un grandiós edifici que mes trassas tenia d'ésser un convent que res mes.

Era la *Correrie* y efectivament no 'ns enganyaren al aventurar que tenia trassas de convent. La *Correrie* se fundà en son primer temps pera servir d'assil á la comunitat dels cartuxos avants d'estar edificat l'actual monastir. En la actualitat hi ha una escola de sorts-muts sostinguda per los mateixos cartuxos y á la que hi acudeixen infinitat de sers desgraciats de la comarca.

Aquest edifici, implantat en una planuria, s'aixeca al peu d'una montanya de forma raríssima. Desde 'l mitx d'ella fins á la falda está rublerta d'arbres, pero desde 'l cim fins allà ahont arrenca 'l bosc, tot es roca viva, y tant sols de poch en poch s'hi veu algun grupo de petites herbas y raquitichs arbres. Lo edifici está voltat per un' ample y extensa muralla. Aquesta sagrada morada ha passat per una pila de vicissituds, y la memoria d'aquest edifici viurá eternament. La iglesia, que s'aixeca en lo mateix lloch que ocupà la primera que fou cremada per las turbas incendiarias, conserva sobre la porta una lápida que pertenesqué á l'antiga y en la que s'hi ostenta la inscripció següent:

M. CC. XC
VIII KL. AUT.

+

FUIT. L'. LAPIS. POSIUS.

y que segons consta en la traducció d'un llibre que 'l conserje nos mostrá, vol dir: *Aquesta lápida fou posada lo 8 de las Kalendas d'Agost del any 1290.*

Al poch d'haver deixat la *Correrie* arrivarem al peu del *pich de l'águila*, una de las curiositats del desert y de la que 's contan infinitat de llegendas.

Dalt del altíssim pich de l'elevada y estreta penya, se distingeix una creu que no s'arriba á concebir com pogué ésser clavada allí.

Mentres uns diuen que un penitent pera obtenir l'absolució de sos pecats permeté clavarla allí dalt y pujá á cumplir sa prometensa, altres asseguran que la tal penya ha sigut arrancada de dalt de la montanya per la forsa de las ayguas y del vent, y arrossegada fins á aquell punt quedá arrelada ostentant en sa punta la creu que degué perteneixer á alguna ermita que hi devia haver quant estava enclavada la roca avants de despendres de la montanya.

A la contemplació d'aquesta immensa mole se despertá en nostre cor lo recort de la montanya de nostra patria, lo Montserrat. En las montanyas de la *Chartreuse* com en las de *Montserrat*, s'hi veuen aquellas agrupacions de rocas de formas estranyas y maravellosas.

L'excursionista, després de deixar lo *pich de l'águila* atravessa un túnel d'uns vuyt metros de llarch per tres d'ample. Tot seguit d'aquest túnel un segon se 'ns presenta á la vista, pero sa fondaria y disposició, perque en son interior forma una curva, nos obligá á fer descans avans d'entrar dins d'aquella foradada penya.

Eran las set del matí. Feya tres hōras que haviam sortit de *Sant Laurent*, y un' hora, aproximadament, nos faltava pera arribar dalt del convent. Tot just á n' allí, qu' era la part mēs frondosa del bosch, comensava á clarejar. Lo cant dels aucells que despertavan nos feu experimentar una emoció d'alegria, y aixecant los ulls en l'ayre contemplarem los raigs del sol que á través del espès fullatge venian á saludarnos.

Atravessarem lo segon túnel y després d'ell passarem pel *pont de Sant Pere*, atravessat lo qual deixarem lo riu á la dreta, y prenent diferent camí del de la corrent, nos allunyarem del *Guiers*, que no tornarem á trobar fins á nostre regrés.

Si fins en aquell moment la carretera era plana y poch inclinada, á escassos metros del *pont de Sant Pere* lo camí es estret, tortuós y horizontal. Ab pena comensarem á pujarlo, y després de ferhi uns tres quarts de camí descobrirem l'edifici de la *Grande chartreuse*.

Lo cotxero feu petar las xurriacas, los cavalls comensaren á trotar y als pochs minuts nos posarem devant de la porta del convent.

La porta d'aquest sempre está tancada.

Trucarem y després d'un breu rato d'espera compareguén llech y després de preguntarnos si en nostra companyia hi portavam cap senyora y obtenint resposta negativa, nos franquejá la entrada, fentnos esperar dins d'un ample pati, en lo que hi ha un bonich y ben cuidat jardí.

Mentres esperavam que vingúes un del monjos pera que 'ns

designés habitació en una de las celdas del monastir, varem preguntar al incansable company M.

—¿Per qué nos han preguntat si en nostra companyia hi venia cap senyora?

—Perque en aquest convent tant sols poden entrarhi los homes.

—¿Y los casats com ho arreglan?

—Deixan la senyora en un altre edifici que hi ha al costat d'aquest y que está cuydat per monjas.

Satisfeta nostra curiositat vejerem arriivar fins á nosaltres á un religiós ab un hábit de bayeta blanca, y després de fernos un respectuós saludo y cambiarnos algunas paraulas, preguntantnos éll per nostra patria y dirnos lo temps que havia estat á Catalunya, nos acompanyá á nostras habitacions.

La tarde d'aquell dia la aprofitarem pera fer un' assenció al *Grand-soom*, que's troba á 1,500 metros sobre la cartuxa, y per la nit tornats al convent portarem lo decidit propósit de visitar aquest pera entornárnossen l' ensendemá.

A las nou del vespre la campana nos cridava á los que voliam anar á recorrer l' edifici.

Uns vint forasters nos reunirem en lo menjador, y acompanyats d' un llech comensarem á visitar las dependencias de la cartuxa.

«Lo monastir está á 970 metros sobre 'l nivell del mar,—digué l' acompanyant—y son fundador que fou Sant Bruno, edificá també altres ermitas d' aquesta comarca.»

Lo primer que visitarem fou l' iglesia. Segons una lápida que hi ha sota del cor, la construcció del edifici data del any 1413. En éll s' hi ostentan diferentas pinturas de mérit y fracments arquitectónichs divins. L' estil que generalment campeja en sa construcció es lo gótic: góticls son los portals y sas finestras mostran també l' estil gótic.

Passada aquesta, entrém en lo capitoli, ahont admirém hermosas pinturas y celebrats tapisos. Recorregut aquest, visitém lo claustre: l' ample y llarch claustre d' estil góticl esceptuant las finestras que comunican ab las celdas dels cartuxos y las que s' obriren fa poch temps sense donárlashi lo mateix estil bisanti del resto del claustre. Ab los diferents incendis que ha sofert lo monastir, molt han rebut los fragments arquitectónichs del claustre. puig las magnificas enmotlluras que hi havian, han sofert molts mutilacions; averias dificilas de restaurar.

Pero al penetrar en lo claustre, ja no se sent lo burgit que s' escolta en las altres dependencias del monastir; no s' ou lo reso dels reli-

giosos, ni las conversacions dels forasters; una pau mortuoria se nota.

Totas las celdas, que son trenta cinch, están tancadas, y alguna d' ellas está buyda, no habitada desde que morí l' últim cartuxo que visqué en ella.

Nostre acompanyant fentnos parar, trucá á una d' ellas y aparegué un monjo.

Jo vaig estrèmirme involuntariament. La figura d' aquell home era alta, seca, y vestia l' hábit blanch de la comunitat.

Nos feu pas, y tots penetrarem á visitar sa celda.

Jo, al passar devant d' éll, vaig dirigirli una mirada de compasió y de carinyo, y éll, notant sens dupte que jo 'l mirava, baixá los ulls y fent una cortesia tancá la porta sense que 'l tornessem á véure ni á nostre regrés.

L' habitació dels cartuxos consta d' una sala ahont hi há un llit y una cadira, y una saleta ahont s' hi veu una petita llibreria, un Sant-Cristo y un cap de mort. Al peu de l' escala tenen un taller y un hort ahont treballan los monjos durant las horas que tenen lliures. Quant se troban per casualitat dos cartuxos, no 's diuen una paraula, y s'ols se 'ls permet tenir conversació mitj' hora cada dia.

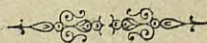
Com á complement de nostra visita, vejerem lo cementiri y la biblioteca. Lo primer, es una mansió senzilla, ahont hi han varias creus qu' indican las sepulturas dels cartuxos. Lo segon edifici conté diferents volúms, alguns d' élls mitj cremats que perteneixeren á la primera biblioteca que contá lo convent y que fou cremada junt ab lo monastir.

Avants de despedirnos, l' amable guia nos preguntá si voliam sentir lo reso de las dotze de la nit. Contestarem afirmativament, y á las dotze trucava á la porta de nostre habitació avisantnos que ja havia comensat aquell.

Embolicats ab mantas y tremolant de fret, nos instalarem en una tribuna de l' iglesia, en la que poch menos que á las foscas resavan los de la comunitat.

Lo rellotxe marcava la una quant nos ne tornavam á las celdas, esperant que l' auba despertés pera despedirnos d' aquell monastir.

JOSEPH REIG Y VINARDELL

ÍNTIMA

¡Y qué depressa que va 'l temps Maria!
Ja retorna Totsants; ja las riveras
del Llobregat, que ahí tant verdejavan,
s' enllotan y 's mustigan y boyrejan;

Ja no s' ohuen cansons per las masías
ni pel boscatje xarroteig d' aucellas;
sols nit y dia passa la ventada
carregada de pols y fullas secas.

¡Y quina soledat que hi há al defora!
fa fret, plovisca, 'l Llobregat gemega,
y tot lo cel que l' horizon agafa
s' ompla de núvols de color de cendra.

¡Adéu Bon temps! Ja no podem, Maria,
torná al moli de bon mati á la fresca,
ni anirém cap més nit al clar de lluna
á seure pels pedrissos de las eras.

Reclosos en la llar y á mitja tarde
veurém com se fà fosch de la finestra,
y escoltarém los cants de la velluria
al viu flam de las asclas qu' espurnejan.

Y passarém aixís dias y dias
fins que vindrà Nadal que 'l cor alegre:
tornará ta germana qu' es al poble,
y semblará qu' al mas tot lo mon hi entra.

FRANCISCO BARTRINA.

LO CURBAN BAIRÁM

L lluny acaban de perdres los ressons de las músicas y la veu del canó que omplian l'espai ab sos remors. Lo poble 's vestí de festa durant los quatre darrers dias, aixecant ab la pregaria sa ànima á Déu y commemorant lo sacrifici del gran patriarca Ibrahim, legendari en totas las religions de las rassas árias y semíticas. Lo Curban Bairám, gran Pascua mahometana, s' ha celebrat ab la pompa que 'l cult mana y las costums estableixen, igualment en lo palau del soberá que en l' alcázar del rich, en la tenda de drap del beduhí y en la humil barraca de palla del felláh.

Y es que eixa festa te una importancia escepcional als ulls dels islamitas, que consideran la rassa d' alarbs com descendenta de Abraham. La creació judaica ha passat naturalment transfigurada al llibre del Profeta, com tantas altrás que arrancadas al fons del pensament per la inventiva creadora dels pobles de la Índia, prengueren forma primera en los Vedas y en evolucions successivas anaren rodolant per los códichs sagrats de casi tot lo mon. Riquíssima en eixa mena de recorts es la religió musulmana, que fins consagra la existencia de Maria com revelació de la puresa del cós y del esperit entre una gent sensual, de apetits desordenats y de vida que girá sempre en l' estret circol de son grosser instint.

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

Lo sacrifici de Abraham es recordat ab major devoció, per quan en lo santuari de la Meca, vers ahont se dirigeixen matí y vespre los ulls de tots los fidels quan entregan al vent que passa las oracions tremolosas de sos llavis, se guarda la pedra negra que lo vell patriarca rebé del arcàngel Gabriel pera edificar lo primer temple á la magestat de Déu, y es aquella sens dupte la reliquia mes estimada per los sectaris de Alab. Ells se creuhen los nets y rebrots de tan antiga soca, y naturalment, celebran sa festa com si fos diada en la casa payral que conmemora l' allunyat recort de sos ilustres avis.

Lo gran Bairám, anomenat per los árebs *El Dihye*, es en primer terme una festa patriarcal y sa celebració en la familia dona lloch á certas solemnitats quals descripcions no careixen de interès. Comensan lo deu del mes *zu l-heggeh* durant per espay de quatre dias en los que suspenen los creyents tota classe de travalls. Los tres primers se consagran exclussivament á alabar la bondat de Déu y la vinguda de son ungit en la terra, mentres que lo quart s' anomena *el nahar Ali*, lo dia de Ali, en recort d' un dels primers deixebles y generals que seguiren á Mahoma.

En la festivitat del dia deu comensan las ceremonias en la llar per la oració que tots los membres de la familia fan á la matinada, quan los primers raigs del sol despuntan sobre 'ls horitzons de arena del desert. De cara á la Meca, las mans tornantse en moviments acompasats de las orellas als genolls, lo cós dret unas vegadas y altrás ajegut sobre las camas ó doblegat lo cap á terra, tots uneixen sas veus en confusa plegaria exclamant piadosament: *Ashadú an ilahú illa Alah: huá ashadú anna sidna Mohamed rassul Alah*. Crech que sols Alah es Deu y crech que nostre senyor Mahoma es l' enviat de Alah.

Segueixen las ablucions del cos, que deuben diariament rentar sas impuresas. Acabada eixa segona cerimonia, quals minuciositats no poden detallarse, s' avansa 'l cap de casa ó gefe de la familia y demana que li portin un anyell, que deu inmolar en commemoració del sacrifici de Abraham.

Aquell es lo moment solemne. L' aygua ha de purificar també á la víctima, y per aixó 'l pare mulla sas mans y comensa á passarlas per lo cap del animal, seguint son cós per lo coll, esquena y ventre. Altre cop se mulla pera rentar los nassos y orellas del anyell y finalment murmurant la frase *Alahú ahbar*, Deu es gran, clava 'l coltell á la gola de las víctimas, sostenintla en sos brassos al brollar la sanch, qual vapors puja fins á Alah com encens propici á ferli redimir los pecats de la familia.

Sempre s'aplica lo sacrifici á la salut d' algun de sos membres, preferintse una de las donas. Estripada la victima, sols se guardan las entranyas que no poden utilizar com aliment: del cós restant se 'n fa caritat á qualsevol familia pobre del vehinat, puig may deu aprofitarse en la mateixa casa. Y considerat ademés lo Bairám com festa de perdó y de goig comuns en la familia, senyalant lo moment de reconciliació entre 'ls homes, manan també la costum y la lley escrita pel Profeta que durant sos dias l' amo gratifiqui al criat, lo senyor perdoni al esclau, lo rich ajudi al pobre, lo bó de cós assisteixi al malalt desvalgut, y aixís confosas las plegarias de tots á la darrera hora de la tarde, quan lo dia vá finant en l' allunyat confi dels mars, s' aixequin fins á Deu en la ditxa y la alegria, com avants li oferiren en holocauste ab lo Ramadan lo dejuni y la penitència.

A las festas particulars segueixen las religiosas. Durant los quatre dias se vesteixen de festa las mesquitas; ratllas de ciris llumenan en cercle los alts minarets desde que 'l muezzin hi puja á recordar als fidels ab veu desafinada que comensa lo moment de la darrera oració; y en las amplas salas del temple, en lo pati del estany que conté l' aygua sagrada, en los porxos á columnatas de marbre arrancadas de antich monastir copte, s' encenen innumerables llàntias que la pietat popular paga y l' interés de sherifs y derviches aprofita. També en eixos dias se veuhen més concorreguts los temples, especialment á las horas de cap al tart. avans de retirarse 'ls arabs á sa casa.

Venen finalment las festas oficials. Lo Khedive es la primera autoritat religiosa, lo capdill dels creyents, y com á tal especie de centre ahont afluheixen tots los poders y gefe per dret propi de totas tas corporacions. Aixís es que en la solemnitat de la Pásqua obra de bat á bat las portas de son palau y en gran cerimonia reb las visitas dels notables del pais, de tots aquells que van anyalment y al mateix dia á ferli protestas de amor y fidelitat que moltas vegadas ni sent lo cor ni resisteixen la frágil prova de la desgracia. Que es trista lley de las gents degeneradas d' eixa rassa lo sometres voluntariament á totas las abyeccions de una politica immoral y de una religió corrompuda, y viure sempre lo cós doblegat á terra sens poguer aixecar l' ánima al cel.

Seguint tal costum, Mahomed Teufick havia donat cita á las comissions dels diferents centres oficials en son palau de Abdin, ahont afluhiere desde las primeras horas del mati lo dia que comensá 'l Bairám. L' aparato exterior devia imposar á las turbas miserables d' eixas terras. Un batalló de berberins, la cara negra de quals soldats se destacava

damunt son net uniform blanch, guarnia ab bandera y música la immensa plassa del palau. Parellas de genissars á cavall aturavan las onadas de gent que volian devallar fins á las mateixas escalas de la real morada. Del alt de la ciutadela tronava 'l canó en continua salva, y músicas de tota mena acabavan de aturdir als pacífichs habitants ab sos desentonats sorolls. En fi, pera 'l arabs que aman lo cambi, la animació, lo moviment, devia aquella ser festa completa.

Comensá 'l desfile devant lo Khedive dels empleats civils y militars del regne, ab sos uniforms brodats d' or y sos pits cuberts de creus; las ulemas ab sos inmensos turbants verts y sas llargas robes flotants; los sheiks embolicats en sas capas blancas; los caps de tribu dels beduins, negres com la tinta, llueus los ulls de admiració y la má apoyada al pom de la cimitarra.

Mes tart arribaren las corporacions extrangeras. Los rabins jueus, lo patriarca grech y sos *papas*, lo superior dels frares de Sant Francesch, trobaren modestos siacres tirats per cavalls arqueològichs pera arribar fins al palau del princep mussulmá. ¡Oh! á fi de comptes molt ha millorat l' Egipte baix lo punt de vista de la tranquil·tat religiosa desde la conquesta turca, lo qual no es estrany perquè aquell poble dominador sigui en tots temps lo més tolerant de la terra.

Pero la millor hora de la recepció y 'l major brill de la festa se reservaren al cos diplomátich y consular acreditat en Egipte. A las deu del mati comensavan á arribar á Abdía las carretelas que conduhian los representants extrangers, fent llástima veure aquells infelissos, plantas exóticas en africana terra, cremant y suant sota 'l calor de sos uniforms y 'l pés de sas bandas y creus. Los centinellas presentavan armas, los ugiers cridavan, y 'l mestre de ceremonias se desfeya en compliments quan las músicas tocavan la marxa nacional de cada pais pera regalar las orelles de son agent. De goig saltá un amich que coneix molt al sentir que li dispararen l' himne de Riego.

Reunida la comitiva en las antesalas, se dirigi al saló del trono y formá 'l cercle entorn l' ombra de monarca que governa aquest país, á qui 'l degá dels diplomátichs manifestá 'l desitj que per deu mil vegadas deu mil Pásquas pogués festejar aytal diada. Teufick contestá que gracias, pensant sens dupte que n' auguravan un xich massa, y acte seguit invitá á sos comensals á sentarse, de lo que doná primer l' exemple.

Se parlava baixet segons mana la etiqueta cortesana, mes aviat ningú digué paraula, esperant los aconteixements. La vista é inspecció de la sala ocupá un moment la atenció de tothom, curiosejant mobles

y tapissos tots vinguts de Europa. Del país no hi ha rés absolutament: tres grans quadros al oli penjats en las parets representan vistas de la terra y sont obra de artistas que 'ls pintaren á tant lo pam. ¡Y pensar que Deu ha deixat de sa má á aquesta gent fins á ferlos olvidar lo seu llo característich y la grandesa que tenen los salons orientals, quan aixís los proseriuen de sas casas!

Oberta una porta al fons de la sala, per ella aparegueren una lle-gió de criats vestits de negre portant á la má chibuks, que entregaren als visitants. Lo chibuk es la pipa de luxe de aquesta terra. Son recipient es de finíssim búcaro ab filets d' or, y en ell se posa 'l tabaco filat de Lataquia que deu sobreixir per los costats, formant lo que 'ls arabs anomenan «la barba de la pipa». Lo canó es de gessamí, cirerer ó avellaner y té lo menos sis ó set pams de llargaria; unas vegadas la fusta queda al descobert y altrás la volta rich teixit de fil d' or y seda: La boquilla es una pessa d' ambre de la grandor y forma de una oberginia mitjaneta, bastant aplicar los llavis á son forat pera fumar puig no pot ficarse á la boca, y está unida á la pipa per un anell d' or guarnit de diamants ó altrás pedras preciosas. Un miller de duros vé á ser lo preu corrent d' un chibuk regular.

Las pipas venian encesas per medi d' una brasa de carbó posada en mitj lo tabach, y com á causa de sa llargaria se deixan descansar á terra, pera preservar la alfombra de las espurnas posaren sota cada una d' ellas un plat de plata ricament treballat. ¡Com era ridicol mirar tots aquells cavallers vestits de festa y generalment sérios en rahó de las pocas expansions que en actes públichs permet son ofici, ab lo llarch canó á la boca y la vista de cada hú evitant la del vehí pera no esclatar en riure!

Al poch rato entraren altres criats ab grans safatas de plata cobertas per rich drap de vellut brodat d' or y pedreria. Las destaparen posantse aquest á la espatlla, y deixaren veure una quantitat de tassas de fina porcellana montadas al estil del país en copetas de filigrana parescudas á las que en nostras casas serveixen pera tenir los ous durs. La filigrana era d' or, treball que 'ls arabs executan á la perfecció, y 's dividia en tres ó quatre medallons d' esmalt que encuadravan marchs de brillants, perlas, safirs, turquesas y altrás costosas pedras. Cada copa valia sens dupte la fortuna de una familia acomodada de la terra, y sols guardava un glop de café espès y aromat com aquí s' acostuma beure.

S' acabá la festa oficial trasladantse 'ls diplomátichs á las habitacions vehinas pera passar sas targetas á la vireyna Emineh Hanem. No

'ls rebé la noble primpcesa, contentantse ab regraciarlos per conducte d' un hermós eunuch y oferirlos café y cigarros que prengueren mentres venian las carrossas.

Avuy tot torna en pau. Freda la sanch de las víctimas, apagadas las llums del temple y guardats en un recó de casa los daurats uniforms y las lluentas armas, creuben los bons mussulmans que han contentat á Deu perquè han satisfet los homes. No 'ls fá rés que la llepra del olvit rosegui sa ànima, que 'l poble mori de miseria, que la pátria s' acabi en la nit de sas desgracias sens que l' acompanyi un sospir de sentiment. Quan tot vinga á baix, y de la conquista de Am-rú no quedi mes que 'l recort en los llibres y runas per terra, ab lo rosari al puny pera contar las noranta grandesas de Deu, encara murmurará lo fidel islamita la eterna cansó que may mor en sos llabis:

¡Alahú abhár!

EDUART TODA.

Heliópolis 5 Octubre de 1884.

AL MONTSERRAT

Oh Montserrat, la mística montanya,
sublime Sinai de mon país,
qui dibuixà ta silueta estranya
que 'm semblas quan de plé lo sol te banya
la escala de pujar al Paradís?
¿Qui més gran que tu al mon? esglayadores
timbes y avenchs que fan glassar el cor,
postes de sol y espléndides aurores,
tempestats com en lloch fascinadores,
¿qui més gran que tu al mon? Sols mon amor.

Tens oretjos y clares fontanelles,
cants y frescor y onades de perfum,
boscós y flors y tota lley d' aucelles,
y tradicions fantàstiques y belles
hont lo cor del poeta s' hi consum
y pera ferte encara mes ditzosa
volgué posarte Déu un cel al cor,
una cort d' angels y una Reyna hermosa...
Jo igual que tú, montanya misteriosa,
porto dintre mon cor un cel d' amor.

¿Ton origen quin es? ¿Qui l' endevina?
¿Ta sublime existencia á qui la deus?
¿Fou l' esforços d' una rassa gegantina
pera escalar la mansió divina
apilonant tos colossals carreus?
¿Ta fi quina será? Quan la trompeta
del judici per tot semble 'l terror,
del fi de tots los mons en la desfeta
t' esfondrarás al fi vensut atleta
mes encara en mon cor viurà l' amor.

RAMON E. BASSEGODA.

Sant Esteve Sasroviras 28 de Novembre de 1883.

HISTORIA D' UN CANTERET DE TERRISSA

Nanch, Ninch, Nanch
Nanch, Ninch Ninch
Lo volem y lo teniu
Lo present de Felip quint.
Tots ne sou de butiflers,
Sense cap home de bé (1).

(Antiga cansó de las campanas de Cervera.)

o hi ha cap Catalá que no llegeixi ab indignació la historia de nostra benvolguda terra en los anys primers de la centuria passada, en particular los mil set-cents tretze y catorze, quant nostra Barcelona, á imitació de Numancia, sosteni un siti que assombrá á Europa entera, y sols entre runas é incendis, trepitjant cadavres, penetraren en ella las tropas castellanas y francesas que imposaren sens cap dret (2), al descendent del luxuriós Lluís XIV, nomenat lo Duch d' Anjou y en Espanya Felip V.

Nostres furs nos foren esborrats y nostras gloriosas banderas foren cremadas per mans del butxi, y las gramallas dels Consellers, las vestian per irrisió los macers del nou Ajuntament que 's posá per ordre del Rey francés.

Los pagesos y los forners tingueren que fermar las ganivetas de tallar pá, los uns en sas parets los altres en sos taulells (3).

Lo Consell de Madrid digné al Rey que enderroqués á la Ciutat de Barcelona, y posés en lo lloch que ocupava aprop del mar una columna en la qual s' esculpís ab lletras grossas: Aquí existí una ciutat rebelada contra son Rey.

Per fortuna Felip V no escollá aqueix deliri y conservá la Ciutat, pero maná enderrocar una tersa part de ella, lo hermós barri nomenat

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

la Rivera de Garbí, y aixecà en ella per escarment dels catalans y per tenir sempre subjecta á la Ciutat la odiosa Ciutadela.

No bastá aixó per humillar á Barcelona y li tragué sa Universitat, que avans estava en lo últim de la Rambla de Betlém que se nomenava dels Estudis, y pera premiar á la ciutat de Cervera, traidora á Catalunya, aixecà una altra Universitat allí, obligant á anar á passar á Cervera los joves que volian seguir carrera.

Aqueixos dos monuments, vergonya y dol dels verdaders catalans, subsistiren durant molt temps y subsisteixen encara en part.

Un any després de la rendició de Barcelona en una casa situada en lo antich Arrabal, una dona nomenada Eularia Castells rebia en sa casa un jove que desde Vich se 'n anava á Madrid.

La expressada dona perteneixia á la classe de menestrals y ciutadans honrats de Barcelona, noblesa plebeya que era la que tenian molts vehins de nostra ciutat, que si be exercian una industria no tenian que viurer d' ella, y 's consideravan tan nobles con los cavallers, poguent los homes portar espasa.

Lo jove que entrá en la casa de Eularia Castells era son gendre y era un artista, pintor y daurador, que desde Vich anava á Madrid á restaurar l' antich palau del Rey d' Espanya per ordre de Felip V.

La sua sogra lo rebé molt bé y ell passá ab ella uns quants dias. Al principi s' apreciavan molt, quan un dia estant sobre la taula la sogra li digué:

—Mira, fill meu, voldria demanarte un favor; y, mostrantli un canteret de terrissa embarnissat que servia per beurer aygua fresca, continuá ¿Veus aqueix canteret? Es tal vegada un capritxo de dona, pero voldria que me 'l daureses per quan vingui lo nostre Rey Carles III Arxiduch d' Austria, per poder regar lo carrer ab aygua de rosas devant sa carrossa, y que lo mateix or que daurará lo palau d' aqueix Rey gabaig que 'ns fan tenir per forsa, serveixi per adornar lo canti que ha d' obsequiar á nostre benvolgut Archiduch Carles III Rey llegendit d' Espanya.

Lo jove prengué lo canti y lo daurá, fentli ab puntas hermosos dibuixos.

Se despedí de la sua sogra y se 'n aná á Madrit.

L' Arxiduch no torná y lo canti subsistí.

Eularia Castells morí velleta esperant l' Arxiduch, pero se quedaren en la familia las tradicions de la casa d' Austria, y quant se feyan festas á un noy ó noya las mares d' aquesta familia los nomenavan fills dels Reis d' Espanya y nets dels emperadors d' Austria y per fer

dormir á las eriaturas las hi cantavan la antiga cansó de las campanas de la Universitat de Cervera que deya:

Nanch Ninch Nanch
Nanch Ninch Ninch
Lo voleu y lo teniu
Lo present de Felip quint.
Tots ne sou de butiflers,
Sense cap home de bé.

Y ha passat la centuria y més sens venir l' Arxiduch ni los descendents que esperava la familia de Eularia Castells, pero encara en sas llars se canta la cansó irrisoria de las campanas de la Universitat de Cervera y se nomenavan als noys y noyas nets del emperador d' Austria.

Las obras de Felip V per humiliar nostra Ciutat la una ja es ende-
roçada ó poch li falta.

La Ciutadela está convertida avuy en lo deliciós Park y en son entorn torna á aixecarse ab diferent nom lo antich barri de la Rivera de Garbí.

La Universitat de Cervera cáu per si mateixa, y en cambi 's presenta hermosa la de Barcelona. Aquell superb edifici s' está ende-
roçant sense que cap catalá amant de sas glorias aixequi la veu pera
detenir sa ruina, ni que 'ls mateixos fills de Cervera, avergonyits de
lo procediment de sos avis, fassin cap esforços pera conservar aquell
padró de infamia. Y 'l só de las campanas de sa Universitat respondrá
a la cansó irrisoria que 'ls cantaba tot Catalunya;

No 'l volém y no 'l tenim
Lo present de Felip quint.
Ja no 'n som de butiflers
Perque som homes de bé.

y mentres lo mon veu caurer las obras de Felip V que s' aixecavan
fins al cel, una cosa frágil se conserva encara.

Es lo canteret de Eularia Castells que espera l' Arxiduch d' Austria.

Posat dintre una campana de cristall lo conserva com una reli-
quia la familia descendenta de la bona patricia barcelonesa, y lo té en
un saló com una de las més prehuadas joyas y lo mostra ab orgull á
quants los visitan.

¿Per qué un canteret de terrissa s' ha conservat més que uns co-
losals edificis de pedra? ¿Per qué mentres la casa de Borbon ha vist

caurer algunas vegadas son poder, la familia de Eularia Castells se conserva com un canti fragil en sa mateixa casa del antich Arrabal de Barcelona? (4)

Sols Deu ho sap y en sos secrets ningú pot penetrarhi.

FRANCISCO DE P. CAPELLA.

NOTAS

(1) Lo infamant nom de butiflers se daba als partidaris de Felip V, nomenantse Vigatans als catalans del Arxiduch, l'home mes ingrat que trepitjà la terra, compromettent á Catalunya y abandonant-la cobardement després.

(2) Agna de Austria y Maria Teresa al casarse ab Lluís XIII y la segona ab Lluís XIV, renunciaren ab capítols matrimonials per ellas y los descendents tots los drets que podian tenir á la corona d'Espanya.

(3) Encara recordo haver vist las ganivetas fermadas de cadenas en las pasteras de antigas casas de pagès y en las flecas ó forns de vendreir pá, lo que 's feu per ordre de Felip V.

(4) Descendent de Eularia Castells, ma quarta avia, guardo en mon poder com una reliquia lo preciós canteret que es pera mi la més valiosa joia, salvat com per miracle durant més d'un sigle y mitx, y apesar que res hi ha escrit d'ell en ma familia y que fins s'ignora lo nom del que 'l daurà, la tradició ha seguit desde pares á fills y jo la vaig apendre de ma avia materna, besneta de Eularia Castells, y encara recordo com aquella tenint á mos germans sentats damunt sos genolls los feya ballar cantantlos la cansó dels butiflers. La historia del canteret la repeteixo jo á mos nets y en ma casa salvo per pura necessitat may se parla en castellá. Los petitets en cambi ja saben la cansó de las campanas de la Universitat de Cervera y á vegadas me fan mal de cap cantant «Lo present de Felip V» ab sas veuhetas primas y ab no poca gatzara.

La expressada cansó fou treta en sentint lo só que feyan las ditas campanas quant repicavan en alguna festa, y del modo de tocarlas alashoras se tragué la tonada que cantava tot Catalunya apesar de lo oprimida que la tenian los triumfants butiflers.

Pocas familias avuy la recordan, puig la nomenada guerra de la independencia uní als espanyols contra lo enemich comú, y los Catalans, olvidant que defensavan al descendent del Duch d'Anjou, se deixaren matar en Tarragona y Gerona y feren recular per primera vegada en lo Bruch los aligots invencibles del aventurer del sigle, deixantlos escarnits y esplomissats.

LO CANT D' ALTABISCAR

APIGUT es de tots los que coneixen la historia de nostra península, lo famós episodi, dit de Roncesvalles, que tingué lloch en el sigle VIII de nostra era, en la vella Vasconia, y del que n fou héroe (histórich ó legendari) Roldan, nebot del emperador Carlemany.

L' heróich fet d' aquells valents montanyesos que s' oposaren al pas per sas pacíficas valls, y destruhiren al nombrós y desolador exércit franch, viu en la tradició del poble vasco ab lo popular y patriótic *Cant d' Altabiscar*. (Altabiscar cantá.) Aquest cant qu' á la senzillesa de sa forma reuneix un fondo valent, pot considerarse com un dels primers monuments literari-populars de nostra península y ha sigut estudiat per nostres millors crítichs.

La traducció d' aquest cant, tal com lo recullí l' erudit vascongat D. Joreph Mª Goizueta, diu aixís :

«Un crit espantós ha despertat los ecos de la montanya vasca.

—¿Qui hi ha? contesta, ¿qui m' crida?

Lo mastí que dormia als peus de son amo, 's desperta ab sorpresa y per las voras d' Altabiscar resonan sos lladruchs.

Una remor confosa s' aixeca de la vall d' Ibanyeta; vé rodant, rodant, acostantse, y topant á dreta y esquerra pe 'l fondo de las rocas.

Es lo soroll, la cridoria llunyana encara, d' un gran exércit qu' avansa.

Los nostres contestan desde 'l cim de la montanya ab las trompas aterradoras. L' *echeco-jauna* (1) esmola sas asconas y fletxas.

(1) Cap de família.

—¡Ja arriuan! ¡ja arriuan! son tants com las fullas de nostres boscos, ¡quina munió de llansas! ¡quants gonfanons y banderas viroladas onejan demunt la lluentor dels cascos!

—¿Quants son? Noy, còntals bé.

—Jo 'n veig un, dos, tres, quatre, cinch, deu, dotse, quinse, vint, trenta, cent y molts milers encara; es impossible contarlos.—

—Juntém la forsa de nostres brassos; arranquém d' arrel aqueixas rocas; llensemlas per la pendent; que rodin sobre sos caps.

Aixafém, matém al enemich per centenars de milers, ¿qué venen á buscar en nostras valls tranquilas los fills del Nort ab sos llarchs vestits y rossa cabellera? ¿perqué torban nostra p u y benestar?

Quant l' os de nostras montanyas ataca 'l rusch solitari, l' abella que 'l guarda, clava sa pua en lo llanut cos de la fera y mor lluytant y defensant sa casa. Morim també nosaltres si es precis. Las montanyas son las barreras naturals que Deu va plantar pera que 'ls homes may las aplanin.—

Aixís enrahona l' Echeco-jauna.

Las rochs rodolan fent salts terribles y aixafant centenars de guerrers. Las corassas se trencan en mil trossos. Las carns trossejadas tremolan. Los ossos cruixen y s' esbonissan. La sanch corra á torrents.

Llavors, Roldan acosta á sos llavis sa trompeta y fa sonarla ab tosas sas forsas. Las montanyas son altas, pero 'l só de la botzina puja mes alt y 'l ressó lo repeteix cent vegadas.

Carles y sos comptes l' han sentit.

—¡Ah!, digné 'l rey del Nort, los nostres lluytan, pero Ganelon li contesta: «No es res» A un altre qu' aixís hagués supóst no 'l haguesan cregut.

Roldan, ab gran pena, ab gran dolor, toca sa botzina sens parar. La sanch raja á glops de la boca del instrument.

Lo crani del franch está badat y per lo forat s' hi veu palpitir lo cervell. Y lo soroll de la botzina ressona lluny.

—¡Ah!, torna á esclamar lo Rey, sento la botzina de 'n Roldan, y no la tocaria ell si no 's veyés en gran perill. Pero Ganelon diu; —no hi ha res de lluyta.—Massa coneixeu 'l orgull de vos're nebot. A horas d' ara deu disputar ab sos pars. Caminem, nostra terra es molt lluny.

Per las amplex feridas de 'n Roldan brolla la sanch mes abundosa: al fi fa 'l últim esforç y sa botzina ressona ab mes forsa que may.

Carles y sos franchs lo senten per tercera vegada.

—¡Ah! crida 'l Rey, ara si que juraria per Deu, que mon nebot

lluya. Tórnmensen, junteu vostras banderas, anem á ajudar als nostres qu' están en perill.

Los franchs al só de las trompetas, se posan sas armaduras, y tornan á baixar al plá sens tenir en compte los pichs aguts, las nits foscas, los fondos y negres abims y 'ls preecipitats torrents.

Lo rey Carles munta depressa, sa blanca barba oneja sobre la brillant armadura; arriba al camp de batalla... pero arriba tart.

¡Fugiu, fugiu, los qu' encara tingueu forsas y un cavall pera fugir!

¡Fuig, rey Carlemany, ab ton mantell roig y 'l plomall negre!

Ton nebot estimat, lo millor de tos guerrers y barons, jau en aquell munt de cadavres; de res servi son ardiment.

—Y ara vascons, crida 'l Echeco jauna, deixém las rocas, baixém com la neu al plá, atacant ab las fletxas als fugitius.

¡Ja fugen! ¡ja fugen! ¿ahont es la munió de llansas? ¿ahont son los ganfanons y banderas que 's movian sobre 'ls cascos?

Sas armas sanguentas ja no lluhén als raigs del sol. ¿Quants son ara, noy? Contals bé.

—Vint, dinou, quinse deu, tres, dos, un... ni un ne queda: tots son morts, tot ha acabat.

—¡Echeco-jauna! ja pots anarten ab ton mastí, ves á abraçar á ta esposa y á tos fillets.

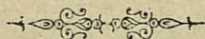
Neteja tas fletxas; ab ellas y ta botzina de guerra fesne un feix que posarás sota ton coixí: ton cap reposará tranquil.

Las águilas vindrán á disputar als llops aqueixas carns trossejadas, y aquesta ossera blanquejará 'l plá per molts sigles.

Dorm, Echeco-jauna, dorm tranquil. Lo mastí morirá de vellesa, avans d' alarmarte un' altre vegada ab sos lladruchs.»

E. MOLINÉ Y BRASÉS,

22 J' Octubre 1884.

LO PRIMER BÈS

¡Quina dolsa melangia
per mes vénes escampá
lo trench d' auba d' aquell dia
que may mes puch oblidá!

¡Com me vas semblar hermosa
ab tos ulls endormiscats
y ab ta boca mitx desclosa,
niu de besos somniats!

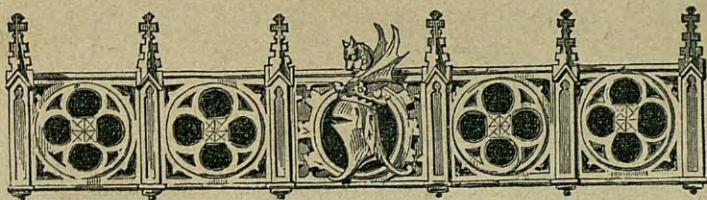
Tos cabells encar guardavan
lo misteri de ton pit
y encara en ells s' hi amagavan
mos recorts d' aquella nit.

Y llavores ab deliri
vaig cercar la teva ma,
olorosa flor de lliri
feta á posta per besar.

Després... ta ma satinada
amagares ab recel
mes ja 'l llavi, oh ma estimada,
n' havia probat la mel.

Fou un bes plé de dolsuma
qu' encar ressona en mon cor;
fill de nostra passió pura,
primer sagell d' un amor.

BONAYENTURA BASSEGODA.

LO JUDICI DE DEU

El capvespre de un día d'estiu, un joglar que acabava de entrar en Barcelona per una de las portas que s'obrian al cantó de Ponent, penetrava en la plàssa propera al palau comtal. Tot en ell indicava que era extranger: son port, sos mohiments, l'escut d'armas que duya brodat en lo pit, y las miradas que ab estranyesa dirigia á tots cantons.

Lo dia havia sigut calurós, y 'l joglar que sens dupte venia de lluny semblava estar fatigat. Se sentá á reposar en un banch de pedra que hi havia sota una de las finestras baixas del palau. Poch tardá en atreures la atenció dels tranzeunts. Alguns caballers se pararen prop d'ell y li dirigiren ab curiositat varias preguntas, á las que respongué 'l joglar en idioma provensal que era llavors conegut en todas las Corts.

- Cansat estás joglar?
- Vinch mort de cansament, nobles caballers.
- Ton vestit está ple de pols.
- Es que ma jornada ha sigut molt llarga.
- De quin país vens?
- De Alemania.
- Què 't porta á Barcelona?
- Una causa santa.
- Y aixó com es?
- Vos ho diré, nobles senyors. Jo so 'l servidor mes humil de la emperadora Matilde, filla del rey de Inglaterra y esposa de Enrich V

de Alemanya. Ma noble senyora soporta ab resignació gran las penas que ab una vil acusació y una afrentosa calúnnia han llensa^t sobre son cap dos tant poderosos com indignes senyors de sa cort. D' adúltera s' han atrevit á acusarla ab malvats fins; de adúltera á ella tan pura com la oració de un noy y tant casta com la estrella del mati! Son espós ha donat crèdit á la afirmació d' aquells indignes cortesans, y la pobre victima, pera fugir del immediat càstich de sa ira, ja que á mort infamant la havia condemnada, ha apelat al judici de Deu, confiada en lo Ser Suprem. que may desampara á la ignocencia. L' emperador ha suspés lo llamp de sa cólera, y ha donat de terme un any y un dia. Si en tot aqueix temps no 's presenta á Colonia un campeó disposat á sostenir ab llansa y espasa la ignocencia de la emperadora en camp obert ab sos dos acusadors que la proclaman adúltera, ma desdijada soberana Matilde morirá en una foguera. Mentres gemeja en la presó, esperant l' hora fatal de finir lo terme, jo, son obscur vassall y son fidel servidor, vaig errant pel mon, visitant las corts una redera l' altre, y procurant, á la veu de la ignocencia en perill, encendre lo foch sagrat del entusiasme en los cors generosos. Tots mos esforços fins avuy han sigut inútils, encare la bona causa no ha trobat un defensor. Per aquí he vingut, porque m' han dit que éra Barcelona una ciutat rica y hermosa, hont tot un exércit d' héroes reposa á la sombra dels llorers que ha fet brotar pera ornament de sos fronts lo mellor dels primpeps. Donchs be, nobles senyors: ja que aquí so vingut, ¿creyeu que será inútil mon viatge? No hi haurá entre tants un campeó que 's decidezca á batres per la ignocencia? Tindrà lo pobre joglar que entornarsen á sa terra y dir á la malhaurada emperadora: Deu ha apartat de vos sa mirada, senyora; no hi ha en tot lo mon de la caballeria ni un sol que per la ignocencia oprimida y per l' honor ultratjat de una dama se resolgui á empunyar una llansa.

Aixís parlá lo missaljer, y es fama que al acabar son llarch rahonament, dirigí á tots indrets sos ulls cuberts de llágrimas.

—¿Y quan termena 'l plasso, joglar? li preguntá un caballer.

—Dos mesos y un dia mancan.

Alguns dels caballers que estavan presents eternits per la historia de las desgracias de tant noble dama, haurian volgut oferirse pera esser sos defensors, pero á cada un li privavan sons assumptos particulars y 'ls esglayava lo llarch viatge que 's tenia d' empendre. Conso-laren al joglar dihentli que no mancaria en Barcelona qui 's condolgués de sa soberana y 's disposés á batres per ella, pero tots s' allunyaren, deixantlo sol,

Suspirà lo pobre juglar, seguintlos ab los ulls; tots me diuhen espera, mes cap m' ha dit encare: conta ab mí. Ma pobre senyora morirà en la fogata.

Acabava de pronunciar aquestas paraulas ab trist y dolorit accent, quan vejé caure á sos peus un guant de malla que li fou tirat desde la finestra mes próxima per un caballer que 's retirà tot seguit. Llensà 'l joglar una esclamaeió de goig, recullí lo guant que fou pera ell una dolsa esperansa ploguda del cel, y 's dirigí á las portas del palau pera entrar á informarse del caballer á qui aquella prenda pertanyia. Los guardias li impediren lo pas y encar que permanesqué en lo llindar fins molt entrada lo nit, mostrant lo guant á tots los caballers que de la regia morada eixian, res pogué averiguar y tingué d'anarsen á buscar posada ans que lo avansat de la nit li impedís. Al dia següent sortia de Barcelona enduhentse 'n lo guant, prenda de un caballer desconegut.

Interinament, la emperadora Matilde continuava tancada á la presó de Colonia. Hermosa era aquella soberana! Las líneas de sa fesomia tenian una puresa sens igual, son cutis semblava haver robat son color á la perla, suau y dolsa era sa mirada, y sa sedosa cabellera rossa formava com una daurada aureola al entorn de son front magestuós.

Lo cel la va fer tan hermosa com desgraciada, son espós lo noble emperador de Alemania era de un caràcter arrebatat y gelós, y cregué fàcilment la vergonyosa faula que li contaren los senyors de sa Cort que havian jurat perdre á sa soberana.

Rodolf Walheim y Ricart de Ninkrée, joves impetuosos, de passions desordenadas y de costums deshonestas, s' havian atrevit á posar sos ulls en la hermosa Matilde, que retxassá ab orgull sos galans obsequis y 'ls presentá l' escut de sa virtut pera blanch de sas torpes intencions. Vejentse menypreats y llensats de la presencia d' aquella dama en qui havian somniat pera complaure sas passions, Ricart y Rodolf ab l' odi mesquí de las ánimas baixas, decidiren venjarse de una manera exemplar. Fàcil los hi fou enganyar al emperador y despertar la viva pero dormida cólera de sa gelosia. Li contaren una faula que sapigueren teixir ab totas las apariencias de la verosimilitut, y Matilde fou condemnada á morir com adúltera en una foguera.

Las protestas de ignocencia, son plor de desesperació, sa hermosura tant fatal, l' amor que encare inspirava á son espós, tot fou inútil. Enrich, cegat per la gelosia y assedegat de venjansa tenia un cor mes dur que la roca. Vejentse la malhaurada sens amparo, sens recursos y próxima á morir, apelá al judici de Deu. Las lleys de la épo-

ca li donavan aqueix dret y no podia negarse aquest suprem y últim recurs á un acusat. Ricart y Rodolf foren declarats mantenedors del camp y 's doná de temps á la emperadora un any y un dia pera que busqués un campeó que per sa causa se decidís á batres, debent ser lo qui 's presentés caballer y de noble prossapia.

Llavors fou quan partí lo joglar de Matilde, unich servidor que leal y adicte se mantingué á sa senyora eu sos amarchs jorns de prova.

Lluhi la aurora del dia senyalat pera 'l combat, brillá aquell sol que al pondres devia tal volta endursen l' últim sospir de la malhaurada emperadora de Alemania.

S havia alsat lo camp en una planura immediata á las portas de Colonia. Era un espay quadrangular, rodejat de barreras, en un de quals estremis s' obria la porta per la que debia presentarse lo campeó. A un costat estavan las tendas dels dos mantenedors, sobre las quals onejava com un graciós plomall lo penó ab sos colors y sas armas. En lo fons devant la porta citada, se veyá la pira que tenia de devorar á la pobre acusada, si l cel no li enviava un defensor ans que 'l sol de aquell dia 's pongués. Junt á la pira hi havia 'l lloch reservat pera Matilde y junt á Matilde s' alsava 'l cadafalch ab setis disposats pera los jutjes del torneig al entorn de un soli destinat pera 'l mateix emperador. Tot lo demés terreno sobrer havia sigut abandonat á la cort y al poble. Sols se tingué cuydado d' aixecar una graderia en lo siti destinat als caballers y personas principals pera que poguessen estar separats dels plebeys y remensas.

VÍCTOR BALAGUER

(Acabarà.)

LA CANSÓ DE L' ENCLUSA

PREMIADA EN LO CERTÁMEN DE HOSTAFRANCHS

Y jo sempre al sentí 'l mall,
del treball
he cantat la santa gloria.
F. Soler.

Prop la farga estich posada
qu' es per mi 'l siti d' honor,
quan comensa la jornada
ja 'm vé á veure 'l forjador,
quan s' encén la flamarada
ja m' abrusa ab sa xardor.

Y ab ferma branzida,
al dring que fá 'l mall
jo canto enardida
lo cant de la vida;
lo cant del treball.

Jovencel d' estampa ardida
m' amartella tot cantant
la cansó mes aixerida
que son cor li vá inspirant,
la corrandà mes sentida
per l' amor qu' anyora tant.

Y ab ferma branzida,
al dring que fá 'l mall,

jo canto enardida
lo cant de la vida,
lo cant del trevall.

Dels metalls que 'l rocàm cria
lo miner me 'n fà present,
y en objectes de valia
los transformo jo al moment,
secundant sa fantasia
com per art d' encantament.

Y ab ferma branzida,
al dring que fá 'l mall,
jo canto enardida
lo cant de la vida,
lo cant del trevall.

Jo al volant forma imprimeixo
que 'ls cellers ha d' engreixar,
jo 'ls soberchs palàus guarneixo
com la brana del altar,
dels castells lo pont vesteixo
com la creu del campanar.

Y ab ferma branzida,
al dring que fá 'l mall,
jo canto enardida
lo cant de la vida,
lo cant del trevall.

Al fusell que la mort gita
torno en rodas y talés,
del canó faig per l' ermita
la campana del burgés,
del grilló que l' odi exita
faig l' aixada del pagés.

Y ab ferma branzida,
al dring que fá 'l mall,
jo canto enardida,
lo cant de la vida,
lo cant del trevall.

Faig l' enginy que 'l plom retalla,
com l' entena de la nau,
y pe 'l llamp que 'ls núvols ralla
faig l' agulla que l' atráu
y en picots torno la tralla
y l' argolla del escláu.

Y ab ferma branzida,
al dring que fá 'l mall,
jo canto enardida,
lo cant de la vida,
lo cant del trevall.

Jo he sotmés la pensa humana
al fil del llamp parlador,
y he dat forma soberana
á n' el carro del vapor,
que 'ls vilatjes agermana
per la gran lley del amor.

Y ab ferma branzida,
al dring que fá 'l mall,
jo canto enardida,
lo cant de la vida,
lo cant del trevall.

Del trabull d' antigas eras
vaig fé un mon regenerat,
jo vestint las náus lleujeras
á dos mons he agermanat,
y esborrant murs y fronteras
vull junyir l' Humanitat.

Y ab ferma branzida,
al dring que fá 'l mall,
jo canto enardida
lo cant de la vida,
lo cant del trevall.

A las arts dono la vida
com la páu al jornalero,
de la industria benehida

sempre esclava jo vull ser,
del treball que al goig convida
vull estar sota 'l dosser.

Y ab ferma branzida,
al dring que fá 'l mall,
jo canto enardida
lo cant de la vida,
lo cant del treball.

Del obrer soch l' esperansa
que ha de darli 'l goig després,
lo modern traspals no 's cansa
d' alentarme ab lo seu bés,
del Treball soch la balansa,
soch l' imatge del Progrés.

Y ab ferma branzida,
al dring que fá 'l mall,
jo canto enardida
lo cant de la vida,
lo cant del treball.

ANTONI BORI.

Badalona.

LO JUDICI DE DEU

(Acabament)

ESDE punta de dia bullia ja la gentada al entorn del palench, y mitja hora després de sortir lo sol, se presentá la acusada rodejada de una guardia d' homes d' armas y seguida dels sayons que debian encendre la pira. Anavan redera los jutjes presidits pe l' emperador, marchavan á continuació los dos caballers mantenedors, armats de totas armas y montats en briosos cavalls, tancant la comitiva una guardia de honor.

Tots anaren á ocupar sos llochs respectius; los jutjes y 'l soberá se colocalen en sós setis; los guardias s' estengueren á lo llarch del palench, los reys d' armas entraren al camp, los mantenedors penetraren en sas tendas deixant sos escuts á la porta com en senyal de provocació y la malastruga Matilde se deixá caure de genolls prop de la pira posantse las mans al rostre pera amagar lo carmí de sa vergonya y la flaqueza de sas llágrimas

Havia passat un any, havia ja apuntat lo darrer dia det terme senyalat, y 'l joglar no havia retornat encara. Tal volta havia mort y ab ell l' esperança d' un defensor, ja que en tota Alemanya no hi havia un sol cavaller que s' atrevis á excitar l' enuig del emperador balentse per sa esposa. Pobre y desolada Matilde!

Sonaren las trompetas anunciant que anava á comensar l' acte; un home d' armas colocat en mitj de la arena y en la forma acostumada pregoná que 'l palench quedava obert y franch pera tot aquell que havent sigut armat cavaller y essent de noble llinatge, volgués creuhar sas armas ab los dos mantenedors, disposats á sostenir que la emperadora Matilde era adúltera é indigna de ocupar son lloch en lo tálam imperial.

—Preséntes qui 's trobi disposat á sostenir lo contrari, digué al

acabar; combati ab armas iguals, y Deu pronunciará son judici ajudant á la bona causa.

Aixís que hagué acabat sa relació se dirigi á la acusada y en nom dels jutjes comensá á ferli las preguntas de fórmula.

—¿Acusada, persistiu en protestar de vostra innocencia?

Matilde aixecá 'l cap, llensá enrera sos rossos cabells, y fixant una mirada plena de magestat y de dolcesa:

—Persisteixo, y á Deu prenci per testimoni exclamá. So innocent, y ho dich are en veu alta, com ho diré entre las angunias de la mort y mentres me quedi un alé de vida.

—Acusada, repeti, ¿haveu trobat un cavaller que per vostra causa combati en camp igual, y en garantia del combat vos haja deixat una prenda que donar als jutjes y mantenedors?...

—Sí, exclamá una veu darrera la emperadora.

Era la veu del joglar que arribava precisament en aquell instant. Matilde alsá 'ls ulls al cel en senyal d'agrahiment y creuhá ab fervor sas mans. Lo joglar s' adelantá y doná un guant de cavaller al hērald, que s' encaminá tot seguit als jutjes pera entregarlos la prenda.

—Joglar, exclamá la emperadora, ¿qui es lo bon cavaller que en pro de ma innocencia s' ha decidit á agafar la llansa y á empunyar la espasa?... Oh! digam son nom pera que per ell pregue al cel, demanantli que benehesca al generós campeó de la innocencia!

—Ignoro qui es, senyora, contestá 'l joglar.

Y contá á sa soberana lo modo estrany com aquell guant hāvia arribat á sas mans.

—¡Deu meu! respirá Matilde aixís que son misatjer havia acabat de relatar ls aventura, fes que no falti aqueix piadós cavaller desconegut!

—No faltarà, senyora, jo ho asseguro, digué ab calor lo joglar, que en aqueixa terra de lealtat que anomenan Catalunya, cap má llen-sa un guant de desafio que no prengui tot seguit la espasa pera reco-brarlo.

La emperadora sens contestar baixá 'l cap y creuhá las mans sobre 'l pit. Son fidel servidor conegué en lo mohiment de sos llavis que resava y s' enretirá pera no destorbarla en sa devoció.

En aquell moment, las trompetas dels acusadors y mantenedors del judici, que habian rebut ja 'l guant esqueixaren sonoras l' ayre, en orgullós reto, fent estremir los ambits del palench. Cap clari contestá al desafio. Passaren las horas y fins arribá 'l sol á la meytat de sa carrera sens que en ausili de Matilde acudís cap defensor. La gen-

tada comensava á desconfiar; lo temps passava, la mateixa emperadora havia ja girat varias vegadas miradas de amarch desconhort cap al joglar, y per fi, cansat ja l' emperador, maná que per darrera vegada sonessen las trompetas del camp.

Afortunadament aqueixa vegada no fou en va. Vibrava encare, gronxantse en l' ayre lo ressó de las provocants trompas, quan respongué la aguda veu de un clarí y obrintse la valla, salta á la arena, genet en un negre cavall de nissaga árabe, un arrogant cavalier luxosament armat de cap á peus. Cap divisa ni blasó ostentava son escut, y un negre plomall se gronxava sobre son casco.

Al veure al defensor que Deu enviava, al veure la gallardia y arrogancia ab que manejava 'l cavall y vestia la armadura, los espectadors que sentian secretas simpatias per la emperadora, aculliren al novament arribat ab un simpátich remor de aprobació. Lo desconegut atravessá 'l palench al trot, se dirigí al cadafalch y 's pará devant los jutjes, als qui saludá baixant la llansa.

— Jutjes y caballers, los hi digué, un caballer desconegut ve á demanarvos camp, ja que vol batres en defensa de la malhaurada Matilde contra sos miserables calumniadors. Sol he vingut, que encare que sian dos los mantenedors, me bateré primer ab l' un y quan estiga vensut ab l' altre, ó ab los dos á la vegada si aixís se disposa; que acostumat estich á no apurarme per cosa tant insignificant, que no son molts, per cert, contra un caballer de veras, dos calumniadors.

— Arrogant campeó, li digué l' emperador Enrich, aixeca si 't plau la visera y descubreix ton nom, que son de alt llinatge los mantenedors. y cal que pera batret ab ells. sapiguem si es noble ton naixement y si has sigut armat caballer.

— Enrich de Alemania, contestá 'l desconegut, ni mon nom he de descobrir ni mon rostre, pero t' ha de bastar saber que en quan á caballer ho so com lo mellor y mes bo de la cristiandat y en quant á llinatge ni al teu mateix cedeix. Aixó dich y aixó ho fio y qui duptar s' atreveixi de ma paraula, baixi al camp á rompre ab mi un parell de llansas.

L' emperador no contestá. Qui tant alt y ab tan orgull parlava no podia d' altre que esser de noble prossapia. Se li concedí la venia pera 'l combat, sens que 's tractés ja de saber son nom y 'l desconegut se dirigí llavors envers la acusada ab qui tingué una breu conversa. S' alzá devant d' ella la visera y li digué son nom. pero sentli prometre que guardaria 'l secret fins á veure lo resultat de la lluyta. Tot seguit se dirigí á las tendas dels mantenedors y ferí sos escuts ab lo ferro de

la llansa, segons era costum pera designar que 'l combat debia ser á mort.

Havian decidit los jutjes que 'l campeó se bateria primer ab un dels mantenedors y despres ab l'altre, si del primer encontre ne sortis vencedor.

Se llansá furiós al camp Rodolf de Walheim, y parti empunyant la llansa contre son adversari. Los dos eaballers se toparen en mitj de sa carrera ab un soroll paregut al de duas massas de ferro y á aquest primer encontre rodá mal ferit per terra lo caballer alemany, tant que avans que 'l vencedor tingués temps de baixar de cavall, pera ferlo confessar vensut, habia ja Rodolf llensat sa negre ánima per la boca de la ferida.

Entre 'ls viscas y 'ls aplaudiments de la concurrencia se 'n torná lo campeó á son lloch pera comensar ab lo segon. Pero aquest esglayat per la mort de son company, pres de un gran terror, en que entrava en part lo remordiment, en lloch d'acudir hont l'incognit esperava, volá á las plantas del emperador, y allí agenollat confessá sa alevosia, acusantse de calumpnia y disculpant á sa soberana. Enrich al sentir aixó ne tingué gran goig y satisfacció y 's posá dret pera comunicar la nova de la ignocencia de sa esposa al poble congregat.

Llavors se vejé á la gentada esclatar en crits de alegría y d'entusiasme, y com en lo poble es tant terrible 'l goig com la irritació, saltá al palench rompentho tot : destruí la pira y espargí los feixos de llenya, agafá al acusador y li doná inhumana, be que merescuda mort, y tot seguit buscá al vencedor pera passejarlo en triomph.

Mes ja era tart. Aprofitant la primera confusió del esvalot lo campeó, sens vendre son incognit, havia ja desaparegut.

En quant á la emperadora fou portada ab gran magnificencia al palau, hont la rebé en sos brassos l'emperador que ab llágrimas li demaná perdó de la injuria que li havia feta, donant crédito á la maldat y á la calumpnia. Se donaren ordes al instant pera que tot fossen festas en Colonia, mes li dolia molt al emperador que á ellas no assistís lo desconegut campeó á qual valor tot se debía y mes encare li dolia no sapiguer son nom ni sa classe.

— Sabeuho, donchs, li digué llavors Matilde, lo generós caballer que de llunyas terras ha vingut sens coneixeus ni á vos ni á mí, lo valent defensor que á vos vos ha salvat la honra y á mí honra y vida, es Ramon Berenguer III, compte soberá de Barcelona.

VÍCTOR BALAGUER.

ALS MEUS AVIS PATERNS

Ab motiu dels funerals que 'ls hi dedicà lo meu pare, en la parroquial de Sant Francesch de Tarragona, lo dia 3 del corrent.

Cendras que fóreu corpulenta soca
de ma nissaga, que al brotar en flor
exhaláreu perfums de ma existencia
fentme del vostre fruit sana llevor.

Ossamentas que un temps fóreu la vida
de qui es la meva, á qui la dech gojat
com la déu á vosaltres éll que s' honra
avuy ab lo tribut mes honorat.

Jo vos salut en la jornada honrosa
en que 'l major deber vos resa en plor,
y cada cor de la familia aixeca
lo monument sagrat del viu recort.

Jo sé que vau ser bons puig que la herencia
fa que mon cor sia noble y sia bó
y senti allà en lo fons de la meva ánima
no habervos conegut per mon guió.

¡Ja tot ho habéu fet pols per ma desdítxa!
ja vostres ulls lo temps los ha corcat:
mes jo 'm veig en aquells que aixi en los vostres
se miráren, sent noy, sentintne grat.

Ja habéu fet pols los llavis que besàren
à aquells que 'ls meus besavan, nin encar,
y que á besarlos tornaràn, gelantse,
si ans que á èlles me ve la Mort á arreballar.

Ja habéu fet pols los brassos que estrenyían
à aquells que, al naixer, van estrenye 'ls meus:
ja tot ho habéu perdut, menys la anyoransa
y 'l viu recort de vostres fills y 'ls seus.

La vostra honra pura que germina,
la sava á la meua honra me 'n ha dut,
y 'n sento grat que per la herencia honrosa
puga juljar lo bons que habéu sigut.

Aixís goso en saber que de las glorias
de vostres fills, ne vau sentir un pler;
que las glorias del fill son las del pare
y als triomfs del fill va 'l pare ab goig mes ver.

Aixís goso en saber que érau bons pares
estimant per igual als fills volguts,
sens fer la ingratitut que altres cometen
preferint quins fingeixen mes virtuts.

Igualtat mes precisa en aqueix segle
que sols la dóna 'l paternal amor;
igualtat que va fer que iguals se aymessen
tots los germans, despres, fins á la mort.

Aixís jamay la germanó ha mancada
en vostres fills, pares de nobles dots,
y 'ls fills de vostres fills ho apregheren,
y l' amor de familia viu en tots.

¡Que trist deu ser tenir germans d' aqueixos
que forjan odis de envejós instint!
¡que trist deu ser veure la sanch germana
que corromp la alenada de Cain!

No veuben, folls, que tot l' orgull y l' odi
que enxiqueix tant al home, acaba aquí:
aquí ahont torna pols lo foch de la ira,
aquí ahont torna res tot lo verí.

¡Céndras que fóreu corpulenta soca
de ma nissaga! ja que un brot ne só,
vos prech que al Deu pregáu que sia eterna
en nostres descendents la germanó.

Puig si no, quan mos ossos sian cendras
com los vostres avuy, ja al dols repós,
donats al vent, repós no trovarian
si en los que han de venir la pau no hi fos.

Y encar que l' ánima 'm gosés la gloria
en las altas regions, eternament,
no hi gosaria 'l cel, que al veure 'ls odis
penaria en l' infern del sentiment,

JOSEPH VERDÚ.

MARINA

L' ona clara rodolava
retratant lo cel mes blau,
y sas espumas rissava
l' alé fresch d' un vent suau.

Mar endins, endins corria
la barqueta, proa al vent;
á cada ona que partia
quin ruixim que anava fent!

Tu en la popa arredossada
vida mia, quin penar
á cada salt y virada
quin estrenyem fort la ma.

Y jo feya espres, hermosa,
que la barca més saltés,
perque á cada salt, conmosa
m' apretavas un xich més.

A

LO DERRER LLIBRE

PER ALFONS DAUDET

(Traducció)

s mort!...» vá dir-me algú per l' escala.

Dias há que me la temia aquesta mala nova. Ja sabia que d' un moment á l' altre la trobaria derrera aquella porta; y no obstant, me sobtá com alguna cosa inesperada. Ab lo cor oprimít, los llabis trémols, vaig entrar á l' humil pis del escriptor. La pessa mellor era la destinada al treball, lo despórich escriptori s' havia apoderat de tot lo benestar, de tota la claror de la casa.

Allí vaig trobarlo, estirat en un llit de ferro molt baixet, y sa taula plena de papers, son treball interromput á mitja plana, sa ploma encara dreta en lo tinter, explicavan com la mort l' havia atrapat de sobte.

Derrera 'l llit, un gran armari de roure, vessant manuscrits y paperots, se badava casi demunt son cap. A son voltant tot eran llibres. llibres y res més; per tot arreu n' hi havia, en los prestatges, demunt de las cadiras, demunt del escriptori, d' apilats pels recons de terra, fins al meteix peu del llit. Quan éll escribia allí, en aquella táula, tot aquell desgavell, tota aquella barreja no empolsada, podia pláurens bé, perque un hi sentia la vida, l' ardor del treball. Mes, en aquella cambra de mort esferahia. Totas aquellas pilas de llibres á punt de caure, semblava qu' anavan á fugir, á perdres en la gran biblioteca dels lli-

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

bres venturers, esbarriada pels encants, pels molls, per las paradas, fullejada pel vent y 'ls desenfeynats.

Acabava d'estamparli un bes en son llit, y seguia encare clavat allí, contemplantlo, tot impresionat pel contacte d'aquell front fret y dur com una pedra, quan de sobte la porta s'obrí. Un mosso de llibreter, carregat y esbufegant entrà tot content, deixant anar demun de la taula un feix de llibres, flamants, sortits de l'imprenta.

«De part del senyor Bachelin» digué cridant: després, al veure 'l llit, reculá, 's tragué la gorra y 's retirá discretament. En la remesa del llibreter Bachelin, després d'un mes de retart, esperada pel mallalt ab tanta impaciencia, y rebuda per la mort, hi havia quelcom d'esgarrifosa ironia. Pobre xicot! Era son darrer llibre, aquell en que més comptava. Ab quin cuydado més minuciós sas mans, ja tremolosas de febre, no havian corretgit las probas! ab quin dalé no esperava 'l primer exemplar! En los derrers dias, quan ja no parlava, tenia 'ls ulls fits á la porta. Si 'ls impressors, lo regent d'imprenta, 'ls enquadernadors, tota aquella munió de gent que travalla en l'obra d'un sol, haguessen pogut veure aquella mirada frisa y al aguayt, prou las mans haurian cuytat, prou las ratllas s'haurian tornat planas, las planas volums per' arribar á temps, es á dir un dia més prompte, y donar al moribunt lo goig de recobrar tot fresch y entre 'l flayre del llibre nou y la netedat de la lletra de motllo aquell pensament, que 'l pobre sentia com li anava fugint y enfosquintseli.

Fins en plena vida, l'escriptor experimenta en tals casos un goig que may s'amussa. Obrir lo primer exemplar de la seva obra, véurela fixada com en relleu y ja fora d'aquella ebullició de cervell hont sempre ha estat un poch térbola, quina sensació més deliciosa! Tot éll tan novet, vos enlluerna: las lletres fan pampallugas, enribetadas de blau y groch, com si tinguessen 'l cap ple de sol. Més tart, al tal goig d'autor s'hi mescla un xich de tristesa, la racansa de no haver dit tot lo que voliau dir. L'obra que duyau en lo cervell sembla sempre més hermosa que la qu'haveu fet. Si se 'n perden de cosas en lo petit trajecte del cap á la má! Quan l'obra jau en los pregons del pensament, l'idea del llibre s'assembla á las hermosas medusas del Mediterrani que suran pel mar com tornasols de llum; tiradas demunt l'arena ja no son més qu'un poch d'aygua, algunas gotas descoloridas que 'l vent aixuga tot seguit.

Mes ay! que de son darrer llibre, lo pobre xicot no va sentirne ni goigs ni desenganys. Quina pena veure aquell cap pesant é inmóvil adormit en lo coixí, y al costat aquell llibre nou qu'anava á lluhir ja

en los aparadors, á bategar entre 'ls sorolls del carrer y la vida, fent que 'ls viandants llegeixin maquinalment son títul, se l' emportin en la memoria y 'ls ulls, ab lo nom del autor, lo nom meteix qu' ha sigut inscrit en la fulla trista de l' alcaldía; tan somrisent, tan alegre com figura en las portadas de color clar! Lo problema de l' ánima y 'l cos lo veyá un allí, tot sencer, entre aquell cos enrampat qu' anavan á enterar y oblidar, y aquell llibre que 's desprenia d' éll com una ánima visible, vivent y potser immortal.

«Ell me 'n havia promés un exemplar...» digué molt baixet, aprop meu, una veu ploricosa. Vaig girarme, y descobrí darrera unas ulleras d' or, un ullet viu y escorcollador, conegut meu y també de vosaltres, tots vosaltres, amichs meus, qu' escribiu. Era 'l del aficionat á llibres, d' aquell que, des que s' anuncia un volúm, compareix á la porta de casa vostra á trucar ab dos copets límits y persistents com ell es. Entra ab la mitja rialleta y tot cap moix, saltirona pel voltant vostre, vos tracta de «mestre» y ronsejará per allí fins que s' emportará un exemplar de vostre derrer llibre. ¡No més que 'l derrer! Ja té tots los altres, sols li manca aquest. ¿Cóm refusarli? Arriba tan á punt, vos sab aixampar tan bé en mitj del goig de que parlavam, del amohino dels envios y las dedicatorias. ¡Quin alet n' hi há del tal home! Vos dich qu' es terrible, re 'l deté, ni las portas sordas, ni un aculliment fret, ni 'l vent, ni la pluja ni las distancias. Al dematí, 'l trobareu pel carrer de la Pompe, gratant la porteta del patriarca de Passy, á la tarde torna de Marly ab lo drama de Sardou sotà 'l aixella. Y aixís, sempre trotant, sempre pídolant, passa la vida sense fer res, pero omplint la seva biblioteca sens gastar un quarto.

Certament, calia que la passió que sent aquell home pels llibres fos ben forta pera portarlo aixís fins aquell llit de mort.

«Eh! prenéulo, 'l vostre exemplar» vaig dirli tot impacient. No 'l va pendre pas; lo va engolir. Després, un cop lo volúm ben endrapat en la butxaca, restá inmóvil sense parlar, lo cap decantat demunt l' espatlla, aixugantse las ulleras ab un ayre tot entendrit... Qué esperava? Qué 'l retenia allí? Potser un xich de vengonya, l' aprensió de tornarsen tot seguit com si no hagués vingut sino per alló?

Donchs nó.

Demunt la taula, en lo paper d' embolicar mitj badat, acabava de descobrir alguns exemplars d' *amateur*, groixuts, sense retallar, ab grans marjes, florons y culs-de-llantia, y malgrat sa recullida actitut, sa mirada, son pensament, tot ell se 'n anava allí. . No hi veyá de cap ull, lo pobre!

Y lo qu' es la manía d' observar també! Jo mateix m' havia deixat distreure de l' emoció y seguia á través mas llàgrimas, aquella comedieta llastimosa que s' estava representant á l' esponsa d' un mort. Poch á poquet, ab moviments invisibles, l' aficionat aná atansantse á la taula. Sa ma 's posá com per etzar sobre un dels volúms; lo tombá, l' obrí, palpá 'l gruix del paper. Y mentres feya aixó, l' ull se li encenia, la sang li pujava á las gallas. La magia del llibre 'l removia .. A la fi, no poguent més, ne prengué un.

«Es pera M. de Sainte-Beuve», va dirme á mitja veu. Y tot febro-sénch, torbat y ab la por de que li prengué, ó potser també pera convénce'm ben bé de que era pera M. de Sainte Beuve, afegí, molt sério y ab un accent de compunció intraduhible: «Es de l' Academia Francesa!»... y tocá 'l dós.

NARCÍS OLLER.

L' HARPA

I

Pujaren al Castell. L' angusta porta
oberta al vent sobre la mar estava.
Allà la Reina, deturant sa filla,
signà la mar del orient llunyana.

Y entraren al palau. Sales inmensas
mostravan fondes la buydor qu' esglaya;
y al so de les petjades s' estremian
los negres cavallers que les guardavan.

Ay! aquells negres cavallers de ferro
no mourán may sa poderosa llansa:
al cruxir de les buydes armadures
la Reina suspirava.

II

Dins la cambra real, trista y polsosa,
un trono d' or hi resplandia encara,
la Reina hi va pujar y s' hi va asseure
ab lo recort de magestat passada.

Baix de ses plantes s' assegué la jove,
y mirava ab tristor l' antiga sala.

— Mare, tos fills y ton poder moriren.

— Filla, tú vius per á conhort encara.

Qué resta; mare, d' aquell temps, qué resta?—
La Reina aquí sense dir mot plorava,
y, fent signe llavors á la jove,
li va mostrar un' harpa.

III

L' harpa era antiga qu' en los jorns de gloria
devant los reys en el Castell sonava:
encara dins la pols d' aquelles cordes
notes dormian de dolura patria.

La filla prengué l' harpa, y tremolosos
los primers sons com á jemechs pujavan.
Després va rompre un torrental de notes,
com fonda pena que plorant esclata.

Y los ecos faels que sempre vetlan
repetiren la veu tan anyorada
y 's movia dins l' ombra una bandera
y l' óliba siulava.

IV

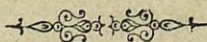
Estols de notes mágiques sortian
de dins les mans de la princesa blanca,
com los aucells aletetjant nasqueren
á dins les mans puríssimes de l' auba.

Baxos los ulls, la Reina concirosa
bevia 'l só de l' armonia estranya,
y per moments parlava com en somnis,
y sos fills, qu' eran morts, anomenava.

Tart era ja.—La lluna pensativa
guaytà tranquilament á dins la cambra;
y ningú sab ¡ay Deu! fins á quina hora
d' rá lo só de l' harpa.

M. COSTA LLOBERA.

Setembre de 1876.

PRIMAVERA

Ja la neu de l' alta serra
Desglassa del sol lo bes;
Ja l' Abril, ab abundancia,
Per los camps y per los erms,
Pels prats y per las montanyas
Catifas de flors estén;
Ja cridant á sa parella
Canta ab dolsura l' auCELL,
Y en las brancaS de l' alsina,
Del vert pi, del alt xiprer,
Los verdums y cadarneras
Fabrican lo seu niuhet;
Ja en las ubagas riberas
Los rossinyols viatgers
L' espay de grata armonia
Omplen ab llurs refilets;
Ja tornan las orenetas,
Ja tot de gala 's vesteix,
Per tot flayres, y canturias,
Verdeja per tot arreu;
Tot convida á la esperansa,
A la vida, al goig, al pler;
Fins sembla que una besada
Envia la terra al cel
Al sentirse deslliurada
Del pesat baf del ivern.

Bádat també á l' alegria,
Canta tu també, cor meu,
Romp del dolor la glassada
Que rigorosa t' estreny,
Batega ab entusiasme
Ja que tals bellesas veus,
Que mirant tals maravellas
Sols no 's recorda de Deu,
Y desde l' fons de son ànima
No li eleva un cant fervent,
Aquell que del materialisme
En l' abim obscur y fret
Malhaurat arrossegantse
Dels falsos idols als peus,
Al amor y á la bellesa
Permaneix indiferent.

JOSEPH CORTILS Y VIETA.

ANTIGÜETATS DE CAMPRODON

s digna d' exámen detingut, la historia dels alarbs á Catalunya, y mes encara la dels pobles pirenaichs referintse á tal época, ja tant per la importancia que 'ls orígens de la reconquesta revesteixen, com aixís també, per lo esbrinament dels nombrosos detalls que 'ns mancan pera apreciar ab just criteri aquella dominació.

Entre 'ls monuments que se 'n conservan, son sens dupte lo fonament històrich, las torres y 'ls castells en las montanyas; perque son los que sempre han resistit majorment á la destrucció dels homs, y á la dels elements: y també perquè designan la táctica militar de aquells temps en que á aquest sistema fiavan los dominadors de nostra terra, llur defensa y ofensa, establint y sostenint entre ells y las demás contradas de la península llurs comunicacions. Sens aquells forts, nos fora quasi be impossible comprendre quants esforços y quantas lluytas la invasió mahometana produhi en nostra pàtria.

Un dels pobles que major número de monuments de aquelles épocas conserva, era Camprodon, una de las vilas mes importants de la provincia de Gerona.

S' aixecàren en nostres temps castells demunt lo perímetre d' antigas fortalesas; se construhiren edificis d' esbarjo y de plaher en lo que fóren construccions análogas; mes, encar ab tot y aixó restan trossos de murs, base del castell, en lo sigle xvi restaurat per Pere Moner, per ordre firmat per Alfons de Bardaji, qual original conservém: res li fá que Camprodon, situantse á dreta y esquerra del Ter, sembli amagar l' emplaçament de la població mahometana y cristiana qu' en lo sigle ix existia, puig no cal dubtar que l' antich monastir de Camprodon mostra encare la creu plantada enfront del castell alarb y de la torre del Coll, fins fa poch temps amagada en las ruinas.

S' anomena torre del Coll, per causa de trovarse al peu del antich castell de Camprodon. Midava y es aquest encare son perímetre, un xich mes de quatre metres de diàmetre, compostos de tapia compacte fins al centre, ahont alguns carreus que restan indican lo espay, que donava ingrés á la part mes enlairada de la torre, antigas habitacions pera las forsas allí instaladas en temps de guerra, y pera l' qui semblant humá rellotge, advertia las horas de oració tres voltas al dia: al matí, al mitj dia y cap al tart. Si 's té en compte lo que avuy resta de la torre, molta devia esser sa elevació convenientment calculada pera protegir al castell, y pera que las veus del guayta s' oïssen dés las vehinas casas.

En conseqüència pot opinarse, que 'ls casals 's trovavan entre ' castell y la meteixa torre, ja pera esser defensats per las fortalesas, com pera mes aprop tenir los camps; puig en aquells temps los cristians de Fransa, cridats del Afranch y ab especialitat los meteixos de Catalunya, los primers fidels restauradors de nostra pàtria, llensavan constantment llurs dignas protestas, contra la invassió mahometana. Envoltavan lo castell, la torre y 'ls demés edificis un mur, quals restos poden encar apreciarse. Dins de aquell perímetre bon xich extens, degué haverhi la corresponent *mezquita*, únich temple per causa de haverse retirat los cristians al camp, segons nos refereixen los escriptors mahometans, donchs lo monastir de Camprodon, fou en part arruinat y l' abandonàren los monjos al comens del sigle VIII.

Abduas fortalesas, al avensar los cristians restauradors; fóren altre de tants obstáculos casi be insuperables, que 'ls alarbs los hi oposàren. Formidables combats deguéren lliurar-se ab los mahometans de Camprodon; la etimología de una finca vehina á la vila, ho demostra. A cosa de quatre kilòmetres de la població, s' emplaça en ma propietat *Puig francor*, una planura, que en mon concepte vá deduhir lo nom

dels mots, *pugna-francorum*, catalanisantse després aquest apellido. Pujadas, afirma que en aquell terme va donarse y guanyáren los cristians una batalla, al endressarse á Camprodon pera combátrerlo. Lluytáren y combáterén ab ardidesa com ho fan los fills de nostra terra empleant los ariets romans, trasformats en *bozos* máquinas de guerra ab que 's llensavan contra los forts densas pedras circulars y aplanadas, que disparantse de cantell, equivalian als projectils de nostres dias, per la semblansa de sa forma, encar que ab diferencia de pes. Encar podem mostrar pera justificarho la paleta alarba, trovada dins de la torre del Coll, y fragments de aquestos projectils llansats per los *bozos*, aixis com la destrucció feta en la torre que guarda proporció, ab la forma de las pedras disparadas. Encar en Puig francor, posehim nosaltres despullas insignes que patentisan lo que fou la conquesta dels alarbs y sa estada en aquella terra, assolada per la peste á mitx sigle xiv, quan aquella finca, segons documents que conservo, tenia son castell y calsals.

Los cristians de Catalunya, recobradores de nostra terra, construhiren lo castell de Puig francor contra 'ls serrahins, tantost fôu prés lo castell de Camprodon y la torre del Coll, ab l' intent de avansar y d' assegurar llurs conquestas, y desde llavors, restáren trencadas las comunicacions que 'ls alarbs sostenian per medi de llurs castells y torres, acavant sa linea de contrasenyas ópticas en la torre del poble nomenat de Cabellera, proper á Camprodon. La torre de Cabellera, que encara 's conserva quasi be intacte, are destinada á cloquer, no satisfeya la precissió de comunicarse los alarbs, y per aixó 'ls cristians, que van pendre la torre del Coll, y lo castell de Camprodon, poch temps aprés la ocupáren. Veus aquí, perque aquestos monuments tenen bona importancia com á comprobants de la historia de Catalunya.

Greu inspira veure com van desapareixent, de dia en dia, tan venerandas construccions. En aquest mateix mes de Novembre de 1884, s' está enderrocant la mateixa torre del Coll, pera satisfer lo capritxo d' aixamplar un jardinal, que atenent á la varietat de las cosas humanas, potser avans de un sigle, deurá sufrir no pocas transformacions.

Aixís se priva á Camprodon de un monúment que tan paper va representar durant l' etat mitja, aixís se li arranca una de llurs mes senyaladas remembransas históricas, y al ensemps á Catalunya, un dels datos auténtichs de la invasió serrahina, de llurs civilisacions, de nostres esforços, y mes que tot aixó s' enfonzan pera sempre tradi-

cions, en lo pais servadas, fins are ab respecte. Una d' ellas esmenta que la definitiva llibertació de Camprodon, la expulsió dels mahometans, s' efectuá valguentse de un medi ben ingeniós. Los cristians moguèren gran remor, simulant l' arribada de un nombrós exèrcit, y 'ls alarbs, abandonàren la contrada, temerosos de l' embestida. La tradició 's commemora anyalment. La festa de la *remor*, 's celebra en un dels darres quinze dias de Desembre, recorrent la gentada los carrers de Camprodon, fent soroll ab trossos de ferro, llautó y altres metalls recordant l' estrèpit, que 'ls antichs fidels catalans, fèren al recobrar llur terra predilecta. ¡Qui sap, si 'l sosteniment de aquesta tradició senzilla mantingué vigorós l' esperit de lluyta en los natus de Camprodon, que mil voltas lo mostràren en las gestas de que fou teatro la vila! Aixís lo reflectan los fets gloriosos en ella esdevinguts durant los sigles xv, xvi, y mes que may en los sitis y en l' incendi que en la població ocorreguèren á mitjans del segle xvii, á últims del xviii y en la guerra nomenada dels set anys, de malhaurat esment per las crueldats comesas durant ella.

Los pobles de una nació vehina á altre reyalme, 's distingeixen sempre per llur amor patri, puig que com lo cos humá, los dolors de las extremitats 's deixan sentir fins al centre de la forsa vital; los pobles extréms per instint 's constitueixen en guaytas y vigilants de llur nació, que molts voltas per ells, per llurs esforços se salva.

Mes d' una vegada, contemplém ab emoció las antigüetats mahometanas de Camprodon, y sa encontrada, sentint greument que los que sa historia esgriguèren, no s' hagen ocupat d' ells ab major extensió, que 'ls escriptors catalans no hagen fet ni honorífich esment de la torre del Coll,

La nuvolada cobreix lo cel demunt del castell y de la torre, desfentse y ruixant lo destrossat mur: la tempestat, apar que rugeixi y retrunyí, protestant de la desaparició de aquell monument gloriós: los qu' estimém lo bon concepte de la pàtria sentím la ruína; los pagesos ignorants de lo que representava la torre del Coll, restan veyent llurs enderrochs, presos del secret sentiment que inspira l' infortuni.

Lo monument será aviat víctima del verdader nihilisme, si no torsa son propòsit lo destructor, si no conté la devastació la junta de monuments històrichs y artistichs de la provincia. Per sort, lo qui l' arruina, no ha pogut excèrcir l' acció devastadora, mes que en part de aquell monument, puig resta lo primer cos, sepultat dessota de una

via immediata, y encara l' autoritat local, es d' esperar que conservi aquest reste gloriós, com á epigrafe de la historia de Camprodon, com á monument valió de las glorias de nostra volguda terra, de Catalunya, á qui consagro aquest escrit.

JOAQUIM MANEL DE MONER.

Camprodon 6 de Novembre de 1834.

TRISTOS RECORDS

I

La Laya, ¡si ho es d' hermosa!
be ho sap prou tot lo jovent;
n' es pubilla afortunada
del antich Mas dels Eurés.
Dos ulls grans, negres com moras,
negre y sedós lo cabell,
mitj somrisents los seus llavis,
lo front gentil y seré
ne fan d' ella la donzella
més galana del poblet,
tanta bellesa estotjantne
dintre l' cor més ignocent.

Quan tantost guspirejava
la blanca llum dels estels,
y n' amagava la terra
entre sombras sos joyells;
quan lo rosinyol cantava
allá dins gemat verger,
y n' ofegava sas queixas
lo lluny remor del torrent,
la Laya, la gaya nina
en lo finestral obert,
sospirs llensa contristada

guspirejant sos ulls.
 Per mirall ne té la lluna,
 los cabells li esbulla l' vent,
 de las flors perfums s' escampan,
 brillejan perlas y argent.
 ¡Ilusions al cor nascudas,
 recorts de dolsos moments,
 y sospirs, lluna y estrellas,
 quin goig tant 'pur li doneu!
 —Ay Laya, gentil aymia,
 fidel sempre així t' tindré?...—
 diuli un jove que restava
 del antich portal al péu,
 Y ella sa cara mostrandne
 entre mitj florit roser
 qu' al finestral feya sombra,
 aixís tot baix respongué:
 —Eixa rosa purpurina
 n' es penyora del cor méu.
 d' un cor que plé d' anyoransa
 te segueix per tot arreu.—
 Lo donzell la flor cullia,
 y besava ab gran plaher,
 mentres ronca la campana
 ja cridava á somatent
 —¡Ay amor, la meva vida,
 encománam sempre á Deu,
 si jamay nos torném veure,
 allá al Cel nos trupiguém.

II

¿Ne volem de gent á plassa?
 garlandas, cintas, y rams,
 lluminarias y musicas,
 y de festa, joya y cants?
 Los fadrins ab barretina,
 calsa curta y lo gech blau,
 ballan tots ab lleugeresa

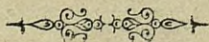
tirabou y contrapás.
Hi fan vora las ninetas
tot gronxantse ensá y enllá;
los xicots ab gran gatsara
se 'ls veu alegres jugar.
—¡Ja son aquí! ¡ja 'ls hem vistos!
¡ja 'ls presoners han tornat!
mes per xó, tant ferms com sempre
¡que muyra, muyra 'l gabaig!
Quí un pam de terra n' usurpi,
lo seu cap be hi deixarà;
per morir entre cadenas
no hem sigut encar escláus.
Tal se diu per tot lo poble
y per xó la festa s' fá;
¡ja 'os dich jo quinas joguinas!
¡invassors, arrera 'l pas!

III

En sent nit, la pobra Laya,
prou lo finestral tè obert,
mes en vá espera qu' espera
y sanglotant s' afligeix.
Ilusions al cor nascudas,
recorts que m' martiritzeu
si ab la lluna ahí us vetllava,
ja heu fugit per sempre mes.

F. XAVIER DE FEBRER.

Maig de 1884.

DON PAU PIFERRER Y FÁBREGAS.

Elogi d' aquest escriptor, llegit lo darrer 26 de Novembre en la vetllada que celebrá
la *Associació Catalanista d' excursions científicas* ab motiu
de la colocació de son retrato en la galeria d' excursionistas catalans.

SENYORS :

IRCUNSTANCIAS tristíssimas que ningú podia pre-
veure, y en las quals no hi té part cap ingratitut re-
sidentiable aquí, han fet que mans estranyas buydes-
sen lo ninxo que á las despullas mortals de don Pau
Piferrer obrí la pietat de sos amichs, y que 'l qui en
vida, per la intensitat creadora de sa intuició estètica y per la perspi-
cacia vident de sa sensibilitat havia sabut tot seguit aixecarse molt per
damunt de la massa vulgar, hagués d' anar, anys després de mort, á
pudrir sos ossos en la mes negra de las fossas, la fossa comuna, la fos-
sa dels borts, dels criminals y dels pobres.

Avuy, donchs, ni que volgués, podria la veneració de sos admira-
dors pagar á aquellas despullas lo tribut que bé mereixerian, erigint-
lashi 'l panteó que á tants altres, ab menos títols que ell, regala la
fortuna. Ni podria ni pot tampoch, en aquella diada que una santa cos-
tum dedica á recordar als vius la memoria dels qui foren, pendre forma
semblant veneració en la mes senzilla corona que demostrés al visitant
que trentasis anys no havian sigut prou pera esborrar del cor tant sim-
pática recordansa.

Y no obstant, si en alguna ocasió son tant solzament impediments
materials los que privan de prestar aquells tributs, si en alguna ocasió
no hi ha que acusar á ningú ó quasi á ningú de desmemoriaments an-
ti-patriòtics, si en alguna ocasió los contemporanis han fet justicia, y
aquesta justicia la ha confirmada la mitja posteritat que forman prop
de tres generacions, es tractantse de don Pau Piferrer.

LA RENAIXENSA.—Any XIV.

La apoteosis, si val enfil·lar tant la expressió, comensá en vida, s' arrodoní en sa mort, y ha persistit fins avuy, fins aquest moment en que la nostra associació hi contribueix, en lo que ella pot y sab, ab la manifestació que estém celebrant.

Viu, pogué 'n Piferrer endevinar lo que era l' afalagador oreig de la popularitat literaria: pogué sentir l' aplaudiment de tot un públich al intérprete mes acabat de sos entussiasmes musicals; pogué rebre la estreta de ma dels artistas y dels patriotas al descriptor dels monuments de la terra y mes valió propagandista de llurs bellesas; pogué gosar de la aprobació de la gent de gust que miravan com sa fantasía poética se llansava amunt pels ayres de la poesia romántica pero sens perdre 'l rumbo ni aletejar perduda pels buyts del sentimentalisme estrafulari que á tants tombava 'l cervell; pogué presumir, per fi, ab quinas esperansas veyá tothom en ell al quí sabent aliar l' esperit critich y rebuscador del arxiver ab la facundia imaginativa del poeta, estava cridat á escriure pels sabis y pel poble la historia de sa patria, un de sos projectes y un de sos ensomnis.

La mateixa fortuna, avara ab ell en sos principis, comensava ja á ablanírseli; que al fi y al cap, lo sou, per mes que modestíssim, de Sub bibliotecari en la Biblioteca de Sant Joan, lo de Catedràtich que gosá mes tart, y lo poch que li valguessin sos treballs literaris eran una renda pera quí, com ell, s' havia sentit tractar de tú per la miseria, y havia arribat per un instant á no veure mes camí que 'l de un couvent pera poguer satisfer sa set de vida intelectual y lliurarse de ser lo que son origen y 'ls infortunis de familia l' obligavan á ser: un pobre veler d' última fila. En Piferrer morí pobre, es veritat; pero morir pobre á vint y nou anys y mitj, quan no s' ha nascut ab mes caudal que 'l de las mans y 'l del cervell, no pot constituhir cap títol de censura d' aquestos ab que tants escusan la peresa ó la falta de valia, y tants altres, per moda ó per poch sentit de las realitats de la vida, condemnan á la societat dihent que deixa morir als génis per los hospitals.

Aquella apoteosis en vida, aquesta benevolensa incipient de la fortuna trobaren llur coronament en l' acte de la mort. Potser la mort de 'n P ferrer presenta un exemple únich en los anals de la justicia barcelonina. Barcelona 's commogué tota al saber que estava malalt de perill: lo Bisbe enviá son carruatje pera durli 'l viátich al qual acompanyaren ab atxas molts deixebles y amichs; y quan, consumada la obra de la naturalesa, son cos fou dat al cementiri, la gent que la tarde del vint y sis de Juliol de 1848 s' aplegá per los carrers del tránzit pera veure

passar lo séquit fúnebre, pogué preguntar-se ab sorpresa si era 'l cada-vre d'un Prímpep de la fortuna ó de la sanch lo que tant inusitada pompa rodejava. Delegats de la autoritat eclesiástica, lo Jefe polítich y l'Alcalde Corregidor, abdós en persona, l'ajuntament y claustre universitari en plé, corporacions académicas y á centas personas, totas las sumitats del mon intelectual barceloní, seguiren lo fétre de desde l^a iglesia de Sant Francesch fins al cementiri hont oradors y poetas (1) li daren comiat en entussiasas y sentidas frases. Y no obstant, ¿quí era aquell mort á tal estrém dignificat? Un pobre jove, de menos de trenta anys, fill d'un veler, tant pobre que sos amichs havían de pagarli 'l ninxo, y d'obrir, en memoria d'ell, una suscripció á fi de que sa mare no 's morís de miseria.

Aquesta suscripció demostrá lo que ell era estimat. Mentres á Barcelona 's constituí una comissió de gent notable pera fomentarla, Palma de Mallorca hi ajudava baix la iniciativa del Capitá General don Fernando Cotoner, y desde Madrid, fins desde Madrid, hi contribuían, fent pública la contribució, homes com en Modest Lafuente, en lo plé allavoras de sa reputació d'autor de *Las capilladas*.

Tantas simpatías, tanta justicia no pararen aquí. Parleu d'aquell temps á la gent que 'n sobreviuen, y per mica de coneixement que tingan del moviment intelectual d'allavoras, vos retraurán com ab melancolía 'l nom de 'n Piferrer. Y sos amichs, ¿cóms se 'n recordan! ab quín entussiasme 'n parlan! Parleune, sino, per exemple, ab don Marian Aguiló que fou son *fidus Achates* durant los darrers cinch anys de sa vida, y es avuy, per dirho aixís, lo gran sacerdot de la religió de son nom!

Los testimonis escrits concordan ab los testimonis orals. Obriu qual-sevol llibre ó llibret en que de prop ó de lluny se fassa referencia á la Barcelona literaria del nostre primer mitj segle, é hi trobareu repetit y repetit, ab adjectius encomiástichs, lo nom del ilustre escriptor. No fou sols la circumstancia d'haver mort ab pochhs días d'interval, setze no mes, la que associá son nom al del gran Balmes; en repetidas ocasions y per distints escriptors se 'ls posa de costat, per mes que las direccions fossen distintas y que 'ls 38 anys del vigítá haguessen permés que fos fruyt lo que 'ls 29 del barceloní no havían deixat ser quasi mes

(1) De poesías ne llegiren en Balaguer y en Llufs de Retés, pero sembla que eran molts los que duyan paperet. Lo *Diario de Barcelona* que publicá aquellas, hagué d'escusarse per falta d'espai de fer altre tant ab varias que li havían sigut remesas per los interessats. Tothom somniava ab lo triomf de 'n Zorrilla quan l'enterro de 'n Larra.

que flor. A ells dos y á en Martí d' Eixalá atribueix un escriptor tant enterat com en Joseph Leópolo Feu (1) la primacia y la personificació del moviment literari filosófic d' aquell temps.

¿Que més, y encara que sia passar á una altra classe de testimonis? No fa gayres dias, en una carta que 's feu pública y que endressava 'l general Blanco á un amich seu de Barcelona donantli gracias per las demostracions de simpatia de que fou objecte ab ocasió de la mort de son fill gran, citava com un titol que havia d' enaltirlo á ell als nostres ulls lo d' haver estat deixable del que ell calificava d' *immortal D. Pau Písferrer*. ¿No vol dir molt aixó, venint de persona tant agena per sa carrera á las nostras devocions literarias?

¿Voleu que vos conti, á propósit d' aixó, un fet curiosíssim que dech á persona pera mi fidedigna, pero qual nom no crech poder revelar en aquesta ocasió? Quan un amich íntim de 'n Písferrer, algun temps després de mort aquest, aná al cementiri pera fer posar la lápida mortuoria; tingué, com se comprén, la piadosa curiositat de fer traure la caixa pera contemplar per darrer cop lo cadavre. ¡Espectacle esgarriós! Lo cap havia saltat del tronch y lliscat fins damunt de las camas. Pero la ratlla de son circuit y la llisura pelada de son crani, sense una mota de pel quan la cabellera de 'n Písferrer era copiosíssima, no eran ó no semblava que fossen las del mort. ¿Quín horrible misteri enclolia aquella caixa mitj corcada? La frenología tenia allavors á Barcelona son centre mes actiu de propaganda y estava en lo moment de la febre. ¿Fou potser que una ma irreverent, fanatisada per l' esperit de secta, profaná 'l ninxo y robá 'l crani á fi de poguer experimentar sobre ell las lleys de sa pretesa ciencia? Qui sab si encara avuy existeix aquell crani! ¡Qui sab si encara algú pot sentir la fiblada del remordiment al sapiguer que 'l crim; si crim hi hagué, no quedá sepultat del tot!

Aquest fet vos provará ben be en quin olor morí en Písferrer de santedat literaria, perque á bon segur que 'l mes fanátich no hauria gosat corre 'ls perills de la mes sacrílega de las profanacions, sense la compensació que li duya 'l possehir materia d' experimentació tant feficient y positiva.

Y vinch ja, Senyors, á las duas darreras y mes importants manifestacions del preu en que Barcelona tingué y te la memoria del seu Písferrer: á la colocació del retrato d' aquest en la galeria de catalans

(1) Datos para la historia de la literatura catalana. (Memorias de la R. A. de Buenas letras.)

ilustres ab que l' Ajuntament decorà la gran Sala de Cent, y avuy, á la que no per menos modesta hauria estimat en menos l' honorat si hagués pogut prevéurela, á la colocació d' altre retrato seu en la incipient galeria d' excursionistas ab que decorém la històrica saleta en que estém reunits.

Sí, aquí, aquí tenia 'l seu lloch, al costat den Parcerisa, lo qui 's partí ab aquest la tasca de posar las primeras pedras d' aquell monument dels *Recuerdos y bellezas de España*, d' aquell monument que ab lo de la *Biblioteca de autores clásicos españoles*, catalana també per son fundador y per son editor, constitueixen las duas obras mes serias y de mes empenya que ha produhit en la present centuria la nostra patria. Miréuvoslo, senyors; aquest es lo pàl·lit reflex corporal d' aquella imaginació sana y ardenta, d' aquella admirable percepció crítica, d' aquella inteligencia vigorosa que reerigí en las planas d' un llibre la Catalunya y la Mallorca monumental; aquesta la pàlida imatge de aquell jove que en plena guerra civil, quan los camins eran mes difícils y fins perilluosos, no vacilá en anársen per camps y montanyas, ab la cartera sota la aixella, cap á Tarragona ó Girona, cap á Lleyda ó cap á Vich, de Sant Cugat del Vallés á Cervera, de Sant Miquel del Fay á Cardona ó á Bellpuig, de Montserrat á Poblet ó Santas Creus, (1) incansable excursionista, cercant paisatges y monuments, tradicions y llegendas, inspiracions y recorts ab que nudrir la activitat inacabable de son esperit y doar repeu á la potent branzida de sos entusiasmases d' artista y de poeta.

Perque no fou en Piferrer l' arqueòlech sech que fa la anatomia del edifici, de la portada, contant ratlla per ratlla, finestra per finestra, midant ab compés y regla alturas y amplarias, escorcollant fetxes y noms, investigadors sempre meritoris, es cert, pero sols á titol de peons, pera 'ls quals es lletra morta lo que veuhen, lletra hont no hi descobreixen la idea, la imatge expressada, sino simplement la trassa caligráfica dels caràcters. En Piferrer fou aixó, pero fou alguna cosa, molta cosa mes, fou tot lo que te de ser lo qui escriu no pera 'ls especialistas, sino pera tothom, lo qui va tant com á descriure, á fer sentir, lo qui va tant y mes que á descobrir las maravellas d' execució

(1) Lo primer volúm dels *Recuerdos y bellezas de España*, (1839), conté excursions á tots los punts que 'l text cita, apart del estudi y descripció dels monuments de Barcelona que ocupan una tercera part del llibre. Fou aquest imprés á can Verdaguer. Lo volum de Mallorca es del 42, y 'l segon de Catalunya comensá á publicarse per entregas quinzenals lo 3 d' Octubre del 44.

técnica d' un monument, á desferrarne l' ànima, á descobrir aquesta ratlla especial que, com en la fesomia del home, al través de la similitut anatómica dels membres, marca 'l genit, la individualitat característica. Aquesta es, Senyors, la veritable bellesa, aquesta la que descobreix l' amor y l' entusiasme, no la sola ciencia; aquesta la que sapigué trobar en Piferrer, qui en lloch d' arribar al art pel camí del coneixement tecnològic, parti d' aquell cap á aquest, ó mellor, apelá á aquest tant sols en quant fos necessari pera rahonar sas impresions y poguérlashi donar, al trasmérelas, adecuada vestidura. ¿Cóm no aixis? En Piferrer no tenia cap carrera artística, ni podian sobrarli 'ls estudis especialistas, molt menys los necessaris pera aquella empresa, los quals no hauria adquirit segurament estudiant filosofia, com Deu era servit, en lo col·legi de Sant Pau, y lleys en la Universitat. Ja compendreu, que no pretench fer la apologia de la ignorancia com á base de criteri artístich. Vull dir simplement que, com succeí en ell, las sobras d' instint supliren la falta de ciencia, y que aquesta última no supleix may la carencia d' aquell.

Si hem de creure la llegenda, perque sobre 'n Piferrer fins hi ha com un principi de llegenda, sa afició als monuments vells se li despertá de molt jovenet y en ocasió fins á cert punt graciosa. En Piferrer, aixó seria 'l 36 ó 37, era nacional, y com á tal hagué de sortir de columna contra 'ls facciosos. ¿Seria potser ab ocasió d' alguna de las famosas *solsonadas* de la guerra dels set anys? La forsa de que formava part estigué destacada al castell de Montsoriu, sobre Breda, un dels restos de castell senyorial, com sabeu, més bonichs de Catalunya. Fou una nit de lluna, y realment, una nit de lluna, enaquella cúspide dentada del cono que forma la montanya, te d' esser, pera qui senti semblant orde de bellesas, un espectacle sens rival. En Piferrer, que sentia ab tot lo fervor d' un romántich y que ja de sí era d' una excitabilitat nerviosa extraordinaria, se sentí fonament impresionat. Aquella nit li inspirá una de sas primeras obras literarias, una llegenda, *El castillo de Montsolíu*. No la he poguda trobar de cap manera, pero coneixent al home y son temps, vos podeu figurar lo que seria. Aquella nit se despertá també en ell l' autor futur dels *Recuerdos y bellezas de España*.

Iniciat en l' art per aquestas vias, describint y judicant, més per sentiment que per ciencia, podeu comprendre fàcilment quín seria son sistema literari. Lo sistema literari de 'n Piferrer no es la descripció ni la narració nuas y sens escorsa: sa descripció y sa narració tenen quelcom d' oda, y en entrellás enciser qual procés van trasant més

que la lògica d' un plan fet en fret los alts y baixos del moviment lli-
rich ab tots los capritxos que l' anàlisis no explica, van combinantse
y apareixent successivament l' epissodi d' historia, lo retall descriptiu,
la cita diplomàtica, la divagació filosòfica, lo rapte poètic, la invoca-
ció sentimental, la efusió encesa del patriotisme. ¿Qué més? En certs
moments la inspiració 's desborda del quadro sempre circumscribit de la
relació reposada, y no 's contenta sino ab las formas de la llegenda ó
de la gran fantasia poètica. D' aquí naixen, per exemple, en lo volum
primer de Catalunya, trossos tant esplèndits com *La romeria á Mont-
serrate* ó *El Conde fratricida*, que encara avuy, morts los gustos
literaris que 'ls inspiraren, se llegeixen ab la intensa delectació que
sempre, avans y ara, produheixen, quan son fermes y seguras, las vo-
ladas en ple ideal.

¡Ah, senyors! Jo no renego del meu temps; jo comprench tot lo
que tingué de fals, de buyt, fins de pernicios per a 'l gust y pera las
costums aquella literatura romántica, morta avuy y enterrada; jo com-
prench que las corrents d' allavors no poden esser las d' ara, pero hi
ha en aquella literatura obras culminants que jo no puch aborrir, que
haig d' admirar, que admiro, porque 'm fan sentir, me fan sentir un
no sé qué, quelcom com la bufada d' ayre matiner que desembotorna
la cara y oxigena 'ls pulmons opresos després d' una nit de vetlla á la
espona d' un malalt. Jo la he sentida aquesta impressió quan afadigat
de lectures que m' han irritat los ulls ab la picantor de la realitat més
nua, escorxada per ma de mestre, m'he refrescat en obras d' aquellas.
Jo la he sentida, senyors, ben viva, y no ho cregueu ficció encomiás-
tica inventada *ad hoc* pera aquesta ocasió, sino epissodi íntim de mas
emocions literarias, jo la he sentida, y no fa pas molt de temps, ab
aquella mateixa *Romeria á Montserrate* de que vos parlava y ab la
atrevida fantasia á lo Walter-Scott que la corona, en la qual la veu de
las montanyas, la veu de las ayguas, la veu del vent, la veu de la
boyra ploran ab ramors misteriosas y gemechs planyívols sobre la de-
solació y la ruina de la patria.

Se comprén perfectament, si encara avuy es tanta la magia del es-
til de 'n Piferrer sobre 'l nostres temperaments desilusionats, quanta
no havia d' esser la que exercís sobre aquella generació del 40, que,
imbuída en altres cánons estètics, cercava en l' art no l' anatomia
analísadora de las peripecias de la vida propia de cada dia, sino la
pintura d' excitacions extraordinarias, de passions fenomenals, de con-
flictes tràgics acabats de volcanisar per la rimbombancia de la ex-
pressió y 'l desencadenament dels tropos retòrics. Aixís s' explica

perfectament l'entusiasme de 'n Parcerisa, l'il·lustre dibuixant qual imatge en aquesta sala s'extremirà de goig al sentir prop seu la de son primer company de glories y fadigas, al veure realitzat en la prosa de 'n Piferrer l'ideal que ell somniava pera 'l text de sa publicació.

Modest fadrí veler en sos principis en Parcerisa, com en Piferrer, dibuixantó després de mostres pera teixits y brodats, ab la lectura de las descripcions de l'Alhambra en *Le dernier Abecerraje* de Chateaubriand havia sentit germinar, més ó menys en gros, en son cervell, la idea d'una publicació gràfic-literaria en la qual donar á conèixer tants de monuments ignorats com hi havia á Espanya. Ni la carestia de diners ni la consciencia de sa ignorancia del dibuix arquitectònic havian bastat pera espantarlo. Ple de fe en sas forses, s'aprengué tot sol los coneixements que no tenia, y quan se senti prou fort, no pensà ja sino en buscar company que s'encarregués de l'altra meitat de la feyna.

Volia pera aixó un escriptor de condicions especialíssimas. «Mon bell ideal,—escribia ell mateix lo Maig del 72 al despedirse dels suscriptors als *Recuerdos y bellezas*, recordant ab melancòlica anyoransa sos ja remots principis,—mon bell ideal eran las elegants descripcions de Victor Hugo en *Nôtre dame de Paris*: res de disertacions generalment fredas y fadigosas: de noticias, las que proporcionessen los documents dels arxius, y quan no, lo que 's tingués per cert y averiguat.»

Acudí pera aixó, segons sembla, á en Roca y Cornet, molt reputat allavors á Barcelona, mes com en Roca declinés l'encàrrech, acudí en Parcerisa á don Manuel Milá y Fontanals. Tampoch pogué acceptar don Manuel Milá, pero li indicá com lo més apropiat á en Piferrer, allavors totalment desconegut ó poch ménos, fora del petit recó de sos amichs (1). S'excusava en Parcerisa alegant que volia un literat

(1) A propòsit de la opinió que 'n formavan los que 'l coneixian, y aixó que sa mitja tartamudesa 'l perjudicava en las conversas, contava don Marian Aguiló en la necrologia, inédita encara per fortuna meua, que llegí fa tres anys en lo Saló de Cent quan la colocació del retrato de 'n Piferrer en la galeria de catalans il·lustres, que havent visitat la Biblioteca de Sant Juan y preguntat per son antich sub-bibliotecari, anys després de mort aquest, un andalús diplomàtic, home d'una gran penetració y molt original en sa manera de parlar, que havia conegut accidentalment á en Piferrer quan era aquest molt jovenet, lo 36 ó 37, li demaná don Marian quín concepte 'n tenia format. «Era,—li contestà 'l diplomàtic,—com una pedrera de riquíssim marbre de Paros pero que encara no havia trobat l'escultor que la travallés: com las cabelleras de las noyas de la meua terra, que com son tant abundants y ellas tenen la ma tant petita, may la poden recullir tota.»

que tingués un nom ja conegut, pero tant y tant insistí en Milá y tant y tant ponderá las excelencias de son amich, que 'n Parcerisa consentí en tenirhi una sentada. Y conteu si en Milá hauria de fer forsa de máquina, perque á la tara de desconegut afegia en Piferrer la de massa jove, no ja pera empresa tant grossa com aquella, sino pera altrás de ménos quantia. Calculeu que, aparegut lo primer quadern de *Catalunya* á mitj Mars del 39, hem de colocar la escena descrita més aviat á principis que á últims del 38, quan en Piferrer, nat l' 11 de Desembre del 18, no passava encara dels vint anys.

Y heuvos aquí com entre las moltas cosas que Catalunya deu a ilustre don Manuel Milá, un altre excursionista, recordéuvosne be, li deu una de sas més puras glorias: li deu en Piferrer. Perque si es cert que 'ls qui valen de debó tart ó aviat s' obren pas, ho es també que las circumstancias, segons sian adversas ó propicias, retrassan ó facilitan llur aparició. La obra projectada per en Parcerisa era just lo camí de Damasch pera 'l talent de 'n Piferrer. La casualitat, la penetració de 'n Milá y 'l bon sentit de 'n Parcerisa l lensaren á en Piferrer per aquell camí de Damasch. Y be era menester que la fortuna anés amantenta á obrirli las portas de la gloria, perque la mort s' anava preparant pera tancárlashi d' una rebolada.

«Al endemá de la conversa ab en Milá,—segueix escrivint en Parcerisa en lo lloch citat—vingué á casa un jove modestament vestit y d' aspecte bondadós, que tot seguit me fou simpátich, y molt més quan me feu memoria de que haviam sigut amichs de petits, lo qual vaig anar recordant perfectament, resultant la coincidencia d' esser, com jo, fadri veler, y son pare mestre, com lo meu, en lo mateix ofici.—Aficionat en Piferrer á la arqueologia, y desitjós de desempenyar la part literaria en la nova empresa, pera provar si lograva formarse idea completa de mon desitj me proposa redactar, com á mostra, una entrega. Acceptada la idea, escrigué la introducció al volúm primer de Catalunya, que efectivament resultá com jo desitjava.»

¡Y tal si havia de resultarhi! ¡Y tal si s' havian d'entendre l' artista y 'l literat! Si 'ls dibuixos del un valian lo text del altre!

La portada d' aquell primer volúm ensenya un delicat dibuix del altar major de la nostra Seu. Al peu, esfumant las ratllas del basament y fentli com una peana de gloria, s' aixeca una nuvolada revolta d' encens. Allí, en aquell simpátich dibuix, están admirablement simbolisats los sentiments artístichs y 'ls procediments de factura dels dos amichs. L' un, poeta dibuixant; l' altre poeta describint: abdós veyent los monuments circundats d' una aureola d' encens, l' encens de llur

entusiasme; abdós ab los mateixos amors; abdós ab lo mateix fervent anhel de predicar á llurs compatricis la santa creuada del art patri; abdós sentintse plens d' alé pera oposar son pit á aquella tremenda ona destructora que l' any 35 havia vist formarse, inflarse y rebentar estruendosa contra las grans fábricas que testificavan lo poder artístich dels nostres avis.

¿Voleu una proba de si s' avenian y de com entenian l' un y l' altre la missió que s' havian imposat?

Obriu la plana 77 del volúm primer de Catalunya, y veureu, davant per davant d' un dibuix de 'n Parcerisa que representa l' antich claustre del nostre Sant Pau del Camp, una nota que per lo que pinta als dos joves artistes y fins, si voleu, la época, mereix ser transcrita aquí literalment. «Al contemplar—no faig més que traduhir—la lámina que representa aquest claustre, trayent la proporció per las figuras (hi ha efectivament dibuixat un grupo d' homes y un escolanet) podrá dir tothom que las columnas no son tant baixas com assegurém, pero creyém que se 'ns dissimulará aquest erro voluntari si s' atén á que quan ferem las figuras més petites de lo que en realitat han d' esser, ho verificárem en gracia de la majestat del conjunt del edifici, la qual hauria desaparegut donant á aquellas la alsada corresponent.»

No vos escandalitzeu al sentir aquesta nota: sonriheu, si per cás, ab sonris carinyós, davant de tant graciosa confessió; aquella candorosa estratagema está inspirada per un sentiment molt honorable, per un sentiment d' enamorat que exagera y falsifica las bellesas de sa enamorada pera enaltirla als ulls dels extranys y justificar sa passió.

Jo no se de quí es la nota, si de 'n Parcerisa ó de 'n Píerrer; fins certa travallositat d' expressió me la fa creure redactada directament pel primer. Pero, y qué? La complicitat de 'n Píerrer en aquella que escrúpulosos fari'záichs ne dirian *profanació* es evidentíssima, y no hem d' esser nosaltres los quí la dissimulém, perque lluny d' esser un pecat capital, si 's té en compte la época y l' esperit de la publicació es, sino una virtut, menos que un pecat venial.

Ni eran sols coincidencias d' entusiasme com aquestas las que hi havia entre 'ls dos iniciadors dels *Recuerdos y bellezas de España*: n' hi havia fins en la forma especial y concreta d' aplicarse aquestos entusiasms, en las predileccions artísticas del un y del altre.

Escolteu á en Píerrer en la introducció al volúm de Mallorca: «.....admirém la bellesa de las formas y en aquest particular tal vegada no som esclussivistas més que ab alguns géneros moderns. Estimém lo bizantí, y al través de sa rudesia, en sos triples archs cilíndrichs, amples dintells, grossos pilans ó quadradas pilastras y capitells

capritxosos, procurém trobarhi sa elegancia: lo gòtich es l' objecte del nostre cult, si aixis pot dirse, y pera nosaltres, lo més espiritual, profon, filosòfich, bell y, sobre tot, lo més cristià; y no neguem atenció y respecte ni al plateresch delicat y menut, ni al noble grech-romá, per més que, en nostre entendre, careixi aquest de significació aplicat als usos religiosos y sia com un que als dos mil anys d' enterrat res-suscités en mitj d' un altre poble ab lo mateix vestit y parlar y pensar y maneres del temps en que vivia.»

¿La noteu la gerarquia que estableix en sas aficions entre 'ls diferents gèneros arquitectònichs que caracterisan als nostres monuments? ¿Ho noteu com lo bizantí ocupa 'ls dos quints de son ànima y 'l gòtich los tres quints restants, no quedant, com qui diu, més que un recó vergonyant pera l' arquitectura clàssica mes ó menos adulterada que 'l Renaixement posá de moda?

Donchs 30 anys després d' escrita aquella professió de fé, en Parcerisa, després d' haver visitat tota Espanya y vist tants y tants monuments, quan ja la edat semblava haver hagut de modificar poch ó molt sos punts de vista, encara allavors, en la mateixa despedida de que avans parlavam, encara deixava traslluhir d' una manera poch dissimulada sa inquina contra'l Renaixement, y son cult fervent per la arquitectura de la edat mitjana, per aquellas arquitecturas románica y gòtica que 'n Piferrer declarava en veu alta que eran la suprema realisació de sos ideals artístichs.

Y jo ho comprench, y ho compreneu encara més vosaltres, senyors, los qui, deixebles de 'n Piferrer, feu la vida activa del excursionista, y aneu de llogaret en llogaret, de vila en vila y de poble en poble, darrera de sas petjadas, admirant aquesta magnífica florescencia bizantina y gòtica que senyoreja desde la més humil ermita de la vall fins á la ossamenta del castell en los cims més alterosos, sempre igual y sempre nova, ab tots los caràcters d' una escola propia, d' una varietat característica dins de la gran brotada de la arquitectura europea.

La tradició filo-gòtica havia surat entre nosaltres fins sobre la avinguda pseudo-clàssica del Renaixement. En Capmany, en plé barroquisme, escrivint lo volúm III de sas Memorias históricas, feya ja la apologia del goticisme ab referencia als monuments religiosos, declarant que l' anteposava als gèneros posteriors, deplorant en sentidas paraulas las profanacions que'l mal gust regnant havia comés en aquelles y advocant pera que se 'ls restituhís á llur primitiva original grandesa.

Donada aquesta tradició, calculéu de quina manera mes espléndi-

da havia de manifestarse en la generació artística de la primera meytat del nostre sigle y en homes com en Piferrer dotats d' una impressionabilitat tant esquisida, que á tal punt excitava la gran erupció del romanticisme.

Duas corrents principals de lava candenta, si val la imatge, produhí aqueixa erupció: en l' orde de la fe, y permetéume que glosi un lema simpátich pera tots nosaltres, la corrent cristiana y la corrent descreguda; en l' orde de la patria, la corrent nacionalista y la corrent humanitarista; en l' orde del amor, la corrent dels sentiments tristos, anyoradissos, melancólichs, dels sentiments de llum de lluna, y la corrent dels sentiments desesperats, rabiosos, ultrat-rágichs, dels sentiments á la temperatura del ferro blanch. A la una literatura la simbolisa la casta donzella d' ulls blaus y rossas trenas, perfilantse dintre 'l march d' un finestral de randadas ojivas, que resignada prega á la Verge per l' ardit cavaller á qui estima y que ha marxat á la lluyta contra 'ls infaels invasors de sa terra; simbolisa á la altra qualsevol d' aquellas imponents creacions de Lord Byron, que duhen en lo cor la passió ab tots sos desvaris, la superbia en lo front ab totas sas negacions, y en lo puny clós, que s' alsa contra 'l cel, la amenassa satánica ab totas sas malediccions y totas sas furias. Examinéu aquell art y aquella literatura, y per en mitj dels entrecrehuaments de direccions que segueixen homes y obras, hi descubriren sempre las duas tendencias mares que he pretés indicarvos valentme de la única forma en que 's poden expressar aquestos conceptes generals: per medi de imatjes.

Catalunya, ó si volen, Barcelona tingué novas ben aviat d' aquella renovació dels credos estétichs iniciada ab lo sigle: en *El Europeo*, notable revista que 's publicá á Barcelona 'ls anys 23 y 24, brollaren guspiras d' ella, guspiras que no eran únicas porque simultáneament feya sa aparició entre nosaltres Byron en son Childe-Harold, y Ugo Foscolo, pera no citar mes detalls, inspirava á en Cabanyes. Pero de las duas corrents, la que aquí imperá ab mes forza de desde 'l principi, porque mes responia als nostres sentiments y tradicions y manera de ser, fou la que podriam denominar, encara que sia afegir novas caracterisacions á las que avans havém usat, la corrent medio-eval ó germánica. Heuvos aquí; y permeteume recorre á un escriptor que ja he citat avans, en Feu, porque ho dirá mellor de lo que jo ho diria, heuvos aquí la nota característica que 'l romanticisme catalá, fins de bolquers, ja ostentava. «Lo coneixement que demostran (los redactors de *El Europeo* y especialment n' Aribau y en Lopez Soler) de las bonas teorías estéticas y molt particularment de Schiller, l' amor á la edat

mitja y á las usansas caballerescas, la importancia que atribueixen á la educació del home, llur entusiasme per l'art musical y la ópera italiana, lo respecte profon á las costums nacionals com enllassadas intimament ab la religió, creencias, clima, lleys y demás elements socials, indican un saludable y primerench renaixement, notable en una societat de llarch temps contrariada per las preocupacions y 'l régim polítich..... Pot dirse que comensava á clarejar entre nosaltres, á despit del estrépit dels partits, l'amor á la historia y 'l carinyo per las costums sense degenerar en apocat y temerós: lo respecte á la religió encara que lliure de supersticiosas reminiscencias; aqueix esperit conservador sa y fertil que, atent á las necessitats del segle. incrusta constantment nous elements de vida y desenrotlo en l'avior secular de las tradicions patrias.»

Aquestos son los caràcters del romanticisme catalá ja desde que despunta en l'horisó; aquestos los que ostentarà mes tart al rompre en la quarta decada del segle; aquestos los que conservarà quan, després de pondres, per dirho aixís, renaixerà en la restauració dels Jochs Florals y de la literatura catalana, filla de primer grau del romanticisme nacionalista-conservador, y continuadora avuy encara, en una de sas branca, de la tradició iniciada per los redactors de *El Europeo*. Aquest, senyors, lo romanticisme de 'n Piferrer, un dels representants mes genuins d'aquell periodo y escola literaris que tenian per Deus magnes á Walter-Scott y á Schiller, á Goethe y al bardo Ossian. (1)

¿Voléu sentirho en boca del mateix Piferrer? Escolteulo en ocasió de trassar en 1846 la biografia d'un pianista compositor, de 'n Miquel Ribera, una de tantas glorias catalanas, á judicar per lo que ell ne diu, com ha aixafat, al comensar á florir, la roda del carro de la mort. Es una página superiorment escrita, de la época en que l'estil de 'n Piferrer, virilissat per l'estudi y la práctica, alcansá 'l grau máxim de bellesa. Per aixó no la vuy desllustar traduhintla.

Després de fer constar las semblansas entre las melodías del Nort y las de 'n Ribera com inspiradas que están aquestas últimas en las melodías populars catalanas de las quals fa una magnífica apologia, escriu: «Mas aun cuando la asimilación de los tipos no existiese, fuera bastante á producir aquel sabor, en sus piezas la decidida inclinación á la música y literatura alemanas que de mucho tiempo se nota en los catalanes que miran el Arte como objeto de un culto de afecto, respe-

(1) En Piferrer publicá 'l 43 una traducció de *El canto del último trovador*, poema en sis cants, de Walter Scott.

to y estudio constante. De esa inclinación damos gracias á la Providencia; y con toda la fuerza y buena voluntad que pueda prestarnos nuestro amor á lo bueno y á lo verdadero, manantiales eternos de belleza, contribuiremos á que se arraigue en nuestro suelo y á que sea la dominante; porque, aun omitiendo las simpatías que pueden nacer de la indole de los pueblos, jamás inclinación alguna tuvo tan seguros fundamentos ni tan poderosos incentivos. Del seno del Norte salió aquella voz de regeneración que dió nueva vida al Arte y á la Ciencia: allí, primero que en todas partes, se volvió la vista al genio popular y religioso de la Edad media que es el verdadero y único pasado poético de las naciones modernas: en Alemania, con su *Goetz de Berlichingen*, Goethe arrancó el secreto de su existencia al último período de aquellas generaciones robustas; allí Schiller, levantándose poco á poco en alas de su casto genio sobre el caos del materialismo, cantó el himno de la humanidad entera, idealizó el carácter del hombre bien como la mas sublime maravilla del universo, celebró el triunfo del alma inmortal humana, grande, fuerte, bella y libre: allí Burger, Tieck y Uhland oyeron el eco de las tradiciones que á través de los siglos y por encima de las antiguas selvas germánicas enviaban las generaciones pasadas, y pulsaron con osadía enérgica el arpa de los cantos populares y del sentimiento; allí Herder, con sus grandes estudios sobre las costumbres y las instituciones de los pueblos, observó el primero el fondo de poesia que la nacionalidad atesora: allí los hermanos Augusto y Federico Schlegel, con los mas admirables y profundos recursos de la crítica, por ellos llevada tal vez á demasiada altura, han predicado el culto poético del espíritu católico de la Edad media, y si entre las nieblas de la Escocia Walter Scott alzó una voz que fué llenando los ámbitos de todo el mundo civilizado, en los alemanes bebió los principios del romanticismo, que él ha fijado y convertido en tipo de verdad, perfección y armonía.»

Si ab la trascripció d' aquesta cita, si ab las consideracions que la han precedida encaminadas á senyalar quina de las duas tendencias en que 'l romanticisme 's bifurcá á Europa fou la preponderant á Catalunya, creguesseu que vos havia dut ja lluny dels *Recuerdos y bellezas de España*, vos diré que aneu errats, perque en Písferrer del any 38 y 39 que escrigué 'l primer volum de Catalunya, en Písferrer del any 40 que escrigué 'l volum de Mallorca, en Písferrer que escrigué 'l 43 la magnífica introducció al volum II de Catalunya, es en Písferrer del any 46 que escrigué las transcritas frases, sols que en l' any 38 y 39 y 40 y 43, y com més al principi més, feya quasi per intuició, per espontánea inspiració, lo que més tart la reflexió y la major ciencia li

permetian rahonar y fundar en agens exemples. Y no n' estém lluny d' aquells *Recuerdos y bellezas*, perque es la veritat que, ab tots los errors de detall ó inexistencies, propias y de la época, que puga haverhi, aquells dos volums y mitj son la obra capdalt del romanticisme de que vos parlava, y la única, com qui diu, que ha sobreviscut á las circunstancias de temps que li donaren vida. Jo no 'n sé més que una altra, y encara de data es posterior: *Las ruinas de mi convento*, de 'n Patxot. Y no n' estém lluny, repetesch, perque, al fi y al cap, en Piferrer es en *Los recuerdos y bellezas* hont se manifesta en la plenitud armónica de sas facultats, sino desenrotlladas ab tota l' amplitut que haurian alcançat, prou vigorosas ja, prou robustas, pera que ensemps que una esperansa fossen una realitat.

¡Ah senyors! La mort s' encarregá, ja que no podia destruhir lo que de real tenian aquells mérits, de tallar en sech lo fil de las esperansas que encllohian. Una senzilla nota, massa senzilla, que no 's pot llegir sens emoció, hagué d' anunciar als suscriptors de la publicació, á mitjan segon volum de Catalunya y poch avans de cloure la monografia de la nostra Seu, que havian perdut son company de viatge y que desde llavors era un altre qui 'ls havia d' acompanyar y ferlosshi de guia.

No es aquest lo lloch oportú pera esclarir quàn de ménos ne valgué la publicació, y dich quàn de ménos, perque es indubtable que hi perdé. Me referesch á la part catalana; de lo restant no dech parlarne. No tenia 'n Pi y Margall, que succehí á en Piferrer, una de las condicions més indispensables pera durla á terme y que era la superabundant en lo segon: l' entusiasme. Ell mateix ho confessava al participar lo cambi als lectors en la nota á que m' he referit. Cert que no li mancavan aficions artísticas ni alguns coneixements en la materia, com ho demostrava 'l volum ab que 'l 1843 havia iniciat una nova publicació, análoga á la de 'n Parcerisa,— lo qual demostra que no es d' ara lo que un amic de molts de nosaltres ne diu *aixó dels Rip-perts*.—Pero també es cert que no escribia ni judicava tant *ex abundantia cordis*, y que aixís com en en Piferrer apareixia pera aquells treballs un talent propi, original, en en Pi s' hi veyia principalment al lector de *Nôtre Dame de Paris*, de la qual en l' esperit crítich y en la forma es una continuada reminiscencia, quan no un plagi, la obra indicada. Fins en punt á coneixements y sentit crítich hi podria dir molt tal vegada qui analisés per dintre de tot aquell volum d' excursions, que, al fi y al cap, suposar de tranzició entre 'l bizantí y 'l gòtic la portada de Sant Miquel, avuy reaixecada en la Mercé, me sembla un *desliz*, com ne deya 'n Parcerisa del seu, una mica més grave

que 'l d' aixiquir las figuras del claustre de Sant Pau pera engallardir la arcada (1).

Y prou ja, senyors, dels *Recuerdos y bellezas de España*, perque 'l temps apremia, y jo no vos donaria una idea complerta de 'n Piferrer si 'm limités á illuminar d' ell no mes que la faç d' historiadore y d' arqueólech-artista. Fou aquesta la principal, pero distan molt d' esser insignificants las altras que ostenta pera que poguéem deixar d' indicarne, com mellor sapiguém, lo que valian.

Per fortuna aquella popularitat de que vos parlava al principi, aquella bona memoria de 'n Piferrer que sobrevisqué en Barcelona á sa plorada mort, prengué un aspecte práctic, y no havem avuy de contentarnos, respecte d' ell, en lo que toca á sos articles de critica y á sas poesías, ab la simple noticia de que n' escrigué y foren celebrats, ó ab la difícil lectura d' algun ó alguna en publicacions periódicas.

(1) Com que 'l cárrech pot semblar una mica grave, y ho es realment, tractantse de persona de tanta válua com en Pi y Margall, crech necessari justificarlo per medi de la cita d' alguns retalls de la obra indicada. Comensa establint lo senyor Pi que 'l campanar de Sant Miquel, aixís com la iglesia en conjunt, semblan (avuy hem de dir: semblavan) un monument de la tranzició, creació del sigle onze, potser acabat á principis del dotze. «Acredítanlo la soberbia grandeza del torreón y las toscas agujas de su segundo cuerpo.... sobre todo la delicadeza y elegancia de su puertecita, allí malamente arrinconada en un ángulo de la plaza. La fachada de San Miguel es ya una de aquellas páginas arquitecturales en que el artista escribió bajo las ideas de su siglo, vió la Revolución, deslumbrose con sus ensueños é ilusiones, y entusiasta, lleno de fuego, unió con ella sus esfuerzos. Pero en medio de las luchas entre lo moderno y lo antiguo, entre la polvareda que alzan en torno suyo las nuevas revoluciones, no pudo conocer su completo desarrollo, apoderóse con todo de su idea principal y trazóla en su monumento concebido. La ojiva es la idea principal, el sello del goticismo.... Así es como en la fachada de San Miguel, á pesar de pertenecer á tiempos anteriores al completo desarrollo de la arquitectura gótica, campea también la ojiva en degradación corrida de un bello follaje.... pero sola, aislada, como la primera idea de la revolución de un siglo sobre las ideas caducas de otro siglo.... Verdad sea que se ve sobre ella una ventana ojival á derecha é izquierda; pero ni el remate de la fachada, del todo bizantino, ni los dos pilares que se alzan del suelo hasta el arranque de la ojiva, desparejada copia de algun fragmento romano segun las pulidas grecas en bajo relieve de su centro y sus regulizados capiteles, ni la enorme concha que al parecer cuelga de la ojiva, pertenecen al goticismo.» — Y sobre aquest tema va seguint, acabant per suposar del ségle dotze la estàtua de Sant Miquel que destaca del centre de la petxina, qual estàtua, perteneciendo á tales tiempos, parece maravilla. (*España*. Obra pintoresca, Un vol. en fol.—1843.)

dicas de que l' alzar n' haja conservat algun exemplar. Aixís succeheix, per exemple, y deíxeume que de pas ho lamenti, ab las obras d' escriptors com en Joan Cortada, en quals articles de costums y humorístichs pot ferse una tria que tal vegada 'ns dongués un *Curioso parlante* barceloní, com, més últimament, en Robert Robert, l' originalíssim redactor del *Tres de paper*, ó com, més darrerament encara, pera no citar-ne d' altres, lo cáustich y castís Llaberia.

En Píferrer tingué mes amichs y mes fortuna. Tres anys després de sa mort apareixian coleccionadas en un luxós volúm, precedidas del seu retrato, y junt ab las de 'n Carbó y de 'n Semis, sas poesías, acompañadas de dos fragments dels *Recuerdos y bellezas*, d' una fantasía literaria titolada *Vuelta á la esperanza*, y d' unas apuntacions de 'n Manyé y Flaquer sobre un projecte de drama que tenia mitj preparat en Píferrer y qual assumpto estava basat en l' epíssodi de la mort de 'n *Cap d' estopa*. Lo prologuista fou D. Manuel Milá y Fontanals. No cal dir si 'l prólech val. La llista de suscriptors que s' imprimeix al final demostra una vegada mes la reputació de 'n Píferrer, figura culminant de la colecció. Potser no hi ha mitja dotzena de noms que no tingan historia en lo foro, en las arts ó en la literatura barceloninas.

Vuyt anys mes tart, lo 59, baix l' epígraf general d' *Estudios de crítica*, la impremta del Diari de 'n Brusi coleccionava en un volúm, sino groixut de lectura molt compacta, los millors que havia escampat en diverses publicacions, abessant de desde la crítica de *La Fatuchiera* de 'n Vicens Cuyás, escrita 'l Juliol del any 38, fins al article-programa, que be's pot calificar de magistral, de la Revista *La Discussion*, datat en Febrer del 47.

Tinch por, Senyors, perque massa dols arriba á embafar, de que las alabansas darrera de las alabansas pogan arrivar á fer monótona aquesta que de memoria crítica va tornantse encomi apologétich. Y no obstant, jo fora injust, per voler ser variat, si al presentarvos á en Píferrer com á crítich musical, com á crítich dramátich y com á crítich literari, no vos digués que, salvant totas las divergencias de criteri y d' apreciació que volgueu, y hagut esment de que parlèm d' un crítich de 40 anys endarrera, la premsa barcelonina no ha pogut fins ara ostentar cap nom que valgués lo de 'n Píferrer, ni publicar articles que sumessen, com á improvisacions crítichs, lo que valgueren los seus. Sols per un moment poguerem creure que li havia nat, en quant á la crítica musical, un digne successor, que hauria arriat ben lluny, En Joaquim Marsillach, mes ayl també 'l pobre Marsillach hagué de ser afegit á aquesta

llista ja massa llarga de tísichs gloriosos que una mort prematura va robant á Catalunya.

Potser la opinió sobre en Piferrer, crítich musical, semble á alguns exagerada; potser se diga, y en aquest punt ab rahó, que 'l gran éxit de sas críticas depengué de que, mes que haverhi punts de vista nous, atrevits, ulladas al pervenir, eran la acabada fórmula de la opinió regnant entre 'l públich, lo qual s' hi veyá retratat, y filosofats en ellas y reduhits á conceptes precisos los sentiments que la música li despertava.

Empero nosaltres, que ni volém ni sabríam discutir sas predileccions musicals, no creyém que aquestas hajan d' influhir en lo concepte del mérit de las críticas per ellas inspiradas. A Espanya no hi ha hagut en literatura crítich mes gran que en Larra, una de las admiracions, entre paréntesis, de 'n Piferrer, y, no obstant, avuy posariam peros á molts de sas apreciacions. Y si en Piferrer, tornant á la música, vingué á ser un del públich que sentí y digué lo que aquest públich sentía, aixó no fou obstacle á que la vivesa nerviosa ab que ho sentí y 'l clar discerniment ab que 's doná conte y rahó de sas impressions fessen d' ell, per de moment, un crítich de primera, y auguresen pera lo successiu un gran crítich, com no es obstacle á que la forma y manera en que 'l corre de sa ploma traduhía improvisadament aquells sentiments y aquells judicis sían poch menys que inimitables, y sobre tot, sense 'l poch menys, no hajan] estat may alcansadas després d' ell per los nostres crítichs.

Avuy en Rossini, en Bellini, en Donizetti y tots los demás corifeus d' orde inferior de la ópera italiana han caygut del pedestal en que fins no fa gayre los tingué sublimats aquí y fora d' aquí 'l públich *diletante* y 'l públich inteligent. Avuy s' adoran uns nous Deus en unas aras novas, y, tant si hú vol com si no vol, hi ha en la atmósfera certas influencias misteriosas é inesplicables que relaxan los nostres nervis davant d' alló mateix que posava tibants á punt de saltar los nervis nostres pares.

Las evolucions estéticas segueixen per una atracció intima las evolucions generals de la societat en tots los ordes de sa vida, y á unas y á altrás las determina y impulsa una certa idea sintética, difícil, impossible de formular, pero que 's pressent y s' entreveu caracterisantalas totas y dántlashi com un mateix ayre de familia. En art en general, en música en particular, hi hagué també, si 'm permeteu la broma, com hi fou fins en filosofia, la época dels morrions y plumeros de nacional, y tot y tothom duya morrió ab plumero. Avuy nos rihém dels morrions en literatura, en música, en filosofia, com nos en rihém, gent

práctica y desreglada que som, en política. Avuy, tornant á parlar formal, fins sense la preparació especial que dona 'l comers íntim y diari ab las obras coetáneas de cada género, fins judicant per mera impressió espontánea, y despullats, per consegüent, de tot lo que puga constituhir influhencia educativa concreta y directa, los fills de la nostra generació pensém y sentim d' una manera molt diferente de com pensavan y sentian, en igualtat de condicions, los fills de las generacions que 'ns han precedit. ¿Mercés á qué? A que si no existeixen las influhencias concretas, existeixen las generals, las quals, com informadas, segons deyam avans, en un principi hú y genérich que abraça tots los ordes de la vida de l' ánima, obran sobre aquesta en cada individu d' una manera análoga y crean lo que se 'n diu esperit de cada época. En música mateix, fins los qui no la coneixém ni 'n sentim mes que de tant en tant per passatemps, no 'ns sentim á pler mes que davant d' obras modernas ó inspiradas en lo gust vident, y de las vellas, davant de lo que mes s' acosta á aquest gust: es á dir, que naixém en certa manera wagneristas. Y no obstant, trenta anys ó quaranta enderrera, sabent de música en quantitat lo mateix que ara, hauriam estat Rossinistas y Bellinistas, y no 'ns hauriam rigut, com de bona fé 'ns ri-hém ara, de molts de las convencions y artificis d' aquella escola. Y lo que ab nosaltres, profans, passa en major ó menor escala ab los inteligents. Vol dir que alló de que cada hu es fill del seu temps es una tonteria á copia de ser una veritat. En lo temps de 'n Piferrer quasi tothom, pera no dir tothom, aficionats ó inteligents, eran Rossinians ó Bellinistas, aquí y fora d' aquí. ¿Com, donchs, ferli, ab justicia, un cárrech á en Piferrer porque ell també ho era?

Es mes. Fins sobre aquest punt hi hauria molt que dir. En molts de sos articles de critica musical, y com 'mes enllá de sa vida mes, s' hi entrevehuen ideas y conceptes que anuncian certa evolució en sa manera de pensar: repetidas vegadas se 'l veu insistir en la conveniencia de fomentar la música de concert y d' orquesta ab preferencia á la música principalment vocal de la escena italiana; repetidas vegadas se lamenta del *fals gust italià que domina al públich*, (1) d' *aqueix italianisme y fals gust d' ópera que tot ho invadeix y causa la decadencia del Art* (2), y fins en la mateixa necrologia de 'n Ribera, després de fer la apologia del germanisme literari la fa també del germanisme musical, afegint á las paraulas que vos he transcrit mes amunt las que ara vos transcriuré y que podría firmar lo mes moder-

(1) Article crítich, insert en *La Discusion*, sobre concerts del Liceu, no coleccionat.

(2) Necrologia de D. Miquel Ribera.

nista dels nostres músichs. «Allí, (á Alemania) escriu, Mozart reveló que la música dramática podía y debía ser algo mas que meras formas externas y agradables, y mostró como han de expresarse la lucha de las pasiones y los misterios de la fantasía: allí, en el sentimiento y en el elemento popular primitivo buscó Weber el desarrollo de sus ideas: allí Meyerbeer consagró su génio robusto á cantar ese pasado romántico cuya simplicidad y carácter sorprendió no pocas veces; y de allí las melodías de Schubert, ora religiosas, ora melancólicas, ora festivas, siempre populares y *romancescas*, han venido á desterrar el amanerado tono de ópera de las canciones que debieran ser la lírica de la música.»

Mes, deixant apart aquest orde de consideracions, lo que 'ns importa fer resaltar es que en la apreciació de las obras musicals desplegó en Piferrer las mateixas qualitats d' entussiasme y de fecunditat de formas expressivas que en sas apreciacions sobre obras arquitectónicas dels *Recuerdos y bellezas*. Lo criteri era també 'l mateix: tot lo menos tecnicisme possible, ni en lo puntj de vista crítich ni en la manera d' exposarlo; com respecte del monument, desentranyarne 'l sentit íntim, la bellesa estética mes que la bellesa científica, y sobre tot, experimentarne y ferne experimentar la virtualitat emocional. Potser en aquest concepte no s' ha escrit res com l' anàlisis del *Stabat Mater* de 'n Rossini, veritable prodigi com á exposició literaria, com á concreció plástica, per dirho aixís, de lo que té de mes indefinible, de mes vaporós, de mes inmaterial la sensació interna produhida per una obra d' art.

Y tot aixó, mes per potencia innata d' aprehensió íntima de las bellesas que per potencia adquirida ó reflexa, porque en Piferrer no estava sobrat de nocions técnicas, si per tals no s' entenen lo sapiguer qué era una *stretta* ó un *forttssimo*, un *andante* ó un *allegro*, ó 'l tenir una bona veu y canturrejar una mica y tocar la guitarra, qualitats aquestas últimas que sos amichs li atribuheixen. Y no obstant, senyors, jo ho repetesch, al menos en nom dels profans: tant de hó que en la prempsa musical barcelonina tinguéssem avuy un crítich com lo que tingué en en Piferrer, durant los darrers anys de la vida d'aquest, lo may mes tant afortunat *Diario de Barcelona*. «May, escrigué en Milá en un d' aquells raptos, massa escepcionals en ell, d' entussiasme, may, al menos en lo que alcanzan las nostras lecturas, havian sigut interpretats d' una manera tant completa los goigs, los desitjs, los ays que enclouben las notas musicals, may ab tanta perspicacia havian sigut senyalats los diferents afectes qual complicat teixit constituheix las grans partituras.»

Y ja que té la paraula un mestre, permeteume, senyors, y dono un

pas mes, que li enmanllevi á ell la apreciació sobre en Piferrer com á crítich literari, que vosaltres y jo hi guanyarém porque no podria jo dirho ni mellor ni mes breument. Massa llarch que he estat ja. «Acerts no menors ofereix, diu en Milá, sa crítica literaria, filla mes aviat del ingeni propi, de la delicada sensibilitat y d'aquell tino prácticch que 'l distingia, que de recondits sistemas y laboriosas comparacions; la qual, per mes que reduhida en apariencia y per las necessitats de moment á apreciacions aisladas sobre certas obras dramáticas y llur ex·cució, abraça també mil pensaments y judicis relatius als diferents rams de literatura que están sembrats en totas sas obras. Fins en las destinadas als usos del professorat, ha deixat un treball imprés (1) y una colecció d' apuntacions que per ellas solas bastarian pera donarli 'l títol d' humanista.»

Y tot aixó, afegeixo jo, tots aquestos *Recuerdos y bellezas*, totas aquestas críticas, tots aquestos estudis, fets en nou ó deu anys, per un jove que no arrivá als 30, malaltís, en camí de tísich, y que havia de robar las horas pera estudiarho y escriureho al treball de la biblioteca ó de la cátedra en que xifrava sa subsistencia y la de sa infortunada mare! Y com creix, senyors, y com s' aixeca mes y mes, com mes se la va considerant á diferents llums, la figura de 'n Piferrer!

Corona de la colecció d' estudis crítichs de que vos parlo es l' article-programa de *La Discusion*, revista mensual que comensá á publicar en Piferrer, lo Febrer del 47, y que tingué, no sé per quins motius, crech que per l' estat malaltís de son director, curtíssima durada. (2) No 'l satisfeya ja la estretoir que en tots conceptes imposa al

(1) Aludeix á la Antologia, *Clásicos españoles*, obra declarada de text.

(2) Crech que no 'n surti ren mes que quatre ó cinch nombres. En los quatre que jo he vist hi firman además de 'n Piferrer, que es qui 'n dú tot lo pes, n' Illas y Vidal, en Manyé y Flaquer, en Milá y Fontanals que hi traduhí part del *Goetz de Berlichingen* de Goethe, don Manel de Bofarull, don Joan Ramon Campaner y en Coll y Vehí. La particularitat graciosa es que 'n Coll y Vehí hi feu un resúm de l'legislació nacional y ext angera en lo primer semestre del 47, y que 'n Manyé hi escribia sobre ciencias naturals. La part de crítica literaria y artística, molt copiosa, es tota de 'n Piferrer, abraçant notícias y estudis sobre materias diversíssimas, y demostrant ab aixó sa insaciable curiositat y son afany d' estar al corrent de tot lo moviment intelectual del seu temps.

A propósit de la amistat de 'n Piferrer ab en Manyé y en Coll, he sentit á contar sobre son orígen una anécdota que, com á curiositat, reproduhesch. Col·laboravan los dos últims en cert periódich que, segons sembla, venia á ser com una especie de *Bustilis, el Angel exterminador*. La colla de 'n Piferrer y en Milá, la gent séria, era, com se comprén, objecte de las bromas del diari satírich. Alguna 'n publicá de tant punxaguda que un dels de la colla, principalment ofés, aná á desafiar á la redacció de *El Angel exterminador*. En Manyé, que era 'l pinxo de la colla d' aqst, assumí la responsabilitat, y la cosa hauria anat á pitjors sense la intervenció de 'n Piferrer, á qui, ab tal motiu, conegueren y en endevant respectaren en lo que valia los entremaliats periodistas.

escriptor la premsa diària: volia, com qui diu, gosar la llibertat del qui viu en casa pròpia, y tenir camp obert hont desenrotllar tots los projectes que en lo cervell li bullian. Anunci de molts d'aquestos, y mostra brillant, per si no n'hagués dadas prou, de lo que haurian sigut, desenrotllats per sa ploma, es l'article á que aludim, una de las planas més elocuentes per la elevació del to, per la generositat de miras, per la abundor d'ideas y per la severa elegancia del estil, tallat en roure, que escrigué en Piferrer. Credo del artista y credo ensempe del pensador, la obra de que tractém col·loca á en Piferrer entre las sumitats d'aquella escola conservadora catalana del segon ters del nostre segle, que jo 'm temo molt, senyors, y mes m'ho temeria encara si no pensés en vosaltres, que fou sino 'l darrer, un dels darrers anells de la independència política y moral de la nostra terra. Escola fou, en sos bons temps ¿perque negarho? mes de despatx que de vida pública, de pensadors mes que d'homes d'acció, d'universitat mes que de parlament, irresoluta y doctrinaria, tot lo que volguen, pero que professá principis, que tingué un sistema d'ideas, y que demostrá una independència y una serietat ben dignas d'esser anyoradas. No s'inventá pera ells aquella frase tant hermosa del *ministerialisme á la catalana*? Ah! be podém, senyors, los qui pensém y los qui no pensém com ella, recordarla ab melancolia aquella escola, y be podém playens de que la mort, las exigencias de la vida y la estrechor d'horizonts inherent á la manera d'esser d'una capital de provincia la privessen de dar los fruyts que d'ella y de molts de sos homes podian esperar-se. Anyorém-la, senyors, aquella escola dels Piferrers, Martí de Eixalá, Balmes, Sanpons, Llorens, Reynals, Permanyers, y tants y tants d'altres noms que la enemiga política podrà discutir, pero davant dels quals la imparcialitat obliga á llevar-se 'l barret ab respecte. Anyorém-la mes, senyors, los qui tant com las ideas busquem en los homes la serietat y la dignitat, los qui no admetém que 'ls partits sian regiments que marxen á so de trompeta sino agrupacions d'homes independents agermanats y treballant per una idea; anyorém-la, senyors, aquella escola, conservadora, avuy que la veyém morir de mort violenta, si ja no es morta, á mans de quatre aventurers que no tenen mes nort que la ambició de las posicions oficials, mes criteri que 'l criteri que 'ls hi donan fet las circulars secretas, ni mes independència que la necessaria pera riures de tot fora del amo que 'ls hi pot dar y pendre 'l rosegó de pa. Ah! entre las ratas sabias d'allavors, com los hi deyan, y las ratas furgadoras d'ara, Deu nos tornés las ratas sabias!

Si ab tot lo dit, senyors, y prou de jeremiadas que acreditan de poch l'est, si ab tot lo dit no vos havéu arribat á formar una idea justa del escriptor qual memoria honorém en aquest acte, no será sens dubte per falta d'esforsos de part meua ni per laconisme del present estudi. Hora es ja, donchs, de que comensí á pensar en deixar lliure la vostra atenció. Aviat hi serém. Pero avans haig de dirvos duas paraulas, quan menos, de 'n Piferrer, poeta. Son retrato literari restaria incompleert sense ellas, tant mes en quant en Piferrer no sols era un poeta, sino que s'hi sentia. En Milá li atribueix, com á frase frequent en ell, la de que *tenia per enutjosa la vida sense poesia*, y afegeix

que sa aspiració era dedicarse principalment á la creació d' obras poéticas. Entre sos projectes cita 'l d' una llegenda ó poema caballeresch sobre 'ls nou barons de la fama, en que 's proposava pintar la reconquesta catalana, y una epopeya sobre las Navas de Tolosa, de la qual son probablement com una especie de cartrons preparatoris uns romances historichs escrits ó publicats lo Juny del 42. Ja vos he parlat avans incidentalment del projecte mitj esbossat d' una tragedia en dos parts y un prólech, inspirada directament en lo teatre de Schiller á lo que deixan judicar las apuntacions sobre 'l plan y varias escenas, y basada en lo célebre fraticidi dels dos fills de N' Ámodis.

Efectivament, encara que pocas en nombre las publicadas, puig sols arriuan á vuyt contanthi la traducció del *Stabat Mater*, revelan tot un poeta. Son las set restants los romances historichs ja citats y uns altres en castellá antich molt ben imitat, escrits l' any 40 ab ocasió de la vinguda á Barcelona; tant trágicament acabada, de la Regenta donya Cristina y sas fillas.

Hi ha ab aquestas, y del género esclusivament lirich, *La cancion de la primavera* y *La cascada y la campana*. Y heuvos aquí com pera ser dit poeta no 's necessita molts cops mes que haver escrit un parell de poesias. *La cancion de la primavera* y *La cascada y la campana* ho son y de debó: originalissimas per la forma métrica y per lo moviment ritmich, imbuidas en una melancolia enternidora com d' una ánima fondament apesurada, expressivas en la imatge, sóbrias en la execució. Son poesias de to alemany pero ab la fermesa y claretat d' un meridional. Son románticas de tendencia, clásicas per la severitat de contorns y la prudent mesura del moviment lirich.

A la altura d' aquestas, ó á ben poca ménos, han de posarse, de las tres poesias restants, *Alina y el genio*, *El ermitaño de Montserrat* y *Retorno de la feria*, las duas últimas especialment y entre las duas la primera d' ellas, essent de sentir, com una cosa que avuy dissona un xich á la orella, certs arcaismes y fins certs catalanismes que están en algunas paraulas més que no pas en la forma. Perteneixen totas al género que á Espanya be se 'n podria dir catalá, de la balada, y que quissi podria dirse que iniciaren en Pífferrer y en Carbó. No sé si es Voltaire qui ha dit que 'l primer que compará á la dona ab una rosa, perque es rosa y té espinas, fou un geni; lo segon un talent; lo ters un qualsevol. La literatura catalana dels primers anys usá y abusá tant del tema del cavaller que desesperat d' amors se fa ermitá, y de la fadrina á qui un hereu abandona per un matrimoni de conveniencia després d' haverla deshonrada, que *El ermitaño de Montserrat* y *El Retorno de la feria*, escrits lo 46 y 45 respectivament, ne valen ménos á primera vista. Pero passant ratlla á tot lo que s' ha llegit, qué be están! Cóm fan anyorar que sian tant pocas! Cóm fan sentir que 'n Pífferrer no hagués pogut assistir al renaixement en ple de la nostra llengua literaria y donar las llissons de sos exemples y de sos judicis á aque-las generacions de poetas que tant amunt han dut y duhen lo nom de la poesia catalana!

Difícil es, senyors, preveure la posició que 'n Pífferrer hauria pres en lo nostre renaixement. Era tant poch lo que despuntava aquest en l' horisont durant los anys de sa vida literaria que no dona motiu

pera judicarlo com un dels futurs enemichs la circumstancia d' haver escrit sempre en castellá, fora d' algunas tonterias de broma entre amichs íntims. ¿Hauria estat al costat de son íntim amich en Milá y Fontanals y, com aquest, hauria sigut un dels nostres mestres y encoratjadors? ¿S' hauria deixat vence per la persistent propaganda de 'n Aguiló? Jo crech que sí. La restauració literaria catalana era una evolució natural y obligada de la escola estètica de 'n Pífferrer, y molt y moltíssim contribuïren sas obras á treballar la terra ahont havia de brotar la gran florida catalanesca.

Confirmán, además, semblant presunció unas ratllas sehuas que 'm permeteré traduhir pera dar fi al present estudi, tant pera que 'l coronament l' avalorí, com perque condensan en breus paraulas los sentiments que presidiren tota sa carrera literaria. Las escribia allá pel 39 ó 'l 40, al despedirse dels lectors de son primer volum de *Catalunya en los Recuerdos y bellezas*, tenint no més que 21 ó 22 anys, advertencia necessaria pera que compregueu lo to y moviment de son estil.

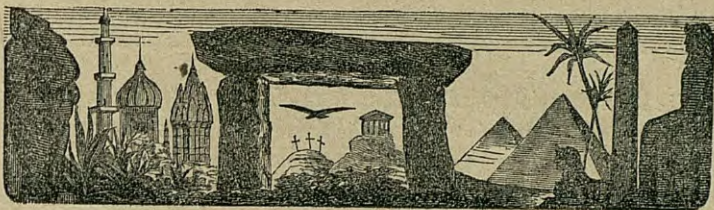
Parla ell. «Tal vegada se 'ns acusi de que, massa enamorats de la «nostra patria, doném un valor excessiu á las glorias de Catalunya; «pero ¡es tant poética sa història! ¡tant dolça la memoria de sa parla «llemosina! ¡tant arrebataadors los recorts d' aquellās accions que 'l «mon admira! Si es esperit de provincialisme l' amor y respecte á lo «que 'ls nostres pares nos digueren que era digne de ser amat y respectat; si ho es de centralisme aplanar todas las ilusorias divisions, «que per lo mateix que son ilusorias omplen la vida dels pobles, *unir* «*formar* (que se 'ns perdoni la paraula) la nació y traure d' en mitj «tot lo que la tradició ha deixat en peu, y fins la tradició mateixa, lo «vinçle social, al nostre humil entendre, mes gran y mes fort;—sí, «nos confessém plens del primer, y aixís com lo bardo d' Escocia s' «envania ab lo nom de sa pobre Escocia, nosaltres li dihéu á la nostra patria:

«Oh Catalunya, país feréstech de negras garrigas y boscos espesos, terra dels nostres pares, ¿quina ma d' home fora prou pera rompre 'l llas filial que 'ns uneix ab tú? Quan la edat vaja arreballant lo «que de petits aprenguerem de estimar, fets los ulls en los llochs que «recoreguerem en la nostra joventut, no estarém sols; puig nos restarán nostres constants amichs: tos rius, tos boscos y tos monuments. Si la neu dels anys te d' arribar á tenyir los nostres cabells, «si desde l' ignot retiro de la vellesa havém de contemplar algun dia «com una altra generació s' apodera de la vida, oh! poguéu allavors, «—no volém altra esperansa, no demaném altre conort,—vagar errants y silenciosos per las voras del Llobregat per mes que no guíhi «ningú 'ls nostres passos tremolosos, respirar l' oreig de las montanyas per mes que son fret alé geli la nostra cara arrugada y macilenta, y reposar lo cap al peu dels cims del Montserrat per mes que, «sols y oblidats, haguém d' exhalar allí 'l sospir darrer.»

Y ara, senyors, ja podeu aplaudir; que no m' aplaudiréu á mí sino á don Pau Pífferrer.

HE DIT.

J. SARDÁ.

L' ASHÚRA

OTHOM me digué que l' espectacle era repugnant, que nafrava de horror la vista y escruixia de pena l' ànima. Signe evident d' un fanatisme ratllant á la cegueira, manifestació sagnanta de la antiga barbarie dels alarbs orientals, al pensar en la celebració del Ashúra entristeix veure que si 'l mon no recula, tampoch avansa á pas segur vers los ideals que enalteixen l' home y l' aixecan fins á Deu en alas d' eixa trinitat puríssima, formada per la veritat, l' amor y la justícia.

La volguí contemplar. Altras vegades me previngueren contra certes expansions polítiques ó religioses de pobles africans y asiatichs, que á fi de comptes no tenian de dolentas mes que la reputació que las hi feyan. ¿Fora la festa del Ashúra una de ellas? A ma curiositat no quedava mes recurs que la espera de la fetxa en que devia efectuar-se.

Vingué 'l dia 10 del mes de Moharrém, aniversari de la mort de Hussein y Hassan fills de Ali Rokaya y de Fátima la filla de Mahoma. Los dos nets del fundador del Islamirme foren assassinats per Yezid á Kerbela l' any 61 de la Egira, y 'ls sectaris del rite siyita conmemoraran tan trista data ab vivas manifestacions de dolor que no minvan las centurias trascorregudas y que aumentan las exageracions de son abjecte fanatisme.

Un lloch especial guarda 'l Caire pera efectuar la festa y tanca recorts y reliquias que més exaltan la fé dels creyents mussulmans. A la banda de llevant de la capital egípcia y en las darreras planas que s'extenen desde las riberas del Nil al peu de la serra del Mokatám, s'aixeca un temple nou en apariencia encara que antiquíssim en los anys de la vila cairota. Es lo Seidna el-Hussein, mesquita construida en los primers temps de la dominació islamita y refeta á diferentes épocas pera preservarla de la ruina.

Aquest temple, petit de capacitat y ordinariament poch concorregut per los habitants del Caire que perteneixen al rite anafita en sa inmensa majoria, tanca en la tomba de marbre de son sagrari duas preuhadas reliquias dels nets del Profeta, ó sian una má de Hassan y 'l cap de Hussein. Allí están enterradas tan preciosas despullas, devant las quals la grossera superstició dels shiyyitas los porta anyalment á cometre delictes de lesa humanitat, actes de despreci á la vida en horas de escalfament dels sentits, torturats per las angoixas malsanas del martiri en lo mon y moguts per la esperansa de goigs lúbrichs en lo cel.

Reglas ordinarias de prudencia aconsellavan abstenirse de ferir obertament las idees religiosas ó 'ls prejudicis d'eixos mussulmans exaltats al moment de la festa, mes també lo desitj meu y de dos amichs que m'acompanyavan era no perdre un detall de totas sas ceremonies. Aixís de grat sacrificarem barrets y botinas, cubrintnos ab un vermell tarbush y calsant grogas sabatas marroquinas. De tal manera equipats nos era fins permés entrar al interior de la mesquita.

En vá desde 'l carrer ho intentarem. Al deixar á las nou del vespre lo barri franch del Esbekieh, trobarem la inmensa avinguda del Muski omplerta per la gent de gom á gom. Junt á las aceras y á vora de las casas s'havían improvisat banchs de fusta que en rengleras de quatre ó cinch per banda s'extenian á tot lo llarch de las tendas. Aquestas estavan obertas é il·luminadas, aixís com las finestras honestament recatadas per las musharabías y reixas de fusta, á través las quals se veyan brillar los ulls pintats de negre de més d'una mahometana. Per mitj del carrer las onadas d'arabs s'empenyían vers la mesquita de Hussein, xafantse y tractant á cops de colze de obrir un camí per entre aquella compacta massa humana. Los olors que en tal lloch y moment se sentian son indescriptibles, pero mon olfat que degué aspirarlos y ma testa que 'n sufri ab fortíssima migranya sos efectes los recordarán llarch temps.

Per fi bruts, cansats de lluyta, objectes mes d'un cop d'insults

que certament no retornarem, nos fou donat arribar á la porta del seidua el-Hussein ahont devia acabar nostra marxa. Dintre 'l temple ja no hi cabia una ánima, la calor era espantosa, los crits salvatges dels que s' entregavan á las prácticas religiosas ferian la orella y esgarrifavan l' esperit. Fins del llindar sentiam lo baf de sanch humana que per dintre corria.

No poguerem entrar, mes nos fou permés veure alguna cosa. Un servidor del temple á qui no impresionava tant la cerimonia pera ferli olvidar la possibilitat de aprofitarse de ella, s' acostá á oferirnos un reduhit siti en la escala del minaret, mitjansant un *bacshis* ó propina, ben entés sia. Pojarem á un fosc replanet qual mur tenia estreta obertura donant á un costat de la nau, y desde alli me sigué fácil veure un dels espectacles mes asquerosos, mes repulsius, mes béstias y menos humans á que he assistit en lo curs de mas llargas peregrinacions fora del mon civilisat.

Lo temple, ja ho he dit, estava plé. Los assistents de aquella nit eran partidaris del rite shiyita ó sia casi tots ells persas, y en número de tres ó quatre cents se agitavan en la nau, rapada la testa, nú lo cós llensant en acompassat ritme lo crit de *Hussein, Hussein, Hassan, Hassan*, sens descans ni parar un moment, presos de infernal borratxera que potser havia fins nascut de frequents libacions de hatxis ó ayguardent blanch de la terra.

Entre aquellas gents se destacava un grupo de seixanta personas armadas de sabres y coltells. Empunyant tals eynas ab la má dreta lentament feren lo sacrifici d' un anyell blanch y després las aixecavan al espay per demunt de sos caps, preferint amenassas é impropis contra 'l matador dels nets de Mahoma, y lamentacions planyideras per la mort d' eixas duas víctimas. Y ja calents del ví, del lloch, de sos crits y de sas queixas, aquells miserables dirigian las armas contra las personas y enfonsavan los talls en son front, obrinthi veritables feridas per ahont la sanch corria per las galtas al temps que 'l dolor los feyan contreure 'ls ulls y escumejar los llávis. Y en lo paróxisme de sa exaltació se ferian de nou, animantse mútuament, lladrant tota mena de imprecacions, oferint l' asquerós espectacle de sas figuras sinistras y sagnantas com si fossen endemoniats fugits del avern en un trastorn del univers.

Y no eran aquells sols los que tan barbarament s' atormentavan. Altres fidels havian estripat las robas de son cós y ab pesats graons de ferro se sacudian pit y espatllas obrint en las carns horribles nafras. Altres se feyan talls en los brassos deixant rajar la sanch á manera de

sangria, y grochs, esblanquehíts, víctimes de sos sofriments y animats ab la exaltació del fanatisme, corrian d' un lloch al altre deixant rastre rogench en las llosas del temple. Nit terrible aquella, quadro sinistre y aterrador que ni 'l temps ni l' espay alcançarán á esborrar de mos pobres recorts.

A las onze de la nit s' obrian las portas de la mesquita, y aquella munió de possehits se formava en fantástica professó pera recorrer los carrers, donant al poble l' aspectacle de son martiri. L' autoritat havia cregut necessari pendre algunas precaucions, ja que la vista d' aquells individuos coberts de sanch podia exaltar als altres islamitas y ferlos recordar que l' assassinat d' un cristià es obra meritoria als ulls de Alah. Y á la vritat, no 's veyan molts europeos en lo trajecte, anant casi tots coberts ab casquets turchs que podian ferlos passar per siris ó llevantins.

Petitas graellas plenas de teya iluminavan aquell corteig sinistre, donant ab sa fumareda y sa trencada flama un nou tó de color á tant estranya passejada. Dos nens de sis ó set anys, montats á cavall, y vestits de blanch, representavan las victimas de Yezid; élls també tenian en la mà'l venjador sabre, y en lo cor prou esperit pera tallarse'l fron y veure sens palir com la sanch ruixava sos vestits. Los crits seguien sens interrupció, respostos per las turbas de mussulmans que omplian los carrers ab la continua exclamació de *¡Alah, Alah, sols éll es gran!*

¡Quin quadro! La nit clara y tranquila en los espays del cel y abaix los homes cegos, exaltats, salvatjes, cremant de ràbia per las passions del mon. Veyéula desde aquí aquella professó que igualment semblava de bruixas ó de dimonis. Los carrers estrets y tortuosos, ab los miradors arabs avansant demunt las portas y no descubrint més que petita llenca d' aquest cel d' orient sempre blau y matisat d' estels. La llum incerta de las graellas dona un resplandor sinistre á aquells actors convertits en fúrias, sos sabres tacats de sanch troban encara esclats de brill al passar per las teyeras, la vista de las feridas exalta al poble, tota la brutal passió, tots los instints de fera dels orientals se revelan en tant espantosa orgia del fanatisme islamita. Inmensa forsa d' eixa superstició grossera, que arriba á inspirar certa bravura á homes sens sentiments y á rassas de cobarts.

Molt tart, á mitja nit, acabá la festa en casa de un persa rich, qual pati s' havia decorat ab profusió de llums, tapissos y miralls. Allí arribá lo corteig pera desferse, donant com final del quadro lo darrer espectacle de sos crits històrichs y manifestacions de ràbia que l' autoritat se vegé obligada á acabar dissolvent la professó.

Los arabs de distints rites sols conmemoran l' aniversari del Ashúra per medi d' almoynas y oracions, y además ordenan en sa casa la preparació de una sopa de blat bullit y sucrat de la que solen regalar tassas als amichs.

No contentan tant pacíficas demostracions als fanátichs shiyitas que demanan sanch pera redimir lo crim. Y la sanch corre de debó. Jo vegí un dervishe ó frare que semblava tenir dintre 'l cós las furias del infern. Sa exaltació, sos crits, las numerosas feridas de son front y cap tallats per tot arreu y per complert coberts de sanch, me 'l feren observar particularment en Seina-el-Hussein, perquè fins l' aspecte humá havia ja perdut sa cara. Duas horas més tart aquell miserable, sucumbint als dolors de la materia, queya á terra livit, convuls, semblant presa de la mort quan encara 'l puny clós sostenia l' arma que manejá con millor pogué pera arrancarse la vida. Se l' emportaren y seguí la cerimonia. Potser sa mala estrella l' encadená de nou á la roca de la existencia: potser al següent dia sentia sonar la trompeta de la final jornada, y com premi de sos martiris en la terra avuy disfruta las delicias del cel. Y nosaltres, tristos somiadors en la regeneració humana, esperits de dona á qui 'ls dolors apenan y las desgracias con-mouhen, no tenim salvació. Nó com la de aquell sant reposará nostra ánima al peu de las ombras deleytosas del Eden, banyantse en sas fonts puras, menjant los dolsos fruyts de sos jardins, eternament acariciada per huries sens taca, en companyia dels angels, mirant cara á cara á Deu. A nosaltres, gens d' occident de qui 'ls orientals diuhen que solament tenim lo sol al vespre, nos están negadas la llum del dia en la terra y las eternas venturas en lo paradís d' Alah.

EDUART TODA.

Lo Caire 5 Novembre de 1884.

LO DOLSAYNER

Poesia premiada ab la Flor Natural en lo Certámen de Badalona.

Ell era jovenet
tenia una estimada;
si avans teixia lli
toca are la dolsayna.
Si avans jeya en llit tou,
avuy té un munt de palla;
si menja un mós de pá
lo menja perquè capta.
A voltas tot solet
lo seu passat esguarda
y diu: «Lo meu amor
qui sab, qui sab hont para!»

Taralá, taralá,
lo só de la dolsayna,
taralá, taralá,
las ninas fá alegrá.

Vuy toca 'l dolsayner
á plassa hermosas ballas;

s' acollan ja 'ls fadrins
las ninas ja 's preparan.
Y quina dansa hi há,
no 's veu gayres vegadas!
—Qui n' es aquell minyó
que treu la contradansa?
—L' hereu del mas dels Oms
aquell que demá 's casa.—
¡Lo jove dolsayner
bé sab qui ab l' hereu balla!

Si ros com l' or es ell
mes rossa es ella encare;
gipó dú de salí,
mocadoret de sarja.
Tothom está content;
lo dolsayner no massa.
Quant s' ha acabat lo ball
los dos fan cap á casa.
Un parell d' éugas hi há
á punt vora la plassa;
ne munta una 'l fadri
la núvia munta á l' altre.

Travessan corriols
rieras y marjadas,
lo dolsayner segueix
de lluny plé de frisansa.
Quan son al Más dels Oms
abdós de l' égua baixan;
lo jove que aixó véu
foll, se mossega 'l llábi.
Los núvis entran dins,
ell resta á la porxada
se treu lo mocador
y aixúga 's una llágrima.

La taula ja está á punt
de bons menjars parada;

ne toca 'l dolsayner
bonich *llevant de taula*.
La núvia, molt galant,
l' almoyna li 'n allarga.
¡Quan ver ha set l' amor
no 'l mimva 'l temps que passa!
Abdós s' han conegut,
lo jovenet s' esbara,
la núvia á terra cáu
á terra desmayada.

«Malhaja 'l dolsayner,
lo núvi diu, malhaja
com has pogut venir
per eixas encontradas.»
En basca ella seguex,
ell resta dret encara
y, trémol, tot marxant,
ne diu eixas paraulas:
«Jo n' era 'l seu amor,
ella era ma estimada,
al mon no tindrèm pau
sino dintre la caixa!»

Taralá, taralá,
al só de la dolsayna,
taralá, taralá,
tres cors han ben mort já.

ANTONI BORI.

IMPRESSIONS

DE DOS PAGESOS DEL BAIX ROSSELLÓ EN UNA FUNCIÓ DE TEATRO.

EN 1861, un rossellonés de bon humor, Mr. Bergnes, publicà un monólech de molta gracia que agradà molt y que l mateix autor recità en lo teatro de Perpinyà. Està escrit en català rossellonés y con eix català, en general, es poch familiar pera los lectors de LA RENAIXENSA, ha traduhit los termes afrancesats, conservant l'estil y manera d'escriure del autor, fent una traducció casi literal. Eix monólech es titulat: « Los dos forasters á la comedia (1) — gran escena cómica escrita en català rossellonés, pera tres actors principals, En Perote, en Japot y pera jo tot sol. »

Ara qu' el renaixement de la llengua catalana té en lo Rosselló verdaders entusiastas, es hó donar á coneixer sas produccions. Ignoro si Mr. Bergnes está en vida, pero no dubto que si hagués d'escriure avuy son monólech, l'escriuria en bon català, com han fet los catalanistas actuals Mr. Pepratx, lo canonge mossen Boher, lo sabi coronel de Ingeniers, Mr. Antoni Puiggari, y altres.

Lo monólech de Mr. Bergnes, fá coneixer lo verdader tipo dels pagesos del baix Rosselló; los pinta ab veritat, y molts d'ells se poden comparar ab nostres pagesos de la montanya que portan encara lo botó de banya, y cabell llarch á las polseras...

Comensém, donchs, nostre monólech:

(1) Dos pagesos assistint á la funció del teatro de Perpinyà.

1.

Encara m' en rich al pensarhi... Hi haurà sis anys (lo darrer any de la guerra de Crimea,) era lo primer dia de la fira franca... (1) Podian ser sis horas y mitja, poch mes, poch menos: eixia de sopar. Tingui ganas d' anar á veure la funció del Teatro. Al arribar á la porta, volguí llegir lo cartell... Lo lloch era prés: dos esquenas de primer calibre m' en tapavan la vista. Me dich: Qui son aqueixos encantats? ¡Qué será axó! Se diu que cada dia que Dèu fa un chott, s' axeca... ¿no s' en haurian pas axecat dos abuy? Me 'ls miri; eran dos pagesos de aqueixos que la mena s' en pert de dia en dia.

Ja sabeu que pagesos y pagesas hi há... Com portavan cada hú un barret en forma de gerra, ab la cibella al devant, coneguí poch més ó menos de cap ahont eran: lo primer portava lo sarró darrera l' esquena, y per contrapés lo barral que li penjava sobre 'l pit. L' altre portava á la boca un gros cigarro d' estanch, una verdadera tagarnina. Me dirijeixo cap á n' ells y los dich: ¡Companys! bé lo confegiu aqueix cartel, ja 'l sabreu de memoria. No os molesteu pas, pero quan haureu acabat, me tocará á mi... Lo del barral se 'm gira: si espereu qu' hagem acabat ne teniu per estona.—Jo. Y perquè?—Ell. Si sabém pas de lletra, vosté mateix, quant vol que haguém acabat de llegirlo?—Jo. Si es aixis may, pero fins ara no habia conegut que sabiu pas?...—Ell. Y com voleu? ho habiam pas probat may!... Digaunos si os plau, que marca axó?—Jo. Es lo cartell de la comedia y marca lo que representan anit.—*Lo del cigarro*. Ja m' en habia malfiat, Perote, qu' era la comedia, vols que hi anem?—En Perote, que 't burlas de jo? axó es pas vianda pera nosaltres.—*L' altre*. Perqué, ab diners se pot anar per tot.—En Perote. Ja ho crech, pero se necessita massa moneda per anar aquí.—*L' altre*. Lo qu' es car es bó... Dibuen que treballan bé. Dirigintse á mi m' diu: qué representan? Representávan *Le Chalet*, (2) y no 'm recorda quin drama. Jo qué 'm volia divertir los diguí: Representan *Hugonots*, *Robert-lo Diable*, *L' Hebrea*, *La Favorita*... vint y tres actes... Ja sería prou llarch, desde 'ls camins de ferro tot fa llega per hora, á onze horas será acabat.

Lo Badoch que me mirava, me mirava, m' diu: A la fasomia del *regart* de la cara, m' apar que vos coneix, seriu pas de Peyrestortes?

(1) Fira de Sant Martí, en 11 de Novembre.

(2) Ópera cómica del mestre Auber.

— Jo. Nó, som d' aci, y vosaltres d' ahont seu?—En Perote. Som del más del Tartás, que se 'n deia, qu' ara es lo mas de la Raouse, qu' en Japot n' es fill.— Jo. Aném, aném per molts anys: axó fa qu' en Japot es fill de la Raouse?—En Perote. De la Raouse plá! es fill del mas!!,... —Jo. Y ahont se troba aqueix mas?—En Perote. Es sensat debant per debant, pero un poch á la dreta, com qui diria de qui s' en vol anar de Calces... cap á Baixás (1),—En Japot. A l' esquerra.—En Perote. A dreta te diuen —En Japot. No he pogut may comprendre com... —En Perote. . Aném, aném, deixém axo dret d' aquí, que dirian que no ets vist lo mon que per un forat .. Vols dir que no pots entendre com aqueix mas que es á dreta quant se surt de Calces si s' torna de Baxás s' trobi á l' esquerra! Ah! pobre malaventurat; (molt sério), axó son cosas Japot, que gent qu' han estudiat mes que tú y jo, no 'n sabrán may ré, y girantse cap á mí... Fa?...—Jo. Sí.

II.

Jo. Sabeu lo que habem de fer! Voleu anar al teatro ja?—En Perote. Pot ser si.—En Japot. Pot ser nó.—Jo. Segui com vulga, la funció s' comensa á set horas; ara que nos coneixém, passejemnos per la plassa y parlarém de las cosas del temps.—Los dos. Vaya. Al passejarnos: tinch en Perote á la dreta y en Japot á l' esquerra. Los hi surtí ab aquest ciri trencat: Vamos, que 'm diheu de la guerra de Crimea? Com s' ha acabat axó, eh!—En Perote. Massa llarch.—Jo com hi aneu, massa llarch; me sembla que han tingut prou palla pera ramenar! Mirau que hi habia los millors soldats del mon, y comendats per generals dels mes retoreits!—En Perote. Ja ho sabém qu' ab los Rusos hi habia aquell tal *Janaval Grosse-carchofa*, que li diuen.

Jo m' posuch á riure.—En Perote. Y qu' es pas lo seu nom?—Jo. Sí, al contrari (á part) vaig pensar ab *Grosse-carchofe m' ixes*, espera 't un poch .. (alt) també n' hi habia d' altres... Aquí hi teniu lo general piemontés Cols ab Oli; lo general inglés Jo-tinch-son; lo general turch Ben-y-foum y despues de tots aqueixos lo general austriach Friche-fetge-fel.—En Perote. Es veritat, ja los habia sentit anomenar. Donchs bé, ab tot y ab axó encara né sé mes que vos sobre eix articul! Habiám! qu' es lo que acabá exa guerra?—Jo. Es quant prengué-

(1) Dos pobles dels entorns de Perpinyá.

rem als russos la torre Malakoff.—En Perote. Ni mala cofa ni mal cofet, no es aixó! (pegantse al front) tinch aquí la meva ideya y digú no me l' en traurá. Aqueixa guerra de Crimea, s' acabí de seguit que lo vi del país qu' els hi enviàren hi arribá... (ab vivesa) y encara ls hi enviàren sino vi de Rivesaltes.—Jo. Y qu' es pas bó?—En Perote. Sabém bé qu' es pas *indifarent*, es fortot, ja es vi de rochs, pero lo nostre es vi de pedre marbre!! Aquest s' ho enrosega tot!! (oferint lo barral) Tastaulo!—Jo. Grans mercés, no sé veure que quan tinch set.—En Perote. Vaya quin mérit, jo també: es lo cas que tinch set cuasi bé sempre... (ab animació) si hagués sigut cosa meva, hi hauriam anat tots de la Crimea. sense eynas, ni fusells, ni sabre; y aquí 'ns hauriam presentat home per home, ab lo sarró d' una mà y lo barral de l' altre, y cada hù hagués dit al rus que tenia al devant. Y bé! sembla que vol matar tot!... mata lo cuch y beu un trago!...

Despues de haber fet un parell de rafilets,—vamos, com lo trobas, aquí francament que m' en dius? —Bó!! hagués dit tot seguit lo rus: si axó es guerra que may vinga pau... ne fas molt?—tant com vulgas.—Y bé aném, axó es acabat; farém lo que voldrás. Entornat á casa tot seguit y pots enviarnos de quant en quant un parell ó tres de miljs-molts p' el telagarrafe, que segons dihuen va tan depressa.—Jo. Y vos, Japot, no hi hauriau anat á fer la guerra á cop de barrals?—En Japot. Jó de veure país prou m' agrada, pero axó de veure tanta aygua... per aiguadé qu' hom sia, fa una miqueta de por, carambis!—Jo. Vos diheu com l' altre: No posis pas tan poca carn dins tan de such.—En Japot. Jo dich com aquell de la Salauca. Pera fer de granyota per las agullas, tant com voldreu, pero pera fer de peix dins mar, no hi he estat adragat! ..

III.

En eix moment tocan la campana del teatro. Ells compten: una, dos tres... dotze, tretze, quatorze!!...—En Japot, quatorze horas tocan? axó no fa cap compte!—Jo. Ja os lo explicaré, son no mes que set horas, pero los rellotges que han fet de nou, los hi fan tocar lo pich y lo repich enseguida, es mes abiat fet!—En Perote. Ja es una bona moda! Japot, en tots los pobles del terme qu' irém, los hi dirém de fer tocar las horas de exa manera: es una famosa *ambansión*! Los hi digní, teniu que anarhi al teatro, vos agradará?... Repareu aquell fi-

nestró que hi ha un llum allí dintre? puig aquí vos dirán quant costa... Tinch que fer quelcom, torno tot seguit y m' posaré ab vosaltres.

Vaig fer com si m'en anés, ab quatre salts só en lo vestibul... prenh un asiento de parterre (1) y m' amago darrera la porta. Volia saber com se las compondrian.. Avansan, xáno, xáno; en Japot va pera posar la má al forat del finest.ó. — En Perote. No enforadis pas la má en esa gatонера, hi ha algun cá que te mossegaria! truca á la ventalla.

En Japot hi dona un patách y crida: qui hi há per assi? — L' empleat que dona los assientos tot espantát, respón: que volean, — En Japot, Deu vos do bona nit ab la compànya! Seo vos l' amo? com ho feu? — L' empleat. Ahont voleu anar? — En Japot. A la comadia! — L' empleat. Es entès, pero vos demano ahont voleo anar! — En Perote. (molt fort.) A la comadia!! — L' empleat Y crideu pas tán! m' axiribilleo! Voleo anar al paradís? (2) — En Japot. Que voleo fer lo bromista!.., En Perote. (fort) Al Paradís hi va qui pot, no hi va qui vol!! L' empleat. Pero crideu pas tán! Allavors aneu al parterre. — En Japot. En un parterre nos voleo fer entrar! — En Perote. Pot ser dintre algun patí!.. Si os penso que pera feros plé, nos quedarem á la serena ab la vispa que fá! — En Japot. En pagán bé posaunos en un rodol que s' hi ploqui pas. — En Perote. Y que hi pogám estar ben ajaguts! — L' empleat. Ja hi estareu bé, son vint sous per asiento. — En Japot. Vos hi podriau entretenir, mestre; no 'ls guanyém pas tan espessos! — En Perote. Prou t' ho he dit que no era vianda pera nosaltres.

Recordat Japot de lo que te digué aquell, qu' á onze horas seria acabát. — En Japot. Y bé! — En Perote. Y bé! comensan á set horas, á onze horas s' acaba, y vint sous. Quant várém anar á Baxás, l' any passat, que representavan san Juliá y santa Basilicia, comensàren á sis horas y al l' endamá, á sis horas del mati, encara no era acabat... y vint sous! Compte com vulguis, aquí no 'ns podeu pas donar per lo qu' 'ns dománau. — En Japot Mira si te 'n pots fer treure quelcom. — En Perote. (d' una veu dolsa) Mestre, mirau, si os voleu adobar, som dos, jo y lo company: posém axó á trenta sous. — L' empleat (enfadat). Se regateja pas aquí, es com á casa de l' apotecari. — En Perote. Jugam nos los vint sous? — En Japot. Vaja, som en temps de gastar, gastém!... un cop dins la vida! y despres diu 'l refrán: qui s' nega no mira quina aigua beu.

(1) Parterre es lo pati que hi ha en tots los teatros francesos de provincia. El preu dels assientos es igual al del galliner.

(2) Galliné.

Se treu una pessa de vint sous del corn del mocador... Páguem... l' empleat los hi allarga los dos assientos.—En Perote. Encara que si-gám forastés (pagesos) la paraula fa l' home, no tenim pas menester de rebuda.

Un que passava 'ls diu preneho, mirau que sense axó entrariu pas.

Mentrestant en Japot havia tornat encendre lo cigarro.

Lo centilla que ho adverteix, li crida: *Dit don, on ne fum pas!*..

En Japot. Ara, ara, ab qui se las hau aquest?

Aixó dit, va per entrar. Jo, tras, tras... Un municipal lo pára y li diu: *On ne fumme pas, élagnez le cigarre!*... que compreniu pas lo francés? —En Japot. Prou lo comprench y si massa cal lo parlo també com vos encara que sigau de la vila (de Perpinyá)... *bous me disez de l' atuder*. Se dirigeix á la paret, pinta cinch ó sis barras pera fer caure la brasa... Sense saber de lletra marcá onze mil onze cents onze, y s' fica lo cigarro á la butxaca.

IV.

En Perote diu al porter: aquell home, que ja ne deu haber fe'ta alguna, que s' estigui sempre darrera d' aquell amagatall!, y que no sé lo que vos es, que no li he vist la cara, nos ha donat aqueixas rebudas.

Lo porter s' en riu y li pren las entradas.... la gent que passava los empenya... jo hi ajudo... entreu... S' avansan d' un aire tot sorprès de lo que veyan y millor de lo que oian, puig tocavan la sinfonia del Chalet.... Lo taló era pas axecat. —En Perote. Y vaya m' arracan pas los diners... Y que lluminaria! Y que lluminaria!! Continuan d' avansar y de mirar per tot. En Japot que treia pas los ulls de l' aranya, diu á son company: talaya quin salomó?... qu' es bel! qu' es bel!! enloerna!! Tothom los crida: *assis! assis! assis!* —Jo, mirau que vos dihuen de vos assentar. —En Perote. Nó que cridan aci! aci! —Y vaya, son ben amables á la vila, tothom nos voldria á son costat (ab veu graciosa) compreniu bé, minyons, que no 'ns podém pas aplassar per tot!

En eix moment tiran lo taló... Ells giravan l' esquena., als tiro p' el jech... s' assenten.—En Perote. Ay. mare! y qu' han fet d' aque-lla paret tota pintada que teníam aqui devant!...

May homes mes sorpresos al veure una montanya, y los pagesos y pagesas que sortian de tots costats, qui ab una força qui ab un rastell. —En Perote. Son de carn?—En Japot. Be ho sembla!

Un coro comensa á cantar. —En Perote, Que se mastéguen?—En Japot. Ellos s'ho saben! lo que hi ha de cert es que no d huen res en francés, que ja l's entendria. —En Perote. Quin país tan estrany ha de ser, fan las herbas quant nosaltres habem fet bremas l' onze de Novembre! Hi farà mes calor qu' aci? pot ser no més qu' el darrer dall! —En Japot. Si hi feya lo calor que dihus, serian mes mascarats del sol... Mira l's, semblan patotas de cera!

Lo primer actor, Daniel, s' avansa y canta tot sol, y ja se sap, lo coro reprén. —En Perote. Axí ray, haurán acabat d' hora... Que cantin de un á un com aquell de las calsas curtas!

Surt la dona que fa 'l paper principal; se quédan los dos ab en Daniel; sembla que 's volen disputar; ella li fa llegir una carta de son germá. En Perote comensa á badallar y diu á l' altre: me vols creure, parlan de cosas que no 'ns miran pas, aném á veure la fira. —En Japot. Espera 't un poch! Se gira cap á mí: sembla que dirian que li vol buscar cosquillas aquell petit, qu' es lo que m' agrada més. —Jo. Veu, ella li fa creure que no s' vol casar. —En Japot. Que no s' vol pas casar? Ne té plá mes ganas que menester. —En Perote. Si fos cosa meva (fent l' acció ab lo bastó) ay, pobreta, com ja l' hauria ensarrodada... Las donas, sense cap despreci y no es que las vulga faltar lo respecte... son com los burros... Acabadas las rahons... cal pegar y fora... sense axó no s' en treu rés — que ja ho diu lo proverbi: qui ab donas va y burros mena li manca pas fahena.

Surt un grupo de soldats que baixa de la montanya al compás del tabal qu' es á l' orquesta. En Perote. Ahont es lo tabal lo veig pas!

Quant lo sargento ha cantat l's hi portan beure. —En Japot. Ténen gots de llauna com la maynada. —En Perote. A poch á poch! Parlém de tot... que veurian los uns sense los altres aquí. Ell que posa galet, se quill 'lla lo barret sul cap y veu fent lo xarrich.

Li criden: *a la porte! a la porte!* (1) Ell no 's desconcerta pas: quant ha prou begút deixa anar lo barral á poch á poch y diu: qu' es axó de porta! porta! Qui ne vulgui que s' acosti!... En Japot se vol aixecar y sense volguerho dona una trepitxada á son vehí lo cual s' hi enfada y pegá; en Japot cal dir lo qu' es, s' hi torna y de valent... En Perote, diu: part hi vuy! y s' hi fan á cap de punys... Tothom cri-

(1) *A la porta, vol dir fora,*

da... m' els aspelliren de tot costat. Jo prou dich cridant: dexaulos per mí, puig no s' en trovarian pas dos d' iguals al lloch!... M' ascoltan pas... Es un rebombori general... l's tiran d' espèntas cap á la porta... Lo policiano, aquell qu' exquixava tan bé la roba de sant Francés (1) acaba de tirarlos á fora... y pot ser adintre (alusió á la presó)... No n' he sabut may mes res, y n' hauria pas mes vist ni palla ni pols (ensenyant lo barrat d' en Japot), si dintre de eix rebombori, en Japot no hagués deixat son barret, sempre ab sa cibella al devant, lo cual li guardo, (Ensenyant lo sarró y lo barral) y si en Perote l' assedegât no hagués deixat á la guerra lo sarró y lo barral que os vinch á ensenyar... (sacudint lo barral) n' hi ha encara un poch (al públich) Si os dehia com en Perote (presentant lo barral), tastaulo!... ara que té sis anys de més, fa?... Pot ser me diriau, sí! Seu pas amos-sáts!. (axecant lo barral allaire) que ne vulga que s' acosti!!!

Per traducció:

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

(1) Quant se vol parlar francés sense saberne s' diu: aquell exqueixa la roba de sant Francés.

UNA CASSERA

EN UNA NIT DELS MORTS.

En una fortalesa de... hi havia una companyia de soldats ab son oficial

Dita fortalesa estava rodejada de montanyas emboscadas, qu' estavan molt pobladas de cunills.

Entre 'ls soldats n' hi havia un de molt cassador, que logrà que en lo castell hi haguessen cinch gossos cunillers y una fura.

L' oficial, com que era en temps de pau, permetia sortir en las nits de lluna al cassador ab quatre soldats mes á cassar durant lo temps no vedat.

De lo que 'n resultava que la guarnició de tant en tant podia fer bons arrossos y paellas.

Arrivaren á la nit de Totsans y sortiren. Estava molt seré y feya la nit molt clara. Al haverlos tancat las portas del fort tocaren las deu y los cinch soldats se posaren á tremolar: la pell se 'ls hi arrugá, se 'ls hi posá com s' en diu de gallina.

Aixó los hi produí la sensació que sufriren al sentir tocar á difunts en las diferents parroquias, que fins aquell serrat llensavan los planyivols sons de sos bronzos.

Sens dirse una paraula se miraren los uns ab los altres com volent dir: ¿tornemsen? pero al sentir los bestius lladruchs del cunillers, emprengué la marxa lo cassador y los altres lo seguiren.

Estavan en mitj dels boscos quan tocaren las onze y los resons de moltas campanas tornaren á impresionarlos ab sa melancólica y trista veu.

No havian encara los gossos empaytat cap cunill.

No havian pogut agafar res: no gosavan entaular conversa.

Semblava que las paraulas su 'ls nuavan al gargamelló y no podian sortir.

Al esser dos quarts de dotze, los gossos de prompte comensan un imponent empayt. Conegueren que seguian la pista de un cap de casa y notaren que s' dirigian á un gran y famós cau que moltas nits n' entreyan dos ó mes cunills.

Lo cassador digué: ja no tornarém al fort sense faram.

Los cinch soldats s' encaminaren ahont eran los gossos y observaren que talment estavan al voltant del espressat cau.

Lo cassador, ajudantlo 'ls altres, pará la sendera al cap de un bon rato que los gossos ja no lladravan y habian tingut tots silenci sepulcral.

Treu lo canastró del sarró y aixís que deixa escapar la fura tocavan las dotse los rellotjes y á morts las campanas de las parroquias dels voltants.

Hora tétrica y que conmov á molts que 's tenen per despreocupats y valents. Los cinch cassadors estavan un poch esporuguits, y se 'ls posaren á tremolar los jenolls al sentir que la fura luego de deixarla feya uns esgarrifosos xiscles y tota esvalotada sortí emportantse en la sendera

Los soldats digueren: ¿qué será aixó?

Lo cassador respongué: ¡no ho sé!

Aqueix encen un ciri, s' ajup á la vora de la boca del cau, fica lo bras dret ab lo ciri per enterarse que podía ésser lo que esporugui la fura, y, ¡¡Verge Santíssima!! de moment tots observaren que una mà com de persona humana molt peluda agafava la mà del seu company emportántseli cau endins, sentint al mateix temps una forta bufada que apagá lo ciri.

Allavors tots ab veu alta y esgarrifosa digueren: ¡Jesús. María y Joseph! Cuasibé caigueren en terra: los ulls los hi feyan llumanetas, los cabells se 'ls erissaren y si be volian fugir, no pogueren mourers.

Al poch rato de fer esforços lo cassador, la fantástica mà la deixá anar sens haberli fet cap ferida; sols li parexia sentirhi un fret glacial.

Passaren prop de mitj hora ab aqueixa especie de somnolencia produhida per la por cau ada per lo ser misterios del cau, figurantse que

per totes parts tenian que venir dimonis, bruixas y los sers sobrenaturals á atormentarlos ja que no havian donat repós en aquella tan fúnebre nit á lo que per aquell rato créyan ésser un ser endemoniat, haventlo los gossos empaytat y fet ficar en aquell fantástich cau.

Passat aquell mal rato marxavan sense dirse una paraula; pero un poch refet lo cassador digué als companys. «Tots veig que estem molt esporuguits per lo que 'ns acaba de passar: si anem al fort y ho expliquem 'ns tindrán per uns cobarts. Jo seria de parer que 's quedessin tres y los gossos á la vora del cau, tenint las armas preparadas per matar al ser que hi ha dintre si surt, mentres los altres dos anirán á la fortalesa á darne coneixement y demanar que 'n vinguin mes per poder saber de cert de que es aquella má tan peluda y esgarrifosa.»

Aixis ho resolgueren y feren.

Arrivats los companys de la fortalesa los del cau no havian vist sortir res ni sentit lo mes petit soroll.

Ab aquell refors se reanimaren y conversaren fins que lo sol sortí.

Allavors anaren á examinar lo cau y observaren que hi havia un animal de color de castanya y que se 'ls mirava ab ulls de compasió. Alguns tractavan de matarlo á tiros, altres resolgueren fer tots los possibles pera portarlo viu al fort.

Com que los que retornaren vingueren provehits de picots y magallas se posaren á esbotsar lo cau.

Als pochos cops de picot observaren que la fera tractava de sortir. Se retiran un poch, y ¡oh sorpresa! veluen que lo que surtia era un hermós mico que encara duya lo collaret ab un trosset de cadeneta; que anava tot arrupit y manso y, com que temés que li peguessen.

Allavors la por dels casadors se convertí en molta gatsara, rient á reventar, fentse broma los uns ab los altres de la mala nit que havian passat; diense ab molta formalitat que may més anirian á cassar en la nit dels Morts.

La veu de que 'ls soldats del castell havian recullit un hermós animaló, s' escampá per aquells voltans, aixís com també arrivá al fort la noticia que á un francés se li havia escapat un mico al peu d' aquella montanya y no l' havia pogut agafar.

Comparegué dintre poch dias al castell lo francés, á qui li entregaren lo seu mico després d' haver donat las senyas y uns cuants rallets pera que los cassadors poguessen llimpiar sa sanch de la por que se 'ls hi infiltrá en la nit dels Morts.

VICENS PLANTADA Y FONOLLEDA.

Mollet y Novembre de 1884.

UNA CAPSA DE TURRONS

Presa está l' Espanya entera,
presa está d' un mal mortal;
puig no es curable lo mal
de Nació tan llaminera:

Segons dicta l' opinió
no podrà pahi 'l turró.

Tontos, sabis, richs y pobras
tots s' afanyan adelats
per poguerne está enfilats
y gran part buscan las sobras:

Sols s' acavan las rahons
quant per tots hi ha turrons.

Aquell senyor distingit
de talent no limitat
que es per tot obsequiat
figurant molt á Madrid;
que coneix tots los registres
per remourer als mes alts,
estudia rars salts
per fer caure los ministres
y viu molt ficat endins,
aquell menja turrons fins.

Aquell gros, que està ensorrat
 en rich silló de caoba
 y entre menjadó y alcoba
 casi sempre està ocupat;
 que no hi ha qui no l' alabi
 com á home molt discret
 y ha sabut trová 'l secret
 de passar per un gran sabi
 sols perque may enrahona,
 menja turró de *Dijona*.

Aquell advocat altiu
 que s' afanya per ser noble,
 y quant mes enganya al poble
 mes se l' te per home viu;
 que son llabi es un tresor
 no d' elocuencia y bellesa
 sino mina de riquesa
 puig lo compra un grapat d' or;
 aquell orador farsant,
 menja turró d' *Alicant*.

Aquell home petitó
 que va ab jech y barretina
 y l' seu cap sempre barrina
 per tení una posició;
 que quan venen eleccions
 fins al coll s' ompla de fang
 per pogué tení un estanch
 y fa mil evolucions,
 aquell tan ganso y pabana
 menja turró d' *avellana*.

Qui menja turróns de neu,
 qui de *yema*, qui clucant,
 qui n' menja de tan en tan,
 qui tot l' any y li sab greu
 no poguerne fer repuesto;
 qui no 's mou de nit ni dia

de la gran confiteria
del turró del *presupuesto*
y fins ne dona als fillets
atipantlos de esclopets.

Finalment, lo menestral
que de cor ama l' treball
y sols menja turró y gall
un cop l' any, quant es Nadal;
l' home honrat, lo ciutadà
que en los negocis no s' fica
dels partits y no s' esplica
com lo milló va à rodar;
tot aquell que fent bè gosa
sols menja turrons de rosa.

PAU DE PROVENSANA.

LA RONDALLA DE L' INFANTA

En l' àlbum de S. A. l' infanta Na Maria de la Pau.

Volgau senyora sentir
d' eix trovador la rondalla;
la rondalla n' es per' vos:
escolltau, que os ha de plaure,
Era una nit; los estels
mes qu' en altres nits brillavan,
y lliscant d' assi d' allà,
l' ample firmament creuhantne,
s' anavan dihent ab goig:
avuy, naixerà l' infanta,
y lo cel vol un estel
enviarhi per missatge.
— ¿Qui será?—pogués ser jo:—
tots se deyan en veu baixa.
Un ne fou lo preferit,
un, de cinch puntas dauradas;
mes contan que no torná
ja may més á l' estelada,
perqué en la terra 's fongué
al bell punt qu' Ella va naixe.
La vritat, no fou aixís:
la vejé, volgué besarla;
y 's quedá adornant son front,
al donarli la besada.
La rondalla n' es per vos,
es vostra rondalla, Infanta.

VÍCTOR BROSA Y SANGERMAN.

Barcelona, Janer 1884.

DEVANT LA TOMBA

DEL HÉROE DE GERONA

DON MARIAN ALVAREZ DE CASTRO

Per ton gran heroisme, en lluyta fera,
—com feu en altre temps Folch de Cardona,—
lo renom de INMORTAL ne te Gerona
que ostenta ab altivesa en sa bandera.

A l' áliga de Fransa, que, altanera,
volia arrebassarli sa corona,
li abaixares l' orgull... y eixa matrona
agraida de cor, vuy te venera...

Recorda ton martiri, ta bravesa,
l' oprobi d' una lluyta... deshonrosa
per qui 't donà ¡cruel! mort afrontosa.

Recorda, ton valor y ta honradesa,
y com humil tribut de justa gloria
n' aixeca eix monument á ta memoria.

MIQUEL TORROELLA Y PLAJA.

